

วารสารวิชาการ

វិវិធសន្តណ៍

JOURNAL OF LANGUAGE AND CULTURE

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) 2564

ISSN 2630-0168 (Print)

ISSN 2672-9458 (Electronic)

เครือข่ายนักวิชาการด้านภาษาและวัฒนธรรม

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) 2564

วิจิตรวรรณสาร

WIWITWANNASAN

Journal of Language and Culture

ISSN 2630-0168 (Print)

ISSN 2672-9458 (Electronic)

ผู้เขียนประจำฉบับ

อธิพร ประเทืองเศรษฐ์

ปาริชาติ โปธิ

วรวรรณ ศรียาภักย์

หวาง เจิง เตอ

ปัทมาสน์ พิณนกุล

นัยนา ประทุมรัตน์

เมตตา เก่งชูวงศ์

อรนุช วงศ์วัฒนาเสถียร

กฤษฎา ศรีธรรมมา

เชษฐา จักรไชย

ชนาคัลภ์กันยกร พันธุ์หว่าทันกร

สุพิชชา โตวิวิชญ์

วาสนา บุญสม

บุญฤดี สาลี

สันติภาพ ชาร์มย์

บุญญาดา จิระสวัสดิ์วงศ์

วรากร เพิ่มอุสาค์

สุชาดา เจียพงษ์

ปณิดา คำมาโฮม

สารภี ขาวดี

ปริญญา วิชัยรัตน์

สุนนา เขียนนิล

วิภาวรรณ เอกวรรณัง

สินทรัพย์ ยืนยาว

ทิพวัลย์ เหมรา

วិธีวรรณสาร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) 2564

เจ้าของ

เครือข่ายนักวิชาการด้านภาษาและวัฒนธรรม

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์พิเศษจันทน์ ทองประเสริฐ

ศาสตราจารย์ ดร.ปฐม หงษ์สุวรรณ

ราชบัณฑิตยสภา

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ทรงคุณวุฒิ

ศาสตราจารย์ ดร.ดวงมณ จิตรจันทน์

ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว

รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพร พานโพธิ์ทอง

รองศาสตราจารย์สงบ บุญคล้าย

รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา สังขพันธานนท์

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญยงค์ เกศเทศ

รองศาสตราจารย์ ดร.ศานติ ภัคดีคำ

รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลศักดิ์ กิ่งคำ

รองศาสตราจารย์ ดร.สิริวรรณ นันทจันทุล

รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์

รองศาสตราจารย์ ดร.ชลอ รอดลอย

รองศาสตราจารย์สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพร คงศิริรัตน์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

วิทยาเขตปัตตานี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาตะวันออก

มหาวิทยาลัยนเรศวร

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยนเรศวร

วិธีวรรณสาร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) 2564

รองศาสตราจารย์กฤษฎา ศรีธรรมมา
รองศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ วัฒนาพงษากุล
รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริพร รักดีผาสุข
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารียา หุตินทะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุกุล บุญยทัต
นางชนม์กร บางคมบาง
Dr.Nguyen Thi Thuy Chau
Dr.Chom Sonnang

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ศิลปินแห่งชาติ
Vietnam National University
Royal Academy of Cambodia

กองบรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ รักษ์มณี
รองศาสตราจารย์ ดร.เชษฐา จักรไชย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประกิจ จันตะเคียน
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กอบกาญจน์ วิเศษรัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติา เจียพงษ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรวรรณ ศรียาภัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัชดา ลาภใหญ่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรัชพร ไทยงูเหลือม
ดร.วิชุดา พรายงค์
ดร.สรพันธ์ นันตะภูมิ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
มหาวิทยาลัยพะเยา
มหาวิทยาลัยรังสิต
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี
ราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

วिवิธวรรณสาร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) 2564

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.บุญยเสนอ ตริวิเศษ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ผู้ช่วยบรรณาธิการฝ่ายภาษาต่างประเทศ

ดร.สมศักดิ์ พันธุ์ศิริ

อาจารย์บำรุง กันรัมย์

ดร.พิสุทธิพงศ์ เอ็นดู

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์

ประสานงาน

อาจารย์ยุพาวดี อาจหาญ

อาจารย์ทิพย์วัลย์ เหมรา

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

พิสูจน์อักษร

อาจารย์อุภาวรรณ นามศิริ

อาจารย์ณภัทร เขาวนวม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สันติภาพ ชารัมย์

อาจารย์พิพัฒน์ ประเสริฐสังข์

อาจารย์ปณิดา ทองบุญชม

อาจารย์อรรณพ ธรรมรังษี

ดร.อรรวรรณ ฤทธิ์ศรีธร

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

วิวิธวรรณสาร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) 2564

ประสิทธิภาพเว็บไซต์

ดร. สันทรัพย์ ยืนยาว

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ศิลปกรรม-รูปเล่ม-ภาพประกอบ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปาลิตา ผลประดับเพชร

ประชาสัมพันธ์

อาจารย์อุภาวัฒน์ นามศิริ

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

WIWITWANNASAN

Vol.5 No.2 (May - August) 2021

Publisher

Network of Academics on Language and Culture

Editorial Consultant

Adjunct Prof. Chamnong Thongprasert
Prof. Dr. Pathom Hongsuwan

Fellow of The Royal Society
Mahasarakham University

Expert

Prof. Dr. Duangmon Chitchamnong

Prince of Songkla University
Pattani Campus

Prof. Chuan Petkaew

Suratthani Rajabhat University

Assoc. Prof. Dr. Natthaporn Panpothong

Chulalongkorn University

Assoc. Prof. Sagnop Boonkloi

Eastern Language Specialist

Assoc. Prof. Dr. Thanya Sangkhaphanthanon

Naresuan University

Assoc. Prof. Dr. Boonyong Ketthet

Walailak University

Assoc. Prof. Dr. Santi Phakdeekam

Srinakharinwirot University

Assoc. Prof. Dr. Wilaisak Kingkham

Kasetsart University

Assoc. Prof. Dr. Siriwan Nantachantoon

Kasetsart University

Assoc. Prof. Dr. Wilaiwan Khanittanan

Thammasat University

Assoc. Prof. Dr. Chalor Rodloy

Lampang Rajabhat University

Assoc. Prof. Sunee Leopenwong

Khon Kaen University

Assoc. Prof. Dr. Supaporn Kongsirirat

Naresuan University

WIWITWANNASAN

Vol.5 No.2 (May - August) 2021

Assoc. Prof. Krisada Sridhamma

Assoc. Prof. Dr. Somkiat Wattanapongsakul

Assoc. Prof. Dr. Siriporn Phakdeephassook

Asst. Prof. Areeya Hutinta

Asst. Prof. Sakun Bunyathat

Mrs. Chamaiporn Bangkombang

Dr. Nguyen Thi Thuy Chau

Dr. Chom Sonngang

Maha Sarakham Rajabhat
University

Sukhothai Thammathirat
Open University

Chulalongkorn University

Silpakorn University

Silpakorn University

National Artist

Vietnam National University

Royal Academy of Cambodia

Editorial Board

Assoc. Prof. Dr. Somkiat Rakmanee

Assoc. Prof. Dr. Chettha Chakchai

Asst. Prof. Prakrit Chantakhian

Asst. Prof. Dr. Kobkan Wisesram

Asst. Prof. Dr. Suchada Jiaphong

Kasetsart University

Rajabhat Maha Sarakham
University

Buriram Rajabhat University

Phetchabun Rajabhat
University

Pibulsongkram Rajabhat
University

WIWITWANNASAN

Vol.5 No.2 (May - August) 2021

Asst. Prof. Dr. Warawat Sriyabhaya
Asst. Prof. Dr. Rachada Lapyai
Asst. Prof. Dr. Jirathiporn Thainguluam

Dr. Wichuda Praiyong
Dr. Soraphan Nantaphum

Editor in Chief

Assoc. Prof. Dr. Bunsanoe Triwiset

Phayao University
Rangsit University
Nakhon Ratchasima Rajabhat
University
Dhonburi Rajabhat University
Rajamangala University of
Technology Isan Surin
Campus

Buriram Rajabhat University

Assistant Editor for Foreign Language

Dr. Somsak Phansiri
Bamrung Kanram
Dr. Pisutpong Endoo

Buriram Rajabhat University
Buriram Rajabhat University
Rajamangala University of
Technology Isan Surin
Campus

WIWITWANNASAN

Vol.5 No.2 (May - August) 2021

Coordinator

Yuphawadee Athan

Buriram Rajabhat University

Thippawan Hemmara

Buriram Rajabhat University

Proofreader

Uphawan Namhiran

Buriram Rajabhat University

Napat Chawnuam

Buriram Rajabhat University

Asst. Prof. Santiphap Charam

Buriram Rajabhat University

Phiphat Prasertsang

Buriram Rajabhat University

Panida Thongbunchom

Buriram Rajabhat University

Attapol Thummarungsee

Buriram Rajabhat University

Dr.Orawan Rithisrithorn

Buriram Rajabhat University

Web Editor

Dr. Sinsup Yuenyaw

Buriram Rajabhat University

Layout Editor

Asst. Prof. Palita Phonpradapphet

Public Relations Officer

Uphawan Namhiran

Buriram Rajabhat University

วិวิวรรณสาร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) 2564

Office of Wiwitwannasan Journal of Language and Culture
568 Village No. 9, Samet Sub-District, Mueang Buriram, Buri Ram
Province 31000, Tel. 084-518-6262
Email Address: wiwitjournal@gmail.com
Subscribe and Submission of manuscript at
<https://www.tci-org/index.php/wiwitwannasan/article/view/192684>

ที่ทำการสำนักงานวารสารวิวิวรรณสาร

568 หมู่ที่ 9 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ 31000
โทรศัพท์: 084-518-6262
email address : wiwitjournal@gmail.com

สมัครสมาชิกและส่งบทความได้ที่เว็บไซต์
<https://www.tci-thaijo.org/index.php/wiwitwannasan/article/view/192684>

วิจิตรวรรณสาร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) 2564

เกี่ยวกับวารสาร

วิจิตรวรรณสาร เป็นวารสารวิชาการที่เกิดจากความร่วมมือทางวิชาการของเครือข่ายนักวิชาการด้านภาษาและวัฒนธรรมในหลายมหาวิทยาลัย เป็นวารสารราย 4 เดือน ตีพิมพ์ในสองภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ มีกำหนดออกปีละ 3 ฉบับ คือ ฉบับที่หนึ่ง ระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน ฉบับที่สอง ระหว่างเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม และ ฉบับที่สาม ระหว่างเดือนกันยายน-ธันวาคม วิจิตรวรรณสารได้จัดทำเป็น 2 รูปแบบ คือ รูปแบบตีพิมพ์ และรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ต้นฉบับ บทความวิจัย บทความวิชาการ บทความหนังสือที่เป็นองค์ความรู้ด้านภาษา วรรณคดี คติชนวิทยา ภาษาศาสตร์ การสอนภาษา และภาษาเพื่อการสื่อสาร บทความที่จะได้รับการพิมพ์เผยแพร่ลงในวารสาร จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน หรืออยู่ในระหว่างการพิจารณาพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นใด และบทความทุกเรื่องที่ได้รับพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในวารสารนี้ได้ผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คนในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับบทความ โดยเป็นการประเมินแบบอำพรางสองฝ่าย ต้นฉบับอาจได้รับการปรับปรุงและแก้ไขตามที่บรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิเห็นสมควร ทั้งนี้ ข้อคิดเห็นใด ๆ ในบทความถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ อย่างไรก็ตาม ลิขสิทธิ์ในบทความที่ตีพิมพ์เป็นของวารสาร การพิมพ์ซ้ำบางส่วนหรือทั้งหมดของบทความจะต้องได้รับการอนุญาตจากบรรณาธิการวารสารเป็นลายลักษณ์อักษร

WIWITWANNASAN

Vol.5 No.2 (May - August) 2021

WIWITWANNASAN

Vol.5 No.2 (May - August) 2021

About Journal

Wiwitwannasan is an academic journal which originated from the academic cooperation of the Network of Academics on Language and Culture in many universities. It is a four monthly journal published in two languages: Thai and English. There are three issues each year, which are the first issue between January - April, the second issue between May - August and the third issue between September - December. **Wiwitwannasan** is prepared in two formats, which are the printed format and electronic format. The objective is to publish the manuscripts of the research article, academic article, and book review article, which are a body of knowledge in the field of language, literature, folklore, linguistics, teaching of language and language for communication. The articles to be published in the journal must be articles that have never been published in any other journals before, or are under consideration to be published in any other journals, and every article considered for publication in this journal has been evaluated by three experts in science related to articles by double blind method. The manuscript may be revised and edited as appropriate by the editors and experts. Any comments in the article are the views and responsibilities of the author of the article; however, the copyright is owned by the journal, and the reprint of all or part of an article must be approved by the editor of the journal in writing.

วิวิธวรรณสาร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) 2564

วิจิตรวรรณสาร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) 2564

บทบรรณาธิการ

ฉบับลิสี่ ชึ่งมั่งมั่นสรรค์คุณภาพ
พัฒนาถ้วนทั่วทราบกับทุกสิ่ง
วิชาการหลักฐานตั้งไว้อ้างอิง
ด้วยใจยิ่งมั่งทำนาวิชา

มีบทความประกอบตอบหลากหลาย
การวิเคราะห์นวนิยายให้เลิศค่า
คติความเชื่อพิธีกรรมอ้างตำรา
แพทย์พื้นบ้านรักษาโรคสาธกคดี

ภาพสะท้อนการเมืองเรื่องควรรู้
คำยืมอยู่กลภาษาว่าถ้วนถึ
พิเคราะห์พระราชนิพนธ์กลวิธี
พลวัตประเพณีตีบทความ

ผลงานส่งสรรทหาให้ไม่สูญสิ้น
พะเยา สุรินทร์ ศิลปากร ทุกตอนทาม
ภูเก็ต อุดรธานี สารคาม
พิบูลสงคราม สอนสุนันท์ ยันอุบล

มั่นคงกับเส้นทางสร้างชี้เหตุ
วิจิตรวรรณ สมเจตนาประสิทธิ์ผล
สาร ภาษา-วัฒนธรรมอำรุงดล
ให้เลิศล้ำดำรงอยู่ยั่งยืน

บุญยเสนอ ตริวิเศษ
บรรณาธิการ

WIWITWANNASAN

Vol.5 No.2 (May - August) 2021

Editorial Note

14h volume tended for best quality
Development well done, one and all
Academic testimony is primal goal
With inspiring mind to create works

Many articles from various disciplines
Novel analysis and literary appraisal
Belief and ritual, textual reference
Folk healer for treatment of decease

Political reflection being known entity
Loan words and language strategy
Royal writing for value analysis
Dynamics of tradition articles created

Endless academic works being sent
From academy Phayao Surindra Silpakorn
Phuket Ayuthaya MahaSarakham
Pibulsongkram Suansunandha via Ubon

Stable is in the way to point out
Wiwitwannasan academic journal
Achievement for language and culture
To establish the best quality forever

Bunsanoe Triwiset
Editor in Chief

สารบัญ

วิจิตรวรรณสาร

ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม - สิงหาคม) 2564

มาลัยสามชาย: ความย้อนแย้งในการนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิง

Malai Sam Chai: Self-Contradiction in the Representation of Women's New Values

อธิพร ประเทืองเศรษฐ์

Athiporn Prathuangset

25

ลิลิตพญาจำเมือง: การวิเคราะห์คุณค่าและวรรณศิลป์ของ

วรรณคดียอพระเกียรติ

Lilit Phaya Ngam Mueang: Analysis of the Value and

Literary Arts in Royal Eulogy Literature

ปาริชาติ โพธิ์ / วรวรรธน์ ศรียาภัย / หวง เชิง เต๋อ /

Parichart Pothi / Warawat Sriyabhaya / Huang Sheng De

55

พิธีกรรมว่าด้วย 5 กองทัพสวรรค์ และสัญลักษณ์ในประเพณีถือศีลกินผัก

Rituals of 5 Heavenly Armed Forces and Symbols in the Vegetarian Festival

ปัทมาสน์ พิณนุกูล

Patamas Pinnukul

91

ไขปริศนา ศาสตร์การดูแลสุขภาพของหมอพื้นบ้านอีสาน

113

Solving Mysteries of Medical Science of Northeastern Folk Healer

นัยนา ประทุมรัตน์ / เมตตา เก่งชูวงศ์ / อรนุช วงศ์วัฒนาเสถียร /

กฤษฎา ศรีธรรมมา / เชษฐา จักรไชย /

*Naiyana Pratoomrat / Metta kengchuwong /**Oranuch Wongwattanasathien / Krisada Sridhamma /**Chettha Chakchai*

บทบาทของวัดศาลาแดงเหนือต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ

135

บ้านศาลาแดงเหนือในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

*The role of Wat Sala Daeng Nuea towards the Community Lifestyle**of Thai-mon Ban Saladaeng Nuea in Samkhok District,**Pathumthani Province*

ชนาคลักษ์กันยกร พันธุ์หว่าพันกร / สุพิชชา โตวิวิชญ์

Shanaclunkanyakon Punwatannakon / Supitcha Tovivich

ค่านิยมร่วมสมัยของคนไทยจากวรรณกรรมคำสอนในพระราชนิพนธ์

163

พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

*Thai Contemporary Values in Didactic Literature of His Majesty the King**Maha Bhumibol Adulyadej the Great*

วาสนา บุญสม

Watsana Boonsom

การพัฒนาแบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานสำหรับผู้เรียนชาวกัมพูชา

189

Development of A Basic Thai Textbook for Cambodian Learners

บัญญัติ สาลี

Banyat Salee

ภาพสะท้อนการเมืองไทยจากการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวัสดิ์

209

Reflection of Thai Politics in Political Cartoon of

Arun Watcharasawat

สันติภาพ ชารัมย์

Santipap Charam

คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์ :

237

การวิเคราะห์รูปคำและความหมาย

Pali and Sanskrit Loan Words in Samutthrakhot Khamchan

: An Analysis of Forms and Meanings

บุญญาดา จิระสวัสดิ์วงศ์ / วรากร เพิ่มอุสาห์ / สุชาดา เจียพงษ์

Bunyada Jirasawatwong / Warakorn Phoamausa / Suchada Jiaphong

กลวิธีการประพันธ์ในกวีนิพนธ์ของพรชัย แสนยะมูล

255

Writing Techniques in Poetry of Pornchai Saenyamoon

ปนัดดา คำมาโฮม / สารภี ขาวดี

Panadda Kammahome / Sarapee Khowdee

ผลการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น เพื่อส่งเสริมความสามารถ

283

การวิจารณ์วรรณคดี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

*The Achievement of Learning Management by Five Steps Process to
Promote Ability of Grade 10 Students in Thai Literary Criticism*

ปริญญา วิชัยรัตน์ / สุนา เขียนนิล / วิภาวรรณ เอกวรรณัง

Parinya Wichairat / Sumana Kheannil / Wipawan Eakwannang

พลวัตของประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ
อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

303

*The dynamics of the Honey Harvesting Tradition in
Sai Tri Phatthana Community 3, Bueng Charoen Sub-district,
Ban Kruat District Buri Ram Province*

สินทรัพย์ ยืนยาว

Sinsup Yuenyaw

กลวิธีการเล่นกับภาษาในเพจ “เขียบ”

327

The strategies for language play on the Page "Kheabp"

ทิพวัลย์ เหมรา

Thippawan Hemmara

แนะนำผู้เขียน

343

มาลัยสามชาย: ความย้อนแย้งในการนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิง¹

Malai Sam Chai: Self-Contradiction in the Representation of Women's New Values

อธิพร ประเทืองเศรษฐ์ / Athiporn Prathuangset

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
สุรินทร์ 32000, ประเทศไทย

Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Surindra Rajabhat University, Surin 32000, Thailand

Email: Athiporn23@gmail.com

Received: May 22, 2021

Revised: July 13, 2021

Accepted: August 18, 2021

Abstract

Recounting the life of a heroine who marries three men, V. Vinichchayakul's *Malai Sam Chai* (A Three-tasseled Garland) is one of her well-known Thai historical novels. While the novel attempts to refute one of the old ideas which condemns a woman who marries three men and

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง อ่านหญิง : ความหมายของตัวละครหญิงในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ สมัยรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 7 ของ ว.วินิจชัยกุล ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการทำวิจัยจาก โครงการสนับสนุนทุนวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ อนึ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์พี่เลี้ยงใน โครงการอาศรมวิจัยมนุษยศาสตร์ ครั้งที่ 3 ซึ่งจัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้ให้คำแนะนำ อันเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาโครงการวิจัยดังกล่าว มา ณ โอกาสนี้ด้วย

promote the new values of women in modern Siamese context, this article aims to argue that the author's idea about good women of modern days seems to be self-contradictory. It is found that the novel reproduces the concept of 'Kulasatree' (Ideal women), including the concept of being born of noble family, being a good housewife, and the faithfulness to husband. Various strategies are used to represent this idea. Firstly, the female protagonist *La-or-orn* was characterized as a 'conservatively-modernist woman'. Secondly, the female antagonist *Thongpairam* was portrayed as morally bad woman in characters, comparing to those of *La-or-orn*. Lastly, the Siamese Revolution of 1932, a momentous historical event against which the author seems to be, was adopted in the novel to create *Lo-or-orn*'s second marriage life. This novel, accordingly, seems not to go beyond the traditional idea about good woman. By adopting the sociology of literature as theoretical framework, it is found that four contributory factors are responsible for this self-contradiction. The first factor lies in the author's traditionalist attitude toward the desired woman value. Another factor could be the author's elder lady, whose biography impressed her and inspired the characterization of *La-or-orn*. The setting is the third factor. The reading circle of the novel, which seems to be the middle-class women whose taste and ideology are common, could be another key to the success of the novel.

Keywords: Women Characters, Malai Sam Chai, V. Vinicchayakul

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ เรื่อง มาลัยสามชาย ของ ว.วินิจฉัยกุล เพื่อชี้ให้เห็นว่า ในขณะที่ผู้ประพันธ์มุ่งหากล้องความคิดเกี่ยวกับผู้หญิงที่ว่า ผู้หญิงที่แต่งงาน 3 ครั้งเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี และนำเสนอคุณค่าใหม่เกี่ยวกับผู้หญิงว่า คุณค่าของผู้หญิงมิได้ขึ้นอยู่กับ การแต่งงาน และผู้หญิงสามารถกำหนดเส้นทางชีวิตได้ด้วยตนเอง นั้น นวนิยายเรื่องนี้กลับเป็นการผลิตซ้ำชุดความคิดเกี่ยวกับ “กุลสตรี” ในหลายประเด็น ได้แก่ การเกิดในชาติตระกูลสูง คุณสมบัติของการเป็นแม่ศรีเรือน ประณินบัญญัติเรื่องภายในบ้านทุกอย่าง ความซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามี นอกจากนี้ยังแฝงการวิพากษ์ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย ผู้ประพันธ์นำเสนอชุดความคิดเหล่านี้ผ่านกลวิธีสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างตัวละครเอก คือ ลอออร ให้มีคุณสมบัติของ “ผู้หญิงก้าวหน้าที่อยู่ในกรอบ” 2) การสร้างตัวละครคู่เปรียบ คือ ทองไพร่ ในฐานะ “หญิงร้าย” และ 3) การใช้เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองพุทธศักราช 2475 มาสร้างปมปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตคู่ของลออออร นวนิยายเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็น “ความย้อนแย้ง” ของการนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิงที่ยังคงติดอยู่กับคำอธิบายเรื่องความเป็นกุลสตรี เมื่อนำแนวคิดสังคมวิทยาแห่งวรรณะตีมาวิเคราะห์ปัจจัยที่นำจะสัมพันธ์กับการนำเสนอชุดความคิดดังกล่าวในนวนิยายเรื่องนี้แล้วพบว่า มี 4 ปัจจัย ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านผู้ประพันธ์ คือ ทักษะของผู้ประพันธ์ที่ยึดถือในคุณค่าของความเป็นไทยแบบจารีต 2) รูปแบบการนำเสนอของนวนิยายที่อยู่ในรูปของชีวประวัติ ซึ่งผู้ประพันธ์ได้รับแรงบันดาลใจในการแต่งจากการได้รับฟังชีวประวัติของสตรีอาวโสทานหนึ่งของผู้ประพันธ์รู้จัก 3) ฉากของนวนิยาย และ 4) ปัจจัยด้านการเผยแพร่ นวนิยาย กล่าวคือกลุ่มผู้อ่านที่นำจะนิยมอ่านนวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล เป็นกลุ่มผู้หญิงชนชั้นกลาง ที่นำเสนอชุดความคิดในลักษณะคล้ายคลึงกับเรื่องมาลัยสามชาย

คำสำคัญ: ตัวละครเอกผู้หญิง, มาลัยสามชาย, ว.วินิจฉัยกุล

บทนำ

นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เป็นนวนิยายที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากนวนิยายประเภทอื่น กล่าวคือ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เป็นนวนิยายที่ผสมระหว่างข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์กับจินตนาการของผู้ประพันธ์ที่ปรุงแต่งขึ้น (Jaroenjitkam, 1984, p. 1) ทำให้นวนิยายประเภทนี้ได้รับความสนใจจากนักประพันธ์และผู้อ่านเรื่อยมา นอกจากนี้ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ยังมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคมอย่างแนบแน่น ด้วยเหตุที่นวนิยายเกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ปรุงแต่งของนักประพันธ์ นวนิยายจึงสะท้อนให้เห็นความคิดของนักประพันธ์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งในส่วนของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่มีการนำฉากหรือเหตุการณ์ทางสังคมที่สำคัญในแต่ละยุคสมัย ประกอบกับการที่ผู้ประพันธ์ต้องหาข้อมูลหรือเอกสารทางประวัติศาสตร์ประกอบการนำเสนอเรื่องราวผ่านนวนิยายประเภทนี้แล้ว จึงทำให้นวนิยายประเภทนี้มีลักษณะเกี่ยวข้องกับสังคม และแสดงภาพชีวิตสมัยต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน

ในบรรดานักประพันธ์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ วินิตา ดิถียนต์ ผู้ใช้นามปากกา ว.วิจิตรกุล และ แก้วแก้ว ถือเป็นนักประพันธ์นวนิยายชั้นนำคนหนึ่งของไทย ที่ผลิตผลงานประเภทร้อยกรองนวนิยายอิงประวัติศาสตร์จำนวนมากและมีผลงานอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ประพันธ์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องแรกถึงปัจจุบัน ผลงานนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ วินิตา ได้รับความนิยมกระทั่งมีผู้กำกับนำบทประพันธ์ไปสร้างเป็นภาพยนตร์และละครโทรทัศน์หลายเรื่อง เช่น รัตนโกสินทร์ สองฝั่งคลอง มาลัยสามชาย เพชรกลางไฟ เป็นต้น นอกจากนี้ นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของวินิตายังได้รับรางวัลจากหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย เช่น ราตรีประดับดาว ได้รับรางวัลชมเชยประเภทร้อยกรอง จากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติประจำปี พ.ศ. 2542 มาลัยสามชาย ได้รับรางวัลนวนิยายดีเด่น จากการประกวดหนังสือดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) เป็นต้น รางวัลทางวรรณกรรมและค่านิยมของนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ดังกล่าว แสดงให้เห็นคุณค่าของบทประพันธ์ ที่นอกจากความบันเทิงและความงามทางวรรณศิลป์แล้ว ผู้ประพันธ์ยังแสดงถึงความตั้งใจจริงในการผลิตผลงานด้วยความรัก ความสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณีอย่างลึกซึ้งด้วย

ในบรรดานวนิยายอิงประวัติศาสตร์ของ ว.วินิจฉัยกุล ที่กล่าวถึงข้างต้น *มาลัยสามชาย* นับเป็นนวนิยายเรื่องเด่นเรื่องหนึ่งของผู้ประพันธ์ที่มีความน่าสนใจ ทั้งในด้านเนื้อหาและแนวคิด สิ่งที่ยืนยันความจริงข้อนี้คือรางวัลนวนิยายดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความนิยมของนวนิยายเรื่องนี้เมื่อได้รับการสร้างเป็นละครโทรทัศน์ทางช่อง ONE โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่นวนิยายนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่งที่ยืนยาวถึง 5 แผ่นดิน ผู้ซึ่งประสบเหตุการณ์ที่ทำให้ต้องตัดสินใจแต่งงานถึง 3 ครั้ง อันเป็นพฤติกรรมที่ไม่ยอมรับในสังคมยุคนั้น แต่ผู้ประพันธ์ได้นำเสนอมุมมองใหม่ว่าคุณค่าของสตรีอยู่ที่การครองตน แม้จะแต่งงานหลายครั้งก็ไม่ลดทอนคุณค่าของผู้หญิง เหมือนสำนวนไทยโบราณ (V.Vinicchayakul, 2015) ยิ่งตอกย้ำให้เห็นการพยายามนำเสนอภาพของผู้หญิงที่มีความน่าสนใจและเป็นผู้หญิงหัวก้าวหน้าผ่านตัวละครเอกของเรื่อง ประกอบกับมาลัยสามชายมีฉากในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ อันเป็นช่วงที่บ้านเมืองกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในระดับมโนทัศน์

หากอ่านอย่างผิวเผินจะพบว่าตัวละครเอกตัวนี้มีความน่าสนใจ เป็นผู้หญิงหัวก้าวหน้า แต่เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณกรรม และใช้แนวคิดเรื่องสังคมวิทยา วรรณคดีทำให้พบว่านวนิยายนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิงที่มีความอ่อนแอ จึงน่าสนใจจะหาคำตอบว่ามีปัจจัยใดที่ทำให้เป็นเช่นนี้ คำถามนี้อาจตอบได้ว่าเป็นเพราะนวนิยายเรื่องดังกล่าวเป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์แนวโรมานซ์ ซึ่งมีแก่นเรื่องเป็นเรื่องราวความรักระหว่างชายหญิง เมื่อประกอบกับเหตุผลที่ว่าผู้ประพันธ์เป็นผู้หญิง และนวนิยายเผยแพร่ในนิตยสารที่มีกลุ่มผู้อ่านหลักเป็นผู้หญิง ผู้ประพันธ์จึงเลือกนำเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เช่นนี้ อย่างไรก็ตาม นอกจากสาเหตุที่กล่าวแล้วข้างต้น เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะปัจจัยอื่นด้วย หากวิเคราะห์โดยละเอียดอาจเป็นไปได้ว่าการนำเสนอเรื่องราวในมาลัยสามชายยังมีความหมายทางอุดมการณ์การเมืองอยู่ด้วย ดังจะเห็นได้จากการแสดงท่าที่ไม่เห็นด้วยต่อความเป็นสมัยใหม่ผ่านการนำเสนอเรื่องราวในนวนิยาย ซึ่งน่าจะสัมพันธ์การนำเสนอตัวละครเอกผู้หญิงในเรื่องด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อวิเคราะห์ความย้อนแย้งของการนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิงในนวนิยายเรื่อง มาลัยสามชาย ของ ว.วินิจฉัยกุล
- 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิงในนวนิยายเรื่อง มาลัยสามชาย ของ ว.วินิจฉัยกุล

มาลัยสามชาย: ความย้อนแย้งในการนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิง

1) มาลัยสามชาย: นวนิยายที่หักล้างความคิดเรื่อง “หญิงสามผัว”

มาลัยสามชายเป็นนวนิยายที่ใช้ฉากในช่วงที่สยามเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในระดับโนทัศน์ กล่าวคือสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 สยามอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านจาก “รัฐจารีต” (สยามเก่า) สู่ “รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์” (สยามใหม่) การเปลี่ยนแปลงในช่วงดังกล่าว เต็มไปด้วยกระแสธารแห่งความขัดแย้งและการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างสำคัญของสังคม เกิดความเปลี่ยนแปลงทางกรอบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม เป็นจำนวนมาก ความเชื่อทางสังคมแบบรัฐจารีตถูกท้าทาย “ความหมาย” ของสิ่งต่าง ๆ ในสังคมถูกนิยามขึ้นใหม่ เช่น โลกและจักรวาลเป็นเช่นไร ชีวิตในโลกหน้ามีจริงหรือไม่ อุดมคติทางสังคมคืออะไร ชาติหมายถึงอะไร ศาสนาพุทธที่แท้มีหลักอย่างไร ความเป็นสมัยใหม่และความคิดวิไลซ์เป็นเช่นไร เป็นต้น (Prakitnonthakarn, 2003, p. 2) ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงปลายสมัยรัชกาลที่ 7 ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย นั่นคือเหตุการณ์ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองพุทธศักราช 2475 เหตุการณ์ดังกล่าวได้นำเสนอในนวนิยายเรื่องมาลัยสามชายด้วย อย่างไรก็ตาม นับจากช่วงเวลาดังกล่าว กระทั่งปัจจุบัน แม้เวลาจะผ่านไปนานนับร้อยปี แต่กระแสความขัดแย้งและการต่อสู้ทางความคิดระหว่างความเป็นจารีตหรือความเป็นไทย กับความเจริญอย่างตะวันตก (ความคิดวิไลซ์) หรือความเป็นสมัยใหม่ยังคงปรากฏอยู่ในงานวรรณกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมอิงประวัติศาสตร์ที่นำเสนอแนวคิด พฤติกรรมตัวละครและเหตุการณ์ต่าง ๆ ผ่านเหตุการณ์ประวัติศาสตร์อย่างนวนิยายเรื่องมาลัยสามชาย

มาลัยสามชายนำเสนอแนวคิดหลักเรื่องผู้หญิงกับการแต่งงาน การแต่งงานเป็นการเปลี่ยนสถานภาพที่สำคัญของผู้หญิง ในสังคมจารีตผู้หญิงมักถูกตัดสินคุณค่าจาก

การดำรงสถานภาพของความเป็นภรรยา เมื่อไม่สามารถประครองชีวิตครอบครัวให้ตลอดรอดฝั่ง ผู้หญิงมักถูกสังคมตัดสินว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่มีดี บกพร่องในหน้าที่ของภรรยา แต่นวนิยายเรื่องมาลัยสามชาย ผู้ประพันธ์พยายามนำเสนอคติของผู้หญิงในยุคใหม่ที่มีความก้าวหน้า และแสดงให้เห็นว่าคุณค่าของผู้หญิงไม่ได้ผูกติดอยู่กับผู้ชาย หากแต่ขึ้นอยู่กับการประพฤติตนและการวางตัวอย่างถูกต้องเหมาะสมของผู้หญิงเอง ประเด็นที่นวนิยายเรื่องมาลัยสามชายนำเสนออย่างชัดเจนประเด็นหนึ่งที่ผูกโยงกับแนวคิดเรื่องความก้าวหน้าของผู้หญิง คือ จำนวนครั้งในการแต่งงานของผู้หญิง ดังปรากฏชัดเจนตั้งแต่ชื่อเรื่องว่า “มาลัยสามชาย” ซึ่งหมายถึงตัวละครเอกของเรื่องที่เป็นผู้หญิงที่งามดีพร้อมแต่กลับต้องแต่งงานถึง 3 ครั้ง

มาลัยสามชาย เล่าถึงชีวิตสมรสของหญิงสาวผู้เพียบพร้อมไปด้วยคุณสมบัติและรูปสมบัติ นามว่า ลอออร ลอออรเป็นหญิงสาวที่โชคชะตาทำให้เธอต้องแต่งงานถึง 3 ครั้ง ที่กล่าวว่าโชคชะตา เนื่องจากการหย่าร้างในแต่ละครั้งล้วนมีสาเหตุมาจากสามีทั้งสิ้น การแต่งงานครั้งแรกของลออออรกับสามีจบสิ้นลงเนื่องจากสามีของลออออรนอกใจไปมีผู้หญิงคนอื่นและลออออรเข้าใจว่าทั้งคู่มีลูกด้วยกัน ประกอบกับถูกระรานจากผู้หญิงคนใหม่ของสามี ทำให้ล่อนตัดสินใจหย่าขาดจากสามีคนแรก และเข้าไปปรับใช้เสด็จพระองค์หญิงฯ และคุณป้าที่เลี้ยงดูเธอมาตั้งแต่เล็กในวัย ตัวบทนวนิยายกล่าวไว้ชัดเจนว่า ลอออรไม่ได้บกพร่องในหน้าที่ของภรรยาเลย ตรงกันข้ามล่อนสามารถปฏิบัติหน้าที่ของภรรยาได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง เป็นที่รักของญาติพี่น้องและบ่าวไพร่ทุกคน ดังตัวบท

เธอทำหน้าที่ภรรยาได้ไม่ขาดตกบกพร่อง ดูแลเสื้อผ้าและข้าวของ
เครื่องใช้ส่วนตัวของสามีอย่างเป็นระเบียบ เรือยไปจนช่วยต้อนรับแขก
เหวี่ยงและควบคุมการทำอาหารฝรั่ง ซึ่งในบ้านจะจัดเลี้ยงอยู่บ่อย ๆ ...
(V.Vinicchayakul, 2015, p. 55)

นอกจากนี้สามีของลออออรเองยังกล่าวอยู่บ่อย ๆ ถึงความเพียบพร้อมในการทำหน้าที่ภรรยาของลออออรอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง กระทั่งเขาเปรียบเทียบกับล่อนเป็น “นางแก้ว” (V.Vinicchayakul, 2015, p. 92) หญิงสาวผู้มีคุณสมบัติเพียบพร้อมทั้งชาติตระกูล ความประพฤติ และกิริยามารยาทที่ปฏิบัติต่อผู้อื่น ไม่เฉพาะแต่สามีล่อนเท่านั้นที่กล่าวเช่นนั้น ตัวละครในเรื่องทุกตัวต่างเห็นด้วยกับคุณสมบัติเหล่านี้ของลออออร การจบลงของชีวิตครอบครัวในครั้งนี้ ไม่มีใครโทษลออออร มีแต่กล่าวโทษสามีของล่อนและ

ผู้หญิงคนใหม่เท่านั้น การแต่งงานครั้งที่สองจบลงเนื่องจากสามีเสียชีวิตจากการติดเชื้อมาลาเรีย เพราะติดตามเสด็จเจ้านายพระองค์หนึ่งลี้ภัยการเมืองไปต่างประเทศ เป็นผลกระทบจากเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองพุทธศักราช 2475 การสิ้นสุดลงของการแต่งงานครั้งนี้แตกต่างจากครั้งแรก เนื่องจากสามีคนที่สองของลอออร์เป็นผู้มีความประพฤติดี น่ายกย่อง ดังตัวบท

“สามีคนที่สองของลอออร์เป็นผู้ชายที่เรียกได้ว่าตรงกันข้ามกับสามีคนแรก นายพันโทพระสุรภิษา เป็นคนพุดน้อย เคร่งครัดรับผิดชอบสูงเรื่องงาน หมดเวลางาน ถ้าไม่มีกิจธุระอื่น ๆ อีก ก็ตรงกลับบ้าน ไม่ไปเถลไถลที่อื่น เขาไม่นิยมไปดื่มเหล้าเฮฮาอยู่ที่สโมสรนายทหาร...”
(V.Vinicchayakul, 2015, p. 242)

กล่าวคือ ชีวิตสมรสกับสามีคนแรกจบลงเนื่องจากเขาอกใจภรรยาและหลงใหลหญิงสาวผู้อื่นกระทั่งสร้างความเดือดร้อนแก่ครอบครัว แต่ชีวิตสมรสกับสามีคนที่สองจบลงเนื่องจากเหตุการณ์ทางการเมืองพุทธศักราช 2475 ส่วนการแต่งงานครั้งสุดท้ายทั้งสองสามารถครองรักกันอย่างมีความสุขกระทั่งลอออร์เสียชีวิต

สังคมไทยมีสำนวนที่ว่า หญิงสามผัว ชายสามโบสถ์ อย่าได้คบ เป็นสำนวนที่ใช้ตำหนิผู้หญิงที่มีสามีหลายคนว่าเป็นบุคคลที่ไม่น่าคบหา หากพิจารณาตามคำกล่าวนี้อออร์คงเป็นผู้หญิงที่สมควรได้รับคำตำหนิไม่ต่างกัน อย่างไรก็ตามหากดูตามคำอธิบายของผู้ประพันธ์แล้ว การแต่งงานของลอออร์ทั้ง 3 ครั้ง กลับไม่ได้ทำให้ลอออร์ถูกตำหนิอย่างคำโบราณที่ว่าไว้อย่างใด

มาลัยสามชายเป็นนวนิยายที่ต้องการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงที่มีความก้าวหน้า สอดคล้องกับฉากของเรื่องที่เกิดขึ้นในยุคที่บ้านเมืองกำลังปรับเปลี่ยนเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ ผู้ประพันธ์นำเสนอภาพของตัวละครเอกอย่างลอออร์ว่าเป็นผู้หญิงที่มีความคิดค่อนข้างทันสมัย เนื่องจากมีชีวิตใกล้ชิดกับชนชั้นนำในสมัยดังกล่าว ความทันสมัยของตัวละครลอออร์ ผู้ประพันธ์แสดงให้เห็นจากความคิดและการกระทำที่แตกต่างจากผู้หญิงในยุคเดียวกัน เห็นได้ชัดจากการตัดสินใจหย่าขาดจากสามีคนแรกที่ประพฤติตนไม่ดี ทั้ง ๆ ที่ญาติพี่น้องและคนรอบข้างต่างไม่เห็นด้วยกับการตัดสินใจครั้งนี้ เพราะหล่อนเป็นภรรยาที่ตบแต่งถูกต้องตามประเพณี เป็นภรรยาที่สามียกย่องเปิดเผย และได้รับการยอมรับจาก

ญาติพี่น้องของฝ่ายสามี ตรงกันข้ามกับผู้หญิงอีกคนที่สามีไปติดพัน แต่ลอออร์เลือกที่จะหย่าขาดจากสามี ซึ่งเป็นเรื่องผู้หญิงในสมัยนั้นไม่นิยมกระทำกัน

ดังนั้นมาลัยสามชายจึงเป็นนวนิยายที่ผู้ประพันธ์แสดงแนวคิดให้เห็นอย่างชัดเจน ปรากฏตั้งแต่ชื่อเรื่อง “มาลัยสามชาย” ที่หมายถึงตัวละครเอกที่แต่งงานถึง 3 ครั้ง ถ้าตามคติโบราณที่มีการกล่าวตำหนิผู้หญิงที่แต่งงานหลายครั้งว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่ดี แต่จากการนำเสนอในเรื่องเห็นได้ชัดเจนว่าผู้ประพันธ์ไม่ได้คิดเช่นนั้น โดยนำเสนอผ่านตัวบทนวนิยายที่ชีวิตของลอออร์ตัวละครเอกของเรื่องที่ต้องแต่งงาน 3 ครั้งแต่กลับมีชีวิตอยู่ได้อย่างดี เป็นที่รักของทุกคน และสามารถศึกษาเกียรติของวงศ์ตระกูลและประทับประคองครอบครัวให้ดำรงอยู่ได้ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้เป็นอย่างดี คุณค่าของผู้หญิงจึงไม่ได้อยู่ที่จำนวนครั้งในการแต่งงาน หากแต่อยู่ที่การประพฤติตัวอย่างถูกต้องเหมาะสมของผู้หญิง

2) ความย้อนแย้งของการนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิง

2.1) ลอออร์: “ผู้หญิงก้าวหน้าที่อยู่ในกรอบ”

ผู้ประพันธ์สร้างตัวละครลอออร์ให้เกิดในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่ออายุได้ 10 ขวบ มารดาเสียชีวิต บิดาคือเจ้าคุณวรพันธ์แต่งงานมีครอบครัวใหม่ ลอออร์อยู่ในความอุปการะของคุณป้าจรรยา ผู้เป็นพี่สาวของมารดา หลังจากมารดาเสียชีวิตคุณป้าจรรยาพาลอออร์เข้าถวายตัวเป็นนางข้าหลวงในวังของเสด็จพระองค์หญิง

ในวัง ลอออร์เป็นที่รักของทุกคน เนื่องจากเธอมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่เจ้านายในสมัยนั้นโปรดปราน คือหน้าตาดีและกิริยามารยาทเรียบร้อย ลอออร์อาศัยอยู่ในวังจนกระทั่งอายุได้ 18 ปี ยศ บุตรชายของเจ้าพระยาพลธาตุและคุณหญิงพลธาตุ ที่เพิ่งกลับจากเรียนต่อที่ต่างประเทศ เกิดถูกใจลอออร์ จึงให้ผู้ใหญ่มาสู่ขอ ทั้งคู่แต่งงานกัน ลอออร์เป็นที่รักของทุกคนในบ้านพลธาตุ เนื่องจากเธอปฏิบัติตัวได้อย่างเหมาะสมและมีเมตตาต่อบ่าวไพร่ในบ้าน ชีวิตสมรสของทั้งคู่ดำเนินมาอย่างราบรื่น กระทั่งคณะลูกน้องคนสนิทของยศ พายศไปรู้จักกับสำนักโคมเขียวี่สุนเหลือ้ง ที่นี่ยศได้พบกับทองไผ่รา สาวสวยประจำสำนัก ยศติดพันทองไผ่ราอย่างมาก เขาไปหาทองไผ่ราแทบทุกวัน ทำให้ความสัมพันธ์นี้สามักรรยาระหว่างลอออร์และยศไม่ค่อยราบรื่นนัก กระทั่งยศพาทองไผ่ราเข้ามาอยู่ในบ้าน เมื่อลอออร์รู้เรื่อง จึงตัดสินใจกลับเข้าวังเพื่อรับใช้เสด็จพระองค์หญิง ซึ่งขณะนั้นประจวบอยู่

ต่อมาทองโพร้าโกหกว่าตนเองตั้งท้องกับยศ ลออรอตตัดสินใจหย่าขาดจากยศ ชีวิตสมรสครั้งแรกของลอออรจบลง ลออรอพบรักครั้งใหม่กับนายพันโทพระยาสุรกิจ เกรียงไกร หรือเทพ หลังจากสราญ พี่สาวที่ลอออรนับถือภรรยาของเทพเสียชีวิตระหว่างคลอดลูกคนที่ 2 ทั้งคู่แต่งงานกันและมีบุตรด้วยกัน 2 คน ชีวิตคู่ของทั้งสองเป็นไปด้วยดี ส่วนทางด้านยศ หลังจากหย่ากับลออรแล้ว ชีวิตค่อนข้างวุ่นวาย คนในครอบครัวพลารณ์ไม่มีใครยอมรับทองโพร้า ชีวิตยศตกต่ำลงเรื่อย ๆ ไม่มีงานทำ ติดการพนัน ผลาญสมบัติที่เจ้าคุณพลารณ์และคุณหญิงพลารณ์ทิ้งไว้ให้จนกระทั่งเกือบหมด ญาติพี่น้องเอือมระอา ไม่มีใครอยากคบหาสมาคมด้วย ในขณะที่ชีวิตคู่ของเทพกับลออรเป็นไปด้วยดี กระทั่งเกิดเหตุการณ์ทางการเมือง คณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพุทธศักราช 2475 ทำให้เทพต้องลี้ภัยทางการเมืองไปกับเจ้านายพระองค์หนึ่ง และเสียชีวิตที่นั่น ไม่มีโอกาสกลับมาที่ประเทศไทยอีกเลย ระหว่างนี้ลอออรคลอดลูกสาวคนสุดท้อง ชื่อหนูเล็ก โดยมีเจ้าดิเรกรูจเป็นแพทย์ทำคลอด หนูเล็กสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง ทำให้ทั้งคู่มีโอกาสเจอกันบ่อยครั้ง เกิดความสนิทสนมกันจนกระทั่งเกิดเป็นความรัก ลออรอตตัดสินใจแต่งงานกับเจ้าดิเรกรูจ และไปสร้างครอบครัวที่เชียงใหม่ ใช้ชีวิตอย่างมีความสุขกระทั่งเสียชีวิต

จากการวิเคราะห์นวนิยายเรื่องมาลัยสามชาย จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ว.วินิจฉัยกุล สร้างตัวละครผู้หญิงอย่างลออรให้เป็นผู้หญิงที่มีความก้าวหน้าแต่อยู่ในกรอบ กล่าวคือ ลออรเป็นตัวละครที่ถูกสร้างให้เป็นผู้หญิงที่มีความน่านิยม แต่ในขณะเดียวกันก็มีส่วนที่ยึดถือขนบจารีตอยู่

ผู้ประพันธ์สร้างให้ตัวละครลออรเป็นผู้หญิงก้าวหน้าหรือมีความน่านิยม แนวขนบกุลสตรีไทยในแง่ต่าง ๆ ดังนี้

ด้านวิถีชีวิต ลออรเป็นผู้หญิงที่มีกิจวัตรประจำวันผิดแผกจากคนในรุ่นเดียวกัน หล่อนมีรสนิยมในการใช้ชีวิตคล้ายชาวตะวันตก ดังนี้

การแต่งกาย ลออรแต่งกายด้วยเสื้อผ้าปานหรือลูกไม้ คอปก แขนสามส่วน กับผ้านุ่งไหมยาวเลี่ยน่อง สีสันไปทางเดียวกัน ถ้าเสื้อสีเนื้อลอออร์ก็นุ่งผ้าสีน้ำตาลเข้ม ถ้าเสื้อสีฟ้าจาง ๆ ลอออร์ก็นุ่งผ้าสีน้ำเงิน ไม่เคยเดินเท้าเปล่า แต่มีรองเท้าสลิปเปอร์หนังแท้สีน้ำตาลเข้ม สวมอยู่เป็นประจำ (V.Vinichayakul, 2015, pp. 9-10) ในขณะที่คนรุ่นเดียวกันกับลออORMักนิยมนุ่งผ้าลาย สวมเสื้อคอกระเช้าสีขาว ประแป้งดินสอพองขาวพริ้วตลอด

หน้าตาเนื้อตัว (V.Vinicchayakul, 2015, p. 9)

ชีวิตประจำวันของลอออร ตอนเข้ารับประทานขนมปังทาเนยบาง ๆ สลับกับข้าวต้มเครื่องในบางวัน ตอนบ่ายจิบน้ำชาฝรั่งที่ลานสนามข้างบ้าน พร้อมของว่างประเภทแซนด์วิชไส้แต่งกว้ออันเล็ก ๆ พอตค้ำ ก็ฉวยหนึ่งเป็นการตุนสั้น ๆ ขาวดำจากเมืองนอกหรือไม่ก็เปิดเครื่องเล่นจานเสียง เพลง The Last Time I Saw Paris, Swinging on a Star หรือ You'll Never Know (V.Vinicchayakul, 2015, p. 10)

ลอออรสามารถตีลูกคิดเป็น ทำบัญชีอย่างง่าย ๆ ปักผ้าโครสติช ถักโครเชต์ และถักแท่งทำลูกไม้ติดริมผ้าเช็ดหน้า นอกจากนี้ยังสามารถทำอาหารฝรั่งได้อร่อย เช่น สตูเนื้อมีน้ำเกรวี่สีน้ำตาลข้นราด ขอบจานวางมันฝรั่งหัวเล็ก ๆ อบร้อนจัดจนควันขึ้นเป็นสาย บางทีถ้าเป็นมันฝรั่งหัวใหญ่ จะยัดไส้ด้วยเนื้อไก่สับและหัวหอมหั่นชิ้นเล็ก ๆ เหยาะซอสแม็กกี้เล็กน้อย (V.Vinicchayakul, 2015, p. 11)

ความสุขของลอออรอยู่กับการจัดดอกไม้ และของสวยงามกระจุกกระจิมแบบฝรั่งยุคเอ็งก็มึรสนิยมแบบอังกฤษติดตัวมาหลายอย่างด้วยกัน เขาจึงพอใจที่เห็นโต๊ะน้ำชาแบบอังกฤษ ปูด้วยผ้าลินินขาวสะอาด วางชุดกาน้ำชาเงินอย่างสีขาววาววับ ถ้วยน้ำชากระเบื้องขาวลายกุหลาบสีชมพูดอกนิต ๆ จัดเข้ากับกุหลาบกลางโต๊ะ ส่วนของว่าง เรียงมาอย่างประณีตทั้งแซนด์วิชแบบฝรั่ง กับของว่างแบบไทยอีกหลายชนิดให้สามีเลือกตามใจชอบ โต๊ะน้ำชาตั้งบนลานหญ้าข้างบ้าน ใต้ต้นโอศอกสปันออกดอกสีแดงสดสวยตรงทางลม สายลมพัดโกรกเย็นสบายในยามบ่าย บรรยากาศแจ่มชื่น ยศลงนั่งให้ภรรยารินน้ำชาให้เสร็จแล้วก็ยื่นกล่องหนังเล็ก ๆ ข้ามโต๊ะมาส่งให้เธอ (V.Vinicchayakul, 2015, p. 80) ตุ่มหูเพชรทั้งชายเส้นบางฝังเพชรตลอดสาย ปลายห้อยดั่งตั้งเป็นรูปดาวดวงน้อยอย่างประณีต หันสมัยบอบบางรับกับรสนิยมในสมัยนั้นซึ่งชอบของเล็กจุ่มจิม (V.Vinicchayakul, 2015, p. 81)

ด้านพฤติกรรม เมื่อยศทราบว่าลอออรมีใจให้กับเจ้าดิเรกรูจ ยศต้องการได้ลอออรกลับมาเป็นภรรยาดังเดิม จึงวางแผนลักพาตัวลอออรด้วยการโกหกว่าประยงค์พี่สาวของตนที่ลอออรสนิทสนมด้วยป่วยหนัก และเพื่อหาแต่ลอออร ยศจึงขั้บรถมารับลอออรที่บ้านเพื่อพาไปเยี่ยมพี่สาว แต่ระหว่างเดินทาง ลอออรจำได้ว่ายศไม่ได้พาห่อไปหาประยงค์ตามที่บอกไว้ จึงตัดสินใจจะกระโดดลงจากรถ ทำให้ยศต้องหยุดรถเพื่อเจรจากัน เหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้ยศได้ทราบว่าลอออรสามารถขั้บรถและใช้ปืนได้ ซึ่งเป็นเรื่องที่

ผู้หญิงในสมัยนั้นไม่นิยมกระทำการ ดังตัวบท

“ดิฉันขอร้องครั้งสุดท้าย พี่ยศส่งกุญแจรถมาให้ดิฉัน เรากลับบ้านกัน ... ยศเลิกคิ้วหัวเราะออกมา “พูดราวกับว่าเธอขับรถเป็น? ตลกสินดี” พี่เทพเคยหัดให้ดิฉัน พี่เทพสอนอะไรหลาย ๆ อย่าง เมื่อเกิดจำเป็นจะได้ช่วยตัวเอง” ... มือที่ล้วงอยู่ในกระเป๋าหนึ่งตั้งแต่เริ่มตอบโต้กัน ดังขึ้นมาพร้อมด้วยวัตถุหนึ่งในมือ ท่าของลอออรในตอนนี้เป็น หยาบคายตรงสองมือกระชับแน่น มือขวากระชับวัตถุ ส่วนมือซ้ายจับตรงข้อมือขวา เธอเล็งอาวุธขนาดสั้นนั้นด้วยท่าทางของคนที่ยิงปืนเป็น ตรงมาที่เข่า ... ลออรเฝ้าริมฝีปากแน่น ยศเดินตรงเข้ามา ไม่มีท่าทีเลยว่าเขาจะครั่นคร้ามสักนิด ... ‘เปรี้ยว!’ เสียงปืนแผดก้องในความเงียบส่งตของถนน ยศรู้สึกเหมือนถ่านไฟร้อนแดงทะลุพรตเข้ามาในร่างตรงใกล้สี่ข้าง แสบร้อนสาหัส กระฉะไปทั่วอก จนร่างทั้งร่างชะงักกึก เคลื่อนไหวต่อไปไม่ได้ ... (V.Vinicchayakul, 2015, pp. 733-734)

จากที่บรรยายมาข้างต้นแสดงให้เห็นความเป็นสมัยใหม่ของตัวละครลอออรที่ผู้หญิงในยุคเดียวกันไม่นิยมปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตามนอกจากตัวละครลอออรจะเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะก้าวหน้า นำสมัยกว่าผู้หญิงในยุคเดียวกันแล้ว ผู้ประพันธ์ก็ยังสร้างตัวละครเอกตัวนี้ตามขนบของ “นางแก้ว” ผู้หญิงไทยผู้เพียบพร้อมในสมัยก่อนด้วย ดังนี้

ลอออรเป็นหญิงสาวผู้มีความสมบูรณ์ของภรรยาในอุดมคติอย่างชัดเจน เพียบพร้อมในด้านรูปสมบัติและคุณสมบัติของผู้หญิงที่ดี กล่าวคือ ในด้านรูปสมบัติ หล่อนเป็นหญิงสาวที่มีความงามเพียบพร้อม รูปร่างหน้าตาและผิวพรรณผุดผ่องเป็นที่ต้องตาต้องใจแก่ผู้พบเห็น ในด้านคุณสมบัติ หล่อนเป็นหญิงสาวที่เกิดในชาติตระกูลสูง ได้รับการเลี้ยงดูและฝึกอบรมกิริยามารยาทจากในวัง การประพฤติตนเรียบร้อย ถูกต้องตามกาลเทศะ อยู่ในกรอบของจารีตประเพณีไทย

นอกจากผู้ประพันธ์จะบรรยายให้เห็นคุณสมบัติในการเป็นผู้หญิงที่ดีของตัวละครเอกอย่างลอออรแล้ว ในนวนิยายยังเน้นย้ำบทบาทหน้าที่ในสถานภาพภรรยาของลอออรอย่างชัดเจน

เมื่อลอออรแต่งงานกับยศ สามีนแรกของเธอ เธอถือว่าครอบครัวคือครอบครัวของเธอ เมื่อญาติพี่น้องขอความช่วยเหลือ ลอออรเต็มใจช่วยเหลืออย่างเต็มที่เสมือนเป็นเรื่องของตนเอง ทำให้เธอเป็นที่รักของญาติพี่น้องฝั่งพลารทุคน กระทั่งเมื่อคราว

ที่ล่อออร์หย่าขาดจากยศ ญาติพี่น้องของยศยังถือว่าล่อออร์เป็นญาติ พร้อมให้ความช่วยเหลือล่อออร์อย่างเต็มที่

ยศ สามีนคนแรกของล่อออร์ เปรียบเทียบล่อออร์เป็น “นางแก้ว” กล่าวคือนางแก้วเป็นหนึ่งในสมบัติของพระยาจักรพรรดิราช เป็นหญิงผู้มีคุณลักษณะของภรรยาตามอุดมคติในไตรภูมิ ผู้เป็นหญิงที่ดี เมียที่ดี รู้จักปฏิบัติสามีให้ได้รับแต่ความสุข ไม่ทำเรื่องให้เดือดเนื้อร้อนใจ

เมื่อพิจารณาคุณสมบัติของล่อออร์ พบว่า ล่อออร์เป็นผู้หญิงที่มีลักษณะเป็นนางแก้ว เมื่อดำรงสถานภาพเป็นภรรยา ล่อออร์ทำหน้าที่ภรรยาได้อย่างดี ไม่ขาดตกบกพร่องเป็นตัวละครที่เพียบพร้อมทั้งคุณสมบัติ และความประพฤติ ทุกคนต่างชื่นชม ไม่มีใครสามารถตำหนิตัวละครเอกผู้นี้ได้ถึงคุณสมบัติในการเป็นภรรยาที่ดีเลย เนื่องจากล่อออร์ปฏิบัติตามคำสอนของเสด็จพระองค์หญิงฯ และคุณป้าจรรยา

แม้กระทั่งเพื่อนสนิทของยศ เมื่อได้ทราบว่ายศเลิกกับล่อออร์ เพราะเขาไปติดพันทองไพร่า เขายังอดที่จะโทษเวรกรรมไม่ได้ เนื่องจากไม่รู้จะหาเหตุผลอะไรมาอ้าง เพราะล่อออร์เป็นภรรยาที่เพียบพร้อมทุกด้าน ดังตัวบท

“วิศาลอดนึกปลงไม่ได้ว่าคงเป็นกรรมเก่าที่เพื่อนผู้เกิดมามีชาติตระกูล ผ่านการศึกษาสูงส่ง พร้อมด้วยการอบรมอย่างผู้ดีจากครอบครัว มองข้ามภรรยาผู้งามพร้อมทั้งหน้าตาและกิริยาจาหาที่มิได้ออย่างล่อออร์ มาหลงใหลได้ปลื้มผู้หญิงอย่างทองไพร่าได้ลงคอ” (V.Vinichayakul, 2015, p. 130)

นอกจากคุณสมบัติดังกล่าวที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นนางแก้วของตัวละครล่อออร์แล้ว ยังมีเหตุการณ์ตอนที่แสดงให้เห็นว่าล่อออร์ยังคงเป็นผู้หญิงที่มีความคิดติดอยู่กับขนบจารีตอยู่ คือตอนที่ล่อออร์ตัดสินใจจะแต่งงานครั้งที่ 3 กับเจ้าดิเรกรูจ การแต่งงานครั้งนี้ล่อออร์ตัดสินใจอยู่นานมาก เนื่องจากห่อแต่งงานมาแล้วถึง 2 ครั้งและชายที่ห่อต้องการแต่งงานด้วย เป็นชายหนุ่มที่อายุนกว่าล่อออร์ ดังตัวบท

...กรรมเวรอะไรส่งให้เขาเกิดผูกพันใจกับหญิงม่าย ผู้แตกต่างจากเขาทั้งวัยและสถานภาพ เธอและเขาไม่อาจจะอยู่ร่วมกันได้ โดยปราศจากเสียงติฉินนินทาจากคนรอบข้าง ... หัวใจของคุณหญิงโยธาบตีตั้งลึกลงสู่อารมณ์สลด มันพาเธอวูบลงเหมือนจมในห้วงน้ำลึกเยียบเย็น เมื่อนึกมาได้ถึงคำตอบ (V.Vinicchayakul, 2015, p. 634)

“เจ้าคงจะลืมไปว่า ดิฉันแต่งงานมา 2 ครั้งแล้ว ถ้ามันเป็นครั้งที่สาม โบราณเขาเรียกว่ากระไร คนทั่วไปจะมองในแง่ร้ายสักแค่ไหน” ...

“ทั้งสองครั้ง คุณหญิงไม่ได้เป็นผู้ผิด คุณยศผิต ส่วนเจ้าคุณท่านก็อายุสั้นเกินไป” (V.Vinicchayakul, 2015, p. 638)

สิ่งที่ผู้ประพันธ์นำเสนอผ่านตัวละครลออคือภาพของ “กุลสตรี” ตามขนบจารีตเดิมเป็นส่วนใหญ่ คือ ลอออรเป็นหญิงสาวที่เกิดในชาติตระกูลสูง ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างดี มีการศึกษา และที่สำคัญคือ ลอออวยังเป็นผู้หญิงที่ดำรงสถานภาพของการเป็น “เมีย” และ “แม่” ที่ดีของสามีและลูกได้อย่างสมบูรณ์แบบ แม้ว่าจะมีบางอย่างแหวกขนบของสังคมบ้าง เช่น การแต่งงานกับผู้ชายที่อายุอ่อนกว่า แต่ก็ยังเป็นหญิงที่ซื่อสัตย์ต่อสามีอยู่เป็นต้น

2.2) ทองไพร่า: “หญิงร้าย” ตามแบบฉบับวรรณคดีไทย/สังคมไทย

ทองไพร่าเป็นกำพร้า คุณแม่ลิ้มเจ้าของสำนักโคมเขียวย้ายสู่สนเเหลียงอุปการะเลี้ยงดูอย่างลูกหลาน พออายุได้ 14 ย่าง 15 ปี ก็หอบผ้าหนีตามพระเอกลิเกและแขกในช่องไปสุดท้ายก็มาเป็นหญิงโคมเขียวนในสำนักยี่สุนเเหลียง ได้พบกับยศครั้งแรก เพราะคณองพายุศไปเที่ยวสำนักยี่สุนเเหลียง ยศติดใจทองไพร่ากระทั่งออกไปหาแทบทุกคืน ทำให้ความสัมพันธ์นัสนามีภรรยาระหว่างลออกับยศเริ่มจืดจาง

หลังจากท่านผู้หญิงพลารุเสียชีวิต ยศพาทองไพร่ามาอยู่ที่เรือนหลังเล็กในบ้าน และไปหาทองไพร่าทุกวัน เมื่อญาติพี่น้องทราบพื้นเพของทองไพร่าว่าเป็นนางกลางเมืองที่สำนักโคมเขียวยี่สุนเเหลียงมาก่อน ก็ไม่ยอมรับทองไพร่า ทำให้ความสัมพันธ์ของยศกับพี่น้องไม่สู้ดีนัก ทองไพร่ากับคณองลักลอบได้เสียกันหลายครั้ง กระทั่งทองไพร่าท้องกับคณอง แต่ทั้งคู่ร่วมกันหลอกลวงว่าเด็กในท้องของทองไพร่าคือลูกของยศ ยศเชื่อ จึงดูแล

ทองโพร้าและลูกเป็นอย่างดี ต่อมายศติการพนันมั่วอย่างหนัก กระทั่งสร้างคอกม้าไว้ที่หลังบ้านของตน และจ้างนายโอบมาเป็นหัวหน้าคนเลี้ยงม้า นายโอบรูปร่างหน้าตาดี ลักลอบเป็นคู่กับทองโพร้า กระทั่งทองโพร้าตั้งท้อง และหลอกยศว่าลูกคนที่สองเป็นลูกของยศเช่นเดียวกับเมื่อคราวที่ตั้งท้องกับคนอง หลังจากอยู่กินฉันสามีภรรยากับทองโพร้า ชีวิตของยศก็ตกต่ำลงเรื่อย ๆ ไม่ทำการทำงาน ใช้สมบัติที่เจ้าคุณและท่านผู้หญิงพลารทิงไว้ให้จนหมด เนื่องจากติการพนันที่บ่อนนายมณี จนถูกยึดบ้านพลาร

เมื่อศหมดตัว ทองโพร้าก็หนีไปพึ่งบารมีของพระยานราภิบาล ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ที่ในขณะนั้นมีอำนาจ เนื่องจากอยู่ฝ่ายคณะราษฎร ทองโพร้าไม่เพียงมีความสัมพันธ์ฉันผู้สาวกับพระยานราภิบาลเท่านั้น แต่มีสัมพันธ์กับบุตรชายของพระยานราภิบาลด้วย เมื่อความแตกทำให้พ่อลูกทะเลาะกัน กระทั่งถึงกันเสียชีวิตทั้งพระยานราภิบาลและบุตรชาย ส่วนทองโพร้ารอดชีวิตแต่เสียโฉม ทองโพร้าไม่มีที่พึ่งจึงกลับไปทำงานที่สำนักโคมเขียวยี่สุน่เหลือง แต่คุณแม่ลืมนึกว่าทองโพร้าเป็นคนไม่รู้จักสำนักบุญคุณต่อผู้มีพระคุณ สร้างความฉิบหายให้คนอื่นเรื่อยไป ส่งผลให้ตนเองป่วยหนัก ประกอบกับทองโพร้าหน้าตาเสียโฉม ไม่สวยงามเหมือนเดิม จึงให้ทองโพร้าไปรับแขกชั้นเลว และให้รับแขกไม่เว้นแต่ละวัน ส่งผลให้ทองโพร้าติดโรค ร่างกายทรุดโทรม นายไธคนรักเก่าของทองโพร้าที่ดูแลสำนักโคมเขียวอยู่เห็นก็สงสาร จึงช่วยทองโพร้าด้วยการขายทองโพร้าให้พ่อเลี้ยงคนหนึ่งทางภาคเหนือ สุดท้ายทองโพร้าติดโรคทางเพศสัมพันธ์และนอนเสียชีวิตที่หน้าบ้านลอออรกับเจ้าดิเรกรูทที่เชียงใหม่

จากการวิเคราะห์นวนิยายเรื่องมาลัยสามชาย จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ว.วินิจฉัยกุล สร้างตัวละครผู้หญิงอย่างทองโพร้าให้เป็นผู้หญิงที่มีความร้ายกาจอย่างชัดเจน หากเปรียบเทียบกับตัวละครเอกอย่างลอออรเหมือนเป็นภาพตรงกันข้ามกัน ดังคำเปรียบเทียบกับตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องกล่าวไว้ดังนี้

เขากล่าวเปรียบเทียบกับลอออรเป็นอาหารฝีมือชาววังที่มีความประณีต รสชาตินุ่มนวล และเปรียบเทียบกับทองโพร้าเป็นอาหารชาวบ้านที่มีรสชาติจัดจ้าน ดังนี้

“...ถ้าลอออรเป็นของกินฝีมือชาววัง ทองโพร้าก็เหมือนอาหารรสเผ็ดร้อนถึงใจ ถูกลิ้นแบบชาวบ้านที่เผ่งผิงอยู่ในส่วนลึก ... ถึงกินแล้วปากคอเจ๋อ เหงื่อแตกท่วมตัวแทบโดดลงไปแช่น้ำให้คลายพิษร้อนเสียเดียว

นั้น แต่มันก็โอชะถูกใจอย่างไม่เคยมีอาหารชาวกรุงจานไหนเสมอเหมือน
มันทำให้เขาเหวี่ยงทิ้งอาหารทั้งหมดที่เคยกินมาอย่างไม่ไยดีเลยทีเดียว”
(V.Vinicchayakul, 2015, p. 532)

กล่าวคือ ทองไพร้าเป็นตัวละครที่ถูกสร้างให้เป็นผู้หญิงที่เป็นแบบฉบับของหญิง
ร้ายในสังคมไทย ดังนี้

ทองไพร้าเป็นหญิงสาวหน้าตาดีอย่างเฝ้ายวนชวนให้ผู้ชายเข้ามาและคิดในเชิง
ชู้สาว นอกจากหน้าตาแล้ว คุณสมบัติอย่างอื่นของทองไพร้าไม่เข้าใกล้การเป็นภรรยาที่ดี
ตามที่สังคมคาดหวังเลย

ทองไพร้าเป็นตัวละครผู้หญิงที่เป็นที่หมายปองของผู้ชายหลายคนเช่นเดียวกับ
ลอออร เนื่องจากหล่อ่นมีสิ่งที่คุณชายต้องการ คือ หน้าตาจรรยาที่เฝ้ายวน การเอาอก
เอาใจ การปรนนิบัติรับใช้ผู้ชายให้เพลิดเพลิน

“ทองไพร้าช่างฉ้อฉล ประพฤติเอาอกเอาใจเขา (ยศ) ตั้งแต่
ก้าวเข้าไปในห้อง หล่อนถอดรองเท้าให้เขา กอดแขนเคลียคลอพาไปนั่ง
แล้วกอดคอรำพันความรักความคิดถึงที่มีต่อเขา หยอกเย้าเล่นหัวให้เขา
เพลิดเพลินรื่นรมย์ไปกับหล่อน รสเสน่ห์หาของหล่อนร้อนแรงดังเปลวไฟ
จนกระทั่งยศพบว่ายากจะถอยออกห่างหล่อนแม้แต่ก้าวเดียว”
(V.Vinicchayakul, 2015, p. 75)

ทองไพร้าต้องการได้ยศเป็นสามี โดยไม่สนใจว่ายศมีครอบครัวแล้ว เนื่องจาก
ต้องการเงินทองและความสุขสบายในชีวิต หล่อนจึงดูแลเอาใจศทุกอย่าง ส่วนยศเมื่อได้
รู้จักและเจอกับทองไพร้าเพียงแค่ครั้งเดียวก็ติดใจ เขาไม่ให้หล่อนรับแขกคนอื่น และไปหา
หล่อนทุกวัน กระทั่งความสัมพันธ์ของเขากับภรรยาห่างเหินกันเรื่อย ๆ ผู้ประพันธ์เปรียบ
ลอออรกับน้ำใสลอยดอกมะลิ ตีตักกระหาย หอมเย็นชื่นใจ ไม่มีพิษภัยและยังดีต่อสุขภาพ
ของผู้ดื่ม และเปรียบทองไพร้ากับเหล้าที่มีทั้งรสหวานและฉุน ตีตักมากก็เมา ไม่เป็นผลดี
ต่อสุขภาพตัวเอง

การบรรยายภาพของตัวละครทองไพร้า ผู้ประพันธ์ให้ภาพของหญิงสาวผู้ไม่มี
คุณสมบัติความเป็นภรรยาในอุดมคติตามที่สังคมคาดหวังจากสถานภาพของการเป็นผู้หญิง

ที่ดี เช่น การไม่รักนวลสงวนตัว การแต่งกายไม่เรียบร้อย การแสดงให้เห็นเนื้อตัวของตนเอง การแต่งกายหรือการแสดงกิริยายั่ววนผู้ชาย ตัวบทบรรยายทองโพร้าให้มีลักษณะดังกล่าว ผ่านการใช้ภาษาและการพรรณนาความงามของทองโพร้าที่เน้นย้ำและแสดงให้เห็นสิ่งดึงดูดทางเพศต่าง ๆ ดังตัวบท

“ผ้าถุงกระโจมอกเปียกชุ่มแนบส่วนสัดกลมกลึง เห็นทุกสัดส่วน ตั้งแต่อกวบเลยไปจนถึงสะเอวคอด หน้าที่องแบนเรียบและต้นขาอวบอิม หล่อนดึงชายผ้าขึ้นสูงเห็นขาอ่อนผ่องนวล ลูบไล่ไปมาด้วยสบู์ ก่อนจะเลื่อน ขึ้นไล่เนินอกและแผ่นหลัง ... ลอออร์ตะลึงมอง นิกทุเรศจนขนลุกชู ตั้งแต่เกิดมาเธอไม่เคยเห็นผู้หญิงคนไหนแสดงความไริ่ยางอายออกมาได้แจ่มแจ้ง เท่าหล่อน...” (V.Vinicchayakul, 2015, p. 98)

ในตอนสุดท้าย คะนองผู้ชักนำยศให้ได้รับรู้จักกับทองโพร้า และร่วมมือกับทองโพร้า หักหลังยศ ถูกทองโพร้าทรยศ ด้วยการเป็นชู้กับนายใบ หัวหน้าคนเลี้ยงม้าและมัลลิกด้วย กัน คะนองสำนึกผิดกับเจ้านาย และโทษตนเองที่เป็นสาเหตุชักนำผู้หญิงไม่ดีอย่างทองโพร้า เข้ามาในบ้านพลธร สร้างความวุ่นวายและความฉิบหายจนกระทั่งไม่เหลืออะไร

ทองโพร้าเป็นตัวละครที่ถูกสร้างให้ตัวละครอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ชอบ เป็นภาพผู้หญิงที่เมื่อไปอยู่ที่ใด ก็สร้างความแตกแยกและความฉิบหาย ขนาดแม่ลิ้ม ซึ่งเป็นผู้อุปการะ และเมตตาหาหล่อนที่สุดยังเปรียบทองโพร้ากับงูพิษ เป็นภาพที่ตัวบทเน้นย้ำคุณลักษณะของ ตัวละครผู้นี้อย่างชัดเจนผ่านคำบอกเล่าของตัวละครตัวอื่น ๆ อย่างที่แม่ลิ้มกล่าวถึงทองโพร้าว่า “...อินังคนนี้นั้มนงูพิษ อินันเห็นมันมาตั้งแต่คลอดออกจากท้องแม่ เลี้ยงมันมากับมือ รุ้สันดานมันดี ...” (V.Vinicchayakul, 2015, p. 481)

ในด้านลักษณะนิสัยของตัวละคร ผู้ประพันธ์สร้างให้ลอออร์ตัวละครเอกและทองโพร้าตัวละครคู่เปรียบมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนแบบขาวกับดำ คือ ลอออร์เป็นผู้หญิงที่มีจิตใจดีงาม ประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม อยู่ที่ได้ก็ได้รับความรักความเมตตาจากผู้คนรอบข้าง แม้มีผู้ไม่หวังดี แต่ด้วยสติปัญญาและความเข้มแข็งก็ทำให้ลอออร์สามารถผ่านเหตุการณ์เหล่านั้นมาได้อย่างดี สามารถครองตนได้อย่างมีเกียรติ ผิดกับทองโพร้าที่ประพฤติตนตามใจตนเอง ไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น ไปอยู่ที่ใดก็สร้างความเดือดร้อนฉิบหายแก่ผู้อื่น ภาพที่แสดงผ่านพฤติกรรมของตัวละครทั้ง

สองตัวนี้ แสดงให้เห็นการสร้างตัวละครคู่เปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นพฤติกรรมความดี ความเลว ที่ชัดเจน โดยผู้ประพันธ์นำเสนอผ่านลักษณะนิสัยที่เด่นชัดของตัวละคร สถานภาพภรรยาของทองโพร้า ผู้ประพันธ์บรรยายให้เห็นหน้าที่เพียงอย่างเดียวที่หล่อ่นทำได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่องคือเรื่องให้ความสุขทางเพศรสแก่สามี ดังตัวบท

“หล่อ่นเป็นเมียที่ให้ความสุขเขาได้เต็มเปี่ยม มีจริตกริยาและการปรนนิบัติเป็นที่ถูกตาถูกใจเขายิ่งกว่าลอออรหลายเท่า เขาขาดหล่อ่นไม่ได้ดังคนไม่อาจขาดอาหารรสถูกปาก” (V.Vinicchayakul, 2015, p. 109)

นอกจากให้ความสุขทางเพศรสแก่สามีแล้ว คุณสมบัติที่เหมาะสมอื่น ๆ ของภรรยาที่ดี ทองโพร้าไม่มีคุณสมบัติเหล่านั้นเลย ระหว่างที่เป็นภรรยาของยศ ทองโพร้าเป็นคู่กับคนองและนายใบ ลูกน้องของยศ จนกระทั่งต้องกับทั้งคู่ ทองโพร้าไม่มีความซื่อสัตย์ และไม่ได้มีความรักให้ยศอย่างแท้จริง หล่อ่นเพียงต้องการทรัพย์สินเงินทองที่จะอำนวยความสะดวกให้ชีวิตของหล่อ่นสุขสบายเท่านั้น ไม่เพียงเท่านั้นระหว่างที่ทองโพร้าตั้งท้อง เมื่อหล่อ่นไม่สามารถให้ความสุขทางเพศรสแก่สามีได้ ทองโพร้าวางแผนให้ยศติดการพนัน เพื่อที่ยศจะได้ไม่มีเวลาไปสนใจผู้หญิงคนอื่น การกระทำของทองโพร้ามีส่วนอย่างมากที่ทำให้ชีวิตยศไม่เหลืออะไร จะเห็นว่าพฤติกรรมของทองโพร้า หล่อ่นทำทุกอย่างโดยคิดถึงแต่ตัวเอง ไม่ได้คำนึงถึงผลลัพธ์หรือผลกระทบที่จะเกิดกับผู้อื่น นอกจากนี้ เมื่อพระยานราภิบาลต้องการลอออรมาเป็นภรรยาอีกคนหนึ่ง ทองโพร้าแสดงความคิดเห็นว่าลอออควรรับไม่ตรีจากพระยานราภิบาล เมื่อสามีกับภรรยาอยู่คนละที่ก็เท่ากับว่าตายจากกันแล้ว ข้อความตอนนี้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับการเป็นภรรยาของทองโพร้าได้อย่างชัดเจน ว่าหล่อ่นไม่ได้ต้องการสร้างครอบครัวเพื่อร่วมทุกข์ร่วมสุขและประพฤติดนเป็นภรรยาที่ให้เกียรติสามี

เมื่อทองโพร้ามีสถานภาพเป็นแม่ ทองโพร้าไม่สามารถเลี้ยงลูกได้ หล่อ่นไม่อดทนให้นมลูก และยกหน้าที่เลี้ยงดูลูกแก่พี่เลี้ยง ส่วนตัวหล่อ่นเองนั้นออกไปเที่ยวเตร่นอกบ้านและเล่นไพ่ ดังตัวบท

“... ส่วนทองโพร้านั้นไม่ต้องพูดถึง สัญชาติญาณความเป็นแม่ เป็นเรื่องเบาบางมากในความรู้สึกของหล่อ่น อาจจะเป็นเพราะหล่อ่นเองไม่เคยรู้จักความรักของแม่ตั้งแต่เกิด จึงไม่ใส่ใจใจใส่ลูกทั้ง 2 คน ยกหน้าที่ทุกอย่างให้พี่เลี้ยงดูแล วันเวลาในแต่ละวันก็หมดไปกับการเที่ยวเตร่นอกบ้าน

จับจ่ายซื้อของสวยๆ งามๆ หรือเข้าวงไฟ กลับมาบ้านก็ต่อเมื่อมารับหน้า
เอาอกเอาใจสามี” (V.Vinicchayakul, 2015, p. 264)

ในตอนสุดท้ายของทงไผ่ เสียชีวิตจากการเป็นโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์อย่าง
ทรมาณ ผู้ประพันธ์ต้องการแสดงให้เห็นว่าการกระทำที่ผ่านมาของทงไผ่ สร้างความ
เดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น จุดจบจึงต้องทรมาณอย่างมาก ดังตัวบท

“... อาการของทงไผ่ทรุดหนัก หลอนเพื่อยู่ตลอดเวลา ... เป็น
เสียงที่บอกความเจ็บปวดแสนสาหัส เมื่อหลอนได้ดี ... ก็เฝ้าแต่คร่ำครวญ
... หลอนคืนวันกระเสือกกระสน ... ผ้าที่มีดมือหลอนเอาไว้กับเสาเตียง ถูก
หลอนกระชากจนบาดข้อมือลึกเข้าไปถึงกระดูก เลือดไหลเปียกชุ่มทั้งสอง
มือ ทงไผ่ทนทุกข์ทรมานแสนสาหัสอยู่หลายวัน กว่ามัจจุราชมจะยอม
ปล่อยให้หลอนได้สงบลงชั่วกาลนาน” (V.Vinicchayakul, 2015, pp.
768-769)

กล่าวโดยสรุปแล้ว ตัวละครทงไผ่ เป็นตัวละครที่ผู้ประพันธ์สร้างขึ้นมาเพื่อ
เป็นตัวละครคู่เปรียบเทียบกับลออ เพื่อเน้นย้ำความคิดเรื่อง “กุลสตรี” ให้มีความชัดเจน
มากขึ้น

2.3) การปฏิบัติพุทธศักราช 2475: ความเปลี่ยนแปลงที่นำมายันตราย มาสู่ชีวิตคู่

องค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญในนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ คือ ฉากหลังของ
เหตุการณ์ต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ที่นำเสนอในนวนิยายเรื่องมัลลย์สามชายมี
ฉากหลังของเหตุการณ์เกิดขึ้นในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นช่วงที่สยามเกิด
การเปลี่ยนแปลงหลายประการ เนื่องจากรับอิทธิพลจากตะวันตก เหตุการณ์ประวัติศาสตร์
เหล่านี้ล้วนมีความสำคัญในการนำเสนอความคิดต่าง ๆ ในเรื่อง

แม้มัลลย์สามชายจะนำเสนอแนวคิดหลักเกี่ยวกับเรื่องการแต่งงาน หากแต่
ผู้ประพันธ์ก็สามารถผูกเรื่องการเมืองไว้กับชีวิตแต่งงานของตัวละครเอกอย่างแยบยล
ผู้ประพันธ์นำเสนอเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญเหตุการณ์หนึ่ง คือการปฏิวัติเปลี่ยนแปลง
การปกครอง พ.ศ. 2475 ของคณะราษฎร ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวผู้ประพันธ์บรรยายไว้อย่าง

ชัดเจนในเรื่อง และสร้างให้ตัวละครเอกอย่างลออได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ กล่าวคือ ลออรแต่งงานครั้งที่ 2 กับพันเอกพระยาโยธาบดี บุตรชายของเจ้าพระยาราชศักดิ์ นายทหารใหญ่ที่สุดคนหนึ่งของแผ่นดินในสมัยปลายรัชกาลที่ 5 ปัจจุบันรับราชการเป็นหนึ่งในราชองครักษ์ในจอมพลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ฐานะของลออรเลื่อนขึ้นเป็น “คุณหญิงโยธาบดี” อย่างเต็มภาคภูมิ (V.Vinicchayakul, 2015, p. 267) ครอบครัวของพันเอกพระยาโยธาบดี หรือเทพ สามีนคนที่ 2 ของลออรเป็นคนที่รักเกียรติของตระกูลยิ่งกว่าชีวิตก็ว่าได้ เขาได้เลือดของเจ้าพระยาราชศักดิ์ผู้บิดามาเต็มตัว ยึดมั่นในความจงรักภักดีต่อพระราชาวงศ์ ชื่อตรงต่อหน้าที่ และหยิ่งในเกียรติของวงศ์ตระกูลยิ่งกว่าสิ่งใด (V.Vinicchayakul, 2015, p. 332) เมื่อบุตรสาวคนโตของพันเอกเจ้าพระยาโยธาบดีรู้จักมักคุ้นกับบุตรชายของเจ้าพระยานรภิบาล เขาถึงกับสั่งห้ามบุตรสาวอย่างเด็ดขาดว่าห้ามติดต่อกับคนในครอบครัวนี้ เนื่องจากพระยานรภิบาลไม่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังตัวบท

“...เจ้าคุณนรภิบาล นอกจากเป็นคนแปดเหลี่ยมสิบสองคม
ความประพฤติหลาย ๆ อย่างไม่น่าไว้วางใจ เขาคบหากับ ...”

“พวกเกลียดเจ้า!” ...

“ผมทราบแต่ว่าเจ้าคุณนรเป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง” พระยา
โยธาบดีตอบสั้น ๆ “วังเตนประจบประแจงเจ้านายไม่สำเร็จ ก็หันไปทาง
อื่น” จึงไม่อยากเกี่ยวดองด้วย “ไม่อยากให้แปดเปื้อนมาถึงสกุลราชศักดิ์”
(V.Vinicchayakul, 2015, p. 331)

เมื่อเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ครอบครัวของพันเอกพระยาโยธาบดีเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง ลออรภรรยาที่ตั้งท้องแก่ก็ได้รับผลกระทบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อสามีถูกจับกุมตัวไป หล่อนเปรียบความทุกข์แสนสาหัสที่เกิดขึ้นในครอบครัวครั้งนี้ว่าเหมือนถูกพายุงูการเมืองกระหน่ำให้พันเอกพระยาโยธาบดีหลุดลอยไปจากครอบครัว (V.Vinicchayakul, 2015, p. 343) แสดงให้เห็นผลกระทบจากเหตุการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญของสยาม อย่างเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ที่สามีของลออรต้องลี้ภัยทางการเมืองไปเสียชีวิตที่ต่างประเทศ เนื่องจากถูกคณะปฏิวัติจับตัวไป ทำให้ลออรเป็นหม้ายและครอบครัวไม่สามารถดำรงสภาพอยู่ได้ดังเดิม นอกจากผลกระทบ

ที่เกิดขึ้นโดยตรงกับครอบครัวลอออร์แล้ว เหตุการณ์ในครั้งนี้ยังชักนำให้ลอออร์ต้องเจอกับอันตรายที่เกิดจากกิเลสของฝ่ายคณะราษฎร อย่างตัวละครพระยานราภิบาล นายทหารใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ที่ต้องการได้ลอออร์เป็นภรรยา โดยใช้วิธีสกดปรก หลอกลวงมีจดหมายจากนายพันเอกพระยาโยธาบดี หากลอออร์ต้องการรับทราบข่าวสารของสามี ต้องออกไปกับเขาในที่ลับตาผู้คน ดังตัวบท

...ลอออร์นอนไม่หลับทั้งคืน หลับตาลงก็เห็นแต่สีหน้าแววตาของชายผู้คุกคาม ... เป็นผู้หญิงที่ต้องอยู่ในกำมือผู้ชายจริงหรือ ถ้าเธอจะพาถูกทั้งสองไปพบสามีในต่างแดน ก็ต้องเอาตัวเข้าแลกกับชายอื่น ... เธอคงกลั่นใจตายดีกว่าจะให้คนอย่างนี้มาแตะต้องตัว ... (V.Vinicchayakul, 2015, p. 370) คิดมาทั้งคืน ถ้าต้องแลกด้วยเกียรติยศ หล่อนไม่อาจจากหน้าไปพบที่เพออยู่แล้ว เราตายจากกันโดยยังรักษาเกียรติของแต่ละฝ่ายไว้เสมอกันดีกว่า ถ้าชาตินี้ไม่ได้เจอกันอีก ก็ค่อยอธิษฐานพบกันใหม่ในชาติหน้า (V.Vinicchayakul, 2015, p. 383)

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ยังสร้างตัวละครฝ่ายคณะราษฎรให้ถูกมองในด้านลบ อย่างพระยานราภิบาล นายทหารผู้ใหญ่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์การปฏิวัติ พ.ศ. 2475 ที่ถูกนำเสนอในด้านลบ เป็นคนไม่ดี

นายพันตำรวจเอกพระยานราภิบาลเป็นชายที่เรียกตัวเองว่า “ผ่านมาร้อยเอ็ดเจ็ดย่านน้ำ” เขาเกิดมาท่ามกลางจากสภาพลูกผู้ดี ... ฐานะแค่พอมีพอกิน เข้ามาเรียนหนังสือในเมืองหลวง รู้จักหาช่องทางสนองความทะเยอทะยาน ด้วยความอดทนแข็งแกร่งบวกกับไหวพริบมีเหลี่ยมมุมจัดเจนเกินวัย เขาจึงกลายเป็นข้าราชการก้าวหน้า มีพรั่งพร้อมทั้งอำนาจและเงินทอง ผู้หญิงเป็นจุดอ่อนของเขา เขาเป็นคนไม่อึดในสตรีเหมือนคนตะกละ ไม่อึดในรสอาหาร ในบรรดาผู้หญิงนับสิบ ๆ ที่เขานับว่าเป็นเมีย คนสำคัญที่สุดคือเมียหลวง ลูกสาวเจ้าสัวในถิ่นสำเพ็ง คุณหญิงประไพคืออาหารรสชาติปานกลาง แต่ว่าภาชนะที่ใส่มาเป็นทองคำแท้ เงินและความกว้างขวางของพ่อหล่อนเป็นฐานเกื้อหนุนให้เขาได้รับความไว้วางใจและคะแนนนิยมจากผู้บังคับบัญชาเสมอมา ไม่ว่าเขาจะไปอยู่ใต้บาร์มีคนไหน เขาตอบแทนภรรยาด้วยการยกย่องอย่างดี แต่ใจเขานั้นไม่เคยอยู่ที่หล่อนมาตั้งแต่ไหนแต่ไรแล้ว ลอออร์คือผู้หญิงคนแรกที่ได้หัวใจเขาไป ตั้งแต่เห็นคุณหญิงโยธาบดีผู้งามเข้มช้อยครั้งแรก พระยานราภิบาล อดไม่ได้ที่จะหวนนึกถึงวันแรกที่เขาเห็นมะปรางจี๊เป็นลวดลายงามตา ใส่เอ็นนำลึมรสในภาชนะแก้วเจียรระโน ... เขาอยากได้ผู้หญิงที่คนอย่างเขา

ถูกตราหน้าว่าไม่มีวาสนาจะมี มันจะเป็นความภาคภูมิใจสักแค่ไหน ถ้ามีข่าวกระดิ่งเสียง ลือว่า เจ้าคุณไม่เสียที่เกิดมาเป็นลูกผู้ชาย มีคุณหญิงถึงสองบ้าน บ้านแรกก็มั่งคั่ง บ้านที่สองก็งามเหมือนนางฟ้า ซ้ำยังเป็นคุณหญิงมาแล้วด้วย จะหาใครทำได้อย่างเจ้าคุณเป็น ไม่มี (V.Vinicchayakul, 2015, pp. 530-531)

การสร้างตัวละครฝ่ายอนุรักษ์นิยมอย่างพันเอกพระยาโยธาบดี ให้เป็นบุคคลที่มีการกระทำน่ายกย่อง เพียบพร้อมตั้งแต่เกิด นอกจากนี้ยังมีตัวละครอื่น ๆ ที่อยู่ในฝ่ายเดียวกันที่ผู้ประพันธ์สร้างให้เป็นตัวละครที่ดี อย่างเสด็จพระองค์หญิงฯ ที่เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อลอออมาก เมื่อลอออเกิดปัญหาที่พึ่งพระบรมโพธิสมภารของเสด็จพระองค์หญิงฯ เช่นตอนที่ลอออเลิกกบยศ สามีนแรกที่มีผู้หญิงคนอื่น ลอออก็กลับเข้าไปปรับใช้เสด็จพระองค์หญิงฯ เป็นต้น

หากตีความเหตุการณ์ทางการเมืองในปี พ.ศ. 2475 ว่าเป็นยุคเริ่มแรกของประชาธิปไตย อันเป็นแนวคิดที่รับมาจากตะวันตก ว่าเป็นการเริ่มต้นของความเป็นสมัยใหม่แล้ว การนำเสนอเรื่องราวเช่นนี้ในนวนิยายเรื่องมาลัยสามชายอาจตีความได้ว่า ผู้ประพันธ์กำลังนำเสนอว่าความเป็นสมัยใหม่เป็นอันตรายต่อผู้หญิง ซึ่งตีความให้ลึกต่อไปอีกได้ว่า ผู้ประพันธ์กำลังนำเสนอว่า ความทันสมัยมิได้มีแต่ด้านดี แต่มีภัยอันตรายที่ต้องตระหนักด้วย แต่สิ่งที่จะทำให้ผู้หญิงรักษาตัวรอดได้ท่ามกลางภัยคุกคามจากความเป็นสมัยใหม่นี้ก็คือการครองตัวเป็นกุลสตรี ดังที่เรื่อง มาลัยสามชาย ได้นำเสนอให้เห็น ที่ผ่านมามีนักวิชาการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครเพศหญิงกับการนำเสนอความคิดเชิงอุดมการณ์อยู่บ้าง เช่น Thak Chaloeontiarana (2015) เขียนบทความเรื่อง “ความไม่พยายาม: วิพากษ์กรรมของความเป็นสมัยใหม่” ในบทความนี้แม้ทักษ์ เฉลิมเตียรณ จะไม่ได้ตีความตัวละครหญิง ในฐานะความหมายเชิงสัญลักษณ์เรื่องอุดมการณ์ทางการเมืองโดยตรง แต่ก็มีการเชื่อมโยงว่า ตัวละครผู้หญิงในเรื่องความไม่พยายาม “เป็นตัวแทน” ของค่านิยม 2 ชุด บทวิเคราะห์ของทักษ์ เฉลิมเตียรณ นี้ จึงแสดงให้เห็นว่า การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครหญิงกับความหมายเชิงสัญลักษณ์ทางค่านิยมหรืออุดมการณ์สามารถกระทำได้ หากมีหลักฐานที่มีน้ำหนัก ไม่เลือนลอย ในบทความดังกล่าว ทักษ์ เฉลิมเตียรณ กล่าวถึงนวนิยายเรื่องความไม่พยายามว่า นวนิยายเรื่องนี้ตั้งคำถามต่อความสามารถของผู้หญิงที่จะรับมือกับเสรีภาพใหม่ที่มาพร้อมกับความทันสมัย อันเป็นความทันสมัยที่ตั้งผู้หญิงออกจากโครงสร้างสังคมตามจารีตเดิม อย่างเช่น ครอบครัว บทบาท

หน้าที่ในฐานะแม่และภรรยา และยังบ่อนทำลายวัฒนธรรมและคุณค่าตามชนบทของไทย ผู้หญิงที่มีเสรีภาพแบบใหม่นี้ตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะสูญเสียตัวตนในฐานะผู้หญิงไทยไป (Chaloemtiarana, 2015, p. 33)

จากการวิเคราะห์ข้างต้น แสดงให้เห็นว่านวนิยายเรื่องมาลัยสามชาย มีความย้อนแย้งในการนำเสนอคุณค่าใหม่เกี่ยวกับผู้หญิง กล่าวคือ เมื่อมององค์ประกอบทั้งหมดของนวนิยาย โดยเฉพาะฉากของนวนิยายที่นำเสนอเหตุการณ์ในช่วงที่สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสมัยใหม่จะพบว่าผู้ประพันธ์พยายามนำเสนอความก้าวหน้าหรือความเป็นสมัยใหม่ผ่านตัวละครเอกผู้หญิง โดยนำเสนอผ่านพฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละคร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแต่งกาย การใช้ชีวิต ความคิดความกล้าตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของผู้หญิง ที่เมื่อเปรียบเทียบกับผู้หญิงในสมัยก่อนอาจจะไม่นิยมกระทำกัน แต่ตัวละครเอกของเรื่องอย่างลออสามารถขบถ ยิงปืน ซึ่งเป็นพฤติกรรมของผู้ชายได้ มองอย่างผิวเผินลออเป็นตัวละครที่มีความน่าสมัย์ แต่หากวิเคราะห์ถึงคุณสมบัติและพฤติกรรมอื่น ๆ ของตัวละครจะพบว่า ลออรียังเป็นตัวละครที่มีความเป็น “กุลสตรี” อยู่มาก อย่างเช่น ลออรเกิดในชาติตระกูลสูง เพียบพร้อมเรื่องคุณสมบัติและลักษณะของภรรยาที่ดีที่สังคมคาดหวัง เช่น ความซื่อสัตย์และความจงรักภักดีต่อสามี หรืออย่างตอนที่จะตัดสินใจแต่งงานกับผู้ชายที่มีอายุน้อยกว่าก็เกิดความลังเลใจ กังวลว่าจะถูกนิทาว่าร้ายว่าเป็นผู้หญิงที่หมกมุ่นในเรื่องการารมณ์ ดังนั้น ตัวละครลออจริงจึงเป็นผู้หญิงที่ “ก้าวหน้าแต่อยู่ในกรอบ” คือมีทั้งความน่าสมัย์และความเป็นจารีตอยู่ในตัว แตกต่างอย่างชัดเจนกับตัวละครคู่เปรียบอย่างทองไผ่ที่ไม่มีชาติตระกูล ไม่ได้ได้รับการอบรมที่ดี สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นและไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม กระทั่งสุดท้ายต้องเจอกับชะตากรรมที่เลวร้ายในบั้นปลายชีวิต

ปัจจัยในการสร้างนวนิยายเรื่องมาลัยสามชาย

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ประพันธ์สร้างสรรค์บทประพันธ์ เพื่อนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิงในนวนิยายเรื่องมาลัยสามชาย นอกจากปัจจัยที่เกิดจากตัวบทงานวรรณกรรมแล้ว ปัจจัยภายนอกมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้ประพันธ์เลือกนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิง การศึกษานี้ผู้วิจัยได้แนวคิดมาจากการศึกษาวรรณคดี โดยใช้แนวคิดสังคมวิทยาแห่งวรรณคดี (Sociology of Literature) ซึ่งแนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาบริบทที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานวรรณกรรม ดังนี้

สังคมวิทยาแห่งวรรณคดี เป็นการศึกษาวรรณกรรมในแง่สังคมวิทยา กล่าวคือในโลกของวรรณกรรมประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน ได้แก่ ผู้แต่งหรือผู้ประพันธ์ ตัวบทวรรณกรรม และผู้อ่านหรือผู้รับ ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้วรรณกรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งดำรงอยู่ได้ ดังนั้น การศึกษาวรรณกรรมเพียงในมิติใดมิติหนึ่ง จึงไม่อาจจะทำให้เข้าใจระบบการสร้างการเสพวรรณกรรมอย่างลึกซึ้ง ด้วยเหตุดังนี้ นักวรรณคดีจึงพยายามที่จะแสวงหามุมมองของการศึกษาให้ครอบคลุมไปถึงผู้อ่านด้วย จึงเป็นที่มาของศาสตร์แห่งการศึกษาวรรณคดีอีกศาสตร์หนึ่งที่เรียกว่า สังคมวิทยาแห่งวรรณคดี เพื่อให้การพิจารณาวรรณคดีครอบคลุมและรอบด้าน ครบองค์ประกอบของโลกแห่งวรรณคดีทั้ง 3 มิติ (Intaraporn, 2009, p. 2)

การศึกษาวรรณกรรมในเชิงสังคมวิทยานี้ ทำให้การมองวรรณกรรมครบถ้วนรอบด้านมากยิ่งขึ้น นำไปสู่การตอบคำถามเรื่องปัจจัยในการสร้างนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องมาลัยสามชายได้อย่างรอบด้าน เนื่องจากผู้ศึกษาวรรณกรรมมักจะละเลยมิติที่สามคือผู้อ่านและสังคม การศึกษาวรรณกรรมจึงขาดความรู้ลึกเหมือนจอกาพย์นตร์ที่มีเพียงความกว้างและยาวเพียงสองมิติ ทำให้การศึกษาข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมผิดเพี้ยนไปจากที่ควรจะเป็น (Chantavanich, 1983, p. 10)

จากการศึกษาโดยใช้แนวคิดสังคมวิทยาแห่งวรรณคดี พบว่าปัจจัยที่ทำให้ผู้ประพันธ์เลือกใช้ตัวละครเอกผู้หญิงในการนำเสนอคุณค่าใหม่แบบ “ก๊วหน้อยอยู่ในกรอบ” ประกอบด้วยปัจจัยดังนี้

1) ชีวิตประวัติและผลงานของผู้ประพันธ์ ปัจจัยสำคัญข้อหนึ่งที่ทำให้มาลัยสามชายมีตัวละครเอกเป็นผู้หญิง เนื่องจาก ผู้ประพันธ์ คือ คุณหญิงวินดา ดิถียนต์ ผู้ใช้นามปากกาในการแต่งนวนิยายเรื่องนี้ว่า ว.วินิจฉัยกุล เป็นผู้หญิง เป็นบุตรสาวคนเดียวของนายวัลลภ วินิจฉัยกุล และนางกาญจณี วินิจฉัยกุล สมรสกับนายสมพันธ์ ดิถียนต์ และมีบุตรสาว 2 คน คือ ดร. สาวิตา ดิถียนต์ และ ดร. วัตสาดรี ดิถียนต์

ผู้ประพันธ์เป็นผู้หญิงและมีบุตรสาวเป็นผู้หญิง จึงมีความเข้าใจมุมมองของผู้หญิง การประพันธ์มาลัยสามชาย โดยใช้ตัวละครเอกเป็นผู้หญิงจึงทำได้อย่างราบรื่น เพราะเป็นเรื่องที่ใกล้เคียงกับมุมมองและการใช้ชีวิตของผู้ประพันธ์ ไม่เฉพาะนวนิยายเรื่องมาลัยสามชายที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาเท่านั้นที่มีตัวละครเอกเป็นผู้หญิง นวนิยายส่วนมากของ

ผู้ประพันธ์ก็มักมีตัวละครเอกเป็นผู้หญิงเช่นกัน เช่น นวนิยายเรื่อง ราตรีประดับดาว, สองฝั่งคลอง, บุรพา, เพชรกลางไฟ เป็นต้น

2) รูปแบบการนำเสนอและที่มาของนวนิยาย นวนิยายมีรูปแบบการนำเสนอแบบ การเขียนเล่าชีวประวัติของบุคคลในครอบครัว กล่าวคือ มาลัยสามชายมีรูปแบบการเล่า เรื่องแบบย้อนกลับ ผู้เล่าเรื่องเป็นบุคคลในครอบครัวของตัวละครเอกฝ่ายหญิงที่อยู่คนละ รุ้นเป็นผู้เล่าให้ลูกหลานฟัง เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวภายในครอบครัว ลักษณะการเล่าเรื่อง คล้ายกับการนำเสนอชีวประวัติที่เล่าตั้งแต่ชีวิตในวัยเด็กกระทั่งถึงวันสุดท้ายของชีวิต และ ผู้ประพันธ์กล่าวถึงที่มาของตัวละครค่อนข้างชัดเจน อย่างนวนิยายเรื่องมาลัยสามชาย เปิดเรื่องด้วยการเล่าเรื่องของลอออร์ ผ่านความทรงจำของหลานสาวคนโต บุตรสาวของ หนูเดช ลูกชายของลอออร์กับเจ้าพระยาโยธาบดี สามิศคนที่สอง สาเหตุที่ได้เล่าเรื่องราวของ ลอออร์ เนื่องจาก หลังจากลอออร์เสียชีวิต ทั้งบ้านฝั่งโยธาบดีและฝั่งเจ้าดิเรกรุจ ต้องการ เก็บอัฐิของลอออร์ไว้ฝั่งตน จึงได้มีการเล่าเรื่องราวความเป็นมาเป็นไปของลอออร์ว่าเป็น บุคคลที่มีลักษณะแตกต่างจากหญิงสาวคนอื่นในวัยเดียวกัน เป็นการนำเสนอเรื่องแบบเล่า ย้อนกลับ โดยผู้ประพันธ์ได้รับแรงบันดาลใจในการแตงนวนิยายเรื่องนี้จากการตามคุณแม่ ไปบ้านสุภาพสตรีสูงอายุ ท่านหนึ่งเป็นประจำ ท่านอายุประมาณ 65 ปี เป็นสตรีรูปงาม มีความเป็นอยู่ที่ทันสมัยเมื่อเทียบกับคนรุ่นราวคราวเดียวกัน ดังตัวบท

... “คุณป้า” อายุประมาณ 65 ปี ... แม้ว่าชรามากในสายตาของ เด็กอายุสิบกว่าขวบ ก็ยังจำได้ว่าคุณป้างามมาก ความชรไม่อาจลบล้างโครง หน้าสวย หน้ารูปไข่ รูปร่างตาใหญ่ยาว เปลือกตาสี และจมูกโด่งคม ... การ แต่งกายของคุณป้าก็งามเรียบร้อยสมวัยและฐานะ ... กิริยาพาที่แผ่มช้อยชวน มอง ... คุณป้าอยู่อย่างทันสมัยเมื่อเทียบกับผู้อยู่ในวัยเดียวกัน บ้านท่านมีกิน น้ำชากันในตอนบ่ายด้วย เป็นกิจวัตรที่ทำกันมาเป็นประจำ ไม่ใช่อดความ หรหรรแต่อย่างใด ... (V.Vinicchayakul, 2015, p. 4)

3) ฉากของนวนิยาย เหตุการณ์ที่ผู้ประพันธ์ใช้เป็นฉากในนวนิยายเรื่องมาลัย สามชาย เป็นช่วงที่สยามกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เนื่องจากการเข้ามาของ อิทธิพลจากชาติตะวันตก จากการเป็นรัฐจารีตสู่การเปลี่ยนแปลงเป็นรัฐสมัยใหม่ สถานภาพ ทางสังคมและความเท่าเทียมทางเพศของผู้หญิง เป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งที่ถูก ใช้เป็นมาตรวัดระดับความก้าวหน้าของแต่ละสังคมตามมโนทัศน์เรื่องความมีอารยธรรม

(civilization) ของชาติตะวันตก ผู้หญิงถูกค่านึงถึงในฐานะที่เป็นตัวแทนของความศิวิไลซ์ (Suklarpkrit, 2018, p. 28) การนำเสนอประเด็นเรื่องคุณค่าใหม่ของผู้หญิงในนวนิยายเรื่อง มาลัยสามชายจึงมีความสอดคล้องกับฉากของนวนิยาย

4) การเผยแพร่นวนิยาย มาลัยสามชายประพันธ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่ลงในนิตยสารสตรี คือตีพิมพ์เป็นตอนลงในนิตยสารพลอยแกมเพชร และตีพิมพ์รวมเล่มครั้งแรก พ.ศ. 2550 โดยสำนักพิมพ์เพื่อนดี นวนิยายที่ตีพิมพ์เป็นตอนลงในนิตยสารสตรีที่มีกลุ่มผู้อ่านส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ประพันธ์เลือกใช้ตัวละครเอกเป็นผู้หญิง เนื่องจากผู้อ่านสามารถจินตนาการภาพและความรู้สึกขณะที่อ่านได้อย่างมีอรรถรส ตรงกับรสนิยมของกลุ่มผู้อ่านนิตยสารสตรี ซึ่งเป็นผู้หญิงชนชั้นกลางค่อนข้างสูงเป็นส่วนใหญ่ การใช้ตัวละครเอกเป็นผู้หญิงเพื่อนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิงทำให้ผู้อ่านรู้สึกใกล้ชิดและเข้าใจตัวละครมากยิ่งขึ้น

ปัจจัยภายนอกตัวบทที่กล่าวข้างต้นนี้ ถือเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ทำให้ผู้ประพันธ์เลือกนำเสนอนวนิยายผ่านตัวละครเอกที่เป็นผู้หญิง

สรุปอภิปรายผลการวิจัย

วินิตา ดิถียนต์ เป็นนักเขียนนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ชั้นแนวหน้าคนหนึ่งของไทย ผลงานนวนิยายอิงประวัติศาสตร์จำนวนมากและมีผลงานอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ประพันธ์นวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องแรกถึงปัจจุบัน มาลัยสามชายเป็นผลงานนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องหนึ่งของวินิตาที่ได้รับความนิยมอย่างสูง กระทั่งมีผู้กำกับนำบทประพันธ์ไปผลิตเป็นบทละครโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลนวนิยายดีเด่นจากการประกวดหนังสือดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2551 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) รางวัลทางวรรณกรรมและค่านิยมของนวนิยายเรื่องมาลัยสามชายดังกล่าว แสดงให้เห็นคุณค่าของบทประพันธ์ ที่นอกจากความบันเทิงและความงามทางวรรณศิลป์แล้ว ผู้ประพันธ์ยังแสดงความตั้งใจจริงในการผลิตผลงานด้วยความรัก ความสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณีอย่างลึกซึ้งด้วย

ผลการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ความย้อนแย้งของการนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิง ในนวนิยายเรื่องมาลัยสามชาย ของ ว.วินิจฉัยกุล พบว่า ผู้ประพันธ์มุ่งหักล้างความคิดเกี่ยวกับผู้หญิงที่แต่งงาน 3 ครั้งหรือหลายครั้งว่าเป็นผู้หญิงไม่ดี และนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิงว่าจำนวนครั้งในการแต่งงานไม่สามารถนำมาวัดคุณค่าของผู้หญิงได้ คุณค่าของผู้หญิงขึ้นอยู่กับที่การประพฤติตัวอย่างถูกต้องเหมาะสมของผู้หญิงเอง แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นความก้าวหน้าบางประการในการมองผู้หญิง หากอ่านนวนิยายเรื่องนี้จะพบความนำสมัยของตัวละครเอกหลายอย่าง เช่น การใช้ชีวิตประจำวันของตัวละครเอกที่มีลักษณะคล้ายกับชาวตะวันตก การแต่งกาย การใช้น้ำหอมกลิ่นลาเวนเดอร์ การจีบชายามบ่าย เป็นต้น แต่หากวิเคราะห์นวนิยายเรื่องนี้อย่างลึกซึ้งแล้วจะพบว่า มาลัยสามชายเป็นนวนิยายที่ผลิตซ้ำชุดความคิดเกี่ยวกับ “กุลสตรี” ในหลายประเด็น กล่าวคือ ตัวละครเอกอย่างลออ ที่แม้จะมีภาพลักษณ์และวิถีปฏิบัติอย่างผู้หญิงหัวก้าวหน้า แต่ยังมีความเป็นกุลสตรีตามขนบประเพณีไทยอยู่มากเช่นกัน ... นอกจากนี้ยังมีการวิพากษ์ความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไปสู่ระบอบประชาธิปไตย อย่างการสร้างตัวละครฝ่ายคณะราษฎรเป็นปฏิปักษ์กับตัวละครเอก มีพฤติกรรมและนิสัยในด้านลบ พร้อมกับจุดจบของตัวละครฝ่ายคณะราษฎรที่ไม่ดี โดยผู้ประพันธ์นำเสนอชุดความคิดเหล่านี้ผ่านกลวิธีที่สำคัญ ดังนี้ ใช้แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณกรรม โดยกลวิธีที่โดดเด่นที่ผู้ประพันธ์ใช้ ได้แก่ 1. กลวิธีการสร้างตัวละครเอกให้มีคุณสมบัติของ “ผู้หญิงก้าวหน้าที่อยู่ในกรอบ” 2. การสร้างตัวละครคู่เปรียบอย่างทองไพบราให้อยู่ในฐานะ “หญิงร้าย” เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างระหว่างตัวละครเอกและตัวละครคู่เปรียบ ทำให้ความหมายของตัวละครเอกชัดเจนยิ่งขึ้น และ 3. การใช้เหตุการณ์เปลี่ยนแปลงการปกครองพุทธศักราช 2475 มาสร้างปมปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตคู่ของตัวละครเอก ให้ไม่สามารถดำรงสถานภาพของคำว่าครอบครัวได้อีกต่อไป มาลัยสามชายจึงเป็นนวนิยายที่แสดงให้เห็นความย้อนแย้งของการนำเสนอคุณค่าใหม่ของผู้หญิงที่ยังคงติดอยู่กับคำอธิบายเรื่องความเป็นกุลสตรี

ลอออรเป็นตัวละครที่เป็นตัวแทนของผู้หญิงในยุคที่สยามกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่โลกสมัยใหม่ เป็นผู้หญิงในอุดมคติที่สามารถมีชีวิตและครองตนได้อย่างดีงาม ได้รับการชื่นชมจากคนที่รู้จักและคนใกล้ชิดในครอบครัว ภาพที่ผู้ประพันธ์นำเสนอมีดังนี้ ลอออรเป็นหญิงสาวผู้เกิดในสกุลสูง ได้รับการอบรมเลี้ยงดูในวัง อยู่ในความอุปการะของเสด็จพระองค์หญิงฯ เป็นคนฉลาด เรียนรู้งานต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังสามารถ

ประติมากรรมและสร้างสรรค์งานจนเป็นที่รักและเป็นที่ไว้วางใจของคนในวัง ลอออร เป็นหญิงสาวที่มีความงาม ประกอบกับได้รับการฝึกอบรมกิริยามารยาทจากในวัง ทำให้มีบุคลิกภาพดี สง่างาม มีความอ่อนหวาน นุ่มนวล สร้างความเอ็นดูเอ็นใจแก่ผู้พบเห็น เมื่อแต่งงานก็เป็นภรรยาที่ดี ปฏิบัติตนต่อครอบครัวของสามีเหมือนเป็นครอบครัวของตนเอง ทำให้เป็นที่รักของคนรอบข้าง เมื่อเจอปัญหาจึงมีคนพร้อมช่วยเหลือ ทำให้ลออออรสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ ได้ และครองตนอย่างมีความสุขกระทั่งเสียชีวิต

เมื่อนำแนวคิดสังคมวิทยาแห่งวรรณคดีมาวิเคราะห์ปัจจัยที่น่าจะสัมพันธ์กับการนำเสนอชุดความคิดดังกล่าวในนวนิยายเรื่องมัลลย์สามชายแล้ว พบว่ามี 4 ปัจจัย ได้แก่

1. ปัจจัยด้านผู้ประพันธ์ คือทัศนคติของผู้ประพันธ์ที่ยึดถือในคุณค่าของความเป็นไทยแบบจารีต
2. รูปแบบการนำเสนอของนวนิยายที่อยู่ในรูปของชีวประวัติ ซึ่งผู้ประพันธ์ได้รับแรงบันดาลใจในการแต่งจากการได้รับฟังชีวประวัติของคุณบำทหนึ่งของผู้ประพันธ์รู้จัก
3. ฉากของนวนิยาย และ
4. ปัจจัยด้านการเผยแพร่นวนิยาย กล่าวคือกลุ่มผู้อ่านที่น่าจะนิยมอ่านนวนิยายของ ว.วินิจฉัยกุล เป็นกลุ่มผู้หญิงชนชั้นกลาง ที่นำเสนอชุดความคิดในลักษณะคล้ายคลึงกับเรื่องมัลลย์สามชาย

References

- Boonkhachorn, T. (1999). What kind of fiction does we expect from historical novels. **Art and Culture Magazine**, 21 (1), 84-88. (In Thai)
- Chaloemtiarana, T. (2015). **Read till it shatters Nationalism and identity in modern Thai Literature**. Bangkok: Aan. (In Thai)
- Chantavanich, S. (1983). **Sociology of Literature**. Bangkok: Sociology and Anthropology Department, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University. (In Thai)
- Ditheeyont, W. (1996). The making of Rattanakosin and application of methodology in writing historical novels. **Silpakorn University Journal**, 8 (1), 29-40. (In Thai)
- Intaraporn, W. (2009). **Sappha Li Huan: The Study in the Sociology of Literature**. Songkla: Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University. (In Thai)
- Jaroenjitkam, P. (1984). **An Analytical Study of Historical Novels during 1947-1982 A.D..** Bangkok: Thammasat University. (In Thai)
- Prakitnonthakarn, C. (2003). **From Old-Siam to New-Thai: Social and Political meanings in Architecture during 1892-1957 A.D.** (Master's thesis. Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)
- Suklarpkit, S. (2018). **Monogamy: family colonial in Siam**. Bangkok: Matichon. (In Thai)

- Tanaprasitpatana, S. (1991). Social status of Thai woman during the reformation period. **Journal of Letters**, 23 (2), 3-19. (In Thai)
- Varatorn, S. (1976). **History of Thai novels from the beginning to 1932 A.D..** Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project. (In Thai)
- V.Vinicchayakul. A Three-tasseled Garland (8th ed.). Bangkok: Aksornsophon. (In Thai)
- Yongsiri, S. (2002). **An Analytical Study of Rattanakosin Historical Novels** (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)

ลิลิตพญาเงาเมือง: การวิเคราะห์คุณค่าและวรรณศิลป์ของ วรรณคดีयोพระเกียรติ*

Lilit Phaya Ngam Mueang: Analysis of the Value and Literary Arts
in Royal Eulogy Literature

ปาริชาติ โพธิ^{1*}/วรวรรณ ศรียาภัย²/ หวง เสง เตอ³/
Parichart Pothi¹/ Warawat Sriyabhaya²/ Huang Sheng De³

^{1,2,3} คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา 56000, ประเทศไทย
^{1,2,3} School of Liberal Arts, University of Phayao. Phayao 56000, Thailand

Corresponding author. Email: parichart.po@up.ac.th

Received: June 16, 2021

Revised: July 25, 2021

Accepted: August 18, 2021

Abstract

The purpose of this research was to study the values of royal eulogy in Lilit Phaya Ngam Mueang focusing on the composition of literary content and the literary arts. The study shows that 1) the composition of literary content in the Lilit Phaya Ngam Mueang was authored by Uae Maneerat, who is the

*บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “ลิลิตพญาเงาเมือง: คุณค่าแห่งวรรณคดีयोพระเกียรติ” โดยได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัยจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา พ.ศ. 2564

Phayao native poet, totally in 263 parts of Lilit Suphaph type in 1995. The aim of this literature is to eulogize Phaya Ngam Mueang and King Ramkhamhaeng. The writing language in the literature mostly uses the standard Thai words, but some are in the Northern Thai Dialect. In the point of theme and plot, it describes biography of Phaya Ngam Mueang, and the main characters are Phaya Ngam Mueang, King Ramkhamhaeng, and Nang Ua. Moreover, nature and culture are presented as the important scenes in the literature. Also, 2) in the literary arts, it was found that the poet uses two types of writing style. In the first one, the words style, the poet uses sound rhyme, repeating words, reduplicated words, and variation of tones, while in the texts style, the poet uses phrase, figure of speech, sentiment and poetic diction.

Keywords: Lilit Phaya Ngam Mueang, Value, Literary Arts, Royal Eulogy

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณค่าของวรรณคดียอพระเกียรติเรื่อง ลิลิตพยุ้งเมืองในด้านองค์ประกอบเนื้อหาและภาษาวรรณศิลป์ ผลการศึกษาพบว่า 1) องค์ประกอบเนื้อหาพบว่า เอื้อ มณีรัตน์ กวีชาวพะเยาเป็นผู้แต่ง โดยมีลักษณะการแต่งเป็น ลิลิตสุภาพ ประกอบด้วย ร่ายสุภาพกับโคลงสุภาพรวมจำนวน 263 บท แต่งใน พ.ศ.2538 จุดมุ่งหมายในการแต่งเพื่อเทิดพระเกียรติพยุ้งเมืองและพ่อขุนรามคำแหงโดยใช้ถ้อยคำภาษาไทยมาตรฐานเป็นหลักและใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือปะปน ด้านแก่นเรื่องและโครงเรื่องเป็นการนำเสนอพระราชประวัติของพยุ้งเมือง มีตัวละครสำคัญ คือ พยุ้งเมือง พ่อขุนรามคำแหง และนางอั่ว มีฉากสำคัญ คือ ฉากธรรมชาติ กับฉากทางวัฒนธรรม และ 2) คุณค่าทางภาษาวรรณศิลป์ พบว่ากวีใช้ภาษาวรรณศิลป์ 2 ลักษณะ คือ คำวรรณศิลป์ใช้คำสัมผัสทางเสียง คำซ้ำกับคำซ้อน และคำเล่นเสียงวรรณยุกต์ ส่วนความวรรณศิลป์ใช้โวหาร ภาพพจน์ และรสวรรณคดีกับกวีโวหาร

คำสำคัญ: ลิลิตพยุ้งเมือง, คุณค่าและวรรณศิลป์, วรรณคดียอพระเกียรติ

บทนำ

พญาเมืองทรงเป็นกษัตริย์แห่งแคว้นพะเยา มีพระราชบิดาทรงพระนามว่าพญามิ่งเมือง เมื่อเจริญพระชนมายุได้ 14 พรรษา ทรงศึกษาศิลปวิทยากับพระภุชชีลีตน์ที่ดอยด่วน กระทั่งพระชนมายุ 16 พรรษา ทรงเข้าเป็นศิษย์ในสำนักสุกทันตฤๅษี แห่งกรุงละโว้หรือลพบุรี โดยมีพระสหายสำคัญร่วมสำนัก คือ พญามังรายแห่งอาณาจักรล้านนา และพวขุนรามคำแหงแห่งอาณาจักรสุโขทัย หลังจากพญาเมืองสวรรคตใน พ.ศ.1801 พญาเมืองก็เสด็จขึ้นครองราชย์สืบต่อมาจนกระทั่ง พ.ศ.1841 ตลอดระยะเวลา 40 ปีที่พญาเมืองทรงดำรงสถานะกษัตริย์นั้น แคว้นพะเยาเจริญรุ่งเรืองเป็นอันมาก ทรงปกครองบ้านเมืองและเป็นศูนย์รวมจิตใจของไพร่ฟ้าประชาชน ส่งผลให้แคว้นพะเยามีความเป็นปึกแผ่นกว่าทุกยุคสมัย แม้พระองค์จะเสด็จสวรรคตล่วงแล้วกว่าเจ็ดศตวรรษ แต่พระมหากรุณาธิคุณอันประเสริฐ ยังจำหลักอยู่ในจิตใจและความทรงจำของชาวพะเยามาทุกยุคสมัยตราบนับปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ทางราชการคือจังหวัดพะเยาร่วมกับประชาชนชาวพะเยา ได้สร้างอนุสาวรีย์พญาเมืองไว้สองแห่ง แห่งแรกประดิษฐานอยู่ที่สวนสาธารณะหน้ากว๊านพะเยา ก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ.2527 และแห่งที่สองสร้างเมื่อ พ.ศ.2560 ประดิษฐานอยู่บริเวณซึ่งเชื่อว่าเป็นสถานที่พระองค์สิ้นพระชนม์ คือ ริมแม่น้ำจาว ใกล้วัดท่านาถ บ้านทุ่งศาลา ตำบลนาแก อำเภोगาว จังหวัดลำปาง

เอื้อ มณีรัตน์ เป็นกวีแห่งเมืองพะเยา ประทับใจและเลื่อมใสศรัทธาในพระมหากรุณาธิคุณแห่งพญาเมือง ก่อเกิดแรงบันดาลใจจึงประพันธ์ลิลิตพญาเมือง เพื่อยอพระเกียรติพญาเมือง และสืบทอดมรดกงานกวีนิพนธ์แห่งอาณาจักรล้านนาเอาไว้ ดังที่ว่า “สารศรีสืบกวีวรรณ ทศลักษณ์ เกษตรนา โคลงร่ายรั้งรักษ์ไว้ วากยไววงศ์เมือง” (Maneerat, 1995, p.38) ทั้งนี้ลิลิตพญาเมืองประกอบด้วยคำโคลงและร่ายจำนวน 263 บท จัดเป็นวรรณคดีลิลิตที่มีตัวบทสมบูรณ์ อุดมคุณค่าทางวรรณศิลป์ สังคม และวัฒนธรรม แสดงถึงอัจฉริยภาพของกวี แต่แพร่หลายอยู่ในวงแคบ ยังไม่มีการศึกษาเชิงวิชาการ ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงศึกษาคุณค่าแห่งวรรณคดียอพระเกียรติเรื่องลิลิตพญาเมือง เพื่อเผยแพร่สู่สังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาคคุณค่าด้านองค์ประกอบเนื้อหาของวรรณคดียพระเกียรติเรื่องลิลิตพญาจำเมือง
2. เพื่อศึกษาคคุณค่าทางภาษาวรรณศิลป์ของวรรณคดียพระเกียรติเรื่องลิลิตพญาจำเมือง

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาคครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์วิจารณ์เนื้อหาเอกสารหรือตัวบท แล้วนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) โดยมีระเบียบวิธีการศึกษาดังนี้

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
2. อ่านทำความเข้าใจตัวบทเรื่องลิลิตพญาจำเมืองอย่างละเอียด
3. วิเคราะห์วิจารณ์คุณค่าวรรณคดียพระเกียรติเรื่อง “ลิลิตพญาจำเมือง” 2 ประเด็น ดังนี้
 - 3.1 คุณค่าด้านองค์ประกอบเนื้อหาของวรรณคดียพระเกียรติเรื่องลิลิตพญาจำเมือง
 - 3.2 คุณค่าทางภาษาวรรณศิลป์ของวรรณคดียพระเกียรติเรื่องลิลิตพญาจำเมือง
4. สรุปผล อภิปรายผล และเสนอแนะ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทราบคุณค่าด้านองค์ประกอบเนื้อหาของวรรณคดียพระเกียรติเรื่องลิลิตพญาจำเมือง
2. เข้าใจซาบซึ้งคุณค่าทางภาษาวรรณศิลป์ของวรรณคดียพระเกียรติเรื่องลิลิตพญาจำเมือง
3. ได้จำแนกและสืบทอดวรรณคดีลายลักษณ์ภาคเหนือของจังหวัดพะเยา

คุณค่าด้านองค์ประกอบเนื้อหาของวรรณคดีของพระเกียรติ เรื่องลิลิตพญาเมือง

โดยเนื้อแท้ของวรรณคดีนั้นมีคุณค่าในด้านความรู้หรือปัญญาความรู้ รวมทั้งความรู้สึกหรืออารมณ์และจิตใจ (Sthirakoses, 1966, pp.4-5) เมื่อนำแนวคิดดังกล่าวมาศึกษาลิลิตพญาเมืองในคุณค่าด้านรูปแบบและกลวิธีทางวรรณศิลป์ พบคุณค่าที่เห็นได้เด่นชัด 5 ประการ ได้แก่ ผู้ประพันธ์ ลักษณะการประพันธ์ ช่วงเวลาประพันธ์และจุดมุ่งหมายของการประพันธ์ ภาษาที่ใช้ประพันธ์ และองค์ประกอบวรรณคดี กล่าวรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ประพันธ์

ในตอนปัจฉิมพจน์บอกไว้ชัดเจนว่า ผู้ประพันธ์ลิลิตพญาเมือง คือ เอื้อ มณีรัตน์ ดังคำโคลงว่า

เอื้อ	คือชื่อม่อนข้า	คนคิด เขียนแฮ
มณีรัตน์	นามสกุลนิตย	เนื่องไสร
ผู้	ได้อ่านลิลิต	เล็งพบ ผิดพอ
แต่ง	ตัดเติมต่อให้	ถูกถ้วนควรความ

(Maneerat, 1995, p.38)

เอื้อ มณีรัตน์ กล่าวอัตชีวประวัติไว้ในบทนำของลิลิตพญาเมืองว่า เกิดเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2470 ณ บ้านสันคอกช้าง ตำบลเวียง อำเภอเมืองเชียงราย จบชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนดำรงราษฎร์สงเคราะห์ และชั้นมัธยมศึกษาจากโรงเรียนสามัคคีวิทยาคม จังหวัดเชียงราย แล้วเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนฝึกหัดครูพิบูลวิทยาลัย จังหวัดลพบุรี จนสำเร็จการศึกษาได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูประถม จากนั้นเข้าศึกษาต่อจนได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูพิเศษมัธยมเมื่อ พ.ศ.2497 และเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จนสำเร็จการศึกษาเมื่อ พ.ศ.2516 (Maneerat, 1995, p.1)

หลังจากเอื้อ มณีรัตน์ ได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูประถมศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2488 ปีต่อมาก็เข้ารับราชการครูกรมสามัญศึกษา สอนที่โรงเรียนพะเยาพิทยาคม อำเภอ

พะเยา จังหวัดเชียงราย พ.ศ.2505 ย้ายไปเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนเชียงคำวิทยาคม อำเภอเชียงคำ จังหวัดเชียงราย (หลังวันที่ 28 สิงหาคม 2520 เป็นต้นมา อำเภอพะเยาได้ยกฐานะเป็นจังหวัดพะเยา) พ.ศ.2518 ย้ายไปเป็นอาจารย์ใหญ่และผู้อำนวยการที่โรงเรียนจักรคำคณาทร อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน แล้วย้ายไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ 3 วิทยาลัยครูเชียงใหม่ ตั้งแต่ พ.ศ.2522-2525 ในที่สุดก็ลาออกมาเป็นข้าราชการบำนาญก่อนเกษียณอายุราชการ (Maneerat, 1995, p.2)

เอื้อ มณีรัตน์ ประกอบอาชีพหลักเป็นครู สอนหนังสือทั้งระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ในขณะเดียวกันก็เป็นกวีด้วย ได้แต่งวรรณกรรมหลายเรื่อง เช่น ลพบุรีคำโคลง นิราศปักษ์ใต้ นิราศพระบาทตากผ้า ลำน้ำลำนา เพลงช่างฟ้อนเชียงใหม่ เพลงราตรีที่ฝั่งกว้าน เพลงเชียงคำรำลึก เพลงมาร์ชหอพระ เพลงน้ำตกภูซาง เพลงแหล่งสวรรค์เมืองพะเยา และลิลิตพญางำเมือง (Maneerat, 1995, p.2) ครูเอื้อ มณีรัตน์ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2544 (Chaidarun, 2006, p.184)

ณ วัดห้วยผาเกียงหรือวัดผาธรรมนิมิต ตำบลท่าวังทอง อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา มีอาคารหลังหนึ่ง เป็นสถานที่เก็บกระดูกของครูเอื้อ มณีรัตน์ ภายในมีแผ่นศิลาจำหลักภาพครูเอื้อ มณีรัตน์ พร้อมบอกประวัติย่อเอาไว้ ใกล้กันมีแผ่นศิลาจารึกบทกวีเรื่อง “ณ แห่งนี้” แต่งเป็นกลอนสุภาพ จำนวน 3 บท ข้อความศิลาจารึกบทกวีดังกล่าวมีดังนี้

ณ แห่งนี้

ณ แห่งนี้ที่ฉันเฝ้าค้นหา	จะได้มาผ่อนพักเพราะรักแสน
หมายทอดร่างกลางไพรอยู่ในแดน	ที่เหมือนมั่นปรางค์มาศปราสาททอง
ให้สำเนียงเสียงแมลงในแหล่งป่า	กล่อมวิญญูณย์อมกมลไม่หม่นหมอง
เอาศิลาผาลาดเป็นภาชนะรอง	อัฐิของข้าไว้ในไพรวัน
เอาน้ำค้างพรางพร้อยที่ย้อยหยด	หยาดรินรดเป็นสายสุหร่ายสวรรค์
เอาเศษไม้ในป่ามากองกัน	เป็นไม้จันทน์จุดเพลิงเชิงตะกอน

กล่าวได้ว่า เอื้อ มณีรัตน์ มีความผูกพันกับเมืองพะเยาเป็นอันมาก แม้ในยามล่วงลับไปแล้ว ยังได้ส่งบุตรหลานนำเอากระดูกของตนฝากไว้ในผืนแผ่นดินเมืองพะเยา สะท้อน

ให้เห็นว่าในยามมีชีวิตอยู่มีความรักความภูมิใจในแผ่นดินถิ่นพะเยา ย่อมเกิดทุนพญางำเมือง เป็นอย่างยิ่งด้วย จึงแต่งลิลิตพญางำเมืองเอาไว้ให้เป็นผลงานวรรณศิลป์อันทรงคุณค่าที่ยกย่องได้ว่าเป็นงานวรรณคดีเรื่องหนึ่งสืบไป

2. ลักษณะการประพันธ์

ลิลิตพญางำเมืองแต่งด้วยคำประพันธ์ร้อยกรองประเภทลิลิตสุภาพ ประกอบด้วย ร่ายสุภาพ โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ และโคลงสี่สุภาพ รวม 263 จำนวนบทของ คำประพันธ์แต่ละชนิด ประกอบด้วย ร่ายสุภาพ 47 บท โคลงสองสุภาพ 62 บท โคลงสามสุภาพ 63 บท และโคลงสี่สุภาพ 91 บท เมื่ออ่านวิเคราะห์บทประพันธ์ลิลิตพญางำเมือง ทั้ง 263 บท พบว่า กวีแต่งได้ถูกต้องฉันทลักษณ์ของร่ายสุภาพ โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ และโคลงสี่สุภาพทุกประการ ไม่มีจุดผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากข้อกำหนด

ตัวอย่างบทประพันธ์ร่ายสุภาพ ซึ่งกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของเมืองพะเยา บทประพันธ์มีดังนี้

สมัยกาลผ่านคล้อย	เจ็ดร้อยห้าสิบปี	ยังมีราชอาจ	เสวยราชย์เมืองพะเยา
เนืองนานเนาสืบต่อ	แต่พ่อขุนจอมธรรม	ลำดับที่สิบเอ็ด	นามสมเด็จมิ่งเมือง
รุ่งเรืองโกโคตวรยศ	อนันต์ทรัพย์ศฤงคาร	บริหารพญาผามาศ	ก่านันนาฏสนมนาง
สาวสุรางค์บ่าเรอ	ปรนเปรอบาทยุคล	มิ่งวิมลเมสสี	นามเทวีคำพอง
สนิทสนองเสน่หา	คู่ชีวนิตย์เนือง	มิ่งเมืองเจ้าจอมคน	มีกมลเยือกเย็น
เป็นรมโพธิ์ร่มไทร	ไพร่ไทยชมชื่นช้อย	พระบาทมีบุตรน้อย	หนึ่งล้ำลักษณ์ ยิ่งแล

(Maneerat, 1995, pp.1-2)

ตัวอย่างบทประพันธ์โคลงสองสุภาพ ที่กล่าวถึงความรักผูกพันระหว่างพญางำเมืองกับพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีบทประพันธ์ดังนี้

ผูกพันฉันเพื่อนแท้	ใกล้ชิดสนิทแล
กับเจ้าเมือง	
ไปเคยเคียงขัดข้อง	เป็นดังพี่กับน้อง
ร่วมท้องเดียวกัน	ฉะนั้นแล

(Maneerat, 1995, p.9)

ตัวอย่างบทประพันธ์โคลงสามสุภาพ เนื้อหากล่าวถึงขุนลัวะกับกวนมอยผู้เป็นบุตรชายวางแผนช่วงชิงนางอ้ว บทประพันธ์มีดังนี้

ตกลงใจร่วมกัน	คอยที่วันอ่อนไต้
จักออกเดินทางไซ้	สืบให้แน่นนอน ก่อนนา
จัดสายจรัสเรือง	เอียงโสดฟุ้งข้าวแล้
รู้กำหนดวันแท้	จูงแจ้งเร็วพลัน

(Maneerat, 1995, p.14)

ตัวอย่างบทประพันธ์โคลงสี่สุภาพ เนื้อหากล่าวถึงขบวนเสด็จของพญาเจ้าเมืองศรีสะเกษไปสู่ขนางอ้ายยังหิรัญนครเงินยางเชียงแสน มีบทประพันธ์ดังนี้

เกรียวกราวฉาวฉ่าอื้อ	อิงอล
โห่สนั่นเมฆนิล	ครั่นครั่น
คลาเคลื่อนเลื่อนรี้พล	พริบสะพรั่ง
เพียงพกแผ่นฟ้าพื้น	ฝุ่นฟุ้งกระจายจร

(Maneerat, 1995, p.16)

กวีรังสรรค์ลิลิตพญาเจ้าเมืองตามแบบวรรณคดีลิลิตโบราณ เช่น ลิลิตพระลอ ลิลิตเพชรมงกุฎ และลิลิตตะเลงพ่าย ใช้รายสุภาพเป็นบทประณามพจน์ และใช้โคลงสี่สุภาพเป็นบทปจนิมพจน์

บทประณามพจน์ มีดังนี้

ศรีศรีสยามยศ	เกียรติปรากฏก้องไกล	ทันสมัยเสมอเทศ	วิเศษวิศาลทรัพย์
คนค้ำคั่งเขตชั้นท์	จอแจจันอิงอล	เกลื่อนด้วยคนแลรถ	ทุกทิศทิศเที่ยวไขว่
ไปหยุดยั้งวันยาม	ทุกเขตคามสถาน	อาคารเจืองมอกมุศ	ดุจดอกเห็ดหน้าฝน
คือยุบลบอเหตุ	เศรษฐกิจไทยก้าวรุด	ดุจพยัคฆ์องอาจ	แผ่นผางดมยงเดช
เทศเททุนทุมทบ	สব্যุคโลกาวิวัฒน์	พิพัฒน์รุ่งเรืองโรจน์	โชติช่วงชัชวาล
ทุกศาสน์สมานไมตรี	ไปมีแบ่งเชื้อชาติ	จงรกราชร่วมกัน	ต่างสุขสันต์ทั่วหน้า
เพราะบพิตรผ่านฟ้า	ช่วยคุ้มครองประชา	ราษฎร์แล	

(Maneerat, 1995, p.1)

บทประณามพจน์ข้างต้นมีเนื้อหากล่าวถึงประเทศไทยหรือสยาม เป็นชาติที่มีเกียรติยศเทียบเท่าอารยประเทศ เจริญรุ่งเรืองด้านทรัพยากร การคมนาคม และการก่อสร้าง สะท้อนให้เห็นวิวัฒนาการความก้าวหน้าของบ้านเมือง นายทุนต่างชาติ

เข้ามาลงทุนทางเศรษฐกิจ ผู้คนอยู่อาศัยกันด้วยความรัก ไม่มีการแบ่งเชื้อชาติศาสนา บังเกิดความร่มเย็นเป็นสุขโดยทั่วกัน ทั้งนี้ก็ด้วยพระบารมีแห่งพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ช่วยคุ้มครองปกป้องรักษา

บทปัจฉิมพจน์ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ จำนวน 3 บท บทแรกกล่าวบอกนามผู้ประพันธ์ ดังคำโคลงที่กล่าวไว้แล้วในหัวข้อผู้ประพันธ์ สำหรับคำโคลงบทปัจฉิมพจน์อีก 2 บท มีดังนี้

สำเนียงเวียงสมุทรแก้ว	กัลยา- ฌมิตระแฮ
เดือนแฉ่งซึ่งสารา	เรื่องนี้
รวมยี่สิบสามทิวา	เวียนครบ
จึงจบตำนานก็	ก่อนโน้นนานเนา
ปรับปรุงแปลงเปลี่ยนบ้าง	บางตอน
เพื่อเทิดเกียรติฤทธ	ทิวให้
สารศรีสิบกวีร์	ทศลักษณ์ เกษตรนา
โคลงร้อยรักรัษไว้	วากย์ไว้วังค์เมือง

(Maneerat, 1995, p.38)

จากคำโคลงข้างต้น บทแรกเป็นการบอกมูลเหตุแห่งการประพันธ์ว่า พ.ต.อ. (พิเศษ) สำเนียง เวียงสมุทร ผู้เป็นสหายของกวี ได้ขอให้กวีแต่งลิลิตพญาจำเมือง กวีจึงลงมือแต่งจนกระทั่งจบเรื่องอย่างสมบูรณ์โดยใช้เวลาเพียง 23 วัน ส่วนคำโคลงบทที่สอง บอกวัตถุประสงค์การแต่งว่า เพื่อยอพระเกียรติพระมหากษัตริย์ 2 พระองค์ คือ พญาจำเมืองแห่งเมืองพะเยา และพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัย อีกทั้งเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งมรดกภูมิปัญญาด้านงานกวีอันมีคุณค่าของอาณาจักรล้านนาเอาไว้

อย่างไรก็ตาม เมื่อได้พิจารณาตรวจสอบบนเงื่อนไขที่ว่า กรณียกวีใช้รายสุภาพ โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ และโคลงสี่สุภาพ พบว่าตอนเริ่มต้นบทประณามพจน์ดังบทประพันธ์ที่กล่าวแล้วข้างต้น กวีใช้รายสุภาพ ในส่วนเนื้อหาต่อมาของบทประณามพจน์ใช้โคลงเรียงตามลำดับ คือ โคลงสองสุภาพ โคลงสี่สุภาพ และโคลงสามสุภาพ ส่วนบทปัจฉิมพจน์กวีใช้คำประพันธ์ลักษณะเดียวคือโคลงสี่สุภาพ ดังบทประพันธ์ที่ได้กล่าวแล้ว ทั้งนี้กวีอาจได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีโบราณ เช่น “ลิลิตพระลอ” วรรณคดีสมัยอยุธยาตอนต้น

และ “ลิลิตตะเลงพ่าย” วรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ในส่วนเนื้อหาของลิลิตพญางำเมือง กวีใช้สลับกันทั้งร้อยสุภาพ โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ และโคลงสี่สุภาพ ไม่ได้แยกแยะว่าเมื่อกล่าวเนื้อหาลักษณะหนึ่ง จะใช้ฉันทลักษณ์อย่างหนึ่ง อันสะท้อนให้เห็นว่า กวีสามารถประกอบสร้างเนื้อหาของลิลิตพญางำเมือง โดยใช้รูปแบบฉันทลักษณ์ร้อยสุภาพ โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ และโคลงสี่สุภาพได้อย่างชำนาญ แสดงถึงความมีชั้นเชิงทางกวีนิพนธ์ของกวีได้เป็นอย่างดี

3. ช่วงเวลาประพันธ์และจุดมุ่งหมายของการประพันธ์

ในบทปัจฉิมพจน์ กวีกล่าวถึงช่วงเวลาที่จะประพันธ์ว่า “รวมยี่สิบสามทิวา เวียนครบ จึงจบตำนานก็ ก่อนโน้นนานเนา” (Maneerat, 1995, p.38) และได้อธิบายเพิ่มเติมว่า เริ่มแต่งลิลิตพญางำเมือง เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ.2538 แต่งเสร็จสมบูรณ์วันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2538 รวมเวลาแต่ง 23 วัน

จุดมุ่งหมายในการแต่ง กวีกล่าวไว้ว่า “เพื่อเทิดเกียรติภูธร ทวีไท่ สารศรีสืบ กวีวรรณ ทศลักษณ์ เกษตรนา โคลงร้อยรกรักษ์ไว้ วากยไ้ววงศ์เมือง” (Maneerat, 1995, p.38) คือ เพื่อยกย่องพระเกียรติพญางำเมือง กษัตริย์แห่งเมืองพะเยา และพ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย ตลอดจนเพื่ออนุรักษ์สืบทอดมรดกภูมิปัญญาด้านงานกวีนิพนธ์ของอาณาจักรล้านนา

นอกจากนี้ในตอนต้นเรื่อง กวีกล่าวถึงนัยของช่วงเวลาประพันธ์และจุดมุ่งหมายในการประพันธ์ไว้อีกประการหนึ่งว่า

เกลิงถวัลย์ครบรอบห้า	สิบปี แล้วเอย
จักกลั่นเกลากวี	วากยไ้ว
เป็นสารศุภศรี	สมโภช พระเฮ
ถวายภักดีแด่ไท่	ธิดาเจ้าจอมสยาม

(Maneerat, 1995, p.1)

จากคำโคลงข้างต้น “เกลิงถวัลย์ครบรอบห้า สิบปี แล้วเอย” หมายถึง พ.ศ. 2539 อันเป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี กวีจึงแต่งลิลิตพญางำเมืองขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติในวาระดังกล่าวด้วย

4. ภาษาที่ใช้ประพันธ์

ถ้อยคำภาษาส่วนใหญ่ที่ใช้แต่งลิลิตพญาจำเมืองเป็นภาษาไทยมาตรฐานตามอย่างวรรณคดีร้อยกรองไทยทั่วไป แต่กวีก็ใช้ถ้อยคำภาษาไทยถิ่นเหนือหรือคำเมืองแทรกอยู่บ้าง ดังคำโคลงว่า

มีคำเมืองใส่ผสม เป็นคารมเก๋เกี้ยว
ตามแบบฉบับเชื้อ ชาตล้านนาไทย

(Maneerat, 1995, p.1)

ทั้งนี้ คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือที่ใช้ในบทประพันธ์นั้น กวีทำเชิงร้ออธิบายความหมายเอาไว้ในด้านล่างของแต่ละหน้า ตัวอย่างการใช้คำภาษาไทยถิ่นเหนือ เช่น

“มีคำเมืองใส่ผสม เป็นคารมเก๋เกี้ยว” คำเมือง = คำภาษาไทยถิ่นเหนือ, เก๋เกี้ยว = เก๋เก๋ (Maneerat, 1995, p.1)

“รู้ศาสตร์เพทไสยคง ข้ามแคล้ว” ข้าม = อยู่ยงคงกะพัน (Maneerat, 1995, p.3)

“ตามเรื่องราวคว่าช้อย ม่วนแท้สนุกสนาน” คำว = กวีนิพนธ์แบบหนึ่ง, ช้อย = ขับลำนำเพลงจากคำว, ม่วน = ไพเราะ สนุก หรือเพลิดเพลิน (Maneerat, 1995, p.7)

“หนุ่มแก่ปานใดเป็น ทุดไม้” ทุด = โรคเรื้อน, ไม้ = ฝืนชนิดหนึ่งที่ลุกลามขยายกว้าง (Maneerat, 1995, p.11)

“เป็นหนุ่มแก้วแล้วนั้น ยังต้องล่อองค์” แก้ว = วยรุ่ง (Maneerat, 1995, p.11)

5. องค์ประกอบวรรณคดี

ลิลิตพญาจำเมืองมุ่งสรรเสริญหรือเทิดพระเกียรติพระมหากษัตริย์ ในทำนองเดียวกับวรรณคดียอพระเกียรติเรื่องอื่น เช่น วรรณคดีโบราณเรื่อง “ลิลิตยวนพ่าย” ยอพระเกียรติสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และ “ลิลิตตะเลงพ่าย” ยอพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช หรือวรรณคดีร่วมสมัยปัจจุบัน เช่น “ลิลิตอัครศิลปิน” ของอรอนงค์ ตั้งก่อเกียรติ และ “เพลงยาวสรรเสริญพระเกียรติ” ของเกื้อ นคร ยอพระเกียรติพระบาท

สมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หรือรัชกาลที่ 9 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

องค์ประกอบของวรรณคดีเรื่องลิลิตพญางำเมืองที่เห็นเด่นชัด ได้แก่ แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร และฉาก กล่าวดังนี้

5.1 แก่นเรื่อง คือ ทศนะที่ผู้แต่งมีชีวิตหรือสารที่ผู้แต่งต้องการสื่อให้ผู้อ่านทราบ อาจเป็นแก่นเรื่องเอก (major theme) มีสาระครอบคลุมเนื้อหาของทั้งเรื่อง หรือแก่นเรื่องรอง (minor theme) แสดงสาระเนื้อหาเฉพาะบางตอน (Nukuulkit, 2000, pp.100, 182) แก่นเรื่องเอกและแก่นเรื่องรองของลิลิตพญางำเมืองมีดังนี้

5.1.1 แก่นเรื่องเอกของลิลิตพญางำเมือง คือ การแสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ดังที่ว่า “เกิดเกียรติภูธร ทวีไท้” (Maneerat, 1995, p.38)

“ทวิไท้” หมายถึง กษัตริย์ 2 พระองค์ คือ พญางำเมือง กษัตริย์แห่งอาณาจักรพะเยา กับพระร่วงหรือพ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์แห่งอาณาจักรสุโขทัย ในครั้งที่ยังเป็นพระราชโอรสนั้น ทรงได้เป็นศิษย์ร่วมสำนักพระสุกทันตฤๅษีแห่งเมืองละโว้ด้วยกัน รักใคร่ผูกพันดุจดั่งพี่น้องร่วมท้องเดียวกัน ศึกษาวิชาการต่อสู้ตามตำราพิชัยยุทธด้วยกัน ทั้งทรงทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตรเหมือนกัน ดังบทประพันธ์ว่า

พระสุกทันตฤๅษี	มีศิษย์หนึ่งหน่อไท้
พระร่วงนามท่านไชรั	หนุ่มเพียงพอกัน
ผูกพันฉันเพื่อนแท้	ใกล้ชิดสนิทแล้ว
กับเจ้าจำเมือง	
ไปเคยเคืองขัดข้อง	เป็นดังพี่กับน้อง
ร่วมท้องเดียวกัน	ฉะนั้นแล
ทุกวันเวียนฝึกซ้อม	อาวุธ
อ่านตำราพิชัยยุทธ	ศาสตรไשר
ทศพิธราชธรรมอุต-	ดมพรว้า จำแสร
รู้จักรวรรดิวัตรไว้	ปกป้องครองประชา

(Maneerat, 1995, pp.9-10)

5.1.2 แก่นเรื่องรองของลิลิตพญาจำเมือง มีหลายแก่น แก่นเรื่องรองสำคัญ ได้แก่

1) ความรักผูกพันฉันพี่น้องร่วมท้องมารดาเดียวกัน ไม่เคยมีความขัดข้องหมองพระทัยกัน ระหว่างพญาจำเมืองกับพ่อขุนรามคำแหง ดั่งบทประพันธ์ว่า

ผูกพันฉันพี่น้องแท้	ใกล้ชิดสนิทแล้ว
กับเจ้าจำเมือง	
ไปเคยเคืองขัดข้อง	เป็นดั่งพี่กับน้อง
ร่วมท้องเดียวกัน	ฉะนั้นแล

(Maneerat, 1995, p.9)

2) ความรักของนางอ้วที่มีต่อพญาจำเมือง คือ ความรักหนึ่งเดียวมั่นคง ไม่แปรเปลี่ยนเป็นรักครั้งสอง ดุจดั่งรักผัวเดียวเมียเดียวของนกเงือก แม้สามีตายจาก เมียก็ตายตาม ดังคำโคลงว่า

ไปปลงใจกับผู้	ชายใด อีกนา
เยี่ยงนกเงือกงามใจ	เด็ดนั้น
หอนปองเปลี่ยนคู่ไป	เป็นคาบ สองนา
ผัวมอดม้วยเมียกลั่น	จิตสู่ตายตาม

(Maneerat, 1995, p.34)

3) ผู้เป็นมิตรแท้ยอมช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยมิต้องร้องขอ หากฝ่ายหนึ่งเผลอเผลอกระทำผิดต่ออีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อเข้าใจกันดีแล้ว ฝ่ายกระทำผิดขอภัย อีกฝ่ายก็ให้อภัยโดยไม่ถือโทษโกรธเคือง ดังเช่นเหตุการณ์ตอนที่กวนมอยซึ่งเป็นหัวหน้าชนเผ่าลัวะ ลอบเข้ามาในวังพะเยา วางแผนจัดการให้ทุกคนหลับไหล แล้วเข้าไปลักตัวนางอ้วแบกขึ้นป่าเดินผ่านมาทางอุทยาน พระร่วงหรือพ่อขุนรามคำแหงเสด็จลงอุทยาน พบกวนมอยแบกนางอ้วจะพาหนี ทรงเข้าไปต่อสู้นจนฆ่ากวนมอยตาย ทรงอุ้มนางอ้วซึ่งหลับไหลอยู่มาวางบนพระแท่นในห้องบรรทม แล้วรีบเสด็จออกมา ดั่งบทประพันธ์กล่าวว่า

ทรงชัยจึ่งสะกดรอย	ตามกวางมอยแกลไกล์
มันแบกร่างนางไว้	รุ่มขว้างเภาวัลย์ อยู่แฮ
พระถลันแล่นโลด	กระโดดถีบถูกเป้า
ลัวะหล่นกันจ้ำเป้า	ผงะลัมหายตึง...
พระพลิกแผลงปัดหอก	ฟันดาบกลอกกลับแก้
ฉัวะฉาดคอขาดแล้	ท้าวลัมลงดิน...
พระประคองเทวี	อัมมารีไปวาง
ตรงกลางแท่นไสยาสน์	แล้วก้าวบาทจากห้อง

(Maneerat, 1995, p.29)

พญางำเมืองเสด็จมาพบเห็น เข้าพระทัยคิดว่าพระร่วงกับนางอันเป็นชู้กัน จึงสั่งให้จับกุมพระร่วงและรอชำระโทษ รุ่งเช้าทหารพบศพกวางมอย พญางำเมืองทราบความจริง ทรงขอร้องต่อพระร่วง ฝ่ายพระร่วงก็ให้อภัย ดังบทประพันธ์กล่าวไว้

พลันพบพ้องพระกำเมือง	ท้าวขุนเคืองสหาย	หาเป็นชายชู้ชัว	กับนางอัมมเหลี
สั่งเสน่จับพระองค์	ตรึงตรากรงแน่นหนา	ด้วยไมหาหุนหัน	แล้วผลุนผลันกลับห้อง...
วันรุ่งขึ้นคนพบ	ศพลัวะข้างกำแพง	เลือดไหลแดงดูตาช	เขาทุลราชจำเมือง
พระบุญเรืองเล็งถนัด	รู้ชั้วว่าเป็นใคร	ท้าวไท้จึงสอบถาม	รามราชเล่าเรื่องราว
ไซ้ชั้วว้าวชั้วเอด	ธ ก็โปรดเพิกทัณฑ์	แล้วแต่งขันข้าวดอก	ดอกไม้ขอมมา
ให้รามลาลดโทษ	พระก็โปรดอภัย	ด้วยน้ำใจสูงโส	ถอนไถโทษท่านไท้

(Maneerat, 1995, p.29)

5.2 โครงเรื่อง โครงเรื่องประกอบด้วยข้อขัดแย้งที่ชวนตื่นเต้นน่าสนใจ โดยข้อขัดแย้งคือแรงปะทะซึ่งก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่ควรดำเนินไปอย่างปกติ ต้องผัดผันไป การผัดผันนั้นต้องมีความสมเหตุสมผล ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เป็นไปตามความสามารถและลักษณะนิสัยของตัวละคร (Phongphaiboon, 1881, p.68)

กระบวนการขับเคลื่อนโครงเรื่องอาจกล่าวได้ 6 ขั้นตอน คือ (1) เปิดเรื่อง (exposition) คือ ผู้เล่าเรื่องกำหนดฉากและภูมิหลังของตัวละคร (2) การอุบัติเรื่อง (inciting incident) คือ ตัวละครมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อสิ่งที่เกิดขึ้น และสัมพันธ์ต่อเนื่องไปกับเหตุการณ์ที่ตามมา (3) การขมวดปม (rising action) คือ เกิดเรื่องราวซับซ้อนขึ้นจากความ

พยายามเอาชนะปัญหาของตัวละคร (4) จุดสุดยอด (climax) คือ เรื่องราวถึงจุดกตัญญูที่สุดระหว่างตัวละครเอกกับฝ่ายตรงข้าม (5) การแก้ปม (falling action-resolution) คือ เรื่องราวเปลี่ยนไปตามผลของจุดสุดยอดของเรื่อง อาจพลิกผันตัวละครจากเหตุการณ์ก่อนหน้านี้ ตัวละครสามารถแก้ปัญหาหรือความขัดแย้งได้ และ (6) จุดจบเรื่อง (denouement) คือ จุดจบของเรื่อง หากเป็นแนวตลกขบขันจะจบลงด้วยความสุข แต่หากเป็นแนวโศกจะจบลงด้วยความเศร้า (Chey, 2021).

หากพิจารณาลิทธิพลงานในเมืองในมิติงานบันเทิงคดี เนื่องจากมีพญางำเมืองเป็นตัวละครเอก พ่อขุนรามคำแหงกับนางอ้วเป็นตัวละครรอง และตัวละครอื่นเป็นตัวประกอบ เช่น พญามิ่งเมือง พระนางคำพอง และกวานมอย ตัวละครแต่ละตัวแสดงพฤติกรรมมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เนื้อหาของเรื่องดำเนินไปตามลำดับเค้าโครงเรื่องที่ผู้ประพันธ์กำหนดไว้ ดังนี้

กระบวนโครงเรื่อง	กระบวนโครงเรื่องลิลิตพญางำเมือง
1. เปิดเรื่อง	พญามิ่งเมืองกับพระนางคำพองให้กำเนิดราชโอรสำเมือง
2. การอุบัติเรื่อง	ราชโอรสำเมืองเสด็จไปศึกษาศิลปวิทยาการที่เมืองละโว้ ทรงพบพระร่วงผู้เป็นราชโอรสแห่งกรุงสุโขทัย รักใคร่ผูกพันดุจพี่น้อง เมื่อสำเร็จวิทยาการ ต่างแยกย้ายกลับเมือง พญางำเมืองครองเมืองพะเยา และได้นางอ้วเป็นมเหสี
3. การขมวดปม	พระร่วงเสด็จไปเยี่ยมเยือนพญางำเมืองที่เมืองพะเยา
4. จุดสุดยอด	กวานมอยลอบเข้าในเมืองพะเยา ลักพาตัวนางอ้วซึ่งสลบไม่ได้สติ พระร่วงเข้าช่วยเหลือ ทรงฆ่ากวานมอยตาย แล้วทรงอุ้มนางอ้วมาวางบนพระแท่นในห้องบรรทม แล้วรีบเสด็จออกมา พญางำเมืองเสด็จมาพบเห็น ทรงเข้าพระทัยผิดคิดว่าพระร่วงกับนางอ้วเป็นชู้กัน จึงสั่งให้จับกุมพระร่วงและรอกการชำระโทษ
5. การแก้ปม	รุ่งเช้าทหารพบศพกวานมอย พญางำเมืองทราบความจริง ทรงขอร้อง พระร่วงให้อภัย
6. จุดจบเรื่อง	พญางำเมืองเสด็จไปเมืองเชียงใหม่ ได้พระชายาอีกพระองค์หนึ่ง นางอ้วทราบความจึงออกติดตามพระราชสวามี เมื่อเดินทางใกล้ถึงเมืองเชียงใหม่ บังเกิดความบอบช้ำกายใจ จึงแฉกที่ภูเขาแห่งหนึ่ง ความบอบช้ำทวียิ่งขึ้น แต่นางอ้วมีสติมั่นทั้งทราบว่ามีโรคพระชนม์ชีพเป็นแน่ ก่อนสิ้นพระทัย จึงตั้งสัตยาธิษฐานว่า ด้วยความรักอันมั่นคงขอฝากนามของพระนางเอาไว้ให้ภูเขาแห่งนี้มีชื่อว่า “นางแก้ว” ไปตลอดกาล

5.3 ตัวละคร แม้ลิลิตพญาจำเมืองเป็นวรรณคดียอพระเกียรติ แต่ในเนื้อหา มีตัวละครแสดงการดำเนินเรื่อง เพื่อให้เรื่องราวขับเคลื่อนไปได้ ตั้งแต่เริ่มเรื่องจนจบเรื่อง เมื่อพิจารณาถึงตัวละครในเรื่อง อาจกล่าวได้ว่าลิลิตพญาจำเมืองเป็นงานวรรณคดีในกลุ่มนิทานหรือนิยาย มีตัวละครเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่อง โดยตัวละครมีลักษณะนิสัยแปลกแตกต่างกัน หากตัวละครมีลักษณะนิสัยเหมือนกัน เนื้อเรื่องจะเกิดขึ้นไม่ได้ (Theepphasuwan, 2000, p.30) นอกจากนี้ตัวละครคือผู้ทำให้เกิดเหตุการณ์ในเรื่อง ตัวเอกอาจเป็นฝ่ายชายหรือหญิงก็ได้ เป็นศูนย์กลางของเรื่อง ส่วนตัวประกอบช่วยให้เหตุการณ์ในเรื่องดำเนินไปด้วยดี ในด้านลักษณะนิสัยของตัวละครนั้น หากแสดงออกด้านเดียวตลอดทั้งเรื่อง จัดเป็นตัวละครตัวแบน แต่ถ้าแสดงออกหลายอย่างปะปนกัน โดยแปรเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม จัดเป็นตัวละครตัวกลม (Nukuulkit, 2000, pp.183-184)

ตามชื่อเรื่องว่าลิลิตพญาจำเมือง บ่งบอกชัดเจนอยู่แล้วว่า พญาจำเมืองเป็นตัวละครเอก ส่วนพระร่วงหรือพ่อขุนรามคำแหง กับนางอ้วมมีบทบาทน้อยกว่าพญาจำเมือง แต่เป็นตัวละครที่กระทำให้เกิดเหตุการณ์ในเรื่องดำเนินไปอย่างน่าสนใจ จัดเป็นตัวละครรองสำหรับพญามังราย พญามังเมือง กวามมอย นางขอดแก้ว และเจ้าบัวทอง รวมทั้งตัวละครอื่น จัดเป็นตัวละครประกอบ

ตัวละครสำคัญมีพฤติกรรมขับเคลื่อนให้เนื้อหาน่าสนใจมี 3 ตัว ได้แก่ พญาจำเมือง พ่อขุนรามคำแหง และนางอ้วม มีลักษณะนิสัยอยู่ในกลุ่มตัวละครตัวแบน เพราะมีพฤติกรรมแบบเดียวตลอดเรื่อง แต่พฤติกรรมดังกล่าวช่วยให้เนื้อเรื่องดำเนินอย่างเข้มข้น น่าสนใจ โดยตัวละครพญาจำเมืองกับพ่อขุนรามคำแหง มีความสัมพันธ์เป็นสหายกันมาตั้งแต่ครั้งศึกษาศิลปวิทยาการที่สำนักพระสุกทันตฤๅษีแห่งเมืองละโว้ ส่วนตัวละครนางอ้วมเป็นพระราชธิดาแห่งหิรัญนครเงินยางเชียงแสน ต่อมาได้เป็นมเหสีของพญาจำเมือง

5.3.1 พญาจำเมืองกับพ่อขุนรามคำแหง เป็นตัวละครที่กวีมุ่งเทิดพระเกียรติ ดังที่ว่า “เทิดเกียรติภุทธ ทวีไว้” (Maneerat, 1995, p.38) โดยคำว่า “ทวีไว้” หมายถึง กษัตริย์สองพระองค์ คือ พญาจำเมือง กับพ่อขุนรามคำแหง

พญาจำเมืองเป็นตัวละครเอก แสดงบทบาทตลอดทั้งเรื่อง ถือกำเนิดอย่างผู้มีบุญญาธิการ ในตอนประสูติ บังเกิดเหตุอัศจรรย์ คือ แสงพระอาทิตย์ที่ส่องสว่างเจิดจ้า

สลัวแสงลง ด้วยมีหมู่เมฆเคลื่อนมาบดบังรังสีแสงไว้ ก่อให้เกิดความร่มเย็นไปทั่วเมือง ศุภนิมิตนี้จึงเป็นที่มาของพระนาม “จำเมือง” ดังคำโคลงว่า

คราเมื่อโอรสเจ้า	จอมไท
จักประสูติมาใน	โลกหล้า
สุริย์ศรีที่ส่องใส	แสงสลด สลัวแล
เวหาควมัวมือผ้า	เมฆเบื้องบนบัง
เหนือวังนิเวศน์แม่น	มีฉัตร กันแฮ
เย็นทั่วเวียงจังหวัด	ร่มซ้อ
เป็นศุภนิมิตอัศ-	จรรยยิ่ง นักนอ
จึงประทานนามหื้อ	ว่าเจ้าจำเมือง

(Maneerat, 1995, p.2)

ราชโอรสจำเมืองทรงถือกำเนิดมาพร้อมกับพระราชภารกิจสืบทอดราชบัลลังก์ต่อจากพญามิ่งเมือง ผู้เป็นพระราชบิดา ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงศึกษาศิลปวิทยาการหลากหลายศาสตร์ให้เชี่ยวชาญที่สุดตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทั้งอักษรศาสตร์ ศิลปะ กายกอลอน และจารีตประเพณี ด้วยในกาลภายหน้าจะได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัตินั่นเอง พระวิริยะอุตสาหะในการศึกษาเล่าเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีที่ถูกต้องและทันสมัยมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ตัวละครพ่อขุนรามคำแหงนั้น ในตัวบทวิมลกัฏฐ์ใช้รูปภาษาเรียกขานว่า “พระร่วง” หรือ “ราม” เป็นตัวละครรอง เพราะปรากฏบทบาทเพียงบางตอน พ่อขุนรามคำแหงกับพญางำเมืองนำมีพระชนมายุรุ่นราวคราวเดียวกัน มีสถานะเป็นกษัตริย์เหมือนกัน ทั้งสองพระองค์ทรงพบกันในฐานะเป็นศิษย์ร่วมอาจารย์สำนักเรียนเดียวกัน คือสำนักพระสุกทันตฤๅษีแห่งเมืองละโว้ ทรงศึกษาศิลปวิทยาการด้วยกัน และทรงเป็นมิตรแท้ต่อกัน รักใคร่ผูกพันดุจพี่น้อง ดังที่ว่า “ผู้พันฉนั้นเพื่อนแท้ ไกลชิดสนิทแล้” (Maneerat, 1995, p.9) หรือ “ไปเคยเคื่องขัดข้อง เป็นดังพี่กับน้อง ร่วมท้องเดียวกัน” (Maneerat, 1995, p.9) ครั้นทั้งสองพระองค์ศึกษาสำเร็จวิทยาการแล้ว ต่างเสด็จกลับบ้านเมืองตน และได้สัญญาว่าจะเสด็จไปเยี่ยมเยียนกัน

เมื่อราชโอรสจำเมืองเสด็จกลับถึงเมืองพะเยาแล้ว พญาเมืองผู้เป็นพระราชบิดาสู่ขนางอ้าวผู้เป็นพระราชธิดาของพระยาเชียงใหม่ให้เป็นพระชายา แม้ราชโอรสจำเมืองกับนางอ้าวไม่เคยรู้จักมักคุ้นกันมาก่อน หากแต่การครองเรือนเป็นกิจของผู้ใหญ่ คือ พระราชบิดากับพระราชมารดาทั้งสองฝ่าย ที่จะจัดดำเนินการโดยพิจารณาอย่างรอบคอบเหมาะสม ในที่สุดราชโอรสจำเมืองก็ได้นางอ้าวเป็นพระชายามาอยู่ที่เมืองพะเยา ครั้นพญาเมืองสวรรคต พญาเมืองเสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อมา ฝ่ายพ่อขุนรามคำแหงก็เสด็จขึ้นครองราชสมบัติเป็นกษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัยเช่นเดียวกัน

พ่อขุนรามคำแหงทรงมีพระทัยระลึกถึงพญาเมือง จึงดำริจะไปเยี่ยมเยียนยังเมืองพะเยา ดังที่กวีกล่าวไว้ว่า

แต่นี้จักพรรณนา	ถึงพญาร่วงเจ้า	ผู้ผ่านผ้าสุโขทัย	ท่านมีใจร่าเริง
ถึงพญาเมือง	ว่าจักเคียงซ้องซัด	ฤๅสุขสวัสดิ์ประการใด	จำจักไปเยี่ยมเยียน
ให้ถึงเรือนรอดหย้า	แล้วค่อยไปสละเกล้า	ณ น้ำแม่ของ	พุนแล

(Maneerat, 1995, p.21)

เมื่อเสด็จมาถึงดอกคำใต้ ทรงสั่งให้สร้างพลับพลาที่ประทับ ขุนสุวรรณเป็นกำนันดอกคำใต้เตรียมการรับเสด็จ ได้ถวายนางขอดแก้วผู้เป็นบุตรให้เป็นพระสนม พระองค์ทรงพอพระทัยยิ่งนัก แม้จะทรงพักอยู่ที่ดอกคำใต้นานหลายวัน แต่ก็ได้ลิ้มหรือละทิ้งความตั้งพระทัยไปเยี่ยมเยียนพญาเมือง เมื่อเสด็จถึงเมืองพะเยา พญาเมืองทรงต้อนรับพระสหายอย่างดีที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ทุกทิวาสองกษัตริย์	เที่ยวท่องทัศนฐาน	ไปนมัสการพระพุทธบาท
ไหว้พระธาตุจอมทอง	ของศักดิ์สิทธิ์คู่เมือง	ประเทืองฤทธิ์ราช
ผู้ปสาทเลื่อมใส	ศรัทธาในพระไตรรัตน์	แะเยือนวัดป่าแดง
ล่องกำแพงวัดบุญนา	ทรงบริจาคเงินกอง	ปิดทองปลาทูบวบ
ลำดับแต่นั้นมา	เวียนทิวาประพาส	เยี่ยมเยือนราษฎร์หลายตำบล

(Maneerat, 1995, p.26)

ตั้งที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเห็นได้ว่า ทั้งพญางำเมืองและพระร่วงทรงตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมเป็นอย่างดี ทั้งยังมีพระทัยเฝื่อนทางธรรม เป็น “ผู้ปสาทเลื่อมใส ศรัทธาในพระไตรรัตน์”

บทพิสูจน์ความตั้งมั่นอยู่ในพระธรรมของทั้งสองพระองค์ คือ เหตุการณ์กวนมอยลอบเข้ามาในวังพะเยา ดำเนินการให้ผู้คนหลบหนีแล้วลอบเข้าไปลักพาตัวนางอ้ว ผู้เป็นมเหสีของพญางำเมือง หากแต่พระร่วงมิได้หนีหลบ ด้วยว่าทรงแก่กล้าพระเวทย์มนตราที่ได้ศึกษาจากพระสุกทันตฤๅษี กอปรกับในขณะนั้นทรงมีพระทัยว่านุระลึกถึงนางขอแค้น จึงเสด็จลงอุทยาน เห็นกวนมอยลักพาตัวนางอ้ว ทรงขัดขวางต่อสู้จนกระทั่งฆ่ากวนมอยตาย แล้วทรงอุ้มนางอ้วมาวางไว้บนพระแท่นบรรทม แล้วรีบเสด็จออกจากมาโดยพลัน ทันใดนั้นพญางำเมืองเสด็จมาพบเห็น ทรงเข้าพระทัยผิดว่าพระร่วงลักลอบเป็นชู้กับนางอ้วผู้เป็นมเหสี จึงสั่งให้ทหารจับพระร่วงขังไว้ ดังบทประพันธ์ที่กวีกล่าวไว้ว่า

พระประคองเทวี	อุ้มนารีไปวาง	ตรงกลางแท่นไสยาสน์	แล้วก้าวบาทจากห้อง
พลันพบพ้องพระงำเมือง	ท้าวขุนเคืองพระสหาย	หาเป็นชายชู้ชั่ว	กับนางอ้วมเหสี
สั่งเสนาจับพระองค์	ตรึงตรากรงแน่นหนา	ด้วยโมหาหุนหัน	แล้วผลุนผลันกลับห้อง
มีพระทัยขุนช่อง	ขัดแค้นเคืองครั้น	แล่นา	

(Maneerat, 1995, p.29)

แม้พญางำเมืองจะมีพระทัยขุนช่องขัดแค้นเคืองสักเพียงใด แต่มิได้ตัดสินใจลงทัณฑ์หนักต่อพระร่วง นอกจากขังไว้ก่อน ด้วยทรงตระหนักดีว่าพระองค์กับพระร่วงนั้น “เป็นดั่งพี่กับน้อง ร่วมท้องเดียวกัน” (Maneerat, 1995, p.9) แสดงให้เห็นถึงความยับยั้งชั่งพระทัย ทรงไว้ซึ่งธรรมทำให้งามในข้อขันติ คือ ความอดทน อดได้ ทนได้ เพื่อบรรลุความดีงาม และความมุ่งหมายอันชอบ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2016, p.65) ฝ่ายพระร่วงมิได้ขัดขืนต่อสู้ ด้วยพระองค์ได้ประพฤติธรรมเช่นเดียวกัน ดังนั้นธรรมย่อมคุ้มครองพระองค์

ครั้น “วันรุ่งขึ้นคนพบ ศพลัวะข้างกำแพง... รู้ชัดว่าเป็นใคร ท้าวไทจึงสอบถามรามราชเล่าเรื่องราว ไขข้อฉาวชั่วโฉด” (Maneerat, 1995, p.29) เมื่อเป็นเช่นนั้นฝ่ายพญางำเมืองจึง “โปรดเพิกทัณฑ์ แล้วแต่งขันข้าวตอก ดอกไม้ขอขมา ให้รามราชลดโทษ พระกัโปรตอภัย ด้วยน้ำพระทัยสูงใสด” (Maneerat, 1995, p.29) เหตุการณ์ครั้งนี้แสดงให้เห็นชัดเจนว่า ทั้งพญางำเมืองและพระร่วงทรงไว้ซึ่งจักรวรรดิวัตรธรรมเสมอกัน อัน

เป็นพระจริยวัตรที่พระจักรพรรดิพึงบำเพ็ญสม่ำเสมอ (Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto), 2016, p.250)

ในด้านการครองรักครองเรือนของตัวละครพญางำเมือง เป็นไปตามคตินิยมของกษัตริย์สมัยโบราณ คือมีครองรักแบบผัวเดียวเมียเดียว ต่อมาพญางำเมืองเสด็จไปช่วยพญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ พญางำเมืองได้เจ้าบัวทองผู้เป็นพระขนิษฐาของพญามังราย เป็นพระชายา ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจ พร้อมครองรักกับเจ้าบัวทอง จนไม่มีเวลากลับไปหานางอัวที่เมืองพะเยา นางอัวผู้ถือคติรักผัวเดียวเมียเดียวทราบความเข้า จึงออกติดตามพระราชสวามียังเมืองเชียงใหม่ จนกระทั่งมาขาดพระทัยอยู่ที่เชิงคอยหรือเชิงเขาแห่งหนึ่ง ก่อนพระทัยขาดลง ได้อธิษฐานฝากนามฝากรักของพระนางไว้ ณ ที่แห่งนี้

เมื่อพญางำเมืองทราบข่าวการสิ้นพระชนม์ของนางอัวผู้เป็นมเหสี จึงเสด็จมาประกอบพิธีปลงพระศพด้วยพระองค์เอง พร้อมพระราชทานนามเรียกสถานที่แห่งนั้นว่า “คอยนางแก้ว” เพื่อบรรลึกถึงนางอัวผู้เป็นมเหสีไปตลอดกาล ดังบทประพันธ์ว่า

พระทัยท้าวสุดเศร้า	สังเวช
ปลงศพพระชายาเยศ	ยิ่งแล้ว
ให้ตั้งชื่อตามเจต-	นาhus นานา
เรียกว่าคอยนางแก้ว	เกียรติก็อสงสรมัย

(Maneerat, 1995, p.38)

5.3.2 นางอัว เป็นธิดาของพระยาเชียงแสน เมื่อพญามังเมืองสว่ขอให้เป็นพระชายาของราชโอรสจำเมือง ด้วยความเหมาะสมกันในสถานะของทั้งสองฝ่าย พระยาเชียงแสน “ตอบรับเรื่องผูกแขน มือหนุ่ม สาวนา อีกบ้านนนี้ข้อย จักให้แตธิดา” (Maneerat, 1995, p.10) เมื่อพระบิดากับพระมารดาเห็นงาม นางอัวก็เห็นงามด้วย ในที่สุดนางอัวก็เป็นพระชายาของราชโอรสจำเมืองอย่างถูกต้องตามขนบประเพณี กาลต่อมาก็ได้ขึ้นเป็นพระมเหสีแห่งเมืองพะเยา

คติการครองรักของนางอัวคือถือรักเดียวใจเดียวดุจดังรักของนกเงือก ที่ไม่เปลี่ยนคู่หรือมีรักอื่นซ้ำซ้อน แต่พญางำเมืองมิได้ถือคติครองรักครองเรือนเฉกเช่นพระนาง เมื่อได้พบเจ้าบัวทอง ซึ่งเป็นพระกนิษฐาของพญามังราย จึงยกเจ้าบัวทองขึ้นเป็นพระชายาอีกองค์หนึ่ง ทั้งนี้ พญางำเมืองอาจมีเหตุผลทางการเมืองการปกครอง เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพแน่นแฟ้น

ยิ่งขึ้นกับพญามังราย ซึ่งครองเมืองใหญ่ถึงสองเมือง คือ เมืองเชียงรายกับเมืองเชียงใหม่ หากแต่นางอ้วมित्रงเข้าพระทัยในข้อนี้

ครั้งนางอ้วมित्रงขัดแย้งแล้วว่าได้เสียทองเท่าหัวไปให้เจ้าบัวทองแล้ว ด้วยความเป็นหญิงพระนางย่อมโศกเศร้าระทมทุกข์เพราะรักเป็นธรรมดา ดังบทประพันธ์กล่าวไว้ว่า

พุ่มพายน้าเนตรย้อย	หยดปราง สองแฉ
เช็ดเท่าไรไปบาง	บกขึ้น
ไหลเปียกปากคอคาง	คราบเประ เปื่อนนา
ครวญคร่ำรำละอื่น	สะอึกอั้นกันแสง

(Maneerat, 1995, p.33)

แม้พระมารดาตกเตือนและให้สติว่า อย่าได้พุ่มพายโศกเศร้าเสียพระทัยจนลืมหน้าที่สำคัญ คือ นางอ้วมित्रงเป็นขัตติยชาติราชานารี ภายหน้าจะต้องขึ้นครองเมืองแทนพระราชบิดา แต่นางอ้วมित्रงได้คล้อยตามพระมารดาไม่ ด้วยยังมีความเป็นภรรยาปุถุชน เมื่อหญิงอื่นได้สามีไปครอบครอง พระนางย่อมหวงแหนต่อผู้ทวงคืนสุดแรงกายแรงใจ ดังบทประพันธ์กล่าวไว้ว่า

ฟังความที่เปรียบแล้ว	ไปตรง กันนา
ผิวลูยกยังดำรง	ชีพไซ้
แต่เธอคลั่งไคล้หลง	หญิงอื่น
เปรียบนกเงือกบได้	อย่าได้อุปมา
วันทาพระแม่เจ้า	จงประทาน
กองทัพพลหาญ	มอบให้
จักตามจวบพบพาน	พระภัส- ดานา
แม้บ่คืนครองไซ้	จักสู้สุดแรง

(Maneerat, 1995, p.35)

ด้วยความปรารถนาจะได้พระสวามีกลับคืนมา นางอ้วมित्रงนำไพร่พลเดินทางไปเชียงใหม่ ผ่านทางเชียงราย ดงมะตะ ปางสามแม่สวย ป่าเป่า ป่าจั่ว กระทั่งถึงดอยสูง

แห่งหนึ่ง พระนางสิ้นเรี่ยวแรงจะเดินทางต่อไป บังเกิดความงัดใจในพระทัยครั้งนั้นว่า ไม่สมประสงค์เป็นแน่แท้ แม้ชีวิตคงต้องสูญสลายลง นางอ้วจึงอธิษฐานต่อเทพไทอันสิงสถิตอยู่ที่เนินผานี้ ให้ประจักษ์เป็นพยานในความรักที่พระนางมีต่อพระสวามี และขอฝากนามว่า ดอยหรือภูเขาแห่งนี้มีชื่อว่า “นางแก้ว” ตลอดไป ดังบทประพันธ์ว่า

ทวยเทพบนโขดนี้	เนินผา
จงประจักษ์ในสา-	มิภักดีให้
สูญชีพฝากนามนา-	ริศู เขานา
ชื่อว่านางแก้วไซ้	ตราปลิ้นกลบ

(Maneerat, 1995, p.37)

เมื่อพญางำเมืองทรงทราบข่าวการสิ้นพระชนม์ของนางอ้ว ทรงเศร้าสลดเวหาพระทัยยิ่งนัก จึงเสด็จมาปลงพระศพพระชายา พร้อมบัญญัตินามดอยแห่งนี้ว่า “นางแก้ว” ดังเรียกขานมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ตามที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่า ตัวละครทั้ง 3 ตัว คือ พญางำเมือง พ่อขุนรามคำแหง และนางอ้ว แม้เป็นตัวละครตัวแบน มีพฤติกรรมแสดงออกด้านเดียวตลอดทั้งเรื่อง แต่เป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งกัน จึงส่งผลให้เนื้อเรื่องดำเนินไปอย่างมีอรรถรส กล่าวคือ ตัวละครพญางำเมืองกับตัวละครพ่อขุนรามคำแหง เป็นตัวละครขั้วตรงข้าม ย่อมมีพฤติกรรมความเป็นกษัตริย์ในทำนองเดียวกัน ตัวละครพญางำเมืองถือคติครองรักครองเรือนที่ไม่ยึดคติผัวเดียวเมียเดียวเป็นเรื่องสำคัญ ขัดแย้งกับพฤติกรรมของนางอ้ว ที่ถือคติครองรักครองเรือนแบบผัวเดียวเมียเดียว พฤติกรรมความรักของนางอ้ว เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นรักแท้ที่น่ายกย่อง เข้าทำนองซีพรัก รักยิ่งกว่า หากจะถามว่าคุ้มค่าแล้วหรือ ที่พลีชีพให้กับความรักต่างคติกับพญางำเมือง ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผู้รับสารจะประเมินค่า ส่วนนางอ้วตามปรากฏในท้องเรื่อง พระนางได้เลือกแล้ว

5.4 ฉาก ในงานบันเทิงคดี ฉาก คือ สถานที่ซึ่งตัวละครแสดงบทบาท ตลอดจนสถานที่ เวลาและสภาพแวดล้อมทุกอย่างที่ปรากฏในเรื่อง (Nukuulkit, 2000, p.110) ทั้งนี้ ฉากกับตัวละครมีความสัมพันธ์กันแนบแน่น เพราะตัวละครมีตัวตนอยู่ในสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเสมอ ในสถานที่และเวลานั้น ย่อมมีรายละเอียดบางประการปรากฏอยู่ เช่น ธรรมชาติ สถานที่ บรรยากาศ เวลา ฤดูกาล รวมทั้งสภาพแวดล้อม

ทางวัฒนธรรม ถือได้ว่าฉากเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดจินตนาการ ถ้อยคำบรรยายฉากก่อให้เกิดความพึงใจเมื่ออ่าน (Tailanga, 2017, pp.98, 102) ในลิลิตพญาจำเมืองมีฉากหลายฉาก หากแต่ฉากที่มีนัยสำคัญมี 2 ลักษณะ คือ ฉากธรรมชาติ และฉากวัฒนธรรม ดังนี้

5.4.1 ฉากธรรมชาติ ในตอนที่นางอ้วกับไพร่พลเดินทางไปติดตามพญาจำเมืองยังเมืองเชียงใหม่ ระหว่างทางได้ผ่านป่าเขาลำเนาไพร กวีบรรยายฉากป่าอันประกอบด้วยสัตว์และต้นไม้ที่สัมพันธ์กับภาวะอารมณ์โศกเนื่องจากพิชรัก

ตัวอย่างคำโคลงกล่าวถึงฉากซึ่งมีนกเป็นองค์ประกอบหลัก มีดังนี้

ยินเสียงนกเงือกก้อง	กู่ชาน
บนยอดยางกังวาน	แหวกฟ้า
ปักชินส่งสัญญาณ	เรียกคู่ ครองนา
อยากกู่เรียกเจ้าหล้า	ท่านให้คืนหลัง...

ระวังไพรพาคู่คล้อย	ตามติด
น้องบ่มีพี่ซิด	ช่วยป้อง
คับแค้นคับจิต	จักบอก ใครฤ
นจากจากพี่จากห้อง	ห่างให้ใจหาย

(Maneerat, 1995, pp.35-36)

คำโคลงข้างต้น กวีกล่าวถึงคู่รักเงือกผัวเมียส่งเสียงกู่เรียกกันบนต้นยางนาใหญ่ นกเงือกเป็นสัญลักษณ์ของคู่รักแท้ที่ซื่อสัตย์ภักดี ขัดแย้งกับพฤติกรรมความรักของนางอ้วกับพญาจำเมือง ฉากดังกล่าวชวนให้รับรู้ถึงความรวดเร็วของนางอ้วเป็นอย่างดี ส่วนคู่รักนกกระวังไพรอยู่ด้วยกัน พวกมันไปเป็นคู่ นกผัวช่วยปกป้องนกเมีย ขัดแย้งกับคู่รักของนางอ้วกับพญาจำเมืองอีกเช่นกัน นอกจากนี้ กวีกล่าวถึงนกคับแค้น แล้วเล่นคำว่า “คับ” ในชื่อนก กับความรู้สึก “คับจิต” ของนางอ้ว และกล่าวถึงนจาก (อาจหมายถึงนจากพราก) คือ เล่นคำว่า “จาก” ในชื่อนก กับพฤติกรรมแยกจากกันระหว่างนางอ้วกับพญาจำเมือง

5.4.2 ฉากวัฒนธรรม ในลิลิตพญาจำเมืองมีฉากแสดงอัตลักษณ์ล้านนา

คือ การแสดงดนตรีพื้นเมืองต้อนรับแขกสำคัญ ในตอนพระยาเชียงใหม่แสนจัดงานต้อนรับขบวนของราชโอรสจำเมือง มาร่วมพิธีวิวาห์กับนางอ้าว กวีกล่าวถึงการบรรเลงดนตรีพื้นเมือง เช่น ซอ กลอง ฉาบ และแคน การรำร่ายของนางรำที่แต่งกายนุ่งผ้าชิ้นห่มสไบ เก้าอี้หมมย ทัดดอกเอื้อง แต่งหน้าทาปากสวยงาม จัดสรรทางเดินเอาไว้ให้แขกคนสำคัญเดิน บนพื้นโรยกลีบดอกไม้หลากสีสลับกับข้าวตอกสีขาว สองข้างทางมีศิตรประโคนช้องกลอง

ตัวอย่างบทประพันธ์ที่กล่าวถึงดนตรีล้านนาและการแต่งกายของนางรำมีดังนี้

ฟังเสียงซ้องหึ่งก้อง	กังวาน
กลองฉาบแผ่ประสาน	ศัพท์ซ้อง
เสียงตีตั้งมวงวาน	ผสมแล้ว มวงวาน
ตึกตังตึกตังคล้อง	สอดสร้าองภิรมย์...
โหมฉายกระหมวดเกล้า	มวยสลวย
เอื้องอร่ามงามสวย	เสียบซ้อง
เอื้องยาดรอย่างนาคนวย	ดูแซม ช้อยนา
ดูจ้อปสรจากห้อง	แห่งฟ้ามารำ

(Maneerat, 1995, pp.16-17)

อย่างไรก็ตาม ฉากในลิลิตพญาจำเมืองมีฉากหลายฉาก แต่โดยรวมเป็นฉากธรรมชาติและฉากวัฒนธรรม กวีสร้างขึ้นได้อย่างน่าสนใจ มีรายละเอียดส่งเสริมให้เนื้อหา มีความสมจริง รวมทั้งช่วยอธิบายพฤติกรรมและความคิดของตัวละครได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป ลิลิตพญาจำเมืองมีคุณค่าด้านองค์ประกอบเนื้อหาของวรรณคดีครบถ้วน ทั้งส่วนที่แสดงถึงผู้ประพันธ์ ลักษณะการประพันธ์ ช่วงเวลากับจุดมุ่งหมายของการประพันธ์ ภาษาที่ใช้ประพันธ์ และองค์ประกอบวรรณคดีที่ประกอบด้วย แก่นเรื่อง โครงเรื่อง ตัวละคร และฉาก เป็นองค์ประกอบของงานบันเทิงคดีที่ส่งเสริมให้เนื้อหาอ่านชวนใจ ชวนอ่าน ชวนติดตาม

คุณค่าทางภาษาวรรณศิลป์ของวรรณคดีयोพระเกียรติ เรื่องลิลิตพญาจำเมือง

ศิลปะหรือศิลปกรรมเพื่อความบันเทิงที่เป็นวรรณคดีนั้น เกี่ยวกับเรื่องแต่งหนังสือซึ่งมีวรรณศิลป์ (Sthirakoses, 2003, p.24) เป็นเครื่องสื่อสารถึงความรู้สึกและอารมณ์คิดในรูปที่มีคุณสมบัติงามหรือสุนทรีย์ภาพ (Raksamani, 2002, pp1-2) โดยใช้ภาษาที่มีคุณสมบัติทางวรรณศิลป์เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ เมื่อพินิจลิลิตพญาจำเมืองพบว่าอุดมด้วยสุนทรีย์ภาพ ดังนั้นจึงจัดเป็นงานวรรณคดีอันเป็นงานศิลปกรรมลักษณะหนึ่ง

ลิลิตพญาจำเมืองมีคุณค่าทางภาษาวรรณศิลป์ที่เห็นได้ชัดเจน 2 ลักษณะ คือ คำวรรณศิลป์ และความวรรณศิลป์ มีรายละเอียดดังนี้

1. คำวรรณศิลป์

คำเป็นหน่วยภาษาที่มีความหมาย ภายในคำประกอบด้วยเสียงซึ่งเป็นระบบคำวรรณศิลป์คือคำที่มีคุณสมบัติงาม ให้สุนทรีย์แก่ผู้รับสาร โดยสุนทรีย์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากความหมายและเสียงซึ่งประกอบอยู่ในคำ เสียงในคำ ได้แก่ เสียงพยัญชนะ เสียงสระ และเสียงวรรณยุกต์ เมื่อได้ศึกษาลิลิตพญาจำเมืองอย่างละเอียดแล้ว พบว่ากวีใช้คำวรรณศิลป์ 3 ลักษณะ คือ คำสัมผัสทางเสียง คำซ้ำกับคำซ้อน และคำเล่นเสียงวรรณยุกต์ กล่าวรายละเอียดดังนี้

1.1 คำสัมผัสทางเสียง เสียงสัมผัส คือ เสียงที่สอดคล้องกันระหว่างคำสองคำขึ้นไปในระเบียบแบบแผนของฉันทลักษณ์ หากเสียงสอดคล้องกันเป็นเสียงสระ เรียกว่า คำสัมผัสสระ” แต่ถ้าสอดคล้องกันด้วยเสียงพยัญชนะ เรียกว่า คำสัมผัสอักษร”

ลิลิตพญาจำเมืองมีความโดดเด่นด้านการใช้คำสัมผัสสระกับคำสัมผัสอักษร โดยคำสัมผัสสระจะไม่กล่าวถึงในที่นี้ เพราะเป็นสัมผัสบังคับตามข้อกำหนดทางฉันทลักษณ์ของร้อยและโคลง เนื่องจากกวีใช้คำสัมผัสดังกล่าวได้อย่างไม่มีข้อบกพร่องแม้แต่จุดเดียว แสดงถึงความเชี่ยวชาญในการแต่งบทประพันธ์อย่างดี เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนพบว่าเกือบทุกรวดของร้อยและโคลง กวีใช้คำสัมผัสอักษรสม่ำเสมอ และคำสัมผัสดังกล่าวก็มีความหมายต่อเนื่องกัน

ตัวอย่างการใช้คำสัมผัสอักษร พิจารณาได้ดังต่อไปนี้

สงสารพระแม่ต้อง	ตรอมตรม
โดดเดี่ยวเดียวดายขม	ชื่นไหม้
คอยลูกป่านานนม	นี้ดอก แม่เอย
จกريبไปลอบให้	ที่ห้องหอคำ...
กลยาจึงเตรียมการ	ให้พนักงานในวัง
และอุฎฐะบริหาร	พร้อมไทยทานกัณฑ์เทศน์
เพื่ออุทิศถึงบิดร	แล้วบังอรแจ้งเจตน์...
คอยพระสวามีเจ้า	จักเยื้องยาตรยล
	เตรียมช้างพังพาหนะ
	ล้วนพิเศษพิลีสฐ
	จึงโสรจสรงสระเกล้า
	เยี่ยมมา...

(Maneerat, 1995, pp.31-32)

จากตัวอย่างบทประพันธ์ข้างต้น คำสัมผัสอักษร ได้แก่ สง-สาร, ตรอม-ตรม, โดด-เดี่ยว-เดียว-ดาย, ขม-ชื่น, นาน-นม-นี้, ให้-ที่, ห้อง-หอ, พัง-พา(หนะ), ไทย-ทาน, (พิ)เศษ-(พิ)ลีสฐ, (อุ)ทิศ-ถึง, แจ้ง-เจตน์, โสรจ-สรง-สระ, เยื้อง-ยาตร-ยล-เยี่ยม

1.2 คำซ้ำกับคำซ้อน ในลิลิตพญาเงี้ยวเมืองกวีใช้คำซ้ำกับคำซ้อนเพื่อสร้างคุณค่าทางวรรณศิลป์อย่างเด่นชัดเช่นกัน คำซ้ำ เช่น ศรีศรี หรั่งหรั่ง และร่ำร่ำ คำซ้อน เช่น คับคั่ง เขตขันธ์ และคั่งคั่ง เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วพบว่า กวีใช้คำซ้อนมากกว่าคำซ้ำ โดยกวีใช้คำซ้อนหรือคำซ้ำทันทีหากคำนั้นลงจังหวะฉันทลักษณ์ และมีความหมายสัมพันธ์กับเรื่องราวที่มุ่งนำเสนอ พิจารณาได้จากคำโคลงต่อไปนี้ โดยคำซ้อนจะทำตัวหนา และคำซ้ำทำตัวขีดเส้นใต้เอาไว้ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

เทวัญ <u>ขึ้น</u> แตงน่อง	หรือไฉน
ผิว <u>ผ่อง</u> เป็นของใຍ	ยิ่งฝ้าย
คอกาง <u>ช่าง</u> ละมุนละไม	เหมือนกล่อม กลิ่นนา
เต้า <u>เต่ง</u> เคร่งครัดคล้าย	หล่อลื้อปทุมมาลัย
ตะลิ่ง <u>ตะลัน</u> ใจพาล่านเพียง	เพลิงไหม
<u>ร่ำ</u> ร่ำจะเลียมโลม	ลอบปล้ำ
กริ่ง <u>เกรง</u> เกลือกกวนโฉม-	ฉายตื่น พื้นแฮ
ชุ่ม <u>ชุ่ม</u> ลิขยชั่ว	โคก <u>ชั่ว</u> สองครา

(Maneerat, 1995, pp.28)

จากคำโคลงตัวอย่างข้างต้น มีคำซ้ำและคำซ้ำ ดังนี้

คำซ้อน ได้แก่ *บันแถลง, ยองใย, คอคาง, ละมุนละไม, กล่อมกลิ้ง, แต่งเครื่องครัด, ตะลึงตะลาน, เลียมโลม, กริ่งเกรง, โฉมฉาย, ตีนพีน, ชุ่มชุ่ม*

คำซ้ำ ได้แก่ *ว่าว่า, ซ้ำ-ซ้ำ*

1.3 คำเล่นเสียงวรรณยุกต์ กวีมักใช้คำที่มีเสียงวรรณยุกต์จัตวาในคำทำยวรรคของคำโคลง เพื่อให้เกิดเสียงเสนาะเมื่ออ่านออกเสียงหรือขับเป็นทำนองเสนาะซึ่งมีการเอื้อนเสียง เพราะเสียงวรรณยุกต์จัตวามีคุณสมบัติเริ่มต้นออกเสียงในระดับต่ำ แล้วกระแสเสียงยกระดับขึ้นไปจนสุดกระแสเสียงเมื่อเปล่งคำนั้นจบ สังเกตได้จากตัวอย่างคำโคลงต่อไปนี้ โดยคำที่มีเสียงวรรณยุกต์จัตวาในตำแหน่งท้ายวรรค จะทำตัวหนาแสดงไว้ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

<i>ตราบสายธารชานซึ้ง</i>	<i>ซึมไหล</i>
<i>สามราชสีบรักใส</i>	<i>ราษฎร์ซ้อง</i>
<i>ร่วมคัมร่วมครองใคร</i>	<i>รานคร่ำ</i>
<i>เราต่างร่วมต้านตอง</i>	<i>เร่งไต้รู้มตาย</i>
<i>ชนหลายหลังถ้งถม</i>	<i>ชมพิธี่แข่งน้ำ</i>
<i>ซ้องแซ่อยู่ชั้นซ้า</i>	<i>ซาบซึ้งโมทนา</i>
<i>ห่อนปรากฏก่อนก็</i>	<i>แต่บูย่ามานี้</i>
<i>พึงพ้องพบเห็น</i>	

(Maneerat, 1995, p.30)

2. ความวรรณศิลป์

เมื่อพิจารณาคุณค่าทางวรรณศิลป์ในตัวบทลิลิตพญาเงี้ยวเมือง อันเกิดจากความหมายของถ้อยคำ ในที่นี้จะเรียกว่า “ความวรรณศิลป์” จากการศึกษาพบ 3 ลักษณะ ได้แก่ โวหาร ภาพพจน์ ตลอดจนจรสวรรณคดีและกวีโวหาร มีรายละเอียดและตัวอย่างดังนี้

2.1 โวหาร คือ สำนวนภาษาใช้อธิบายรายละเอียดของเรื่องราว โดยผู้แต่งโวหารต้องมีความรู้เป็นอย่างดี ทั้งความรู้ทางภาษา เรื่องราว และศิลปะการแต่ง (Praya Upakitsinlapasan, 1968, p.338) โวหารโดยทั่วไปได้แก่ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร

อุปมาโวหาร สาธกโวหาร และเทศนาโวหาร

จากการอ่านวิเคราะห์ลิลิตพยุพางเมืองพบว่า กวีใช้โวหารที่เห็นอย่างเด่นชัด 3 ลักษณะ คือ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหาร แต่โวหารที่กวีนำเสนอได้อย่างโดดเด่นเป็นเลิศ คือ พรรณนาโวหาร และเทศนาโวหาร

ตัวอย่างพรรณนาโวหาร เช่น นางอัคราบท่าการสวรรคตของพระยาเสียงแสน ผู้เป็นพระราชบิดา พระนางโศกเศร้าเป็นอันมาก ด้วยพระราชบิดาเปรียบต้นโพธิ์ทองให้ร่มเงา เลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ และหาครุครองให้ เมื่อพระราชบิดาสวรรคตลงนางอัครารู้สึกขวัญหาย และแคว้งคว้าง ความตายช่างโหดเหี้ยมยิ่งนัก ไม่ผัดผ่อนสิ่งใดให้แก่พระราชบิดาเลย นางอัครายังได้เข้าเฝ้าเห็นพระราชบิดาเมื่อไม่นานมานี้เอง ยังจำคำพรที่ทรงพระราชทานให้อยู่ไม่ลืม ดังบทพรรณนาในคำโคลงว่า

พระบิดาจุรม์เกล้า	โพธิ์ทอง ลูกเอย
เลี้ยงลูกสุขสมปอง	ปานนี้
ตบแต่งคู่เคียงครอง	ควรร่วม เรียงแฮ
พระลวงลับดับลี	ลูกคว้างขวัญหาย
ความตายช่างโหดเหี้ยม	หักหาญ
ไปผัดผ่อนเพลากาล	แก่ให้
หลัดหลัดเมื่อไม่นาน	นี้ลูก
ยังจดจำคำได้	พ่อพร้อมพรประทาน

(Maneerat, 1995, p.31)

ส่วนบทเทศนาโวหารดังเช่นคำสอนของพระราชมารดาของนางอัคร ได้สั่งสอนนางอัครในวันอภิเษกสมรสกับพยุพางเมือง เป็นคำสอนหลายประการ เช่น ให้ความรู้เรื่อง ให้พูดจาปราศรัยด้วยคำอันไพเราะ รู้จักประหยัดอดออม และให้ความเชื่อสัจย์ ดังบทประพันธ์ที่ว่า

แต่จ่านรรจจำเนียร	เพียรปลอมขวัญคะค้อย	ให้แหม่ข้อยชุ่มชื่น	ให้ระรื่นระเริง
ให้บันเทิงบรรเทือง	ให้หายเคืองหายขัด	ให้รู้รรรรู้ความ	ด้วยคำมคางอน
เป็นคำสอนคำสั่ง	ให้เป็นฝั่งเป็นฝา	ให้รู้หา รื้ออม	ให้รื้ออม รื้ออด
อย่าได้คดได้งอ	อย่าได้ว้อได้แว	อย่าได้แซได้เชื่อน	อย่าได้เบือนได้บิด

จงรู้จิตรู้ใจ	จงรู้ในรู้นอก	อย่าให้ชอกให้ซ้ำ	อย่าให้ก้ำให้เกิน
อย่าให้เมินให้หมาง	อย่าให้จ่างให้จืด	รักให้ยืดยาว	อย่าให้ฉาวให้ฉ่า
จงรู้ท้าวที่	สวามีแห่งเจ้า	รู้อดอ้อนนอนแว้ว	แต่ลั่นคำหวาน แลนา

(Maneerat, 1995, p.12)

2.2 ภาพพจน์ เป็นศิลปะการใช้ภาษาที่มีความหมายไม่ตรงตามความหมายของรูปภาษา อาจให้ความหมายกำกวม หนักเบา คลุมเครือ หรือเข้มข้นแตกต่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความหมายที่ชัดเจนขึ้นกว่าเดิม ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกให้กว้างขวางลึกซึ้งออกไป (Kongkanan, 2013, p.59) บางครั้งเรียกโวหารภาพพจน์ เพราะช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายโดยนัยนึกนึกคิดเข้าใจเป็นภาพ ภาพพจน์มีหลายลักษณะ เช่น อุปมา (metaphor) อุปมา (simile) อติพจน์ (hyperbole) บุคคลวัต (personification) และ สัทพจน์ (onomatopoeia)

ในลิลิตพญาจำเมือง กวีสร้างภาพพจน์หลายลักษณะ เช่น ภาพพจน์อุปมา ที่มีภาพพจน์สัทพจน์สอดแทรก ดังคำโคลงต่อไปนี้

ແຫງໃຈເໝີບຈິຕນ້ອ	จริงหนอ
รักที่ร่าพันรอ	พ้อร้าง
หากคิดหอนคั่นหอ	คงห่าง คักแฮ
เหมือนดั่งมีดาบม่วง	เด็ดม้วยด้วยมือ

ฮือฮือฟ้าร่วนร้อง	คำรณ
ดูจร่วมทุกชั้นถุมล	หม่นแท้
โปรยปรายสาตสายฝน	เพียงอัส- สุธลนอ
ลมปั่นจิตป่วนแม่	เทียบคล้ายคลึงกัน

(Maneerat, 1995, pp.33-34)

คำโคลงข้างต้นมีข้อความภาพพจน์ ดังนี้

“ແຫງໃຈເໝີບຈິຕ...เหมือนดั่งมีดาบม่วงเด็ดม้วยด้วยมือ”

หมายถึง รู้สึกเจ็บใจเหมือนเอาดาบมาฆ่าให้ตาย เป็นภาพพจน์อุปมา

“ฟ้าร่วนร้องคำรณดุจร่วมทุกชั้นถมุล” หมายถึง เสียงฟ้าร้องเหมือนเสียงแห่งความทุกข์ของนางอ้ว เป็นภาพพจน์อุปมา

“ไผ่ปรายปรายสาตสายฝนเพียงฮัสสุชล” หมายถึง น้ำตาของนางอ้วหยดลงมาเหมือนสายฝนไผ่ปรายปราย เป็นภาพพจน์อุปมา

“ลมปั่นจิตป่วนแม่เทียบคล้ายคลึงกัน” หมายถึง ความปั่นป่วนของกระแสลมเหมือนกับจิตใจหรือความรู้สึกของนางอ้วที่ไม่เป็นปกติ เป็นภาพพจน์อุปมา

“ฮือฮือ” คือ เสียงร้องคำรณหรือคำรามของฟ้า เป็นภาพพจน์สัทพจน์

2.3 รสวรรณคดีและกวีโวหาร คุณค่าทางวรรณศิลป์สองประการนี้มีลักษณะเป็นไปในทำนองเดียวกัน โดยรสวรรณคดี คือ ปฏิกริยาทางอารมณ์ที่เกิดขึ้นในใจของผู้อ่านเมื่อได้รับรู้อารมณ์ที่กวีถ่ายทอดไว้ในวรรณคดี เช่น ศฤงคารรส คือ รสที่รับรู้ความรักของตัวละคร เราทราบดีว่า รส คือ ความอดสาหะในการเสียสละ การปฏิบัติหน้าที่หรือการสู้รบและกรณารส คือ รสที่รับรู้ความรักของตัวละคร (Raksamani, 2006, pp.24, 150-176) ส่วนกวีโวหาร คือ ศิลปะและสุนทรียภาพที่ทำให้บทร้อยกรองถึงพร้อมด้วยงามของเสียงและความหมาย ได้แก่ เสาวรสจณี นารีปราโมทย์ พิโรธาทัง และสัลลาปังคพิไสย (Royal Institute, 2009, pp.43-50) รสวรรณคดีกับกวีโวหารบางลักษณะเป็นไปในทำนองเดียวกัน เช่น เราทราบดีกับพิโรธาทังหรือบทโศก ศฤงคารรสกับนารีปราโมทย์หรือบทรัก และกรณารสกับสัลลาปังคพิไสยหรือบทโศก

ลิลิตพยางค์เมืองอุดมคุณค่าด้วยรสวรรณคดีและกวีโวหาร เช่นบทประพันธ์ตอนพยางค์เมืองสู้รบอย่างกล้าหาญกับขุนลัวะและกวนมอย ให้คุณค่าทั้งเราทราบดีและพิโรธาทัง ดังบทประพันธ์ที่ว่า

ผู้เดียวต่อให้	สองพ่อลูกสู้ได้
อย่าร้างรอนาน	เลยนา
ฟังพระขานเคียดแค้น	สองพ่อลูกเล่นแต่
ต่อสู้ตะลุมบอน	
หน่อภูธรปกป้อง	ดาบประดาบพะพ้อง
พะเพลิงประกายพราย...	

ทรงชัยสข่องแล้ว
ตัดต้นคอขุน

เหวี่ยงวัดดาบสะแห้ว
ขาดนา

(Maneerat, 1995, pp.19-20)

หรือในตอนทีพญาจำเมืองเสด็จมาปลงศพนางอ้ว ให้คุณค่าทั้งกรุณารสและ
สลลปปังคพิไลย ดังความว่า

เปล่งวาจาจบแล้ว
พลไพร่ต่างระทม
สร้างปราสาทเมรุสม
ส่งข่าวถึงเจ้าหล้า
พระทัยท้าวสุดเศร้า
ปลงศพพระชาเยศ
ให้ตั้งชื่อตามเจต-
เรียกว่าดอยนางแก้ว

หมดลม
ท้วนหน้า
ศักดิ์กษัต- รัยแอ
ที่พันพิงค์ชัย
สังเวช
ยิ่งแล้ว
นานุช นานา
เกียรติกิจสงบสมัย

(Maneerat, 1995, pp.37-38)

โดยสรุปกล่าวได้ว่า ลิิตพญาจำเมืองมีคุณค่าทางภาษาวรรณศิลป์ซึ่งเห็น
ชัดเจน 2 ประการ คือ คำวรรณศิลป์ที่มีลักษณะเด่น คือ คำสัมผัสทางเสียง คำซ้ำกับ
คำซ้อน และคำเล่นเสียงวรรณยุกต์ ในส่วนของความวรรณศิลป์ที่มีลักษณะเด่น คือ ไวยา
ภาพพจน์ และสรรพนคคิกับกวีโวหาร เป็นกลวิธีทางภาษาวรรณศิลป์ที่กวีสร้างสรรค์ได้
งดงาม ก่อให้เกิดสุนทริยภาพ คุณค่าทางภาษาวรรณศิลป์ดังกล่าว สอดผสานเข้ากับคุณค่า
ด้านองค์ประกอบเนื้อหาของวรรณคดีได้อย่างลงตัว ส่งผลให้ลิิตพญาจำเมืองเป็นวรรณคดี
ร้อยกรองร่วมสมัยที่มีคุณค่าเรื่องหนึ่ง

บทสรุป

1. สรุปผล

ลิลิตพญาจำเมืองมีคุณค่าด้านองค์ประกอบเนื้อหาของวรรณคดียอพระเกียรติ คือเป็นวรรณคดีร้อยกรองประเภทลิลิตสุภาพ ผู้แต่งคือเอื้อ มณีรัตน์ เป็นกวีชาวพะเยา แต่งเมื่อ พ.ศ.2538 มีจุดมุ่งหมายเทิดพระเกียรติพญาจำเมืองและพ่อขุนรามคำแหง รวมทั้งมีนัยเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในวโรกาสปีกาญจนากิเชก พ.ศ.2539 มีแก่นเรื่องแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ และมีโครงเรื่องกล่าวถึงพระราชประวัติพญาจำเมือง ทรงมีพระร่วงหรือพ่อขุนรามคำแหงเป็นพระสหาย พ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปเยี่ยมพญาจำเมืองที่เมืองพะเยา กวามมอยลักพานางอัวซึ่งเป็นมเหสีของพญาจำเมือง พ่อขุนรามคำแหงทรงช่วยไว้ได้ ต่อมาพญาจำเมืองกับพ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปช่วยพญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ พญาจำเมืองได้เจ้าบัวทองเป็นพระชายา จึงไม่เสด็จกลับเมืองพะเยา นางอัวออกติดตามและมาลั่นพระชนม์อยู่ที่เชิงดอยก่อนถึงเมืองเชียงใหม่ พญาจำเมืองตั้งนามดอยแห่งนั้นว่า “ดอยนางแก้ว” เพื่อระลึกถึงนางอัว ฉากสำคัญในลิลิตพญาจำเมือง คือฉากธรรมชาติและฉากวัฒนธรรม

ลิลิตพญาจำเมืองมีคุณค่าสำคัญทางภาษาวรรณศิลป์ 2 ลักษณะ คือ คำวรรณศิลป์เกี่ยวกับคำสัมผัสทางเสียง คำซ้ำกับคำซ้อน และคำเล่นเสียงวรรณยุกต์ รวมทั้งความวรรณศิลป์เกี่ยวกับโวหาร ภาพพจน์ และสรวรรณคดีกับกวีโวหาร คุณค่าทางภาษาวรรณศิลป์นี้สอดคล้องกับคุณค่าด้านองค์ประกอบเนื้อหาได้อย่างลงตัว ส่งผลให้ลิลิตพญาจำเมืองเป็นวรรณคดียอพระเกียรติที่มีคุณค่า

2. อภิปรายผล

หากพิจารณาลิลิตพญาจำเมือง ว่าเป็นงานวรรณคดีซึ่งมีความหมายอย่างกว้าง หมายถึงงานวรรณกรรมทั่วไปอันเป็นงานประพันธ์หรือผลงานของกวี สอดคล้องกับแนวคิดของ Raksamani (2006, pp.6-7) แต่ถ้าพิจารณาว่าลิลิตพญาจำเมืองเป็นวรรณคดี เนื่องจากมีนัยของการประเมินค่าว่าแต่งตั้ง เป็นเรื่องดีที่ สาธารณชนอ่านได้โดยไม่เสียประโยชน์ และใช้ภาษาไทยอันดีมีวรรณศิลป์ด้วย (Royal Institute, 2009, pp.293-294) ก็เห็นได้ชัดเจนว่า ลิลิตพญาจำเมืองมีคุณลักษณะดังที่กล่าวมาทุกประการ นอกจากนี้คุณค่าทางวรรณศิลป์ของลิลิตพญาจำเมืองให้คุณค่าทางอารมณ์เป็นอย่างดียิ่ง สอดคล้องกับแนวคิดของ Vingvorn (1987, pp.549-550)

กล่าวว่าวรรณคดียพระเกียรติให้คุณค่าทางอารมณ์อันเป็นลักษณะสำคัญของวรรณคดี ที่มีความไพเราะจากภาษาที่งดงาม มีการเล่นคำเล่นสัมผัส อุปมาและเปรียบเทียบครบครัน ใช้ภาษาอย่างประณีตบรรจง เลือกสรรถ้อยคำ เพื่อจูงใจให้ผู้อ่านเลื่อมใสศรัทธาต่อองค์พระมหากษัตริย์ และเป็นไปตามแนวคิดของ Saengthaksin (1994, p.174) ที่ว่าเราจะเลือกแต่งวรรณคดียพระเกียรติด้วยคำประพันธ์ชนิดต่างๆ ตามความถนัดและรสนิยมของตน ความแตกต่างและความหลากหลายของคำประพันธ์ย่อมก่อให้เกิดบรรยากาศ รส ความรู้สึก และอารมณ์แก่ผู้อ่านที่หลากหลาย ดังนั้น ลิลิตพญาจำเมืองจึงแต่งเป็นลิลิตสุภาพ เพราะมีคำประพันธ์หลายรูปแบบ ทั้งร่ายสุภาพ โคลงสองสุภาพ โคลงสามสุภาพ และโคลงสี่สุภาพ เห็นได้ชัดเจนว่ากวีรังสรรค์ได้อย่างชำนาญ

วรรณคดียพระเกียรติเรื่องประทับใจผู้อ่าน มักเกิดจากการแต่งของกวีผู้มีชีวิตร่วมรัชสมัยนั้น ได้มีประสบการณ์ คือได้รู้ได้เห็นได้ยินได้ฟังเรื่องราวที่เกี่ยวข้องด้วยองค์พระมหากษัตริย์ที่ตนแต่งสรรเสริญ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เกิดความอัศจรรย์ใจในพระบรมเดชานุภาพ พระบุญญาธิการ และความซาบซึ้งสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างจริงใจและจริงจัง ในกรณีเช่นนี้ ถ้ากวีมีความสามารถในเชิงกวี ก็ยิ่งจะทำให้วรรณคดียพระเกียรติเรื่องนั้นๆ เติบโตยิ่งขึ้นเป็นทวีคูณ (Saengthaksin, 1994, p.195) แม้กวีผู้แต่งลิลิตพญาจำเมืองจะเกิดและเติบโตที่เมืองเชียงราย หากแต่ชีวิตการทำงานส่วนใหญ่อยู่ที่เมืองพะเยา ทั้งกวีเองก็เลือกที่จะฝากจิตวิญญาณของตนไว้ในแผ่นดินพะเยา ดังสำแดงไว้ในข้อความศิลาจารึกบทกวี “ณ แห่งนี้” ในพื้นที่เก็บภาชนะบรรจุกระดูกของท่านดังแสดงไว้ข้างต้น และแม้กวีมิได้มีชีวิตร่วมสมัยพญาจำเมือง หากแต่คงได้ศึกษาพระราชประวัติของพญาจำเมืองมาอย่างชัดเจน อีกนัยหนึ่งกวีมีชีวิตอยู่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงแต่งลิลิตพญาจำเมืองเพื่อเทิดพระเกียรติพระองค์ในวโรกาสทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ใช้ความซาบซึ้งสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นแรงบันดาลใจรังสรรค์ลิลิตพญาจำเมืองได้อย่างมีคุณค่าทางวรรณศิลป์

References

- Chaidarun, K. (2006). **70 Years Phayao Pittayakom School**. Phayo: Phayao Phitthayakhom School. (In Thai)
- Chey, A. (2021). **Learning Freytag's Pyramid: 5 Cool Examples of How to Use It in Marketing**, Retrieved from <https://www.clearvoice.com/blog/what-is-freytags-pyramid-dramatic-structure>.
- Kongkanan, W. (2013). **Literature Studies: On Reading Principles**. Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Educational Personnel. (In Thai)
- Maneerat, U. (1995). **Lilit Phaya Ngam Mueang**. Phayao: Phayaophitthayakhom School Alumni Association. (In Thai)
- Nukuulkit, S. (2000). **Contemporary Literature**. Bangkok: S.R. Printing. (In Thai)
- Phongphaiboon, S. (1881). **Analytical Literature**. Songkhla: Mongkol Printing Press. (In Thai)
- Phraya Upakitsinlapasaan. (1968). **Thai Grammar: Orthography, Morphology, Syntax, Prosody**. Phranakhorn: Thaiwatthanaphanit. (In Thai)
- Raksamani, K. (2002). **Literature Perspective of Sthirakoses**. Bangkok: Saim. (In Thai)
- Raksamani, K. (2006). **Analysis of Thai Literature based on the Theory of Sanskrit Literature**. Bangkok: Faculty of Archaeology, Silpakorn University. (In Thai)

- Royal Institute. (2009). **Dictionary of Thai Literary Terms Royal Institute Edition**. Bangkok: Royal Institute. (In Thai)
- Saengthaksin Y. (1994). **Eulogies Literature for King**. Bangkok: Business Organization of the Office of the Welfare Promotion Commission for Teachers and Educational Personnel. (In Thai)
- Somdet Phra Buddhaghosacariya (P.A. Payutto). (2016). **Dictionary of Buddhism**. Bangkok: Dhammasapha. (In Thai)
- Sthirakoses. (1966). **The Value of Literature**. Phranakhon: Khangwitthaya. (In Thai)
- Sthirakoses. (2003). **The Value of Literature**. Bangkok: Saim. (In Thai)
- Tailanga S. (2017). **The Science and Art of Storytelling**. Bangkok: Academic Publishing Project Faculty of Humanities Kasetsart University. (In Thai)
- Theepphayasuwan, B. (2000). **Analysis of Thai Literature**. Bangkok: Saim. (In Thai)
- Vingvorn, S. (1987). **An Analytical Study of the Eulogies for Kings** (Doctoral Dissertation). Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)

**พิธีกรรมว่าด้วย 5 กองทัพสวรรค์ และสัญลักษณ์ใน
ประเพณีถือศีลกินผัก**
Rituals of 5 Heavenly Armed Forces and Symbols in
the Vegetarian Festival

ปัทมาสน์ พิณนุกูล / Patamas Pinnukul

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
Faculty of Humanities and Social Sciences, Phuket Rajabhat University

Email: Poy_loso@hotmail.com

Received: May 31, 2021

Revised: August 16, 2021

Accepted: August 17, 2021

Abstract

This article aims to present the symbols and rituals of the 5 Heavenly Armed Forces in the Vegetarian Festival, Phuket province using the ritual areas of Jui Tui Tao Bo Geng shrine as the main ritual space. The ritual of 5 Heavenly Armed Forces inherits the beliefs from the Chinese ancestors in Heavenly and Divine Armies based in all Cardinal directions, including East, West, North and South as well as in the central direction. There is a total of 5 Heavenly Armed Forces with two significant symbols, so called “Eia Kee” which is the flag of the Heavenly and Divine Armies formed in different colors, including “Eia Tao”, spines sharply pointed with heads of every divine Chief

of Heavenly Armed Forces symbolically attached for the purpose of having 5 Heavenly Armed Forces watch over the Vegetarian Festival that gives an importance to the 5 Divine Armies beginning with “Pang Eia”, which is an opening ceremony to invite all of the 5 Heavenly Armed Forces based in all 5 Cardinal directions to be enshrined at the holy Chinese temple. Meanwhile, “Kho Goon” ritual is known as a banquet for the God’s armies accompanying all of the 5 Heavenly Armed Forces in all 5 Cardinal directions. “Tek Kiam” is a settling ceremony indicating the boundary in the ritual spaces. Finally, “Chew Eia” ritual is a farewell ceremony to send all the Heavenly and Divine Armies from 5 Cardinal directions back to heaven. The results of the study made it possible to understand the significant meaning of beliefs in the Heavenly Armed Forces adapting to change of the society but is still being inherited as “Sacred Rituals” until now.

Keywords: 5 Heavenly Armed Forces, symbols, rituals, Vegetarian Festival

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสัญลักษณ์ และพิธีกรรมเกี่ยวกับ 5 กองทัพสวรรค์ ในประเพณีถือศีลกินผัก โดยใช้พื้นที่พิธีกรรมของศาลเจ้าจุ้ยตุ่ยเต้าโบเก้ง จังหวัดภูเก็ต ในการศึกษา 5 กองทัพสวรรค์ เป็นมรดกความเชื่อจากบรรพบุรุษชาวจีนเกี่ยวกับกองทัพสวรรค์ที่ประจำอยู่ในทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศกลางหรือกองทัพกลาง รวมเป็น 5 กองทัพ โดยมีสัญลักษณ์สำคัญและเด่นชัด ได้แก่ เอี้ยก๊ เป็นธงสัญลักษณ์ประจำแต่ละกองทัพสวรรค์ซึ่งมีสีธงที่แตกต่างกัน และเอี้ยเห่า เป็นเหล็กแหลมที่มีรูปสลักเฉพาะส่วนศีรษะของแม่ทัพแต่ละองค์ สัญลักษณ์ทั้ง 2 อย่างนี้ ทุกศาลเจ้าที่จัดงานประเพณีถือศีลกินผักใช้ในการประกอบพิธีกรรม เพื่อแสดงสัญญาณ โดยมีจุดประสงค์สำคัญเพื่อให้เทพทหารทั้ง 5 กองทัพ คอยตรวจตราดูแลให้งานประเพณีถือศีลกินผักดำเนินไปด้วยดี อันแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของ 5 กองทัพสวรรค์ โดยเริ่มจากพิธีกรรมปางเอี้ย เป็นพิธีกรรมอัญเชิญ 5 กองทัพสวรรค์มาประจำการที่ศาลเจ้า พิธีกรรมไขก๊วน เป็นพิธีจัดเลี้ยง

อาหารถวายแด่เหล่าเทพทหาร และม้าศึกในกองทัพสวรรค์ พิธีกรรมนี้จะเกี่ยวเนื่อง เป็นพิธีปักหลักเขตแสดงปริมณฑลงานประเพณีถือศีลกินผักของแต่ละศาลเจ้า และพิธีกรรมชั่วเอ๋ย เป็นพิธีกรรมสุดท้าย เพื่อส่งกองทัพสวรรค์ทั้ง 5 ทิศกลับสู่สรวงสวรรค์ ผลจากการศึกษาทำให้เข้าใจความหมาย ความสำคัญของความเชื่อเกี่ยวกับกองทัพสวรรค์ที่ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคม แต่ยังคงได้รับการสืบสานให้เป็น “พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์” จวบจนปัจจุบัน

คำสำคัญ: 5 กองทัพสวรรค์ สัญลักษณ์ พิธีกรรม ประเพณีถือศีลกินผัก

บทนำ

ประเพณีถือศีลกินผัก และประเพณีถือศีลกินเจ เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน คือ ระหว่างวันที่ 1 – 9 เดือน 9 ตามปีจันทรคติจีน มักอยู่ในช่วงต้นเดือนตุลาคมของทุกปี โดยต่างมุ่งเน้นหลักการสำคัญในการถือศีล ละเว้นอบายมุข และรับประทานเฉพาะอาหารที่ทำจากพืชผักล้วน ๆ เพื่อการปฏิบัติตนให้สะอาดบริสุทธิ์ทั้งกายและใจตามความเชื่อที่มีร่วมกัน แต่พิธีกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นมีรูปแบบที่แตกต่างกันตามความเชื่อทางศาสนา จึงทำให้เกิดความสับสนในชื่อของงานประเพณีทั้งสองอยู่เสมอ โดยประเพณีถือศีลกินเจจัดให้มีขึ้นในวัดจีนต่าง ๆ เพื่อถวายแด่องค์กั๋วอ๋องฮูต้อจ้อ (九皇佛祖) ผู้ทรงเป็นเทพเจ้าประจำดาวนพเคราะห์ที่เป็นอวตารภาพของพุทธเจ้า 7 พระองค์ กับพระโพธิสัตว์อีก 2 พระองค์ ที่ทรงตั้งปณิธานในการโปรดสรรพสัตว์ให้พ้นทุกข์ ตามความเชื่อในพุทธศาสนามหายานแบบจีน (Phothinanta, 2016, pp. 5–11) ส่วนประเพณีถือศีลกินผักจัดให้มีขึ้นในศาลเจ้าของศาสนาเต๋า เพื่อถวายแด่องค์กั๋วอ๋องโต่เต่ (九皇大帝) เทพเจ้าประจำกลุ่มดาวปักเต้า 7 พระองค์ กับเทพเจ้าประจำดาวพลั่วเต้า และเทพเจ้าประจำดาวปักเก็ก รวมเป็นเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ 9 พระองค์ ที่มีคุณอนันต์ต่อวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะชาวจีนในอดีตที่อาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินใหญ่ของจีน (Suwattanamahamat, 2006, pp. 100–102) ทั้งนี้คำว่า “กินผัก” เป็นคำที่แปลตรงตัวมาจากคำภาษาจีนสำเนียงฮกเกี้ยนว่า “เจี้ยะฉ่าย” (เจี้ยะแปลว่า กิน และฉ่าย แปลว่า ผัก) ทำให้ศาลเจ้าส่วนใหญ่ในจังหวัดภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามันใช้ชื่อเรียกที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ เช่นเดียวกับผู้คนในพื้นที่นั้นที่เรียกขานว่า “ประเพณีกินผัก” (Kiattikhun Rawangsath, personal communication, October 10, 2020)

ในส่วนของจังหวัดภูเก็ตมีการจัดงานประเพณีถือศีลกินผักของศาลเจ้าในชุมชนต่าง ๆ ทั่วทั้งจังหวัด โดยได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน มีชาวไทยเชื้อสายจีนซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีวิถีการดำรงชีวิตผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมพื้นถิ่นกับวัฒนธรรมจีนเป็นตัวจักรสำคัญในการรักษา สืบสานความเชื่อของบรรพบุรุษชาวจีนให้คงอยู่ และต่อยอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ยิ่งใหญ่ จนเป็นประเพณีที่ชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้และร่วมงานประเพณีถือศีลกินผักเป็นจำนวนมากจนกลายเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่สร้างรายได้ด้านการท่องเที่ยวให้แก่จังหวัดภูเก็ต ทั้งนี้ ในช่วงของการจัดงานประเพณีถือศีลกินผักจะมีสัญลักษณ์ (Symbol) บ่งบอกให้รู้อย่างเด่นชัด โดยมีธงทิวสีเหลืองเขียนอักษรจีน 九皇大帝 (กั๋วฮวงไต่เต่) ประดับเป็นทิวแถวตามถนนหนทางต่าง ๆ ทั่วทั้งเกาะภูเก็ตและในพื้นที่ศาลเจ้า รวมทั้งบรรดาผู้คนที่เข้าร่วมการถือศีลกินผัก ที่เรียกว่า “ฉ้ายอ้าว” ซึ่งมีความหมายว่า ทุกคนล้วนเป็นเพื่อนกัน (Kamthorn Wongpittayakul, personal communication, October 10, 2020) โดยแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดสีขาว อันเป็นสัญลักษณ์แสดงตนตลอดช่วงงานประเพณี

นอกจากนี้ยังมีการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นในพื้นที่ศาลเจ้า และในพื้นที่สาธารณะ โดยมีสัญลักษณ์เฉพาะเป็นสื่อในการประกอบพิธีกรรม และมืองค์เทพเจ้าของชาวจีนซึ่งเข้าประทับในร่างของม้าทรง เป็นผู้สวมบทบาทในการประกอบพิธีกรรมร่วมกับฮวดกั๋ว ซึ่งเป็นผู้มีความรู้เฉพาะในขั้นตอนปฏิบัติทางพิธีกรรมเพื่อแสดงสัญญาณของ “พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์” จึงกล่าวได้ว่าทั้งสัญลักษณ์ที่แสดงออก และสัญญาณเกิดจากการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในงานประเพณีถือศีลกินผัก ล้วนเป็นรูปแบบความคิดและเป็นกระบวนการสร้างความหมายที่สัมผัสได้อย่างเด่นชัด ดังที่ คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ กล่าวว่า สัญลักษณ์ (Symbol) คือ การกระทำเหตุการณ์คุณลักษณะ หรือความสัมพันธ์ที่ใช้เป็นสื่อแทนแนวความคิด (Conception) (Raphiphat, 2008, p. 77) ทั้งนี้ Baudrillard (1981, pp. 177-180) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างสัญลักษณ์ (Symbol) กับสัญญาณ (Sign) ว่า “Symbol” แสดงถึงความเป็นตัวแทน (Represent) ในเชิงความหมาย ซึ่งสัญลักษณ์มีความเฉพาะเจาะจงที่เป็นตัวแทนในทุกบริบท ขณะที่ “Sign” เป็นการสร้างภาษาสัญญาณที่สื่อความหมายด้วยภาพ (Images) การผลิตภาพจำลอง (Simulation) ที่เลียนแบบของสถานการณ์ที่ส่งผ่านกระบวนการทัศน์ทางวัฒนธรรม ทำให้สังคมกลายเป็น “สังคมแห่งสัญลักษณ์” การทำความเข้าใจสัญลักษณ์และหลักการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในงานประเพณีถือศีลกินผักจะสามารถเข้าถึงความหมาย ความสำคัญ และความเชื่อที่ปรากฏได้

เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัญลักษณ์และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับ “5 กองทัพสวรรค์” ที่ทุกศาลเจ้าต้องจัดให้มีขึ้นเป็นพิธีกรรมแรก และมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องตลอดช่วงการจัดงาน รวมทั้งเป็นพิธีกรรมสุดท้ายของงานประเพณีถือศีลกินผักด้วย จึงนับเป็นหนึ่งในพิธีกรรมหลักและสำคัญอย่างยิ่ง

ดังนั้น การศึกษา “พิธีกรรมว่าด้วย 5 กองทัพสวรรค์ และสัญลักษณ์ในประเพณีถือศีลกินผัก” จึงเป็นเรื่องที่ควรค่าแก่การศึกษา อันจะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความหมาย และบริบทความเชื่อความศรัทธาในองค์เทพเจ้าต่าง ๆ ของบรรพบุรุษชาวจีนในผืนแผ่นดินไทยที่ยังคงดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าตราบจนถึงปัจจุบัน โดยผู้ศึกษาได้ใช้ช่วงเวลาตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2563 ถึงเดือนมกราคม 2564 ในการวิจัยศึกษาเอกสารหลักฐานต่าง ๆ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้การศึกษาวิจัยภาคสนาม โดยการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้รู้ของท้องถิ่น และผู้ประกอบพิธีกรรม รวมทั้งการตรวจสอบ วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์เชิงอุปนัย มีภาพประกอบ ทั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการประกอบพิธีกรรมของศาลเจ้าจួយเต๋อไ้เก้ง ซึ่งเป็น 1 ใน 3 ศาลเจ้าใหญ่ของจังหวัดภูเก็ตนับแต่ครั้งแรกเริ่มในอดีต และถือเป็นศาลเจ้าต้นแบบที่สำคัญของศาลเจ้าต่าง ๆ ในการจัดประเพณีถือศีลกินผักอย่างยิ่งใหญ่ และต่อเนื่องจวบจนปัจจุบันเป็นหลักในการอธิบายด้านพิธีกรรม

เนื้อหา

คนไทยเชื้อสายจีนได้สืบทอดและรักษามรดกความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษชาวจีนในอดีต อันเป็นความเชื่อในเรื่องของสวรรค์ที่มีเทพเจ้าผู้มิวิญญานเป็นอมตะสถิตอยู่ และเป็นผู้สามารถลดบันดาลความสุขให้แก่มนุษย์ได้ โดยมีองค์เทพหยกอ่องซ่งเต่ (玉皇上帝) เป็นผู้ปกครองดูแล และมีกองทัพสวรรค์ 5 กองทัพ ทำหน้าที่รักษาสวรรค์อยู่ในทิศทั้ง 4 ได้แก่ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทิศเหนือ และทิศใต้ รวมทั้งทิศกลางหรือกองทัพกลาง ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับธาตุทั้ง 5 ตามตำราฮวงจุ้ยของจีน ดังนั้น ในการจัดงานพิธีกรรมที่สำคัญต่าง ๆ จึงมักมีการอัญเชิญกองทัพสวรรค์ให้ลงมายังโลกมนุษย์เพื่อคอยปกปักษ์รักษาให้งานพิธีกรรมนั้น ๆ ดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานประเพณีถือศีลกินผักที่มีการอัญเชิญองค์เทพหยกอ่องซ่งเต่ ให้เสด็จลงมาเป็นประธานของงาน จะต้อง

มีการอัญเชิญกองทัพอัศวรค์ทั้ง 5 ทิศ ให้มาอารักขาองค์เทพหยกองค์หนึ่งตั้งแต่ ซึ่งถือเป็นเทวเกษัตริย์ของเหล่าทวยเทพในสวรรค์ โดยมีลักษณะรูปแบบของสัญลักษณ์ และกระบวนทัศน์ในการประกอบสร้างพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 5 กองทัพอัศวรค์ ดังนี้

1. สัญลักษณ์ของกองทัพอัศวรค์

สัญลักษณ์สำคัญที่เป็นตัวแทนของกองทัพอัศวรค์มี 2 อย่าง ได้แก่ “เอี้ยกี้” และ “เอี้ยเท่า” (เอี้ย หมายถึง ทิศ, กี้ หมายถึง ธง และเท่า หมายถึง หัว หรือหัวหน้า) กล่าวคือเอี้ยกี้ คือ ธงสัญลักษณ์ประจำแต่ละกองทัพอัศวรค์ รวม 5 ผืน มีลักษณะเป็นธงรูปสามเหลี่ยมมุมฉาก ทำจากผ้าสีที่ถือเป็นสีประจำของแต่ละกองทัพอัศวรค์ โดยบนผืนธงมีอักษรจีนคำว่า “เล่ง” หมายถึง อาญาสิทธิ์ และมีอักษรจีนระบุทิศกำกับไว้ นอกจากนี้อาจมีรูปมังกรและรายละเอียดต่าง ๆ ของแต่ละกองทัพอัศวรค์กำกับไว้ด้วย เช่น ชื่อขององค์เทพที่เป็นแม่ทัพและจำนวนทหารในกองทัพบ้าง เป็นต้น โดยเอี้ยกี้แต่ละผืนมีชื่อเรียกขานที่สอดคล้องกับทิศที่ตั้งของกองทัพอัศวรค์นั้น ๆ ส่วน “เอี้ยเท่า” มีลักษณะเป็นเข็มเหล็กที่มีส่วนปลายแหลมส่วนหัวด้านบนมีรูปสลักเฉพาะส่วนศีรษะที่แสดงใบหน้าขององค์เทพ ผู้เป็นแม่ทัพสวรรค์ของแต่ละกองทัพประดับอยู่ รวม 5 อัน โดยมีรายละเอียดและความหมายที่สำคัญของเอี้ยเท่าและเอี้ยกี้ (Manujuntharat, 2008, pp. 96–97) ดังนี้

ภาพที่ 1 จ้อเอี้ยกี้ หรือธงประจำกองทัพอัศวรค์ทั้ง 5 ทิศ

ที่มา: ปัทมาสน์ พิณกุล (2563)

1. กองทัพอัศวรค์ประจำทิศตะวันออก มีทหารจำนวน 99,000 นาย พร้อมม้าศึก ถือเป็นธาตุไม้ จึงใช้ธงที่มีพื้นสีเขียวเป็นธงประจำกองทัพ เรียกว่า “ตั้งเอี้ยกี้” (ตั้ง หมายถึง ทิศตะวันออก) และมีเอี้ยเท่าเป็นรูปสลัก ส่วนศีรษะที่แสดงใบหน้าขององค์เทพย่หลงเจียงกุ้น (二郎真君) ผู้เป็นแม่ทัพ เรียกว่า “ตั้งเอี้ยเท่า” ซึ่งมีรูปลักษณะสำคัญ คือ เป็นเทพที่มีสามตา ซึ่งรู้จักกันดีในนามองค์เทพเอ้อหลาง

2. กองทัพสวรรค์ประจำทิศใต้ มีทหารจำนวน 88,000 นาย พร้อมม้าศึก ถือเป็นธาตุไฟ จึงใช้ธงที่มีพื้นสีแดงเป็นธงประจำกองทัพ เรียกว่า “หล่าเอี้ยเกี” (หล่า หมายถึง ทิศใต้) และมีเอี้ยเท่าเป็นรูปสลักส่วนศีรษะที่แสดงใบหน้าขององค์เทพโห้ยเต็กแซ่กุ้น ผู้เป็นแม่ทัพ เรียกว่า “หล่าเอี้ยเท่า”

3. กองทัพสวรรค์กองกลาง มีทหารจำนวน 33,000 นาย พร้อมม้าศึก ถือเป็นธาตุดิน จึงใช้ธงที่มีพื้นสีเหลืองเป็นธงประจำกองทัพ เรียกว่า “ต่งเอี้ยเกี” (ต่ง หมายถึง ตรงกลาง) และมีเอี้ยเท่าเป็นรูปสลักส่วนศีรษะ ที่แสดงใบหน้าขององค์เทพต่งตันหงวนโส่ย (中壇元帥) ผู้เป็นแม่ทัพ เรียกว่า “ต่งเอี้ยเท่า” ซึ่งมีรูปลักษณะสำคัญ คือ หน้าตาอ่อนเยาว์ ส่วนใหญ่เกล้าผมจุก และเป็นที่รู้จักในนามองค์เทพนาจา

4. กองทัพสวรรค์ประจำทิศตะวันตก มีทหารจำนวน 66,000 นาย พร้อมม้าศึก ถือเป็นธาตุทอง จึงใช้ธงที่มีพื้นสีขาวเป็นธงประจำกองทัพ เรียกว่า “ไซเอี้ยเกี” (ไซ หมายถึง ทิศตะวันตก) และมีเอี้ยเท่าเป็นรูปสลัก ส่วนศีรษะที่แสดงใบหน้าขององค์เทพท้ออิดจินหยิน ผู้เป็นแม่ทัพ เรียกว่า “ไซเอี้ยเท่า”

5. กองทัพสวรรค์ประจำทิศเหนือ มีทหารจำนวน 55,000 นาย พร้อมม้าศึก ถือเป็นธาตุน้ำ จึงใช้ธงที่มีพื้นสีด้าเป็นธงประจำกองทัพ เรียกว่า “ปักเอี้ยเกี” (ปัก หมายถึง ทิศเหนือ) และมีเอี้ยเท่าเป็นรูปสลักส่วนศีรษะที่แสดงใบหน้าขององค์เทพฮุยฮ้อเจียงกุ้น ผู้เป็นแม่ทัพ เรียกว่า “ปักเอี้ยเท่า”

ภาพที่ 2 ชุด“จ้อเอี้ยเท่า” รูปสลักที่มีรูปแบบเฉพาะของแม่ทัพสวรรค์ทั้ง 5 ทิศ
ที่มา: ปัทมาสน์ พิณนุกูล (2563)

จะเห็นว่ารายละเอียดสัญลักษณ์ของกองทัพสวรรค์มีความเกี่ยวข้องกับธาตุและสีในธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปตามความเชื่อตามหลักฮวงจุ้ยว่าด้วยหลักปัญจธาตุของจีน ตามที่ tangyuenyong (2015, pp. 75-77) ได้สรุป “ศาสตร์ปัญจธาตุ” เปรียบเทียบความสัมพันธ์องค์ประกอบปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทั้ง 5 กับอวัยวะทั้ง 5 ของมนุษย์ “ตับ หัวใจ ม้าม ปอด ไต” และ 5 ทวาร “ตา ลิ้น ปาก จมูก และหู” ซึ่งสอดคล้องกับธรรมชาติทฤษฎีวัฏดุทั้ง 5 หลักปัญจธาตุ ได้แก่ “ธาตุไม้ ธาตุไฟ ธาตุดิน ธาตุโลหะ และธาตุน้ำ” สีประจำธาตุทั้ง 5 ได้แก่ “สีเขียว สีแดง สีเหลือง สีขาว และสีดำ” อากาศทั้ง 5 “ลม ร้อน ชื้น แห้ง และเย็น” ฤดูทั้ง 5 “ใบไม้ผลิ ร้อน ปลายร้อน ใบไม้ร่วง และหนาว”

เอี้ยเท๋า และเอี้ยเกี๊ย ทั้ง 5 กองทัพสวรรค์ จัดรวมกันเป็นชุด เรียกว่า “จ้อเอี้ยเท๋า” และ “จ้อเอี้ยเกี๊ย” (จ้อ แปลว่า จำนวนห้า) หมายถึง แม่ทัพกองทัพสวรรค์ทั้งห้า และธงประจำกองทัพสวรรค์ทั้งห้าตามลำดับ ซึ่งแต่ละศาลเจ้ามีชุดจ้อเอี้ยเท๋า และชุดจ้อเอี้ยเกี๊ย ที่เป็นชุดหลักสำหรับการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ และมีชุดสำรองเพื่อการประกอบพิธีกรรมอื่น ๆ รวมทั้งชุดสำหรับใช้ประดับบนแท่นบูชา ซึ่งเอี้ยเท๋า และเอี้ยเกี๊ยต้องผ่านการ “เตี้ยม” คือ การเจิมด้วยอาคมจากองค์เทพที่ประทับร่างม้าทรงหรือจากฮวดกั้ว จึงถือเป็นเอี้ยเท๋าและเอี้ยเกี๊ยที่สมบูรณ์ หากไม่ได้ผ่านการเตี้ยม ถือเป็นเพียงส่วนที่ใช้ประดับประดาเพื่อความสวยงาม และช่วยเน้นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์เท่านั้น ตัวอย่างเช่น ชุดธง 5 สีที่ใช้ประดับบน “เกว” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ไต้เปี้ย” ซึ่งเป็นเกี้ยวขนาดเล็ก ไม่ถือเป็นจ้อเอี้ยเกี๊ย เพราะไม่ได้ผ่านการเตี้ยม เป็นต้น (Somchai Aneklap, personal communication, October 5, 8, 2020)

การจัดวางตำแหน่งของจ้อเอี้ยเท๋าและจ้อเอี้ยเกี๊ยมี 2 รูปแบบ คือ การจัดวางแบบเรียงแถวหน้ากระดาน และการจัดวางแบบมุมสี่เหลี่ยมตามหลักการ ดังนี้

1. การจัดวางแบบเรียงแถวหน้ากระดาน เริ่มจากด้านซ้าย (หมายถึง ด้านขวามือของผู้จัดวาง ซึ่งหันหน้าเข้าหาจ้อเอี้ยเท๋า หรือจ้อเอี้ยเกี๊ย) ไปทางด้านขวา เรียงลำดับ ดังนี้ ตั้งเอี้ย (ทิศตะวันออก) หล้าเอี้ย (ทิศใต้) ต่งเอี้ย (ศูนย์กลาง) ไซ้เอี้ย (ทิศตะวันตก) และ ปักเอี้ย (ทิศเหนือ) โดยพบเห็นการจัดวางตามรูปแบบนี้อยู่ทั่วไป เช่น การประดับธง 5 สีเชิงสัญลักษณ์ไว้ด้านหลังเกว หรือ “ไต้เปี้ย” ตามที่กล่าวแล้ว และการจัดวางชุดบูชาจ้อเอี้ยเกี๊ย และจ้อเอี้ยเท๋า เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะชาวจีนในอดีตให้ความสำคัญกับด้านซ้ายมือ เช่นเดียวกับการเขียนอักษรจีนแบบเก่าที่เขียนจากซ้ายไปขวา อย่างไรก็ตาม ปัจจุบัน

บางศาลเจ้าอาจใช้การเรียงลำดับจากขวาไปซ้ายเช่นเดียวกับการเขียนอักษรจีนที่ปรับเปลี่ยนไปเช่นกัน

2. การจัดวางแบบมูสึเหลียม มี 2 รูปแบบ คือ การจัดวางแบบมูสึเหลียมปกติ และ จัดวางแบบมูสึเหลียมตามทิศที่ปรากฏจริง กล่าวคือ การจัดวางแบบมูสึเหลียมปกติ เริ่มจากจัดวางตั้งเอี้ยเป็นหลัก โดยจัดวางไว้ที่มุมซ้ายมือด้านหน้า (ด้านขวามือของผู้จัดวาง ซึ่งหันหน้าเข้าหาตั้งเอี้ยเท่า หรือตั้งเอี้ยก็) จากนั้นเป็นการจัดวางตามลักษณะของทิศที่ควรเป็น คือ หล้าเอี้ย จัดวางไว้ที่มุมขวามือด้านหน้า ไช้เอี้ย จัดวางไว้ที่มุมขวามือด้านหลัง ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับหล้าเอี้ย และปักเอี้ย จัดวางไว้ที่มุมซ้ายมือด้านหลังซึ่งจะอยู่ตรงข้ามกับหล้าเอี้ย และท้ายสุดจัดวาง ต่งเอี้ย (ศูนย์กลาง) ไว้ตรงกลางของสี่เหลียมนั้น ซึ่งพบเห็นการจัดวางลักษณะนี้ในชุดบูชาตั้งเอี้ยก็ และการประดับธงเชิงสัญลักษณ์ 5 สี ที่ใช้ประดับบนหลังคา “ตัวเหยียญ” เป็นเกี้ยวหามขนาดใหญ่มีหลังคา

ภาพที่ 3 ธงเชิงสัญลักษณ์ 5 สี ที่ใช้ประดับบนหลังคา “ตัวเหยียญ”

ที่มา: ปัทมชาสน์ พิณนุกูล (2562)

ทั้งนี้ ในปัจจุบันบางศาลเจ้าอาจใช้ด้านขวามือเป็นหลักเช่นเดียวกับการจัดวางแบบเรียงแถวหน้ากระดานที่แปรเปลี่ยนไป ส่วนการจัดวางแบบมูสึเหลียมตามทิศที่ปรากฏจริงส่วนใหญ่ใช้จัดวางในพื้นที่สำหรับประกอบพิธีกรรมเพื่อทำให้เกิดเป็นเขตมณฑลพิธี โดยใช้ทิศที่ปรากฏจริง ณ สถานที่นั้น ๆ เป็นหลัก กล่าวคือ ทั้งตั้งเอี้ย หล้าเอี้ย ไช้เอี้ย และปักเอี้ย จะจัดวางตามทิศที่ปรากฏจริง ณ สถานที่นั้น โดยจัดวางเป็นรูปสี่เหลียมล้อมรอบเป็นเขตสี่เหลียมมณฑลพิธี แล้วจึงจัดวาง ต่งเอี้ย ไว้ใกล้กับประรำพิธีที่ตั้งอยู่ภายในเขตมณฑลพิธีนั้น โดยต้องไม่บดบังหรือขวางกั้นด้านหน้าขององค์เทพประธานที่ประดิษฐานอยู่ภายใน

ประรำพิธีนั้น นอกจากนี้อาจมีทั้งหามที่มีทิศหนึ่งทิศใดตรงกันพอดีกับองค์เทพประธานในมณฑลพิธี ก็ต้องเลื่อนตำแหน่งของทิศนั้นไปทางซ้ายมือ และเลื่อนตำแหน่งของทิศอื่น ๆ ตามไปด้วยเช่นกัน เพื่อไม่ให้เป็นการบดบังองค์เทพประธานและเพื่อความสวยงามด้วย ตัวอย่างที่เห็นเด่นชัดของการจัดวางอ้อเอี้ยเท่า และอ้อเอี้ยกั้นในพื้นที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมไถ่โทษหรือพิธีกรรมลุยไฟในงานประเพณีถือศีลกินผักของศาลเจ้าจุ้ยตุ่ยเต้าโบ้เก้ง ที่พื้นที่ภายในศาลเจ้าไม่กว้างขวางพอ ต้องใช้พื้นที่ลานกว้างของเอกชนที่อยู่นอกเขตปริณทลของศาลเจ้า การจัดพิธีกรรมจึงต้องมีการจัดทำประรำพิธีขององค์เทพประธาน และจัดวางกำลังกองทัพล้วนทั้ง 5 กองทัพ ล้อมรอบประรำพิธีให้เกิดเป็นเขตปริณทลพิธีกรรม ทั้งนี้ เพื่ออารักขาองค์เทพประธาน และเชื่อว่าเป็นการช่วยดูแลผู้คนที่เกี่ยวข้องพิธีกรรมไถ่โทษให้ปลอดภัยเกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดี รวมทั้งเกิดความสวยงามด้วย (Somchai Manujuntharat, personal communication, October 6, 9, 2020)

2. การประกอบพิธีกรรมปางเอี้ย พิธีกรรมใช้กัณฑ์ พิธีกรรมฉะเต็กเกี่ยม และพิธีกรรมซิวเอี้ย

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับ 5 กองทัพสรวรค์ในงานประเพณีถือศีลกินผักมี 4 พิธีกรรมคือพิธีกรรมปางเอี้ย พิธีกรรมใช้กัณฑ์ พิธีกรรมฉะเต็กเกี่ยม และพิธีกรรมซิวเอี้ย ซึ่งแต่ละศาลเจ้าล้วนประกอบพิธีกรรมเหล่านี้ตามความเชื่อและองค์ประกอบหลักที่เหมือนกัน แต่อาจมีขั้นตอน วิธีการ และวันเวลาในการประกอบพิธีกรรมที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ เช่น หลักปฏิบัติของฮวดกัณฑ์ผู้ประกอบพิธีกรรม คำสั่งขององค์เทพที่ประทับในร่างม้าทรง ซึ่งทำหน้าที่เป็นหัวหน้าควบคุมดูแลให้การประกอบพิธีกรรมเป็นไปด้วยดี และเกร็ดความเชื่อของผู้คนในแต่ละพื้นที่ เป็นต้น รูปแบบการประกอบพิธีกรรมของศาลเจ้าจุ้ยตุ่ยเต้าโบ้เก้งที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานแล้ว และมีการนำไปใช้หรือปรับใช้กันอย่างแพร่หลายมีดังนี้

2.1 พิธีกรรมปางเอี้ย

พิธีกรรมปางเอี้ย เรียกอีกอย่างว่า พิธีกรรมปางกัณฑ์ เป็นพิธีกรรมอัญเชิญกองทัพสรวรค์ทั้ง 5 ทิศ ให้มาร่วมในงานประเพณีถือศีลกินผักของศาลเจ้า เพื่อคอยปกป้องรักษาองค์เทพหยกฮ่องช่งเต้ (玉皇上帝) และองค์เทพผู้ใหญ่ที่อัญเชิญมาในงานประเพณีนี้ และเพื่อให้การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างราบรื่นตามหลักความเชื่อ ซึ่งพิธีกรรม

ปางเอี้ยเป็นพิธีกรรมแรกที่ทุกศาลเจ้าจัดให้มีขึ้นก่อนวันเริ่มการถือศีลกินผัก อาจกระทำก่อน 1- 5 วัน เช่น ศาลเจ้าอัยตุ่ยเต้าโบ้เก้งประกอบพิธีกรรมปางเอี้ยในวันที่ 25 เดือน 8 ตามปีจันทรคติจีน เป็นประจำทุกปี และศาลเจ้าหลิมฮู่ไ้ซ้อ ประกอบพิธีกรรมนี้ในวันสุดท้ายของเดือน 8 ตามปีจันทรคติจีน เป็นต้น (Kiattikhun Rawangsart, personal communication, October 10, 2020) โดยการประกอบพิธีกรรมจะกระทำในพื้นที่ศาลเจ้า ซึ่งมีรูปแบบ ดังนี้

1. มีการจัดตั้ง “ตัว” (หมายถึง โต๊ะหรือแท่นบูชา) ในพื้นที่ลานกว้างด้านหน้าศาลเจ้าที่ใช้ประกอบพิธีกรรม และอัญเชิญ “กิมซิ่น” หรือเทวรูปองค์เทพเจ้าจีนต่าง ๆ พร้อมทั้งห่อเอี้ยเห่ามาประดิษฐานบนตัวนี้ มีการจัดวางกระถางรูป 1 กระถาง เชิงเทียน 1 คู่ และแก้วน้ำชา 3 ชุด ไว้บนตัว โดยแก้วน้ำชาชุดที่ 1 มีจำนวน 3 ใบ จัดวางแบบเรียงหน้ากระดานไว้ตรงกลางด้านหน้ากิมซิ่น และใช้ใส่น้ำชาเพื่อถวายแด่องค์เทพประจำกิมซิ่นที่ประดิษฐานอยู่บนตัว แก้วน้ำชาชุดที่ 2 มีจำนวน 5 ใบ วางด้านหน้าถัอดออกมาจากชุดที่ 1 เป็นลักษณะสี่เหลี่ยม สี่มุม รวม 4 แก้ว ส่วนแก้วที่ 5 วางไว้ตรงกลางพื้นที่สี่เหลี่ยมตามหลักการจัดวางอ้อเอี้ยก็ หรือห่อเอี้ยเห่าแบบมุมสี่เหลี่ยมปกติ ซึ่งใช้ใส่น้ำชาเพื่อถวายแด่จ้อเอี้ยเห่า ผู้เป็นแม่ทัพของกองทัพสวรรค์ทั้ง 5 ทิศ และแก้วน้ำชาชุดที่ 3 มีจำนวน 36 แก้ว วางด้านนอกถัอดออกมาจากชุดที่ 2 โดยวางเรียงเป็นแถวหน้ากระดาน 4 แถว แถวละ 9 แก้ว ใช้สำหรับใส่น้ำชาเพื่อถวายแด่ “องค์เทพเจ้าจับลี้เกียนก้อง” ขุนพลสวรรค์ 36 องค์ ใน 5 กองทัพสวรรค์ (Somchai Manujantararat, personal communication, October 6, 9, 2020; Konanthakiat, 2002, p. 83) ซึ่งองค์เทพต่างท่านหงวนโส่ย (เทพนาจา) เป็น 1 ใน 36 ขุนพลสวรรค์ หัวหน้าทหารกองทัพกลาง ได้รับการแต่งตั้งจากเง็กเซียนฮ่องเต้ มีหน้าที่รักษาประตูสวรรค์

ภาพที่ 4 การจัดวางแก้วน้ำชาบนตัวที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม
ที่มา: ปัทมาสน์ พิณนุกูล (2562)

2. การประกอบพิธีกรรมเริ่มจากฮวดกั้วทำความสะอาดตัวหรือที่เรียกว่า “เส้เจ่ง” ด้วยกิม (กระดาษทอง) ฮู่จู้ย (น้ำมัน) และเอี่ยมบี้ (ข้าวสารที่ผ่านการปลุกเสก) แล้วจึงทำการ “คู้ยตั้ว” หมายถึงทำการเปิดตั้ว ด้วยออเล่ง คือ ธงอาญาสิทธิ์ที่ทำจากผ้าสีดำ และฮวดโซะ คือ แส้ที่ทำถักด้วยเชือกมีด้ามจับสลักเป็นหัวมังกร ถือเป็นสิ่งของสำคัญประจำตัวฮวดกั้ว และองค์เทพที่เข้าประทับร่างม้าทรง (Manujuntharat, 2008, p. 92) จากนั้นทำการไหว้อิฐฐานอัญเชิญองค์เทพสำจับลี้กเทียนก้องด้วยรูป 36 ดอก และปักรูปลงในกระถางรูป แล้วจึงคลี่อ้อยี่กี้ซึ่งเดิมม้วนเก็บอยู่มาทำการ “เส้เจ่ง” และนำอ้อยี่กี้พร้อมรูป 15 ดอก มาทำการไหว้อิฐฐานอัญเชิญกองทัพสวรรค์ทั้ง 5 ทิศ พร้อมกับการ “ไค้เทียนหมิง” คือการเปิดประตูสวรรค์ด้วยออเล่ง และฮวดโซะ แล้วจึงปักรูปลงในกระถางรูป เป็นอันเสร็จขั้นตอนแรกของฮวดกั้ว (Kamthorn Wongpittayakul, personal communication, October 10, 2020) จากนั้นฮวดกั้วมอบอ้อยี่กี้ให้กับองค์เทพเตียนฮู่ห่วนโส่ย (田府元帥) ซึ่งคนพื้นถิ่นมักเรียกกันว่าองค์เทพเล่าเอี้ย ที่ประทับในร่างม้าทรงทำการประกอบพิธีกรรมเป็นเบื้องต้น Feungfusakul (2012, pp. 136-137) กล่าวถึงม้าทรงว่า เป็นร่างมนุษย์ทำหน้าที่เป็น “ตัวกลาง” ให้ “องค์เทพ” การเข้าภวังค์ในการประทับทรง การเปลี่ยนสภาพทางกายภาพ และจิตใจของผู้กระทำที่ใช้พื้นที่ร่างกายขยับให้เกิดการร่ายรำกลายเป็นวัตถุและใช้เครื่องมือทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เข้าช่วย โดยเชื่อมโยงให้เกิดกระแสจิตของการเข้าประทับทรงกระบวนการกลายร่างกายเป็นลักษณะพิเศษ อันมีบทบาททางความหมายตามลักษณะบริบทที่เกิดขึ้นด้วยการปฏิสัมพันธ์ภายใต้ของการกระทำที่ถูกกำหนดในพิธีกรรม ซึ่งกรอบแนวคิดของ Turner (1996) ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะคุณสมบัติของพิธีกรรมการหวนกลับให้ผู้ที่มีสวมบทบาทหรือ ผู้ดำรงตำแหน่งในฐานะผู้ร่วมพิธีจะแสดงออกต่างไปจากสถานภาพปกติของตน เรียกว่า การดำรงอยู่ในสภาวะเลื่อนผ่านโดยแสดงออกทางสัญลักษณ์ ทั้งนี้ องค์เทพเตียนฮู่ห่วนโส่ยถือเป็นผู้จัดการงานประเพณีถือศีลกินผัก อย่างไรก็ตาม บางศาลเจ้าอาจมีเทพองค์อื่นทำหน้าที่เป็นผู้จัดการงานถือศีลกินผักประจำศาลเจ้า โดยลักษณะการประกอบพิธีกรรมขององค์เทพส่วนใหญ่มีการโบกสะบัดอ้อยี่กี้ การฟาดฮวดสุ และ/หรืออื่น ๆ เสร็จแล้วจะมอบอ้อยี่กี้คืนให้ฮวดกั้ว เพื่อประกอบพิธีกรรมฉั่วเอี้ยต่อไป

ภาพที่ 5 องค์เทพเตียนฮู่ท่งวนโส่ยถือเป็นผู้จัดงานประเพณีถือศีลกินผัก
ที่มา: ปัทมาสน์ พิณนุกูล (2562)

การฉ้าวเอี้ย คือ การที่ฮวดกั้วนำเอี้ยที่แต่ละทิศมาโบกสะบัด และเดินในลักษณะ คล้ายการย่างก้าวของม้าวนรอบกองกระดาซทองที่วางเป็นรูปแบบมุมสี่เหลี่ยมปกติ ซึ่งอยู่บนพื้นด้านหน้าของตน พร้อมกับการท่องมนตราไปด้วย โดยใกล้กับกองกระดาซทองจะมีอาหารของม้าศึก ประกอบด้วยหญ้า ข้าวเปลือก และถั่วต่าง ๆ วางอยู่ ซึ่งในขณะที่ฮวดกั้วกำลังฉ้าวเอี้ย มีการตี “ตัวก่อ” หรือกลองใหญ่ และ “กิมก่อ” หรือชุดกลองเล็ก และฆ้องเล็กแบบจีน ดังเสมือนการตีกลองระดมพลตามยุทธศาสตร์สนามรบโดยมีขุนพลประจำทิศ ในหนังสือตำราพิชัยสงครามซุนวู ซุนวู กล่าวว่า “...เมื่อไม่ได้ยินเสียงกันให้ใช้ฆ้องกลอง ไม่เห็นกันให้ใช้ธงทิว...” เป็นการเทียบกับการทำงาน คือ “การสื่อสารความหมาย” นั่นเอง ซึ่งในสมัยก่อนแม่ทัพสั่งให้ปฏิบัติการรบด้วยการใช้ฆ้อง กลอง เป็นการส่งสัญญาณ (Boonmoh, 2005, p. 36) ทั้งนี้ การฉ้าวเอี้ยจะกระทำในลักษณะเดียวกันทุกทิศ อาจใช้ฮวดกั้ว 5 คน ทำการฉ้าวเอี้ยพร้อม ๆ กัน หรืออาจเป็นไปตามการสั่งการขององค์เทพผู้เป็นประธานก็ได้ อย่างไรก็ตาม การประกอบพิธีกรรมปางเอี้ยอาจมีหรือไม่มีกองกระดาซทองและอาหารของม้าศึกก็ได้ ซึ่งเป็นไปตามวิธีการของแต่ละฮวดกั้ว และแต่ละศาลเจ้าที่มีความคิด ความเชื่อว่าเป็นเพียงการเรียกกองทหารมาประจำการเท่านั้น ยังไม่จำเป็นต้องตอบแทนด้วยสิ่งใด นอกจากนี้ตำแหน่งในการวางกองกระดาซทองอาจจัดวางในรูปแบบเรียงแถวหน้ากระดานก็ได้ หรืออาจใช้การวางกองกระดาซทองที่ละกองต่อการฉ้าวเอี้ยทีละทิศก็ได้เช่นกัน (Somchai Manujantararat, personal communication,

October 6, 9, 2020) หลังจากเสร็จสิ้นการฉ้าวเอี้ยในทิศนั้น ๆ ฮวดกั้วจะทำการปั่วโป้ย คือการโยนไม้ประคบคู่ขึ้นไปบนอากาศเบื้องหน้าเพื่อทำการเสี่ยงทาย หากปรากฏว่าไม้ที่ตกลงมานั้น อันหนึ่งคว่ำอีกอันหนึ่งหงาย เรียกว่า “อันโนโป้ย” ถือว่ากองทัพอัษฎาในทิศนั้น ๆ ได้ตอบรับการลงมาประจำการแล้ว เป็นอันเสร็จสิ้นการฉ้าวเอี้ยในทิศนั้น ๆ และฮวดกั้วจะส่งเอี้ยก็๋คินให้แก่องค์เทพผู้เป็นประธาน แต่หากผลการปั่วโป้ยไม่เป็นที่เรียบร้อย ฮวดกั้วต้องทำการอัญเชิญใหม่ตามวิธีการของตนต่อไป ซึ่งอาจต้องทำการฉ้าวเอี้ยอีกครั้งหรือหลาย ๆ ครั้งจนกว่าผลการเสี่ยงทายจะเป็นอันโนโป้ย จากนั้นฮวดกั้วนำแก้วน้ำชาประจำทิศของตนซึ่งเป็นแก้วน้ำชาในชุดที่ 2 ที่ตั้งอยู่บนตัว มาอธิษฐานพร้อมกระดาดของประจำทิศที่ตนทำการฉ้าวเอี้ย แล้วจึงเผากระดาดของพร้อมกับบรินน้ำชารอบกองไฟ แล้วจึงนำน้ำเปล่า 1 ถัง ราดลงบนพื้นล้อมรอบกองไฟทั้ง 5 กอง และจุดประทัด เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรมปางเอี้ย ทั้งนี้การเผากระดาดของ การถวายน้ำชา และการราดน้ำเปล่า ล้วนเพื่อถวายแก่เหล่าเทพทหารและม้าศึกในกองทัพอัษฎา

ภาพที่ 6 ท่าทางการฉ้าวเอี้ยของฮวดกั้วรอบกองกระดาดของ และอาหารของม้าศึก
ที่มา: ปัทมาสน์ พิณนุกูล (2563)

เมื่อประกอบพิธีกรรมปางเอี้ยเสร็จเรียบร้อย องค์เทพจะแจกจ่ายน้ำชาที่อยู่บนตัวให้แก่ผู้คนที่ได้มาร่วมเพื่อความเป็นมงคลกับตนเอง ส่วนห่อเอี้ยเท่าจะถูกอัญเชิญมาประดิษฐานไว้บนตัวที่मुखส์เหลี่ยมด้านหน้าศาลเจ้า และห่อเอี้ยก็่จะถูกอัญเชิญไปประดิษฐานไว้ที่เสาทั้งสี่ของमुखส์เหลี่ยมนี้ โดยการปักไว้เสาละ 1 ผืน ซึ่งเป็นไปตามหลักการจัดวางแบบमुखส์เหลี่ยมปกติ ส่วนต่งเอี้ยก็่ประดิษฐานไว้ใกล้กับห่อเอี้ยเท่า ทั้งนี้ ในส่วนของตัวอาคาร ศาลเจ้า

จួយตุ้ยเต้าโบ้แก๊ง เป็นอาคารที่ตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ดังนั้น จึงประดิษฐานตั้งเอียงไว้ที่เสาซ้ายมือด้านหน้าเป็นหลัก ทำให้สอดคล้องตรงกันกับหลักการจัดวางแบบสี่เหลี่ยมสี่มุมตามทิศที่ปรากฏจริงด้วย ส่วนศาลเจ้าอื่น ๆ จะมีการกำหนดจุดประดิษฐานเอียงไว้ก่อนแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในตำแหน่งเสาด้านหน้าของตัวอาคาร ศาลเจ้า โดยจัดวางตามหลักการจัดวางจ้อยเอียงก็ และจ้อยเอียงเท่าแบบใดแบบหนึ่งตามสภาพของพื้นที่ศาลเจ้า

2.2 พิธีกรรมใช้กุ้น

หลังจากการอัญเชิญ 5 กองทัพสวรรค์มาประจำการที่ศาลเจ้าแล้ว แต่ละศาลเจ้าจัดให้มีการเลี้ยงอาหารถวายแด่เหล่าเทพทหาร และม้าศึกในกองทัพสวรรค์ทั้ง 5 ทิศ เรียกว่าพิธีกรรมใช้กุ้นหรือโก้กุ้น พิธีกรรมนี้อาจมีวันเว้นวัน หรือ 1 – 3 วัน ตลอดช่วงงานประเพณีถือศีลกินผัก ซึ่งเป็นไปตามความต้องการของแต่ละศาลเจ้า (Kiattikhun Rawangsath, personal communication, October, 10, 2020) กล่าวถึงขั้นตอนและวิธีการในการประกอบพิธีกรรมใช้กุ้นว่า มีส่วนที่เหมือนและแตกต่างกับการประกอบพิธีกรรมปางเอี้ย กล่าวคือ มีการจัดตั้งตัวและสิ่งของต่าง ๆ รวมทั้งอัญเชิญกิมซิ่นองค์เทพ พร้อมทั้งจ้อยเอี้ยเข้ามาประดิษฐานที่ตัวที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเช่นเดียวกับพิธีกรรมปางเอี้ย แต่มีการจัดตั้งตัวแยกเฉพาะเพิ่มขึ้นมาอีก 1 ตัว เพื่อใช้สำหรับจัดวางข้าวสาร และอาหารปรุงสำเร็จที่ทำจากพืชผัก รวมทั้งผลไม้ต่าง ๆ ส่วนการประกอบพิธีกรรมของฮวดกั้ว จะมีขั้นตอนและรูปแบบเดียวกันกับพิธีกรรมปางเอี้ย คือ มีการอัญเชิญจ้อยเอี้ยที่ประดิษฐานอยู่ ณ ที่ตั้งมาทำการเส้เจ่ง การอธิษฐานอัญเชิญ 36 ขุนพลสวรรค์และเหล่าเทพทหารทั้ง 5 กองทัพสวรรค์ รวมทั้งการคู้เทียนหมิง สิ่งที่เพิ่มเติม คือ มีการนำกระดาด “ฮู้” หรือกระดาดขยันดีให้องค์เทพผู้เป็นประธานในพิธีทำการเตี้ยม หรือการเจิมด้วยอาคม และฮวดกั้วจะเผากระดาดฮู้นั้น ลงไปในข้าวสาร อาหาร และผลไม้ พร้อมทั้งปักธูป 3 ดอก ไว้บนอาหารนั้น จากนั้นจึงเป็นขั้นตอนการฉ้าวเอี้ยรอบกองกระดาดทองที่มีหย้า ข้าวเปลือก และถั่วต่าง ๆ ซึ่งวางอยู่ที่พื้นลานประกอบพิธี โดยมีเสียงตัวก้อ และเสียงกิมก้องดังสนั่นเช่นเดียวกับพิธีกรรมปางเอี้ย แต่คำอธิษฐาน และมนตราต่าง ๆ ที่ฮวดกั้วใช้เปลี่ยนแปลงไป

Prida Aekphol (personal communication, October 10, 2020) กล่าวว่า เมื่อผลการบ๊วโป้ยจากการฉ้าวเอี้ยเสร็จสิ้นลง เอี้ยก็แต่ละอัน ถูกนำไปปักแยกในข้าวสาร และอาหารต่าง ๆ ที่อยู่บนตัว เสมือนการแสดงให้เห็นว่าบรรดาเหล่าเทพทหารทั้ง 5 ทิศ ได้มาร่วมรับประทานอาหารนั้นแล้ว จากนั้นจึงเป็นการเผากระดาดทอง การถวายน้ำชาจากแก้ว

น้ำชาชุดที่ 2 พร้อมกับการเทน้ำเปล่ารอบกองกระดาษทอง และจุดประทัด จากนั้นสักการะพระหนึ่งฮวดกั้วอัญเชิญอ้อยเอี้ยกี้ และห้งอ้อยเอี้ยเทากลับไปประดิษฐานไว้ในตำแหน่งเดิม เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรมใช้กั้ว ส่วนน้ำชา ข้าวสาร อาหาร และผลไม้ มีการแจกจ่ายให้ ฉ้ายอ้าว และผู้คนที่เข้าร่วมงานได้รับประทานเพื่อความเป็นสิริมงคล นอกจากนี้ยังมีผู้นำธูปมาใส่ข้าวสารที่ผ่านการทำพิธีใช้กั้วแล้ว เพื่อนำกลับไปผสมกับข้าวสารที่บ้าน โดยเชื่อว่า จะทำให้มีอาหารอุดมสมบูรณ์

ลำดับขั้นตอนที่อาจมีเพิ่มเติมในพิธีกรรมใช้กั้ว คือ หลังจากเสร็จสิ้นการปัวโป้ยในการฉ้ายเอี้ยแล้ว อาจมีการตักอาหารต่าง ๆ อย่างละเล็กละน้อยใส่ในจานเล็ก ๆ แล้วนำไปอธิษฐานพร้อมกับการถวายน้ำชาและกระดาษทอง และนำอาหารเหล่านั้นวางไว้ใกล้กับกองกระดาษทอง ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นไปตามคำสั่งขององค์เทพที่เป็นประธานในพิธี ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในพิธีกรรมแต่ละครั้งหรือในแต่ละศาลเจ้า

ภาพที่ 7 พิธีกรรมใช้กั้ว โดยมีองค์เทพเตียนฮู่ห่วนโส่ย ผู้จัดการงานประเพณี
ถือศีลกินผักที่ประทับร่างม้าทรง
ที่มา: ปัทมาสน์ พิณนกุล (2562)

2.3 พิธีฉะเต็กเกี่ยม

พิธีกรรมฉะเต็กเกี่ยม คือ พิธีกรรมปักหลักเขตแสดงปริณทลการจัดงานประเพณีถือศีลกินผักของศาลเจ้าต่าง ๆ คำว่า “ฉะ” เป็นคำกริยา หมายถึง ปักลงไป “เต็ก” หมายถึง ไม้ไผ่ และ “เกี่ยม” หมายถึง กระบี่ การ “ฉะเต็กเกี่ยม” จึงหมายถึงการปักกระบี่ไม้ไผ่ที่มีความยาวประมาณ 50 เซนติเมตร ลงไปบนพื้นดินรอบ ๆ ศาลเจ้า เพื่อเป็นการแสดงแนวเขตปริณทลของศาลเจ้า โดยด้านหนึ่งของกระบี่ไม้ไผ่มีข้อความสำคัญเป็นภาษาจีน และมีฝ้ายันต์ติดกำกับไว้ เชื่อว่ากระบี่ไม้ไผ่แต่ละด้ามหมายถึงกองกำลังทหารที่ต้องออกไป

ประจำการตามจุดต่าง ๆ เพื่อคอยตรวจตราดูแลความเรียบร้อยภายในเขตปริณทลของศาลเจ้าเด็กเกี่ยม หรือกระบี่ไม้ไผ่จึงเป็นสัญลักษณ์ของกองทหารประจำการ (Manujuntharat, 2008, pp. 101) พิธีกรรมเด็กเกี่ยมจึงเป็นพิธีกรรม การจัดวางกำลังกองทหารโดยรอบศาลเจ้า Prawit Ariyanonthawit (personal communication, October, 5, 8, 2020) กล่าวว่า จำนวนของเด็กเกี่ยมของแต่ละศาลเจ้าอาจแตกต่างกัน และวันเวลาในการประกอบพิธีกรรมก็อาจไม่ตรงกัน แต่มักเป็นช่วง 1 – 3 วันแรกของงานประเพณี ในส่วนของศาลเจ้าจ้วยตุ้ยเต้าโบ้แก้งมีเด็กเกี่ยมทั้งหมด 9 ด้าม และจะประกอบพิธีกรรมในช่วงบ่ายของวันที่ 3 เดือน 9 ตามปีจันทรคติจีน ต่อจากการประกอบพิธีกรรมใช้กฐันในวันเดียวกันนี้ โดยมีการจัดขบวนแห่ ไปตามท้องถนนรอบศาลเจ้าภายในขบวนมีชุดกลองใหญ่ ชุดกิมก้อ และแก้วหรือไหเปี้ยที่ประดิษฐานกิมขึ้น องค์เทพต่าง ๆ พร้อมผู้คน และองค์เทพที่ประทับร่างม้าทรงจำนวนหนึ่ง ที่สำคัญมีการอัญเชิญห้อเอี้ยเท้าจากตัวในพิธีใช้กฐัน และเด็กเกี่ยมที่ถือโดย “เถ้าแก่หล่อจู้” ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่องค์เทพก็ว่าองค์เทพทรงคัดเลือกให้มาช่วยงานของศาลเจ้าร่วมไปในขบวนด้วย โดยเด็กเกี่ยมอันแรกปักไว้ที่โคนเสาโก๋เต้ง ซึ่งเป็นเสาสูงที่ใช้สำหรับแขวนตะเกียง 9 ดวง อันเป็นสัญลักษณ์ของงานประเพณีถือศีลกินผัก ส่วนเด็กเกี่ยมที่เหลือนำไปปักไว้ตามบริเวณแยกถนนที่ได้กำหนดไว้ การปักเด็กเกี่ยมนั้น องค์เทพที่ประทับร่างม้าทรงที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นปักเด็กเกี่ยม โดยใช้ส้นขวานตอกลงไปในพื้นดิน และมีฮวดกั้วคอยบริการมคาคาพร้อมซัดเอี่ยมบี้และฮู้จู้ เพื่อเป็นการปิดเป่ารังควานต่าง ๆ หลังจากปักเด็กเกี่ยมครบตามจุดที่กำหนดแล้ว ขบวนแห่เดินทางกลับศาลเจ้า และอัญเชิญห้อเอี้ยเท้ากลับไปประดิษฐานไว้บนตัวเซ่นเดิม (Prida Aekphol, personal communication, October 10, 2020)

สำหรับพื้นที่ที่ใช้เป็นเขตปริณทลของแต่ละศาลเจ้านั้นเป็นไปตามที่องค์เทพในแต่ละศาลเจ้าเป็นผู้กำหนด อาจมีการขยายเขตปริณทลเพิ่มขึ้นจากเดิมตามการขยายตัวของชุมชน แต่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการทับซ้อนพื้นที่เขตปริณทลของศาลเจ้าอื่น โดยในส่วนของศาลเจ้าจ้วยตุ้ยเต้าโบ้แก้งมีพื้นที่ปริณทลโดยรอบศาลเจ้าเป็นหลักแน่นอน ซึ่งครอบคลุมชุมชนที่พักอาศัยของบรรพบุรุษชาวจีนในตลาดเมืองภูเก็ตเมื่อครั้งอดีต และหลังจากเสร็จสิ้นงานประเพณีถือศีลกินผักแล้ว มีการ “ซิวเด็กเกี่ยม” หรือเก็บเด็กเกี่ยมกลับศาลเจ้า

ภาพที่ 8 พิธีตะเกียง
ที่มา: ปัทมาสน์ พิณกุล (2562)

2.4 พิธีกรรมข้าวเอี้ย

พิธีกรรมข้าวเอี้ย หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พิธีกรรมข้าวกุ้น เป็นพิธีกรรมส่งกองทัพสวรรค์ทั้ง 5 ทิศกลับสู่สุรวงสวรรค์ เป็นพิธีกรรมสุดท้ายของการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับ 5 กองทัพสวรรค์ และ (Kamthon Wongpittayakul, personal communication, October 10, 2020) เป็นพิธีกรรมสุดท้ายของงานประเพณีถือศีลกินผัก ส่วนใหญ่ทุกศาลเจ้าประกอบพิธีกรรมนี้ในช่วงเย็นของวันที่ 10 เดือน 9 ตามปีจันทรคติจีน โดยมีการประกอบพิธีกรรม “โละโกเต้ง” หรือพิธีนำตะเกียง 9 ดวงที่มอดดับแล้วพร้อมเสาโกเต้งลงมาเก็บไว้ จากนั้นจึงประกอบพิธีกรรมใช้กุ้นครั้งสุดท้ายและพิธีกรรมข้าวเอี้ย ซึ่งมีขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกัน คือ มีการจัดตั้งตัวเพื่อทำพิธีใช้กุ้นตามปกติ แต่ตัวที่ใช้ในการจัดวางอาหารเป็นตัวที่มีขนาดใหญ่สำหรับจัดวางอาหารที่มีจำนวนมากกว่าพิธีกรรมใช้กุ้นปกติ ส่วนอาหารต่าง ๆ จะเปลี่ยนเป็นอาหารคาวทั้งหมด ซึ่งมักมีหมูอย่างน้อย 1 ตัว เป็นเมนูหลัก รวมทั้งแก้วนํ้าชาชุด 36 ใบ และชุด 5 ใบ จะเปลี่ยนเป็นเหล้าขาวแทนนํ้าชา โดยมีการใส่ต้มหมูและใส่หมูที่ต้มสุกแล้วอย่างละชิ้นลงในแก้วเหล้าด้วย ถือเป็นการจัดเลี้ยงฉลองให้เหล่าเทพทหารพร้อมม้าศึกในกองทัพ โดยเมื่อตระเตรียมทุกอย่างเรียบร้อยแล้วฮวดกั้ว จะอัญเชิญอเอี้ยก็จากที่ตั้งมาประกอบพิธีกรรมเช่นเดียวกับพิธีกรรมใช้กุ้นทุกประการ เว้นแต่การฉ้าวเอี้ยของฮวดกั้ว ที่เป็นลักษณะของการข้าวเอี้ย เป็นการทออบหมนตราที่แตกต่างจากพิธีกรรมใช้กุ้น และขณะที่เดินรำไปรอบกองกระดาศทองนั้นมีการม้วนเก็บเอี้ยก็ไปด้วย เมื่อผลการ

ป๊อโป๊เป็นที่ยอมรับก็จะส่งเอี้ยกั๊ที่ม่วนเก็บแล้วให้ องค์เทพในร่างม้าทรงผู้เป็นประธานในพิธีกรรม เพื่อรวบรวมเอี้ยกั๊ทั้ง 5 ผืน เข้าไว้ด้วยกัน แล้วใช้ออเล่งม่วนห่อหุ้มง้อเอี้ยกั๊โดยมีฮวดสุพันໄໂโดยรอบอเล่ง ก่อนที่จะนำไปจัดเก็บไว้ในสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ จนกว่าจะมีการอัญเชิญออกมาประกอบพิธีกรรมปางเอี้ยในงานพิธีกรรมครั้งต่อไป และหลังจากเสร็จสิ้นการฉั่วเอี้ยแล้วก็เป็นขั้นตอนของการเผากระดาษทอง การถวายเหล้า 5 แก้ว การรดน้ำเปล่ารอบกองไฟ และการจุดประทัดตามปกติ เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีกรรมฉั่วเอี้ย จากนั้นฮวดกั๊เดินทางออกจากศาลเจ้าด้วยรถยนต์ที่จัดเตรียมไว้โดยอัญเชิญองค์เทพที่ประทับร่างม้าทรงอย่างน้อย 1 องค์ร่วมทำการ “ฉั่วเต็กเกี่ยม” หรือเก็บกระบี่ไม้ไผ่ ณ จุดที่ปักไว้รอบศาลเจ้าในพิธีกรรมฉั่วเต็กเกี่ยม โดยองค์เทพที่ประทับร่างม้าทรงจะถอนเต็กเกี่ยมออก และมอบให้กับฮวดกั๊เพื่อนำกลับไปเผาที่กิมหล้อ หรือเตาเผากระดาษทองที่ตั้งอยู่ภายในศาลเจ้า ถือว่าเป็นการสิ้นสุดขั้นตอนการฉั่วเอี้ย และสิ้นสุดงานประเพณีถือศีลกินผักประจำปีโดยสมบูรณ์ (Somchai Manujantararat, personal communication, October 6, 9, 2020)

ขั้นตอนที่กล่าวมาเป็นขั้นตอนประกอบพิธีกรรมใช้กั๊ครั้งสุดท้ายพร้อมกับพิธีกรรมฉั่วเอี้ยของศาลเจ้า จั๊ยตุ่ยเต้าໂປ้แก๊ง ส่วนศาลเจ้าอื่น ๆ อาจมีขั้นตอนที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันไป โดยเฉพาะขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมใช้กั๊ และการฉั่วเอี้ยนั้น บางศาลเจ้ากระทำแยกกัน ทำให้มีการฉั่วเอี้ยของฮวดกั๊ 2 ครั้ง คือ ฉั่วเอี้ยครั้งแรกเป็นการใช้กั๊ และฉั่วเอี้ยครั้งที่สองเป็นการฉั่วเอี้ย (Singto Aneaklap, personal communication, October 5, 8, 2020) ซึ่งทุกศาลเจ้ามีการจัดเลี้ยงอาหารหลังพิธีกรรมฉั่วเอี้ยให้ผู้ที่เข้าร่วมงานได้รับประทานอย่างทั่วถึง ถือเป็นการ “คั๊ยໄໂ” หรือการเริ่มรับประทานอาหารคาวครั้งแรกหลังเสร็จสิ้นงานประเพณีถือศีลกินผัก

บทสรุป

พิธีกรรมเกี่ยวกับ 5 กองทัพสวรรค์ เป็นพิธีกรรมหลักที่ทุกศาลเจ้าที่จัดงานประเพณี ถือศีลกินผักต้องจัดให้มี เป็นการแสดงรูปแบบและวิธีการสื่อสารกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมีเอี้ยก๊วกและเอี้ยเท้าเป็นสัญลักษณ์ รวมทั้งมีฮวดกั้วผู้มีความรอบรู้ในพิธีกรรม พร้อมกับบงค์เทพที่ประทับร่างม้าทรง เป็นตัวแสดงที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงโลกสวรรค์กับโลกมนุษย์ผ่านการประกอบพิธีกรรม Raphiphat (2008, p. 173) มองว่าพิธีกรรมเปรียบได้กับศิลปะการละคร เพราะเป็นการกระทำที่เป็นสัญลักษณ์ ดังที่ เกียร์ซ กล่าวในเชิงอุปมาอุปไมยไว้ 2 แบบด้วยกัน แบบแรกเรียกว่า “ทฤษฎีพิธีกรรมของละคร” (Ritual Theory of Drama) ทำให้พฤติกรรมที่วิเคราะห์เป็นเสมือนพิธีกรรมที่กระทำในวัดหรือศาสนสถานซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับศาสนา และอีกแบบเป็น “การกระทำที่เป็นสัญลักษณ์” (Symbolic Action Theory) สอดคล้องกับ เคนเนท เบิร์ก นักทฤษฎีวรรณกรรม และนักปรัชญาอเมริกัน ที่เรียกว่า การแสดงออกที่ตื้นตันเร้าใจเหมือนละคร โดยสัญลักษณ์และพิธีกรรมเหล่านี้ได้รับการสืบสานอย่างต่อเนื่องมาจากบรรพบุรุษชาวจีนนับแต่ครั้งอดีต และปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคมจนมีเอกลักษณ์และรูปแบบเฉพาะที่ผู้ร่วมพิธีกรรมต่างมีความศรัทธาเชื่อมั่นและมีความรู้ความเข้าใจเป็นอย่างดี สอดคล้องกับ Clifford Geertz ที่กล่าวว่า สัญลักษณ์มีความเป็นสาธารณะ ซึ่งแปลง่าย ๆ ว่า เป็นของส่วนรวม การที่คนในกลุ่มใช้สัญลักษณ์ใดในการสื่อสารระหว่างกันได้ ความหมายของสัญลักษณ์เหล่านั้นก็ต้องเป็นที่รู้จักในกลุ่มคนเหล่านั้น (Raphiphat, 2008, p. 79) และ Conklin (1984, p. 496) กล่าวว่า พิธีกรรมเป็นการกระทำที่เป็นประเพณี และมีรูปแบบเป็นการเฉพาะ สำหรับใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นับถือนับถือนับกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ปรากฏการณ์ความแตกต่างในการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับ 5 กองทัพสวรรค์ของศาลเจ้าต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ส่งผลให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Culture Diffusion) และกระบวนการรับวัฒนธรรม (Homogenization) อันก่อให้เกิดการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงค่านิยม และความเชื่อต่าง ๆ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายจีนที่ต้องสืบสาน รักษา มรดกทางวัฒนธรรมของบรรพบุรุษชาวจีนให้คงอยู่กับลูกหลานต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การคงไว้ซึ่งสัญลักษณ์และรูปแบบของพิธีกรรมที่เกี่ยวกับ 5 กองทัพสวรรค์ ให้ยังคงเป็น “พิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์” ตลอดไป

References

- Baudrillard, J. (1981). **Simulacres et Simulation**. Paris: Galilee.
- Boonmoh, J. (2005). Sun Wu's Dossier. In **Handout for Policy and Making War**. Nakhon Pathom: Advanced Naval Academy. Retrieved from <http://www.navedu.navy.mi.th> (In Thai)
- Conklin, J. E. (1984). **Sociology An Introduction**. New York: Macmillan Publishing.
- Feungfusakul, A, (Ed.). (2012). Depriving Ritual Memory : The Process of Recognition in the Enlightenment Ceremony Northern Thailand. In **Rituals and practices in peasant society in northern Thailand**. (pp. 136-137). Chiang Mai: Center for Ethnic Studies and Development, Chiang Mai University. (In Thai)
- Kanantakiat, C. (2002). **Chinese Palace of Goddesses and Sorcerers**. Bangkok: Chitra. (in Thai)
- Manujantararat, S. (2008). **A New Phenomenon of Vegetable Eating Traditions in Phuket : A Case Study of Chui Tui Tao Bo Keng Shrine** (Master's thesis). STOU, Nonthaburi. (In Thai)
- Phothinanta, S (1986). **History of vegetarian diet in the ninth month**. Bangkok: United Productions Printing House. (In Thai)
- Raphiphat, A. (2008). **Culture is Meaning: Clifford Gears' Theory and Methodology**. Bangkok: O.S. Printing House. (In Thai)
- Suwattanamahamat, T (2006). **"The Vegetarian Festival in the Ninth Month", A special article in understanding of Vegetarian food**. Bangkok: The Association for Spreading Virtue "Tekka Chi Chinko". (In Thai)

Tangyuenyong, P. (2015). Five Elements Theory : Semiotics in Chinese Food Culture. In **the 6th National Academic Conference Humanities Research**. Bangkok: Siam Parithat. (In Thai)

ไขปริศนา ศาสตร์การดูแลสุขภาพของหมอพื้นบ้านอีสาน

Solving Mysteries of Medical Science of Northeastern Folk Healer

นัยนา ประทุมรัตน์¹ / เมตตา เก่งชูวงศ์² / อรุณช วงศ์วัฒนาเสถียร³ /

กฤษฎา ศรีธรรมมา⁴ / เชษฐา จักรไชย⁵ /

Naiyana Pratoomrat¹ / Metta kengchuwong² / Oranuch Wongwattanasathien³ /

Krisada Sridharomma⁴ / Chettha Chakchai⁵

^{1,4,5} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม 44000, ประเทศไทย

Faculty of Humanities and Social Sciences, Rajabhat Maha Sarakham University

Maha Sarakham 44000, Thailand

^{2,3} คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, มหาสารคาม 44000, ประเทศไทย

Faculty of Science and Technology, Rajabhat Maha Sarakham University

Maha Sarakham 44000, Thailand

Corresponding author. Email: naiyanasp@gmail.com

Received: January 10, 2021

Revised: August 20, 2021

Accepted: August 20, 2021

Abstract

This article was part of research on knowledge management in the wisdom of northeastern for health cares that appeared in palm leaf manuscript of recipe. The purpose of research was to solve the mysteries of names and five unique features such as 1) disease name, 2) names and types of herbs, 3) names of the recipes, 4) methods of making medicine and 5) treatments. The data was collected from the selected research in multidiscipline and interview with specialist folk healers.

The results of this research were shown as follows: 1) in disease name, it was found in both physical and mental illnesses such as cancer (physical disease), ghosts illness (mental illnesses); 2) in names and types of herbs, it was found that the herbs were named for language play, connotation and creative thinking; 3) in recipe, it was found that the names were challenging and complicating puzzles with more than one meaning; 4) in making medicine, it was found that there were mysteries of collecting, magic spell and making medicine; 5) in treatment methods, it was found that there were using integrated treatment methods by treating the body, mind and spirit with using herbs, rituals, magic.

Keywords: Five mysteries, northeastern folk healer

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่องการจัดการความรู้ภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพของชาวอีสานที่ปรากฏในคำภีร์ยาใบลานมรดกประสงค์เพื่ออธิบายข้อสงสัยที่มีชื่อหรือลักษณะเฉพาะ 5 ประการได้แก่ 1) ชื่อโรค 2) ชื่อและชนิดของสมุนไพร 3) ชื่อตำรับยา 4) การปรุงยา 5) วิธีรักษา โดยใช้ทฤษฎีการจากงานวิจัยที่คัดสรรและสัมภาษณ์แพทย์พื้นบ้านที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ซึ่งผลการศึกษาเป็นดังนี้

1) ชื่อโรค พบว่า มีทั้งโรคทางกายและโรคทางจิต เช่น โรคมะเอ็ง (โรคทางกาย) โรคที่ถูกผีกระทำ (โรคทางจิต) 2) ชื่อและชนิดของสมุนไพร พบว่า มีการตั้งชื่อสมุนไพรเป็นปริศนาให้ฝึกคิดตามขนบประเพณีเล่นภาษาเปรียบเทียบ และให้ฝึกคิดนอกกรอบ 3) ชื่อตำรับยา พบว่า มีการตั้งชื่อชวนให้สงสัย ทำลายความคิดที่ซับซ้อนและมีนัยมากกว่าหนึ่งความหมาย 4) การปรุงยา พบว่า มีข้อสงสัยตั้งแต่การเก็บ คาลากำกับยา และการปรุงยา 5) วิธีรักษา พบว่า จะใช้วิธีรักษาแบบบูรณาการ โดยเป็นการรักษาทั้งกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ด้วยการใช้สมุนไพร พิธีกรรม เวทมนตร์คาถา

คำสำคัญ : เบญจปริศนา หมอพื้นบ้านอีสาน

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสานคือกลุ่มบุคคลที่อยู่อาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยมีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพสมัยโบราณหมอพื้นบ้านอีสานจะบันทึกความรู้ไว้ในคัมภีร์ยาโบราณด้วยตัวอักษรโบราณ เช่น อักษรธรรม อักษรไทยน้อย เป็นต้น ในรูปของตำรา (Knowledge in Textbook) แต่เป็นการบันทึกอย่างไม่เป็นแบบแผนเพื่อเตือนความทรงจำไว้เท่านั้น และมีการส่งต่อความรู้สืบทอด จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง (Tradition Knowledge) (Klinhom, 2009, pp.20-21) ส่วนความรู้ที่เป็นเคล็ดลับ หรือเทคนิคที่เกิดจากประสบการณ์ในการรักษาคานป่วยเป็นรายกรณีมักจะไม่บันทึกไว้เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคน (Tacit Knowledge) ต้องปฏิบัติตามลำดับอาการของคนไข้ที่เปลี่ยนไป แต่ปัจจุบันยุวชนหรือบุคคลทั่วไปจะอ่านคัมภีร์ยาโบราณซึ่งเป็นสมบัติทางภูมิปัญญาอันล้ำค่าไม่ออกและ/หรืออ่านแล้วไม่เข้าใจ ติดขัดในเรื่องภาษาและเนื้อหาโดยเฉพาะภาษาปริศนาที่ปรากฏในคัมภีร์ยาโบราณก่อให้เกิดประเด็น (ปัญหา) ขวนสงสัยต้องขบคิดและตีความ นอกจากนี้ยังมีปริศนาอีกส่วนหนึ่งที่เป็นคำทาย หมอพื้นบ้านอีสานได้เรียนรู้จดจำบอกเล่าสืบทอดกันมา ปริศนาของภูมิปัญญาในการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสานนับแต่อดีตถึงปัจจุบันเหล่านี้ซึ่งเป็นความรู้ที่มีคุณค่าในการนำมาใช้ประโยชน์และสามารถนำมาต่อยอดในเชิงวิชาการได้ในหลากหลายศาสตร์

จากการศึกษาของคณะผู้วิจัยในบทบาทหมอพื้นบ้านในสังคมชนบทอีสานที่มีต่อสังคม การศึกษาเปรียบเทียบพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพ และการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพของชาวอีสาน อาทิ 1) งานวิจัยเชิงสำรวจความรู้ของหมอชาวบ้านในช่วงเวลาต่าง ๆ เช่น การศึกษาความรู้แบบชีวิภาพนิเวศวิทยาชาติพันธุ์และเภสัชศาสตร์จากหมอชาวบ้าน พ.ศ. 2535-2547 การศึกษาดารายาพื้นบ้านจากโบราณอีสาน พ.ศ. 2546-2547 จากวัดในจังหวัดมหาสารคาม การศึกษาดารายาพื้นบ้านอีสาน พ.ศ. 2541-2542 จากตำรายาโบราณ สมุดข่อย และหมอยาพื้นบ้านอีสาน เทียบชื่อภาษาไทยและภาษาท้องถิ่น ด้านเภสัชกรรมแผนไทย ด้านพฤกษศาสตร์พื้นบ้านและการนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชน 2) งานวิจัยที่ศึกษาวิถีชีวิตชาวบ้านในการดูแลสุขภาพจากคำบอกเล่าของหมอสมุนไพรในท้องถิ่น เช่น การศึกษาความรู้และความเชื่อในการใช้สมุนไพรรักษาสุขภาพชาวผู้ไทย จังหวัดยโสธร การศึกษาการตั้งชื่อโรคจากอาการซึ่งมีตำรับยาสำหรับแก้อาการต่างๆ พฤติกรรมการบริโภคที่ทำให้เกิดโรคและมีการเปรียบเทียบตัว

ยาระหว่างยาแผนโบราณกับยาแผนปัจจุบัน การศึกษาโรคที่ชาวบ้านเป็นกันมากประกอบด้วยลักษณะอาการที่เกิดและลักษณะการใช้ยา เป็นต้น 3) งานวิจัยที่ศึกษาความรู้ในการดูแลสุขภาพของคนไทยเฉพาะโรค เช่น การศึกษาการรักษาโรคไข้หัดหมาไม้ การสังเคราะห์ภูมิปัญญาไทยในการรักษาผู้ป่วยโรคมะเร็งหรือมะเร็ง เป็นต้น 4) งานวิจัยในการดูแลสุขภาพเฉพาะประเด็น เช่น แบบองค์รวมกับการแพทย์แผนไทย คณะผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีงานวิจัยใดได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ปรีศนาศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในภาคอีสานไว้ โดยเฉพาะในประเด็นการเรียกชื่อโรค ชื่อตำรับยา การปรุงยา และวิธีการรักษา ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของหมอพื้นบ้านแต่ละคนทำให้เกิดความไขว้เขว ซึ่งส่งผลต่อการดูแลรักษาสุขภาพ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญและนำปรีศนาที่มีชื่อแปลกน่าสนใจและคนรุ่นปัจจุบันอาจไม่รู้จักเหล่านั้นมาไขปริศนาหรือคำตอบให้เกิดการกระจ่างชัดยิ่งขึ้นเพื่อประโยชน์ในด้านการศึกษาต่อยอดอันจะเป็นการช่วยอนุรักษ์องค์ความรู้ที่มีคุณค่าซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพให้คงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์

เพื่อไขปริศนาในศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทยอีสาน

ขอบเขตการศึกษา

การไขปริศนาศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านในการศึกษานี้ เป็นการไขปริศนาในชื่อโรค ชื่อและชนิดของสมุนไพร ชื่อตำรับยา วิธีปรุงยาและวิธีการรักษา โดยมุ่งที่ปริศนาที่มีชื่อแปลกน่าสนใจและคนรุ่นปัจจุบันอาจไม่รู้จัก

บททวนวรรณกรรม

1. แพทย์พื้นบ้านอีสาน

แพทย์พื้นบ้านอีสานหรือหมอพื้นบ้าน (Traditional healer) หมายถึง ชาวบ้าน ผู้รักษาค้นเจ็บป่วยด้วยสมุนไพร คาถาและพิธีกรรมที่มีรากฐานจากวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน โดยหมอพื้นบ้านอีสานมีการแบ่งออกเป็น 9 ประเภท (Khuchariwanit, 1992, pp.12-14) ได้แก่ 1) หมอฮากไม้ (หมอยารากไม้หรือหมอสมุนไพร) เป็นหมอที่ใช้วิธีการรักษาด้วยพืช วัตถุ สัตว์วัตถุ และธาตุวัตถุ 2) หมอเป่า เป็นหมอที่ใช้วิธีการเป่ารักษาโรค 3) หมอน้ำมันตร หรือหมอเสก เป็นหมอที่รักษาโดยการทำน้ำมันตรแล้วพรมไปบนส่วนที่บาดเจ็บ 4) หมอเอ็นหรือหมอนวด เป็นหมอที่รักษาโดยการนวด 5) หมอพระ เป็นหมอที่เป็นพระสงฆ์มีการรักษาหลายวิธี เช่น การประพรมหรืออาบน้ำมันตร หรือพระบางรูปอาจจะใช้สมุนไพรและพิธีกรรมร่วมกัน 6) หมอลำผีฟ้าหรือหมอลำผีทรงหรือหมอเยาหรือหมอเหยา เป็นหมอรักษาด้วยการลำ (การขับลำด้วยภาษาถิ่นอีสาน) และมีแคนประกอบ หมอส่วนใหญ่มักเป็นผู้หญิง 7) หมอธรรมหรือหมอผี เป็นหมอรักษาด้วยคาถา 8) หมอสูดหรือหมอสู่วัณหรือหมอพราหมณ์หรือหมอสูตร เป็นการรักษาผู้ป่วยด้วยการเรียกให้ขวัญกลับเข้ามาอยู่ตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย(การสู่วัณ) และ 9) หมอดำแย เป็นหมอทำคลอดเด็ก นอกจากนี้ อาจจำแนกหมอพื้นบ้านอีสานออกได้เป็น 2 กลุ่ม (Praphawicha et al., 2003, pp.16-20) คือ กลุ่มหมอพื้นบ้านสมุนไพรเป็นหมอที่มีความรู้ในเรื่องยาสมุนไพรอย่างลึกซึ้งและให้ด้วยารักษาผู้ป่วยโดยตรง แต่บางคนอาจใช้ความรู้ด้านเวทมนต์คาถาและพิธีกรรมต่างๆ ประกอบการใช้ยาสมุนไพร และกลุ่มหมอพื้นบ้านที่ใช้เวทมนตร์คาถาอาคม มีพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ประกอบเล็กๆ น้อยๆ ในการรักษาสุขภาพทางกายและมีผลทางจิตใจของผู้ป่วย

2. ความเชื่อในการเกิดโรคและการดูแลสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสาน

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสาน มีความเชื่อในการเกิดโรคซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ (Krairat, 2006, pp.201-221) ได้แก่

1) กลุ่มโรคที่เกิดจากธรรมชาติ ชาวอีสานเชื่อว่าร่างกายคนประกอบได้ด้วยธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลมและธาตุไฟ ซึ่งสร้างความสมดุลอยู่ภายในร่างกาย หากขาดธาตุใดธาตุหนึ่งจะทำให้ร่างกายขาดความสมดุลเกิดโรค โรคที่เกิดจากธรรมชาติ

ส่วนใหญ่เป็นโรคพื้นบ้านหรือโรคเฉพาะท้องถิ่นมีชื่อเรียกขานกันเฉพาะในแต่ละสังคม วัฒนธรรม รวมทั้งมีวิธีการรักษาที่เป็นที่รู้จักและเข้าใจในหมู่ชุมชนนั้น ๆ โดยมากเป็นโรคที่ไม่มีความซับซ้อนมากซึ่งโรคทางกรรมพันธุ์บางอย่างก็จัดอยู่ในประเภทนี้ในการรักษาโรคโดยมากมักใช้สมุนไพร หรือวิธีต่างๆ ที่ชาวบ้านมักจะดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเอง หากเกินความสามารถของตนจึงจะรับการรักษากจากหมอยาพื้นบ้าน เช่น โรคลม โรคเลือด โรคไข้ หนักไหม้ โรคริดสีดวง เป็นต้น

2) กลุ่มโรคที่เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติ ชาวอีสานส่วนหนึ่งเชื่อว่า ผู้ป่วยที่มีอาการซับซ้อนยากจะอธิบายด้วยเหตุผลทางธรรมชาติได้ เป็นต้นว่า อยู่ดีๆ ก็มีอาการเพ้อ พูดคนเดียว ตาลอย หรืออาจปวดท้องปวดศีรษะกะทันหันโดย ไม่ทราบสาเหตุ อาการเหล่านี้มักเชื่อว่าเกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติมารบกวนร่างกาย ต้องได้รับการรักษากับหมอพื้น บ้านทางไสยศาสตร์ อาทิ โรคกำเริดหรือกำเริดเป็นโรคที่เกิดกับเด็กที่เกิดได้ประมาณหนึ่งสัปดาห์ เด็กจะร้องไห้ไม่หยุด ไข้ขึ้นสูงชักเกร็ง บางครั้งจนตัวเขียวและอาจเสียชีวิตได้ ซึ่งเชื่อว่าเกิดจาก “แม่ชื้อ” หรือ “ผีชื้อ” อันหมายถึง แม่แต่ อดีตชาติมาหยอกล้อเล่นและเห็นว่าเด็กน่ารักจึงอยากได้เด็กคืนไปเป็นลูกตน การรักษาโดยนำเด็กมาให้หมอยาพื้นบ้าน เป่ากระหม่อม และผูกแขนด้วยฝ้ายขาว (ฝ้ายสายสิญจน์เชื่อว่าเป็นฝ้ายศักดิ์สิทธิ์เป็นของรักษา) ช่วยป้องกันภูติผีหรือภัยอันตรายใดๆ มารบกวนลูกหลานของตนได้อีก

3) กลุ่มโรคที่เกิดจากความทันสมัย จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ประเทศไทยมีนโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม โดยมีการนำเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาซึ่งพบ ผลกระทบด้านลบที่ชัดเจนเช่น การใช้ปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืชในการเกษตรกรรม ส่งผลให้มีสารพิษปนเปื้อนในผลผลิตและสิ่งแวดล้อม สะสมจนเกิดเป็นพิษต่อร่างกายทำให้เกิดการเจ็บป่วยขึ้น ชาวบ้านและหมอพื้นบ้านอีสานเชื่อว่า การรับประทานพืชผักผลไม้ที่มีสารเคมีปนเปื้อน รวมทั้งได้รับสารพิษจากการฉีดพ่นพืชผักในการทำเกษตรจะทำให้เลือดมีความเข้มข้นสูง เลือดจะเสียและหนืด การไหลเวียนของเลือดผิดปกติ ก่อให้เกิดโรคต่างๆ มากขึ้น เช่น โรคประดง โรคห่อถ้อย อัมพฤกษ์ อัมพาต เป็นต้น

วิธีการวิจัย

1. **ขั้นการสำรวจ** คณะผู้วิจัยทำการสำรวจปริศนาศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสานจากกลุ่มแหล่งข้อมูลประเภทต่าง ๆ จำนวน 5 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) เป็นปริศนาที่มาจากแหล่งข้อมูลประเภทเอกสารหรือตำรายาโบราณอีสานหรือคัมภีร์ยาโบราณอีสานที่มีการปริวรรต(แปลภาษา)และได้รับตรวจสอบจากนัก ภาษาศาสตร์ที่รอบรู้เกี่ยวกับภาษาถิ่นอีสานแล้ว 2) เป็นปริศนาที่มาจากแหล่งข้อมูลของหมอพื้นบ้านในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสานที่มีชื่อเสียงจำนวน 10 คนใน 6 จังหวัด (ร้อยเอ็ด ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ศรีสะเกษ และสกลนคร) ด้วยการคัดเลือกแบบ Snow Ball 3) เป็นปริศนาที่มาจากแหล่งข้อมูลประเภทตำรายาที่มีผู้คิดขึ้นของปัจเจกบุคคลที่บอกเล่าหรือเผยแพร่เพื่อการค้า 4) เป็นปริศนาที่จากแหล่งข้อมูลประเภทงานวิจัยที่มีผู้วิจัยได้ศึกษาจากตำรายาพื้นบ้านอีสานโบราณของหมอพื้นบ้านในภาคอีสาน 5) เป็นปริศนาที่มาจากแหล่งข้อมูลประเภทบทความของหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนหรือชมรมหมอยาพื้นบ้านอีสาน

2. **ขั้นการคัดเลือกปริศนา** คณะผู้วิจัยทำการคัดเลือกปริศนาตามขอบเขตการศึกษาที่กำหนดไว้

3. **ขั้นการไขปริศนา** คณะผู้วิจัยทำการไขปริศนาด้วยการสืบค้นคำเฉลยจากแหล่งข้อมูลประเภทต่าง ๆ ข้างต้นและตำรายาไทยหรือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วอธิบายผลการศึกษาเชิงพรรณนาด้วยพหุศาสตร์หรือพหุวิทยาการเพื่อให้ได้คำตอบที่มีความกระจ่างชัดเจน

ผลการศึกษา

การไขปริศนาศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทยอีสาน ได้ผลเป็นดังนี้

1. การไขปริศนาชื่อโรค

1.1 “โรคมะเอ็ง” เป็นโรคทางกายซึ่งผลการศึกษาทัศนะตามศาสตร์ของหมอพื้นบ้านกลุ่มชนชาติพันธุ์ ไทยอีสานและตามศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบัน สามารถอธิบาย “โรคมะเอ็ง” ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การไขปริศนาชื่อโรค “มะเอ็ง” ตามศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านและศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบัน

ทัศนะตามศาสตร์การแพทย์พื้นบ้าน	ทัศนะตามศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบัน
โรคมะเอ็ง คือโรคเรื้อรังระยะอันตราย มีหลายชนิด รักษาให้หายขาดยาก เกิดได้ทุกส่วนของร่างกาย เป็นอาการระยะลุกลามไปยังส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย โดยมีนักวิชาการกลุ่มหนึ่ง Phonchai Sisarakham (personal communication, 2018) ให้ความเห็นว่าโรคมะเอ็ง คือ โรคมะเร็งในปัจจุบัน เนื่องจากภาษาถิ่นอีสานโบราณไม่มีเสียง ร แต่จะเสียงใช้เสียง ฮ แทน เช่น คำว่า เรือน จะออกเสียงเป็น เอือน คำว่า รัก จะออกเสียงเป็น ฮัก ซึ่งโรคมะเอ็งที่ปรากฏในคัมภีร์ยาโบราณอีสานมีหลายชนิด เช่น มะเอ็งไฟ(อาการแสบร้อนเหมือนถูกไฟไหม้บริเวณที่เป็น) มะเอ็งดุก(กระดุก) มะเอ็งหวาน(สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นโรคเบาหวานระยะลุกลาม) มะเอ็งนม(เต้านม) มะเอ็งอุพทม(กามโรคของบุรุษระยะลุกลาม) หรือมะเอ็งโคย(อวัยวะเพศชาย) มะเอ็งหม้อ(อวัยวะเพศหญิง) มะเอ็ง (โรคมะเร็งทุกชนิด) เป็นต้น (Chakchai, et al., 2017)	โรคมะเร็ง เกิดจากการที่ร่างกายไม่สามารถควบคุมการเจริญเติบโตหรือการตายตามธรรมชาติของเซลล์ปกติได้ เกิดได้ทุกส่วนของร่างกาย มีหลายชนิด เช่น มะเร็งสมอง มะเร็งปากมดลูก มะเร็งเต้านม มะเร็งตับ มะเร็งปอด มะเร็งช่องปาก มะเร็งโพลางมูก มะเร็งกล่องเสียง มะเร็งต่อมไทรอยด์ มะเร็งถุงน้ำดี มะเร็งตับอ่อน มะเร็งลำไส้ใหญ่ มะเร็งรังไข่ มะเร็งมดลูก มะเร็งผิวหนัง มะเร็งในระบบประสาท มะเร็งต่อมลูกหมาก มะเร็งทางเดินอาหาร เป็นต้น มีการแบ่งระยะของโรคออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1) ก้อนเนื้อ/แผลมีขนาดเล็กยังไม่ลุกลาม ระยะที่ 2) ก้อนเนื้อ/แผลมีขนาดใหญ่ขึ้นเริ่มลุกลามภายใน/อวัยวะ ระยะที่ 3) ก้อนเนื้อ/แผลมีขนาดใหญ่ขึ้นเริ่มลุกลามภายใน/อวัยวะข้างเคียงและลุกลามเข้าต่อมน้ำเหลือง ระยะที่ 4) ระยะสุดท้ายคือก้อนเนื้อ/แผลมีขนาดใหญ่ขึ้นเริ่มลุกลามภายใน/อวัยวะข้างเคียงและลุกลามเข้าต่อมน้ำเหลือง แพร่กระจายเข้าสู่กระแสเลือด/กระแส น้ำเหลืองไปยังเนื้อเยื่อ/อวัยวะที่อยู่ไกลออกไป อนึ่ง มะเอ็งหวาน หรือโรคเบาหวานระยะลุกลามนั้น แพทย์แผนปัจจุบันได้จัดให้โรคเบาหวานเป็นโรคเรื้อรัง มีอันตรายถึงชีวิตได้แต่ไม่ถือว่าเป็นโรคมะเร็งเนื่องจากเกิดจากตับอ่อนไม่สามารถสร้างอินซูลิน (Insulin) ได้เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย

1.2 “โรคที่ถูกผีกระทำและโรคที่ถูกกระทำด้วยไสยศาสตร์” เป็นโรคทางจิต ซึ่งผลการศึกษาทัศนะตามศาสตร์ของหมอพื้นบ้านกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทยอีสานและตามศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบัน สามารถอธิบาย “โรคที่ถูกผีกระทำและโรคที่ถูกกระทำด้วยไสยศาสตร์” ได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การไขปริศนาชื่อโรค “ที่ถูกผีกระทำ/ถูกกระทำด้วยไสยศาสตร์” ตามศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านและศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบัน

ทัศนะศาสตร์การแพทย์พื้นบ้าน	ทัศนะศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบัน
โรคที่ถูกผีกระทำ ได้แก่ - ผีเข้าคน เชื่อกันว่า ผีประเภทต่าง ๆ เข้ามาสิงร่างของคนทำให้เจ็บป่วยหรืออาจเสียชีวิตได้ (Weesapen, 2007, pp.161,163) โรคที่ถูกผีกระทำจะมีอาการต่าง ๆ ได้แก่ 1) คนไข้จะมองคนอื่นแบบตาขวางไม่เป็นมิตร กลืนกลายเหินสาบคลุ้มคลั่ง เอะอะ โวยวาย พุดจาจวกวนฟุ้งไม่รู้เรื่องอยู่กับที่ไม่ได้ มักทำร้ายตัวเองหรือทำร้ายคนอื่น 2) คนป่วยมักจะเก็บตัวเงียบมักจะปลีกตัวไม่ยอมสนทนากับใคร เหมือนลอย 3) คนป่วยมีอาการชักหมดสติแล้วตาย (Sirisak Kaeophikun, personal communication, 2018) - ผีแม่หม้าย (โรคโหลตตาย) ชาวอีสานส่วนหนึ่งเชื่อว่าหากผู้ชายโดนอนหลับแล้วเสียชีวิตสาเหตุเกิดจากผีแม่หม้ายมาเอาวิญญาณของผู้ชายไปเป็นสามีของตน ชาวอีสานบางกลุ่มจนถึงคิดหาวิธีป้องกันด้วยการใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ท่อนไม้ ฟางข้าว ทำเป็นรูปอวัยวะเพศชายแขวนไว้หน้าบ้านหรือทางเข้าหมู่บ้านของตนซึ่งเชื่อกันว่าเมื่อผีแม่หม้ายผ่านมาเห็นก็จะพอใจ ไม่มารบกวนเอาชีวิตสมาชิกคนในครอบครัวนั้น บางคนให้ผู้ชายหาเล็บสีแดงหรือให้สวมเสื้อผ้าของสตรี ซึ่งเชื่อกันว่าทำให้ผีแม่หม้ายสับสนคิดว่าเป็นหญิงจึงไม่สนใจที่จะเอาวิญญาณของผู้นั้นไป ซึ่งชาวบ้านตั้งข้อสังเกตว่าเหตุใดผู้ตายมักเป็นเพศชายวัยฉกรรจ์ร่างกายแข็งแรง และมักจะเป็นญาติกัน และมักจะเสียชีวิตในเวลาหรือช่วงอายุใกล้เคียงกัน	ศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบันเชื่อว่าคนที่เป็นโรคที่ถูกผีกระทำจัดเป็นโรคทางจิตประสาท (Trirueangworawat, 2018) - ผีสิง โรงพยาบาลศิริราช เคยพบกรณีผู้ป่วยที่อยู่ดี ๆ แล้วมีอาการชักและหมดสติ ต่อมาก็ทยอยตายกันหลายราย ชาวบ้านเชื่อว่าผีสิง แต่เมื่อได้ตรวจเลือดของผู้ป่วยที่มีอาการเหมือนคนจะสิ้นชีวิตพบว่ามีการผิดปกติของเม็ดเลือดแดงและมีระดับสารตะกั่วในเลือดสูงมากซึ่งมีผลต่อสมองอย่างรุนแรง สาเหตุเกิดจากการดื่มน้ำจากบ่อน้ำที่มีผู้ทิ้งขยะที่มีสารตะกั่วปะปนกับน้ำเมื่อมีการนำน้ำไปดื่มกินเป็นประจำจึงเกิดการสะสมสารพิษจากตะกั่วในร่างกาย ส่งผลทำให้เกิดอาการมือเท้าลั่น ปวดท้อง ชัก หมดสติและตายในที่สุด ซึ่งอาการดังกล่าวสามารถป้องกันด้วยการหลีกเลี่ยงการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีพิษหรือเสี่ยงการบริโภคอาหารที่มีสารพิษปนเปื้อน (Wichitphan, 1980) - ผีแม่หม้าย (โรคโหลตตาย) แพทย์แผนปัจจุบันกล่าวว่า เป็นโรคที่มีความผิดปกติทางพันธุกรรม (Brugada Syndrome) มักพบในเพศชายไม่มีอาการเตือน มักเกิดตอนนอนหลับ โดยจะมีอาการของหัวใจที่เต้นผิดจังหวะขั้นรุนแรงแบบเฉียบพลัน หัวใจดับ หัวใจขาดเลือดเฉียบพลัน (Ramathibodi Hospital, 2018)
โรคที่ถูกกระทำด้วยไสยศาสตร์ คือ โรคที่ถูกบุคคลอื่นกระทำด้วยคุณไสยทำให้เจ็บป่วย โดยคนป่วยได้รับวัตถุแปลกปลอมที่เป็นอันตรายเข้าสู่ร่างกาย เช่น เข็มเย็บผ้า ตะปู หนั่งสั้วขนาดใหญ่ เป็นต้น ในลำไส้และกระเพาะอาหารโดยไม่รู้ตัว	ศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบันเรียก เป็นโรคทางจิตประสาท(จิตเภท) ประเภทหนึ่ง อาจสนใจในเรื่องไสยศาสตร์มีอาการหลงผิดคือปักใจเชื่อโดยไม่มีเหตุผลหาตระแวงประสาทหลอนและเชื่อถือโชคลาง พุดจาจล้นสนมาก มักเปลี่ยนเรื่องฟังไม่เข้าใจ

2. การไขปริศนาชื่อสมุนไพร

หมอพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในภาคอีสานมีการตั้งชื่อสมุนไพรเป็นปริศนาให้ฝึกถูกศิษย์คิดในรูปแบบดังนี้ 2.1 ปริศนาเพื่อฝึกคิดตามชนบ เป็นการเล่นปริศนาคำทายที่คนไทยนิยมทายปริศนามาแต่โบราณ มักเล่นเป็นภาษาเชิงเปรียบ โดยคำถามมักใช้คำว่า อีหยัง (อะไรเอ่ย) เช่น

ต้นอีหยัง กาบินหนี (คำเฉลยคือ ต้นโคกกระสุนหรือหนามกระสุนหรือหนามดิน เพราะเป็นพืชที่มีผลหนามแหลมใหญ่ 1 อัน และมีหนามเล็กๆ อยู่ทั่วไป พืชชนิดนี้กาหรือนกกลัว ไม่กล้าเข้าใกล้ สรรพคุณ ผลแห้งนำไปต้มกับน้ำดื่มเป็นยาลดความดันโลหิต หากใช้เมล็ดแห้งตำร่วมกับกำลังวัวเถลิง กำลังเสือโคร่งและเคี้ยวผสมจะใช้เป็นยาบำรุงกำลัง) (Thongsa Charoenta, personal communication, 2018)

ต้นอีหยัง ดอกบ่เข้า (คำเฉลยคือ ต้นกระท้อน หรือหมากตอง เพราะคำว่ากระท้อนมีเสียงใกล้เคียงว่า สะท้อน ใครจะทำอะไรก็จะสะท้อนกลับ ดอกไม่เข้า ต้นกระท้อนเป็นไม้ยืนต้น สรรพคุณ ผลมีวิตามินสูง ใช้บำรุงสายตา บำรุงผิว สร้างภูมิคุ้มกัน ทานโรค ช่วยกระตุ้นน้ำย่อย ช่วยเจริญอาหาร ขับของเสียออกทางผิวหนัง และป้องกันผิว) ต้นอีหยัง ป่าชำหมอง (คำเฉลยคือ ต้นชันทองพญาบาท หรือต้นดุกใส สรรพคุณหลากหลาย เช่น แก้โรคปากเปื่อย ขจัดพิษ แก้ไข้ แก้ระบายน้ำเหลืองจากร่างกาย ช่วยรักษาตับพิการ รักษาโรคผิวหนังทุกชนิด แก้อาการพิษในกระดุก รักษาอาการปวดไขข้อ รักษาโรคมะเร็ง เป็นต้น ด้วยความที่ต้นชันทองพญาบาทหรือต้นดุกใสมีสรรพคุณนานัปการนี้จึงทำให้คนเสียชีวิตน้อยลง จึงเปรียบกับป่าชำหมองคือแทบจะไม่ได้ใช้งานนั่นเอง)

ต้นอีหยัง ขี้ช้างฮั่ว(รั่ว) (คำเฉลยคือ ต้นขี้เหล็กชาวบ้านมักปลูกข้างรั้วบ้านหรือรั้วสวนหรือตามข้างทางแถบชนบท คนไทยนำดอกอ่อนและยอดอ่อนมาทำเป็นอาหารเป็นยาระบายชนิดอ่อนสำหรับผู้ที่มีปัญหาท้องผูกชนิดไม่รุนแรง จึงใช้สรรพคุณนี้เป็นคำทาย นอกจากนี้ใบขี้เหล็กมีสรรพคุณเป็นยานอนหลับ ระบุประสาทช่วยคลายเครียด)

2.2 ปริศนาให้ฝึกคิดนอกกรอบ เป็นการตั้งชื่อสมุนไพรซึ่งต้องใช้การตีความทางภาษา คำตอบอาจมีความหมายเป็น 2 นัย หากตีความผิดอาจทำให้บางคนเกิดความเข้าใจผิดได้ เช่น ให้ใช้หมอยแม่ม่าย หรือหมอยยายซี (คำเฉลยคือ ให้ใช้ต้นลิเกาหรือหญ้ายายเถาเป็นพืชตระกูลเฟิร์นทอดเลื้อยพาดพันกับต้นไม้ยืนยาวได้หลายเมตร ลำต้นเป็นเหง้าสั้น

มีขนสีน้ำตาลเข้มหนาแน่น ลำต้นเมื่อแก่จะมีสีดำและเป็นมัน การเปรียบเทียบลักษณะของพืชที่มีลักษณะคล้ายกับขนเพชรของคน Phrasiribunyarat (Bunkoet) (personal communication, 2018) กล่าวว่าบางคนเข้าใจว่า หอมยแม่หม้ายเป็นวัตถุธาตุใช้เป็นยาแก้คุณไสย ส่วนในตำราไทยจะใช้หอมยแม่หม้ายทั้งต้นแก้พิษฝิภายในและฝิภายนอก (Faculty of Pharmaceutical Sciences, Ubon Ratchathani University, September 3, 2014)

3. การไขปริศนาชื่อตำรับยา

ปริศนาประเภทนี้มักจะไม่ใช้คำว่า “อียัง” (อะไรเอ่ย) แต่จะบอกเป็นชื่อตำรับยา เช่น ยานกเขาขัน ได้ไม่รู้ลั้ม สาวน้อยตกเตียง ม้ากระทีบโรง (คำเฉลยคือ ตำรับยาเพิ่มพลังทางเพศหรือแก้อาการเสื่อมสมรรถภาพทางเพศชาย) ยาล้อมลูก (คำเฉลยคือ ตำรับยาบำรุงสตรีมีครรภ์) ยาแก้ธาตุพิการ (คำเฉลยคือ ตำรับยาบำรุงร่างกายให้สมบูรณ์แข็งแรง) ยากินข้าวแซบ (คำเฉลยคือ ตำรับยาเจริญอาหาร) ยาอุปทม (คำเฉลยคือ ตำรับยาแก้กามโรคสำหรับบุรุษ) เป็นต้น นอกจากนี้ ปริศนาตำรับยาและปริศนาชื่อสมุนไพรมักผูกภาษาคล้องจองกันเป็นปริศนาท้าทายความคิดที่ซับซ้อนมากขึ้น เช่น

- ปริศนาตำรับยาอายุวัฒนะ เป็นตำรับยาที่ช่วยให้อายุยืนยาว ร่างกายแข็งแรงเสมือนคืนความเป็นหนุ่มเป็นสาวอีกครั้งหรือยาต้านความเสื่อมชรา ประกอบด้วย “หึ่งอากาศ พาดहांไม้ หงายธรณี หนีสงสาร ไปนิพพานไม่กลับ” ความหมายของตำรับยาอายุวัฒนะ มี 2 นัย คือ

นัยที่ 1 ยาอายุวัฒนะ เป็นยาที่ประกอบด้วยสมุนไพร 5 ชนิด ได้แก่ หึ่งอากาศ (คำเฉลยคือ ผึ้ง คนโบราณใช้น้ำผึ้งเป็นอาหารและยาบำรุงสุขภาพ ตำราไทยใช้เป็นกระสายยา แก้อ่อนเพลีย รักษาแผลภายนอกได้ น้ำผึ้งที่ดีต้องเป็นน้ำผึ้งธรรมชาติในช่วงเดือน 5 เพราะน้ำผึ้งจะมีความเข้มข้นมาก) พาดहांไม้ (คำเฉลย คือเคียวกอสหรือเคียวบระเพ็ด มีรสขม ตำรายาโบราณใช้ยาบำรุงสุขภาพ ช่วยบำรุงเลือด ลดความดันโลหิต ชะลอการแก่ก่อนวัย เจริญอาหาร ชุ่มคอขับเสมหะ แก้ไอ) หงายธรณี (คำเฉลยคือ หัวหญ้าแห้วหมู ใช้เป็นยาเจริญอาหาร แก้ไข้ แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ) หนีสงสารไปนิพพานไม่กลับ (คำเฉลยคือ ผักเสี้ยนผี เป็นผักพื้นบ้านของไทยชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมมารับประทานเป็นอาหาร เป็นผักดองกินกับน้ำพริก มีกลิ่นเหม็น รสร้อนขม ตำราไทยผักเสี้ยนผีมีสรรพคุณทางยา ขับหนองในร่างกาย ทำให้หนองแห้ง รักษาโรคผิวหนัง แก้โรคบิด แก้ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ ปวดตามข้อ

ต่าง ๆ แก่ไข้ แก่ลม แก่ปวดหัว ขับพยาธิในลำไส้ บรรเทาอาการจุกเสียด นำต้นไปต้มสุกดื่ม แก่ปวดหัว ใช้ล้างแผลเรื้อรัง เหมาะสำหรับผู้ป่วยอัมพาต) (Phichiansunthon et al, 2015)

นัยที่ 2 ยาอายุวัฒนะเป็นยาที่ใช้สมุนไพรที่กล่าวนำข้างต้น ช่วยทำให้ธาตุทั้ง 4 ของคนเป็นปกติและในทางพุทธศาสนาให้ความสำคัญทางจิตใจด้วยซึ่งการที่คนเราจะมีอายุยืนยาวนั้นสุขภาพกายต้องแข็งแรงและจิตใจต้องเป็นสุข และความสุขที่สุดของชีวิตคนคือการใกล้ชิดไปสู่นิพพาน กล่าวคือ คนต้องหมดกิเลสด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญสติ ภาวนา ปฏิบัติตามมรรคมืองค์ 8 (ข้อปฏิบัติ 8 ประการ เพื่อความพ้นทุกข์ ได้แก่ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ การเจรจาชอบ การกระทำชอบ การเลี้ยงชีพชอบ ความเพียรพยายามชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจชอบ) (Phrakhru-phithak Amphawan, personal communication, 2018)

- ปริศนาตำรับโอสถของพระพุทธเจ้า เป็นตำรับที่มีความหมาย 2 นัย คือ

นัยที่ 1 เป็นตำรับยารักษาโรคทางกายที่พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายที่อาพาธในอุตุสารทด้วยการรับประทานเภสัช ได้แก่ 1) ประเภทย่น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย 2) ประเภทย่นเหลวที่เจียวแล้วกรองเป็นยา 3) ประเภทย่น มูลเภสัช 4) ประเภทย่นที่เป็นน้ำ ผาดจากต้นไม้อ 5) ประเภทย่นไข่ม้วนเป็นยา 6) ประเภทย่นผลเภสัช 7) ยางไม้ที่เป็นยา 8) เกลือเป็นยา ฯลฯ ตัวอย่าง ตำรับโอสถของพระพุทธเจ้า เช่น การฉนยาตองหมากส้มอมกับน้ำมูตรเน่า กล่าวคือ การนำเอาหมากส้มอม(ผลส้ม) แช่ตองน้ำปัสสาวะของตนเอง 7 วัน แล้วจึงรับประทาน มีสรรพคุณเป็นยารักษาโรคทางกาย เช่น ยาระบาย ยาขับเสมหะ ยาบำรุงธาตุ แก่ไข้ ผายธาตุ รู้ถ่ายรู้ปัดเอง เป็นต้น (Folk Doctor Foundation, 2013)

นัยที่ 2 เป็นตำรับยารักษาโรคทางใจ คือ การใช้ธรรมะของพระพุทธเจ้าในการดับไฟกิเลสในใจ ได้แก่ การถือศีล ปฏิบัติธรรม การภาวนา จะทำให้มีสติ สมาธิ จิตใจสงบหนักแน่น ทนทานไม่หวั่นไหว ก่อให้เกิดสติปัญญา รู้เท่าทันกิเลส ก่อให้เกิดพลังอำนาจต่ออารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบต่อการรับรู้ทั้งทางกายและจิตใจ จึงจะเอาชนะไฟกิเลสหรือทุกข์ทางใจได้จึงนับได้ว่า การปฏิบัติธรรมในทางพุทธศาสนาด้วยการคิดดี พูดดี ทำดี ตำรับโอสถของพระพุทธเจ้าจึงหมายถึงยารักษาจิตใจและยารักษาร่างกายควบคู่กันไปด้วย (Phra-Adun Akkhattham, personal communication, 2018)

4. การไขปริศนาวิธีปรุงยา

วิธีปรุงยาพบว่ามีปริศนาในทุกขั้นตอนดังนี้

4.1 ปริศนาการเก็บยา การเก็บยาจะต้องใช้ “ศาลาปลุกยา” เพื่อให้หมอและผู้ป่วยเกิดความเชื่อมั่นในตัวยาที่ใช้รักษาว่าจะรักษาโรคได้หายแน่นอน

4.2 ปริศนาคาถากำกับยา หมอยาพื้นบ้านจะต้องใช้สมุนไพรร่วมกับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ กล่าวคือ เวลากลางคืนหมอจะต้องทำพิธี “ไซ” หรือเสกเป่าด้วยมนตร์ให้โรคออกจากคนไข้ ตื่นเมื่อไรก็ทำยามนั้น โดยห้ามพูดกับใคร (เป็นการป้องกันโรคสำหรับหมอกับคนไข้ เพราะหมอไม่รู้ว่าคนไข้จะเป็นพาหะของโรคหรือไม่ ขณะเดียวกันก็เป็นการป้องกันโรคจากภายนอกเข้ามาแทรกซ้อนกับโรคที่คนไข้กำลังเป็นอยู่) หรืออาจใช้วิธีตั้งศาลาชั้น 5 (ดอกไม้ธูป เทียน) แล้วเขียนชื่อคนไข้ ก่อนนอนจะต้องทำวัตร สวดมนต์ บริกรรมคาถาแล้วบอกให้ครูหมอช่วยเป่าชื่อคนไข้ให้หายเรียกว่าบริกรรมคาถา (การสวดมนต์บริกรรมคาถานับว่าเป็นภูมิปัญญาของหมอชาวบ้านที่ใช้หลังจากความเชื่อของศาสนาว่ามีพลังมีพละนาถาสามารถดลบันดาลให้คนไข้หายจากอาการเจ็บป่วยได้เร็วขึ้น)

4.3 ปริศนาการ “หลามยา” (ปรุงยา) เป็นวิธีการนำเครื่องยาลงในกระบอกไม้ไผ่ แล้วนำไปเผาไฟให้ยาสุกจากนั้นลอกเปลือกไม้ออกให้เหลือแค่เยื่อไม้ห่อหุ้มยาไว้

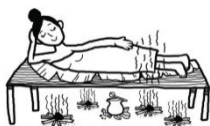
5. การไขปริศนาวิธีรักษา

หมอพื้นบ้านอีสานมีวิธีการรักษาโรคตามความเชื่อจากสาเหตุของการเกิดโรค ได้แก่

1) วิธีการรักษาโรคทางกาย อาทิ โรคมะเอ็ง โรคคะยือ (หอบหืด) รักษาด้วยสมุนไพรหลายชนิด พิธีกรรมและคาถา

2) วิธีการรักษาโรคทางใจที่เกิดจากกายป่วย อาทิ อาการซึมเศร้า เสียใจ ตกใจ ความเครียด ที่ร่างกายได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจจากการ ที่ร่างกายทำงานหนักจนเกินไปหรือในกรณีหญิงหลังคลอดสูญเสียเลือดและพลังงานมากในขณะคลอดจะทำให้เจ็บป่วยหรือตายได้ ต้องรักษาด้วยการ “เข้ากำหรือเข้ากรรม” ซึ่งเป็นวิธีการรักษาสุขภาพของสตรีหลังคลอดบุตรแล้วเสียเลือดมาก หรือคนที่ประสบอุบัติเหตุที่เสียเลือดมาก (Weesapen et al, 2007; Klinhom, 2009) กล่าวคือสตรีต้องย่างไฟ (อยู่ไฟ) ต้มน้ำสมุนไพร ร้อน การอาบน้ำสมุนไพรร้อนหรือการอบด้วยไอน้ำสมุนไพรแบบชาวอีสานโบราณด้วยการใช้สมุนไพรห่มด้วยผ้าห่มเพื่อใช้ไอน้ำร้อนของสมุนไพรช่วยขับเหงื่อและน้ำคาวปลา (ของ

เสีย/พิษ) ออกจากร่างกายที่จะทำให้ร่างกายแข็งแรงดี ดังภาพที่ 1 (แสดงการเข้ากำหรือเข้ากรรม) นอกจากนี้มีข้อปฏิบัติตนหรือข้อห้าม อาทิ ห้ามออกจากเรือนไฟโดยเด็ดขาด ห้ามกินอาหารแสลง งดการมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น

การย่างไฟ (อยู่ไฟ)

การอบสมุนไพร

ภาพที่ 1 การเข้ากำหรือเข้ากรรมหลังจากสตรีคลอดบุตรด้วยนอนย่างไฟ (อยู่ไฟ)
และการอบสมุนไพร
ที่มา : Sridharmma et al. (2018)

3) วิธีการรักษาโรคที่เกิดจากอำนาจเหนือธรรมชาติ หมอพื้นบ้านอีสานเชื่อว่า หากคนไข้เจ็บป่วยที่ไม่สามารถอธิบายมูลเหตุของโรคได้ ชาวอีสานจะเชื่อว่าเกิดจากภูตผีเป็นผู้กระทำ เช่น โรคไหลตาย โรคที่เกิดจากไสยศาสตร์ เช่น โรคกระโดด (ผีหนังเป็นตุ้มคัน เปื้อย กลิ่นเหม็นไปทั้งตัว ชาวบ้านเชื่อว่าผีจอมปลวกกระทำ (Klinhom, 2009, p.38) ผีเข้าสิงร่าง (ผีปอบ) ผีแม่มา้ย เป็นต้น ซึ่งชาวอีสานบางกลุ่มใช้วิธีการรักษาคนป่วยทางร่างกายด้วยการประคิษฐ์อวัยวะเพศชายวางไว้หน้าบ้านเพื่อให้ผีพอใจ ใช้สมุนไพรรักษาการอักเสบของผิวหนังและใช้การรักษาอาการทางใจด้วยพิธีกรรมและเวทมนต์คาถาด้วยเชื่อว่าสิ่งที่กระทำเหล่านี้จะมีพลังอำนาจในการรักษาโรคให้คนป่วยหายจากโรคเร็วขึ้น

4) วิธีการรักษาโรคที่พุทธศาสนิกชนบางคนเชื่อว่ามีมูลเหตุจากกรรม แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรก คือ โรคที่เกิดจากกรรมเก่า เชื่อว่าเป็นโรคที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ประเภทหลัง คือ โรคที่เกิดจากกรรมปัจจุบันที่ทำผิดศีล

5) วิธีการรักษาอยู่กำหรือการเข้าปริวาสกรรมดังที่พระภิกษุพึงกระทำจะชำระศีลให้บริสุทธิ์ในการบำเพ็ญในทางจิตของ ตนจะช่วยลดหรือบรรเทาวิบากกรรมจากโรคเรื้อรังอันตรายได้บ้างซึ่งเป็นการรักษาโรคตามความเชื่อที่มีมาแต่อดีต

นอกจากนี้ ผลการศึกษาการไขปริศนาศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทยในภาคอีสานพบว่าปัญหาความเจ็บป่วยเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การแพทย์พื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในภาคอีสานมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมภาคอีสานมาเป็นเวลานาน มีรูปแบบและวิธีการรักษาที่เข้าใจได้ ส่วนที่ระบุว่าด้วยเชื้อโรคและมูลเหตุของการเกิดโรคของหมอพื้นบ้านชาวอีสานโบราณกับทัศนะของแพทย์แผนปัจจุบันอาจมีความแตกต่างกันไปบ้าง เนื่องจากสังคมปัจจุบันมีเครื่องมือที่ทันสมัยช่วยตรวจหาข้อมูลช่วยในการวินิจฉัยโรค

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

ปริศนาศาสตร์การแพทย์ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสานนับว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพของท้องถิ่นและสังคมไทยอันเป็นลักษณะทางเอกลักษณ์ในการเฝ้าระวังพึ่งตนเอง การพึ่งพาอาศัยกันหลักคุณธรรมและความเอื้ออาทรของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทยอีสานจากอดีตถึงปัจจุบัน เมื่อพิจารณาผลการศึกษาศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยภาคอีสานในคัมภีร์ยาโบราณอีสานและผลจากการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยภาคอีสานในด้านเนื้อหาของปริศนาศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านจะพบการกล่าวถึง ที่มาของชื่อโรคและลักษณะอาการ เครื่องปรุงยา วิธีปรุงยา วิธีการรักษาโรค และข้อควรระวัง ซึ่งสอดคล้องกับ Mahidol University Foundation (1999, pp.239-249) ที่ทำการวิจัยภูมิปัญญาพื้นบ้านไทย โดยศึกษาจากพ่อใหญ่จารย์เคน ลาวงค์ หมอพื้นบ้านอีสานจังหวัดมหาสารคามในด้านความเชื่อเกี่ยวกับสาเหตุของความเจ็บป่วย โดยเฉพาะโรคที่พบบ่อยในชุมชน อาการของโรคที่ปรากฏ วิธีและขั้นตอนการรักษา ตำรายา วิธีการและปริมาณยาที่ใช้ในแต่ละการรักษาโรค และในด้านการใช้ภาษาแล้วพบว่าการใช้ภาษา “ปริศนา” จะเป็นการใช้คำศัพท์เฉพาะ การใช้ภาษาพูดแทนภาษาเขียน การใช้ภาษาในลักษณะสำนวนและการใช้โวหาร ฯลฯ ซึ่งสอดคล้องกับ Kopsiriphat (2005) ที่ศึกษาภูมิปัญญาอีสานในพิธีกรรมด้านความเชื่อเพื่อการรักษาพยาบาลผ่านทางภาษาของชาวภูไท โดยสรุปของปริศนาศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สามารถแบ่งปริศนาที่พบได้เป็น 4 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1 ปริศนาเพื่อรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางปัญญาด้านเภสัชกรรม ซึ่งในอดีตความรู้ในการดูแลรักษาสุขภาพจะเป็นมรดกทางปัญญาที่หมอฟันบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสานได้สืบทอดความรู้จากตำรายาโบราณ (Organizational knowledge) ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน และความรู้ที่อยู่ในตัวของหมอพื้นบ้านแต่ละบุคคล (Tacit knowledge)

ซึ่งสอดคล้องกับ Krirat (2006) ที่ศึกษามิติทางวัฒนธรรมในการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน พบว่าทุนทางธรรมชาติและทุนทางสังคมเป็นปัจจัยเอื้อที่ก่อให้เกิดวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพแบบพื้นบ้าน และการถ่ายทอดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจากคนรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่ง โดยมีวัดเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรและการบำบัดรักษาในตำรายาต่างๆ มักจะถ่ายทอดผ่านครอบครัว ซึ่งความรู้บางเรื่องที่ได้ค้นพบ ทดลองด้วยตนเองแล้วได้ผลก็จะเก็บซ่อนเอาไว้เป็นปริศนาเพื่อรักษาความรู้มรดกเป็นมรดกให้แก่ทายาท ดังนั้นการนำเอาตำรายาในแต่ละชนวนในคัมภีร์ยาโบราณอีสานมาใช้เลยจึงทำได้ยาก ผู้สนใจต้องมีความรู้แบบสหศาสตร์หรือพหุวิทยา (Multidisciplinary) ในระดับดีมาก

แบบที่ 2 ปริศนาคำทายเพื่อการศึกษา ครูหมอพื้นบ้านจะผูกปัญหาทางด้านเภสัชกรรมให้แก่หรือทายความ รู้หรือทำนายความรอบรู้และความเฉลียวฉลาด (Cleverness) ของลูกศิษย์ในการดูแลรักษาสุขภาพชวนให้ผู้สนใจใคร่รู้ ไขปริศนามีทั้งการตั้งชื่อยา ชื่อสมุนไพรแต่ละชนิด ผูกการคิดและสืบค้นศึกษาค้นคว้าจากตำรายาเล่มอื่น ๆ ที่มีนักวิชาการได้อธิบายไว้ และจากการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้าน

แบบที่ 3 ปริศนาการใช้ภาษาเพื่อประโยชน์ในการจำหน่ายสินค้า เชิญชวนให้ทดลองอดอ้างสรรพคุณ บอกที่มาของชื่อยา ชื่อโรค ชื่อสมุนไพร

แบบที่ 4 ปริศนาคำทายเพื่อใช้ทายเล่นยามว่างเพื่อความสนุกสนานกันในครอบครัวและหมู่มิตรสหาย

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาผลการไขปริศนาศาสตร์การแพทย์ในมุขที่สะท้อนให้เห็นถึงการศึกษาและวัฒนธรรม สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1) ด้านการศึกษา การเรียนรู้ศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านอีสานจำเป็นต้องมีครูหมอพื้นบ้านที่เก่ง มีสติปัญญาดี มีความรอบรู้ในศาสตร์หลายแขนง โดยครูเขียนตำรายา

หรือครูจะบอกแต่ตัวยาและวิธีกินยา ของแสลงที่ห้ามกิน อาการของโรคมิได้บอกไว้ หมอพื้นบ้านต้องใช้วิธีสังเกตและสอบถามอาการจากคนไข้เวลารักษา เมื่อเวลารักษาคนไข้หลายราย ถามอาการบ่อยๆ เข้าก็มีความรู้มากขึ้น (Phonsiriphing, Usuppharat & Supcharoen, 1998, p.14) ครูหมอพื้นบ้านส่วนหนึ่งเล่าประสบการณ์ตรงให้ลูกศิษย์ได้เรียนรู้ จดจำโดยอาจผูกเป็นปริศนาและไขปริศนามีทั้งแบบบอกอรรถลักษณะของสิ่งไม่มีชีวิตมาเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิตมากที่สุด รองลงมาคือการบอกอรรถลักษณะของสิ่งมีชีวิตมาเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิตซึ่งสอดคล้องกับ Noicharoen (2019, p.4) ที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างคำถามกับคำตอบโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคำตอบให้สามารถตีความได้และหน้าที่ในการเบี่ยงเบนความเข้าใจอันแสดงถึงภูมิปัญญาในการใช้ภาษาของคนไทยที่สร้างสรรค์ปริศนาคำทาย นอกจากนี้ร่อรรถลักษณะของสิ่งมีชีวิตยังสร้างความบันเทิงในปริศนาคำทายอีกด้วย แสดงให้เห็นภูมิปัญญาและวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตตามวิถีไทยในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย สิ่งของเครื่องใช้ การแต่งงาน อาหาร และการดูแลสุขภาพ ปริศนาแบบไม่จงใจซึ่งมีเจตนาต่างกัน ซึ่งคำเฉลยของปริศนาจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชื่อโรค มูลเหตุของการเกิดโรคตามทัศนะของแพทย์พื้นบ้านอีสานเพื่อฝึกฝนผู้เรียน ได้แก่ 1) ฝึกคิดตามขนบ (Tradition Thinking) 2) ฝึกคิดนอกขนบ (Lateral Thinking) 3) ฝึกการตีความ 4) ฝึกการสังเกตอย่างละเอียดถี่ถ้วน (Good observation) 5) ฝึกการสืบค้นคำตอบหรือฝึกหาความหมายเกี่ยวกับศาสตร์การดูแลสุขภาพสุขภาพ ซึ่งทัศนะของศาสตร์การแพทย์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสานจะมีทัศนะเหมือนกับศาสตร์การแพทย์แบบพุทธวิธี (Khemaphirat, 2005) ได้แก่ แนวคิดว่าร่างกายประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 ความไม่สมดุลของธาตุทั้ง 4 จะทำให้คนเจ็บป่วย การรักษาจะใช้สมุนไพร ยา และวิธีการสร้างภูมิคุ้มกันโรค การป้องกันโรค นอกจากนี้การดูแลสุขภาพแบบพุทธวิธีได้ระบุเพิ่มเติมว่ากิเลสทำให้เกิดโรคทางจิต โรคที่รักษาไม่หายเป็นอันตรายถึงชีวิตมีมูลเหตุจากกรรมในอดีตชาติและสามารถบำบัดโรคด้วยพระธรรมโอสธและใช้พุทธานุภาพ

อนึ่ง การไขปริศนาตามเนื้อหานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Khlaisuban (1988, pp.17-18) โดยพิจารณาเนื้อหาจากคำตอบเป็นหมวดหมู่ ได้แก่ ปริศนาคำทายเกี่ยวกับพืช สัตว์ ธรรมชาติ อวัยวะของร่างกาย กริยาอาการหรือการกระทำ เครื่องใช้ อาหารการกิน ศาสนา ฯลฯ ปริศนาหลายคำตอบผูกขึ้น เพื่อช่วยจดจำตำรายาในแต่ละขนานได้ดี ผู้สนใจต้องมีความรู้แบบสหศาสตร์หรือพหุวิทยา (Multidisciplinary) ทั้งทางด้านเภสัชกรรม พุทธศาสตร์ สยาศาสตร์ เวทมนต์คาถา ให้แก่หรือทายความรู้หรือทำทายความรู้และ

ความเฉลียวฉลาด (Cleverness) ของลูกศิษย์ ส่วนการผูกปรีศนาแบ่งจิ้งหะ คำสัมผัส เพื่อให้ปรีศนามีความไพเราะ ชวนให้สนใจ ซึ่งการไขปรีศนาส่วนใหญ่เป็นตำรับยาที่มีทั้งการตั้งชื่อยาและชื่อสมุนไพรหลายชนิดผูกไว้เป็นชุด(ยาชุม) การเล่นภาษาเช่นนี้สอดคล้องกับ Nami (1984) กล่าวว่าปรีศนาคำทายของไทยทั้ง 4 ภาค มักจะมีการเล่นคำแบบมีสัมผัสและมีจิ้งหะตลอดจนการใช้โวหารเชิงเปรียบเทียบจะทำให้บทปรีศนาคำทายมีความไพเราะเสริมให้ผู้ไขปรีศนามีความสนใจมากยิ่งขึ้น

2) ด้านวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี การไขปรีศนาศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ไทยในภาคอีสาน พบว่า ชาวอีสานให้ความเคารพและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ครูหมอพื้นบ้านที่ประสาทวิชาแพทย์ให้แก่ตน เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาตัวยาที่อยู่ตามธรรมชาติ ดังนั้นเมื่อจะรักษาผู้ป่วยรายใดจะต้องมีแตงขนั้ 5 เพื่อบูชาพระพุทธเจ้า อริยสงฆ์และครูบาอาจารย์ (ปรีศนาตัวเลข) (ขนั้ 5 หรือเบญจขนั้เป็นหลักธรรมคำสอนในศาสนาพุทธประกอบด้วย 1 กอรูปธรรม(ร่างกาย)และ 4 นามธรรม (เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ) 4 ส่วนเหล่านี้เป็นความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ที่ก่อให้เกิดเป็นคนหรือเป็นสัตว์) โดยใช้เทียนขาวและดอกไม้สีขาวอย่างละ 5 คู่ใส่พานหรือภาชนะที่สะอาด (เทียน หมายถึง ตัวแทนของพระพุทธศาสนา ดอกไม้ หมายถึง เครื่องบูชา สีขาวหมายถึง ความบริสุทธิ์) ดลบันดาลให้ได้ยาคี การรักษาได้ผลดี สร้างความเชื่อมั่นให้แก่หมอและคนป่วย ความเชื่อและความศรัทธาที่ตนมี เป็นพลังที่มีอานุภาพช่วยลดบันดาลหายจากความทุกข์กายและทุกข์ทางใจ เกี่ยวกับพลังพลาสมาในการใช้ภาษาตามที่ Thawisuk (1977, pp.85-87) กล่าวถึงการสร้างปรีศนาคำทายของอีสาน ได้แก่ ปรีศนาขึ้นต้นปัญหาด้วยคำว่า “แม่นหยั่ง” ปรีศนาที่เป็นคำสั้นๆ หรือคำคำเดียว ปรีศนาที่สร้างตัวปัญหาก่อนและตั้งคำถามตอนท้ายส่วนการแบ่งจิ้งหะ คำสัมผัสของปรีศนาศาสตร์พื้นบ้านอีสานจะมีแนวคิดสอดคล้องกับ Nami (1984, pp.195-214) ว่าการแบ่งผูกปรีศนาแบบมีจิ้งหะ คำสัมผัสนี้จะทำให้บทปรีศนาคำทายมีความไพเราะ เสริมให้ผู้ตอบมีความสนใจที่จะ ไขปรีศนามากยิ่งขึ้น

การที่คัมภีร์ยาใบลานอีสานไม่ระบุข้อมูลโดยละเอียดปกปิดความรู้บางส่วนนั้น สะท้อนภาพทางวัฒนธรรมได้ 3 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 คือ ความเป็นเจ้าของตำรับยา ตำรับยาบางขนานไม่บอกข้อมูลที่สำคัญ อาทิ เทคนิคการเก็บยา ปริมาณการใช้ยา วิธีปรุงยา ซึ่งศาสตร์การแพทย์พื้นบ้านที่มักจะถ่ายทอดด้วยการบอกเล่าและปฏิบัติต่อกันมาแล้ว ใช้ได้ผลดี การนำปรีศนาภาษายาเป็นการรักษาลิขสิทธิ์ทางปัญญาของหมอยาพื้นบ้านแต่ละ

คนไว้เพื่อส่งมอบเป็นมรดกทางปัญญาให้แก่ทายาทหรือลูกศิษย์เท่านั้น ตำรับยาสมุนไพรใด ๆ ที่บันทึกไว้ในตำราโดยไม่ไขปริศนาให้รู้แจ้งอาจจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพได้ มิติที่ 2 คือ วัฒนธรรมการให้ความเคารพครูหมอและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพ ดังนั้นการจะรักษาสุขภาพคนป่วยแต่ละคนจะต้องมีพิธีไหว้ครู พิธีปราบมาร พิธีขอยาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลสมุนไพร เชื่อว่าจะทำให้ได้ยาที่มีฤทธิ์ดีและรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า มิติที่ 3 คือ การดูแลรักษาสุขภาพจะมีข้อห้าม (ชะล่ำ) ของคนป่วย เชื่อว่าหากปฏิบัติดีตามจะเกิดผลดีต่อสุขภาพ มิติที่ 4 คือ การสร้างสังคมเอื้ออาทร หมอพื้นบ้านทุกคนจะมีการบูชาครูและมีเงินค่าค่ายเพียงเล็กน้อย เชื่อกันว่าหากใครเรียกเงินทองมากเกินไปที่ครูกำหนดจะเป็นการกระทำผิดครู เวทมนตร์คาถากำกับยาจะเสื่อม ผู้คนจะเสื่อมศรัทธา

References

- Chakchai, C. (2018). **Synthesis of wisdom in care and treatment of cancer that appears in Isan medicine on palm leaf manu script**. Maha Sarakham: Maha Sarakham Rajabhat University. (In Thai)
- Faculty of Pharmaceutical Sciences, Ubon Ratchathani University. (n.d.). **Herbs database Faculty of Pharmaceutical Sciences, Ubon Ratchathani University**. Retrieved from <http://www.phargarden.com/main.php>. (In Thai)
- Folk Doctor Foundation. (1983). **Elixir of life**. Retrieved from <https://www.doctor.or.th/article/detail/6653>. (In Thai)

- Khemaphirat, S. (2005). **A Comparative study of the Buddhist's holistic health care and Thai traditional medicine** (Master's thesis). Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Bangkok. (In Thai)
- Klaisuban, P. (1983). **The Riddles**. Bangkok : Suthisarn Printing. (In Thai)
- Klinhom, U. (2009). **Clarification traditional medicine in palm leaf manuscript, Northeastern Thailand : Mak mai fever case study**. Bangkok : Health Systems Research Institute (HSRI). (In Thai)
- Kopsiriphat, W. (2006). **Translation : A linguistic approach**. (2nd ed.). Maha Sarakham: Mahasarakham University Printing. (In Thai)
- Krairat, T. (2018). **Cultural dimensions of health care in the traditional way of ethnic groups in Northeastern region** (Master's thesis). Mahasarakham University, Maha Sarakham. (In Thai)
- Kujariwanich, S. (1992). **Role adaptation of folk healers in Thai-Lao communities, Nakornpanom province** (Master's thesis). Mahidol University, Bangkok. (In Thai)
- Nami, W. (1984). **Studying Thai Guessing Puzzles** (Master's thesis), Srinakharinwirot University Prasanmit, Bangkok. (In Thai)
- Noicharoen, N. (2014). **Seamantic Features of life in Thai riddles** (Master's thesis). Srinakharinwirot University Prasanmit, Bangkok. (In Thai)
- Phichiansunthon, C. Chawalit, M. & Chiirawong, W. (2016). **Description of Phra Osot Narayana texts**. Bangkok : Amarin Printing. (In Thai)

- Praphawicha, S. (2003). **Research report on the study of Isan folk medicine.** Maharakham: Walairukhavej Botanical Research Institute, Mahasarakham University. (In Thai)
- Phonsiriphong, S. (1998). **A study of Thai traditional medicine wisdom : Por Yai Kane Laawong** (2nd ed.) Bangkok : Institute of Thai Traditional Medicine, Department of Medicine, Ministry of Medicine Public Health. (In Thai)
- Ramathibodi Hospital. (2018). **Widowed ghost took his life; Beliefs from the ancients to the sudden unexpected death syndrome.** Retrieved from <https://th.city/F600>. (In Thai)
- Sridharmma, K. (2018). **The Research on knowledge management : The wisdom of local I-San medicine for healer.** Maha Sarakham: Rajabhat Maha Sarakham University. (In Thai)
- Thawisuk, B. (1977). **Folklore.** Bangkok : Ramkamhaeng University Printing. (In Thai)
- Weesapen, W. (2007). **Mahachai temple medical text edited from palm leaf in Mahachai temple, Royal monastery, Mueang district, Maha Sarakham province.** Ubon Ratchathani: Siritham Opset Printing House. (In Thai)
- Wichitphan, P. (1980). **Ghost House.** Retrieved from <https://www.doctor.or.th/columnist/list/5869>.

**บทบาทของวัดศาลาแดงเหนือต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ
บ้านศาลาแดงเหนือในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี***

The role of Wat Sala Daeng Nuea towards the Community
Lifestyle of Thai-mon Ban Saladaeng Nuea in Samkhok District,
Pathumthani Province

ชนาคล์กัญญกร พันธุ์หัวพันกร¹ / สุพิชชา โตวิวิชญ์²
Shanaclunkanyakon Punwatannakon¹ / Supitcha Tovivich²

^{1,2} สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
กรุงเทพมหานคร 10200, ประเทศไทย

^{1,2} Vernacular Architecture Program, Faculty of Architecture, Silpakorn University.
Bangkok 10200, Thailand

Corresponding author. Email: Thesisandresearch@gmail.com

Received: May 18, 2021

Revised: July 3, 2021

Accepted: July 21, 2021

Abstract

This article aims to 1) study the role of Wat Sala Daeng Nuea in the way of life of Thai-Mon community, Ban Saladaeng Nuea in Sam Khok district, Pathumthani province; 2) to study the relations of Wat Sala Daeng Nuea and the Thai-Mon community, Ban Saladaeng Nuea in the conservation and restoration of cultural heritage. This study is a qualitative research whose data was collected from documents and Key Informants by purposive sampling method using in-depth interviews with Key-Informants and

participant observation. The selected sample population consists of (1) a group of 4 Mon villagers, (2) a group of 3 Mon temple committees, (3) a group of 3 Mon monks, and (4) Wat Saladaeng Nuea, a total of 10 people. The results showed that there is a strong connection in role of Wat Sala Daeng Nuea in the way of life of Thai-Mon communities Ban Saladaeng Nuea in the conservation and restoration of cultural heritage with focusing on (1) Role of villagers (2) Role of a temple committee (3) Role of a temple (4) Role of a monk (5) Building accessed area. From the details mentioned above, it is known that the role and use of space build up relationship and connection of religious activities together and such activities lead to the conservation and restoration of the Mon cultural heritage

Keywords: Temple Role, Wat Sala Daeng Nuea, Community Lifestyle, Thai-mon

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบทบาทของวัดศาลาแดงเหนือ ต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ บ้านศาลาแดงเหนือในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี 2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างวัดศาลาแดงเหนือกับชุมชนไทย-มอญ บ้านศาลาแดงเหนือ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ สำคัญ (Key Informant) โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลที่ สำคัญ (Key-Informant) และวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) กลุ่มประชากรตัวอย่างที่เลือก ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มชาวบ้านเชื้อสายมอญ จำนวน 4 คน (2) กลุ่มกรรมการวัดเชื้อสายมอญ จำนวน 3 คน (3) กลุ่มพระสงฆ์เชื้อสายมอญ จำนวน 3 รูป และ (4) วัดศาลาแดงเหนือ รวมทั้งหมด 10 คน ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของวัด ศาลาแดงเหนือต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ บ้านศาลาแดงเหนือ ยังมีความเชื่อมโยงในการ

อนุรักษ์พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมอย่างเข้มแข็ง โดยมุ่งประเด็นไปที่ (1) บทบาทของชาวบ้าน (2) บทบาทกรรมการวัด (3) บทบาทวัด (4) บทบาทพระสงฆ์ (5) พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคาร จากรายละเอียดต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นทำให้รู้ว่าบทบาทและการเข้าใช้พื้นที่ สร้างความสัมพันธ์และเชื่อมโยงสู่การทำกิจกรรมทางศาสนาร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมนั้นนำไปสู่การอนุรักษ์พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมมอญ

คำสำคัญ: บทบาทของวัด วัดศาลาแดงเหนือ วิถีชีวิตชุมชน ไทย-มอญ

บทนำ

ชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือเป็นชุมชนที่เก่าแก่ มีวัฒนธรรม ประเพณีประจำชนชาติที่สืบทอดมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งวัฒนธรรมมอญนั้นล้วนมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นภาษา ขนบธรรมเนียมปฏิบัติ และประเพณีต่าง ๆ โดยศูนย์กลางการประกอบพิธีกรรมจะรวมอยู่ที่วัดศาลาแดงเหนือ (Kaewyok, 2013, p.4) ดังนั้นชาวบ้านศาลาแดงเหนือจึงให้ความสำคัญกับวัดศาลาแดงเหนือเป็นอย่างมาก วัฒนธรรม ประเพณีทางศาสนาของชาวมอญบ้านศาลาแดงเหนือที่ยังคงปฏิบัติอยู่

บรรพชนชาวมอญของชุมชนบ้านศาลาแดงเหนือส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองเมาะตะมะ หรือเมาะลำเลิง จากประเทศพม่าเนื่องจากพ่ายแพ้สงครามพม่าจึงได้อพยพครอบครัวกันมาตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (Kittiwattanavanich, 2013, p. 42)

ชุมชนมอญบ้านศาลาแดงเหนือให้ความสำคัญกับพระพุทธศาสนามาก เนื่องจากชาวบ้านเป็นพุทธศาสนิกชนที่นับถือพุทธศาสนาอย่างสูงสุด ปฏิบัติตามคำสอนและประกอบพิธีกรรมเนื่องในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด โดยมีพระอาจารย์บุญนาค ปทุมโม เจ้าอาวาสองค์ที่ 4 (Muangngam, 2004, p. 69) จนถึงเจ้าอาวาส องค์ที่ 8 (ปัจจุบัน พ.ศ. 2538-2564) ชื่อพระครูปทุมธรรมพิลาส (ทวี อดิวิโร) ของวัดศาลาแดงเหนือเป็นผู้สั่งสอนเทศนาให้ชาวบ้านยึดหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาเพื่อนำมาปรับใช้กับการดำรงชีวิต (Kaewyok, 2010, pp. 6-14) จะเห็นได้ว่า ชาวบ้านศาลาแดงเหนือให้ความสำคัญกับหลักธรรมศาสนาเป็นอย่างมาก ในการประพฤติตามหลักธรรมอันดังมานี้

ชาวบ้าน(บ้านศาลาแดงเหนือ) เป็นชุมชนที่มีการปรับตัวที่ดีควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เกิดขึ้นโดยไม่ละทิ้งวัฒนธรรมเก่าแก่ของตน ชาวบ้านยังคงปฏิบัติตามครรลองครองธรรมที่ยึดถือมาแต่อดีต ในการดำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมมอญ โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ (Konthong, 2016, pp. 112-115) ประกอบไปด้วย 1) วัตถุโบราณ ได้แก่ กะทะขนมครกดินเผา คัมภีร์ใบลานมอญ เครื่องกรองน้ำ เรือโบราณ เป็นต้น 2) โบราณสถาน ได้แก่ กุฏิพระ บ้านเรือนมอญ หอไตรปิฎก เจดีย์มอญ เป็นต้น 3) ประเพณีและความเชื่อ ได้แก่ ประเพณีวันสงกรานต์ ภาษามอญเรียกว่า กะต๊ะ ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวมอญ โดยมีพิธีแห่หงส์ ธงตะขาบโดยจะแห่ทางหงส์รอบเจดีย์มอญ 3 รอบก่อนจะชักขึ้นสู่ยอดเสาเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า พิธีสงฆ์น้ำพระสงฆ์ การดักบาตรน้ำผึ้ง เป็นต้น 4) วิถีชีวิตประจำวัน ได้แก่ อาหารที่มีต้นตำรับมาจากคนมอญ เช่น ขนมจีน ข้าวแช่ ปลา ร้ามอญ ซึ่งหลักฐานดังกล่าวเป็นการแสดงถึงพลังความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในกลุ่มชาวมอญบ้านศาลาแดงเหนือได้เป็นอย่างดี และยังสะท้อนให้เห็นในรูปของเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ด้วย

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงได้ทำการค้นคว้าและสนใจศึกษาบทบาทของวัดศาลาแดงเหนือต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ บ้านศาลาแดงเหนือ โดยศึกษาความเชื่อมโยงสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม ว่ามีมากน้อยเพียงใด รวมถึงปัจจุบันคนในหมู่บ้านนั้นตระหนักถึงและรับรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของตนในการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมนั้นมากน้อยเพียงใด

วัดศาลาแดงเหนือ

วัดศาลาแดงเหนือ จึงมีชื่อมอญว่า “เกียปราน” ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทิศตะวันออก ต.เชียงรากน้อย อ.สามโคก จ.ปทุมธานี สร้างในปีพ.ศ.2359 วิสุคามสีมา ในปี พ.ศ.1 มกราคม 2409 (M. Kaewyok, personal communication, October 5, 2019) วัดศาลาแดงเหนือเป็นวัดเก่าแก่สังกัดธรรมยุตสร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 2 นอกจากจะเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านแล้ว พระสงฆ์มอญยังมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำชุมชนและอบรมสั่งสอน เยาวชนให้เข้ามาบวชเรียนศึกษาพระธรรมวินัย การนับถือพุทธศาสนาของคนมอญค่อนข้างเคร่งครัดและมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดกิเลส และเพื่อนิพพาน เจ้าอาวาสวัดศาลาแดงเหนือ องค์ที่ 8 (ปัจจุบัน พ.ศ.2538-2564) ชื่อพระครูปทุมธรรมพิลาส

(ทวิ อติวิโร) วัดศาลาแดงเหนือแบ่งเขตพื้นที่ภายในออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

1) เขตพุทธาวาส

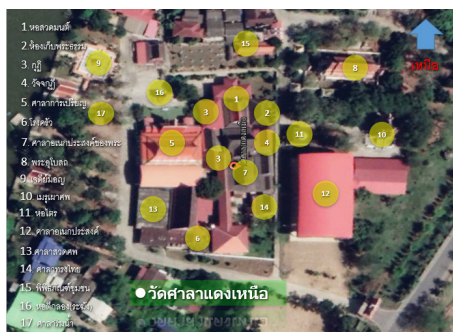
เป็นพื้นที่สำหรับพระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เป็นเสมือนสัญลักษณ์แห่งสถานที่ประทับขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมหลักสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพระพุทธองค์และพิธีกรรมต่างๆ คือ 1) พระอุโบสถ 2) ศาลาการเปรียญ 3)เจดีย์มอญ 4) หอระฆัง 5) หอไตร 6) หอสวดมนต์ เป็นต้น

2) เขตสังฆาวาส

หมายถึงขอบเขตบริเวณพื้นที่ส่วนหนึ่งของวัด ที่กำหนดไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้สามารถปฏิบัติภารกิจส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวเนื่องกับพิธีการใดทางศาสนา อันได้แก่ 1) กุฏิ 2) กัปปิยกุฎ 3) หอนั่น 4) วัจจกุฎ 5) หอไตร 6) ห้องสรงน้ำ 7) ศาลาท่าน้ำ 8) ธรรมศาลา เป็นต้น

3) เขตธรณีสงฆ์

หมายถึงเขตพื้นที่ในพระอารามที่วัดกำหนดพื้นที่บางส่วนที่เหลืจากการจัด ให้เป็นเขตพื้นที่สำหรับเอื้อประโยชน์ใช้สอยในเชิงสาธารณประโยชน์ในลักษณะ ต่าง ๆ ของวัด เช่น ใช้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อสร้างความร่มรื่นให้วัด หรือใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างอาคารอื่น ๆ เช่น สร้างเมรุสำหรับฌาปนกิจศพชุมชน เป็นต้น

ภาพที่ 1 ผังแสดงรายละเอียดพื้นที่ภายในวัดศาลาแดงเหนือ
ที่มา: วนาศิลป์กัญญกร พันธุ์หว่าทันกร (ถ่ายเมื่อ 12 มิถุนายน 2562)

ชุมชนบ้านศาลาแดงเหนือ

บ้านศาลาแดงเหนือ ภาษามอญเรียกว่า “สะปราง” เป็นชื่อหมู่บ้านใหญ่อยู่ในเมืองเมะตะมะ ประเทศพม่าในปัจจุบัน บ้านศาลาแดงเหนือเป็นชุมชนมอญตั้งอยู่ในเขตตำบลเชียงรากน้อย ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา อยู่ใต้หมู่บ้านวัดพลับมาประมาณ 2 กิโลเมตร บ้านศาลาแดงเหนือเป็นชุมชนมอญที่มีบ้านเรือนค่อนข้างหนาแน่น มีการจัดระเบียบถนนเส้นทางเดินในหมู่บ้านอย่างเป็นระเบียบ มีการขยายตัวของชุมชนทางด้านหลังของหมู่บ้าน (M. Kaewyok, personal communication, October 9, 2019) บรรพชนชาวมอญของบ้านศาลาแดงเหนือส่วนใหญ่อพยพมาจากเมืองเมะตะมะ หรือเมะลาลัง จากประเทศพม่า เนื่องจากพ่ายแพ้สงครามพม่าจึงได้อพยพครอบครัวกันมาตั้งถิ่นฐานบริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ภาพที่ 2 พื้นที่วัดและชุมชนบ้านศาลาแดงเหนือ

ที่มา: ขนาดเล็กกันยกร พันธุ์หว้าทันกร (ถ่ายเมื่อ 12 มิถุนายน 2562)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทของวัดศาลาแดงเหนือต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ บ้านศาลาแดงเหนือในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ (บ้านศาลาแดงเหนือ) ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาถึงรูปแบบวิถีชีวิตชุมชนไทยเชื้อสายมอญ (บ้านศาลาแดงเหนือ) อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ที่มีผลต่อบทบาทของวัดของการดำเนินชีวิตในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี การศึกษาจะเน้นรายละเอียดในแง่ของ ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อ พิธีกรรม เรือนที่อยู่อาศัย การแต่งกาย ภาษา อาหาร ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงศึกษาถึงเหตุปัจจัยและกระบวนการก่อรูปจากรูปแบบวิถีชีวิตชุมชนกับวัด รวมทั้งการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม

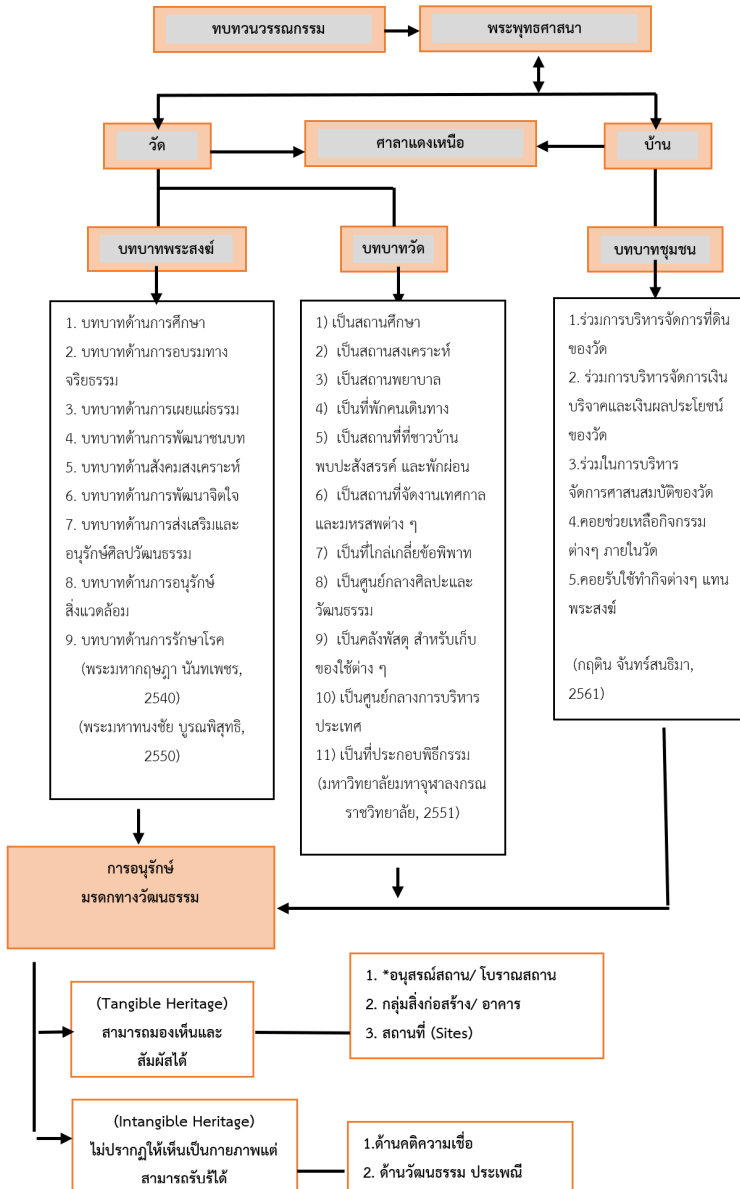
2. ขอบเขตด้านพื้นที่

2.1 พื้นที่วัดและบ้านศาลาแดงเหนือ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลเชียงรากน้อย อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี คัดเลือกจากวัดที่มีเอกลักษณ์ความเป็นมอญ มีชุมชนไทย-มอญโดยรอบอาศัยอยู่ มีสัญลักษณ์ที่บ่งถึงความเป็นมอญในพื้นที่วัดศาลาแดงเหนือ มีผู้สนับสนุนสำคัญคืออธิบดีผู้พิพากษา ศาลอุทธรณ์ (นายสุดใจ ไกรจิตติ) มีเจดีย์มอญแบบขเวมอตอ มีบ้านเรือนมอญ มีเสาชิงส์ ธงตะขาบที่วัด

3. ขอบเขตด้านประชากร

3.1 กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มชาวบ้านเชื้อสายมอญ จำนวน 4 คน (2) กลุ่มกรรมการวัดเชื้อสายมอญ จำนวน 3 คน (3) กลุ่มพระสงฆ์เชื้อสายมอญ จำนวน 3 รูป และ (4) วัดศาลาแดงเหนือ รวมทั้งหมด 7 คน 3 รูป กลุ่มชาวไทยเชื้อสายมอญที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บริเวณวัดศาลาแดงเหนือ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี

กรอบแนวคิดในการวิจัย (conceptual framework)

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ที่มา: ขนาคัลภักย์กร พันธุ์หว้าทันกร (ออกแบบเมื่อ 9 มีนาคม 2562)

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษางานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant) โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-Informant) และวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลให้เข้าใจถึงบทบาทและความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นภายในวัดและชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ผล มาจำแนกเป็นหมวดหมู่ หาความหมาย เพื่อเชื่อมโยงให้เห็นถึงประเด็นต่างๆ โดยผ่านการนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบของการพรรณนา จากนั้นออกสำรวจภาคสนามควบคู่ไปกับการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องประกอบกับการสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ก่อนนำมาสู่กระบวนการวิเคราะห์ สรุปและเสนอแนะในที่สุดตามรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ กลุ่มที่ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก ((In-Depth Interview))ประกอบไปด้วย (1) กลุ่มชาวบ้านเชื้อสายมอญ จำนวน 4 คน (2) กลุ่มกรรมการวัดเชื้อสายมอญ จำนวน 3 คน (3) กลุ่มพระสงฆ์เชื้อสายมอญ จำนวน 3 รูป และ (4) วัดศาลาแดงเหนือ (โดยสัมภาษณ์ผ่านทางพระสงฆ์ผู้ดูแลวัดชุดเดิมในกลุ่มที่ 3 เนื่องจากวัดเป็นสถานที่) รวมทั้งหมด 7 คน 3 รูป

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างชนิดปลายเปิด (Structure In-Depth Interview)) จัดทำร่างแบบสัมภาษณ์และรายการคำถามแต่ละประเด็น ตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ โดยอาจารย์ที่ปรึกษาว่าตรงตามเนื้อหาและมีข้อมูลครบถ้วนหรือไม่ จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary) เป็นการเก็บข้อมูลในลักษณะข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหนังสือและเอกสารงานวิชาการต่าง ๆ ทั้ง

ที่เป็นหนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ งานเขียนทางวิชาการ บทความทางวิชาการ ตลอดจนหนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ

3.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) และวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) การวิจัยครั้งนี้ใช้ทั้งการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

4.2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้ โดยทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์แบบสัมภาษณ์

โดยการนำแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 ไปวิเคราะห์ตามกรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (Krittin Chansonthima, 2018) ในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของชาวบ้านกับบทบาทของกรรมการวัด และแบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2 มี 2 ส่วน โดยในส่วนแรกนำไปวิเคราะห์ตามกรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2008) ในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของวัด กับส่วนที่สอง นำไปวิเคราะห์ตามกรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (Phramaha Kritsada Nantaphet, 1997) และ (Phramaha thanongchai Buranaphisut, 2007) ในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

การวิเคราะห์ บทบาท (ชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ และกรรมการวัด)

ในการวิเคราะห์บทบาทของชาวบ้าน วัด พระสงฆ์ และกรรมการวัด ได้ทำการวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บทบาทของชาวบ้าน

ตารางที่ 1 บทบาทชาวบ้านและหมวดหมู่ความเป็นไทยมอญและไทยพุทธ

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กฤติน จันทรสันธิมา)	SD A1	หมวด หมู่	SD A2	หมวด หมู่	SD A3	หมวด หมู่	SD A4	หมวด หมู่	ผลคะแนน รายชื่อ
1.ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด		ก 2		ก2		ก2		ก2	0
2.ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	ข	✓	ข	✓	ก2	✓	ก2	4
3.ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	ข	✓	ข	✓	ข	✓	ข	4
4.ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด	✓	ค	✓	ค	✓	ค	✓	ค	4
5.ทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์	✓	ข	✓	ข	✓	ข	✓	ข	4
ผลคะแนนรายบุคคล	4		4		4		4		
หมวดหมู่									
ก ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้วโดยที่.....									
ก 1 ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามีใครรับหน้าที่นั้นไป									
ก 2 ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่าเป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ									
ข ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ									
ค ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ									

จากตารางที่ 1 สรุบบทบาทของชาวบ้าน ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ1ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด ชาวบ้านส่วนใหญ่มองว่าเป็นหน้าที่ของไวยาวัจกร กรมศาสนา และกรรมการวัด (A. Jaichob, personal communication, October 9, 2019) ซึ่งในอดีตพระมอญกับชาวบ้านเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาตลอดซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ(ก2)ทั้งหมด ในส่วนข้อ2ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค ชาวบ้าน ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในเรื่องเกี่ยวกับค่าใช้จ่าย ค่าสาธารณูปโภคต่างๆ การก่อสร้างอาคาร และปฏิสังขรณ์วัด บุรณะวัดและค่าน้ำค่าไฟฟ้า (C. Ruangpetch, personal communication, October 5, 2019) ซึ่งอยู่ในหมวด(ข)ทั้งหมด ข้อที่3ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด ชาวบ้านยังให้ความสำคัญทางด้านนี้อยู่เนื่องจากเป็นศูนย์กลางของชุมชนจำต้องคอยดูแลเป็นการสืบทอดศาสนาพุทธทางหนึ่งและยังป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาด้วยรวมถึงเป็นการรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ของ(ข)ทั้งหมด ในข้อที่4ช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ภายในวัด ชาวบ้านยังให้ความสำคัญทางด้านนี้อยู่เน้นจุดประสงค์หลักเหมือนเดิมในอดีตและปัจจุบันเมื่อมีกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นโดยจะสอดแทรกคติ

จากตารางที่ 2 สรุปบทบาทวัด จากข้อค้นพบในข้อ 1 เป็นสถานศึกษา SD-B1 บอกว่าวัดยังเป็นที่สอนภาษามอญช่วงวันพระ โดยสอนเน้นการพูดและอ่านมากกว่า การเขียนซึ่งเป็น ประเพณีมอญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Phrakhr Pathumthammathirat, personal communication, October 5, 2019) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วน SD-B2 ไม่ได้ตอบอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) และ SD-B3 บอกว่าเป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในส่วนข้อ 2 เป็นสถานสงเคราะห์ SD-B1 กล่าวว่าวัดให้ผู้สูงอายุสวดมนต์ภาษามอญตอนเย็นเพื่อสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมอญซึ่งเป็นวัฒนธรรมมอญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วน SD-B2 อยู่ในหมวดหมู่ A1 และ SD-B3 อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 3 เป็นสถานพยาบาล พระสงฆ์กล่าวว่าเป็นหน้าที่ของภาครัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 4 เป็นที่พักคนเดินทาง SD-B1 บอกว่าเป็นที่พักชาวบ้านต่างถิ่นมาร่วมงานที่วัดเช่นงานบวช งานศพ งานสงกรานต์ (Phranarin Thawaro, personal communication, October 5, 2019) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วน SD-B2, B3 ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 5 เป็นสถานที่พบปะสังสรรค์ พระสงฆ์ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 6 เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล พระสงฆ์เน้นประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา เพื่อเป็นการอนุรักษ์และสืบสานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและบูชาพระพุทธเจ้า การขึ้นปีใหม่ของชาวมอญด้วยซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 7 เป็นที่ใกล้เคียงข้อพิพาท SD-B1 ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ส่วน SD-B2, B3 กล่าวสอดคล้องกันว่าเป็นหน้าที่ของภาครัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2) ในข้อที่ 8 เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม พระสงฆ์กล่าวสอดคล้องกันในเรื่องมีพิพิธภัณฑ์ โบราณมอญ เจดีย์มอญ หินกรองน้ำโบราณ เพื่อสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมพร้อมทั้งระลึกถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ (Phraman Jokwaro, personal communication, October 5, 2019) ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 9 เป็นคลังพัสดุเก็บของใช้ต่าง ๆ พระสงฆ์ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 10 เป็นศูนย์กลางการบริหารประเทศ SD-B1 ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ส่วน SD-B2 ไม่ได้ตอบอะไร เช่นกันซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) และ SD-B3 อยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 11 เป็นที่ประกอบพิธีกรรม พระสงฆ์กล่าวถึงบั้งสุกุลอัฐิปู่ตายาย งานบวช สร้างน้ำพระ โขนจุก แห่หงส์ ธงตะขาบ งานศพซึ่งทั้งหมดเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมมอญซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ทั้งหมด

3. บทบาทของพระสงฆ์

ตารางที่ 3 บทบาทของพระสงฆ์และหมวดหมู่ความเป็นไทยมอญและไทยพุทธ

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (พระมหากษัตริย์ นันทเพรช) และ (พระมหาทรงชัย บุรณพิสุทธิ)	SD B1	หมวด หมู่	SD B2	หมวด หมู่	SD B3	หมวด หมู่	ผลคะแนน รายข้อ
1. บทบาทด้านการศึกษา	✓	ค		ก 1		ก 1	1
2. บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
3. บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
4. บทบาทด้านการพัฒนาชนบท			ก 2		ก 2		0
5. บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์	✓	ข	✓	ข		ก 1	2
6. บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
7. บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม	✓	ค	✓	ค	✓	ค	3
8. บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม		ก 1		ก 1		ก 1	0
9. บทบาทด้านการรักษาโรค		ก 2		ก 2		ก 2	0
ผลคะแนนรายบุคคล	6		5		4		
หมวดหมู่							
ก	ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้วโดยที่.....						
ก 1	ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้ระบุว่ามีใครรับหน้าที่นั้นไป						
ก 2	ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์กรของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ						
ข	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ						
ค	ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ						

จากตารางที่ 3 สรุปบทบาทของพระสงฆ์ จากเดิมในข้อ 1 บทบาทด้านการศึกษา SD-B1 บอกว่ามีการศึกษานิกธรรม บาลี และภาษามอญเพื่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และภาษามอญซึ่งเป็นประเพณีมอญมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ส่วน SD-B2, B3 ไม่ได้พูดถึงซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ A1 ในส่วนข้อ 2 บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม SD-B1 เน้นให้ให้ชาวบ้านถือศีล 5, 8, 10 เพื่อระงับโทษทางกายและจากอันเป็นกิเลส ส่วน SD-B2 เน้นการถือศีล 227 ข้อสำหรับพระเป็นสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ ข้อห้ามของพระ อยู่ในหมวดหมู่ (ข) และ SD-B3 เน้นอบรมชาวบ้านถือศีล 5 ซึ่งเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติของพุทธบริษัทอยู่ในหมวดหมู่ (ข) เช่นกัน ในข้อที่ 3 บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม SD-B1 บอกว่าการเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อยู่ในหมวด (ข) ส่วน SD-B2 เน้นการเทศนา การทำวัตร สวดมนต์เน้นกุศลพิธีมาแต่ครั้งพุทธกาล อยู่ในหมวดหมู่ B และ SD-B3 เน้นการเทศนา ทำวัตรสวดมนต์เข้าเย็น

เป็นความเคารพบูชาพระรัตนตรัยอยู่ในหมวด(ข)เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 4 บทบาทด้านการพัฒนาชนบท SD-B1 บอกว่ากระทรวงมหาดไทยเป็นผู้จัดการและ SD-B2, B3 บอกเป็นหน่วยงานของรัฐซึ่งก็อยู่ในหมวดหมู่ (ก2) เช่นเดียวกัน ในข้อที่ 5 บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ SD-B1 มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนเพื่อตอบแทนชาวบ้าน และเป็นนโยบายของทางวัดซึ่งอยู่ในหมวด(ข)และ SD-B2 มอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียน โดยเน้นนโยบายการปกครองคณะสงฆ์ข้อ 6 ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ ส่วน SD-B3 ไม่ได้พูดถึง ซึ่งอยู่ในหมวด (ก1) ในข้อที่ 6 บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ SD-B1 เน้นนั่งสมาธิเจริญวิปัสสนาเพื่อให้พ้นทุกข์เข้าถึงมรรคผลนิพพาน อยู่ในหมวดหมู่ (ข) ส่วน SD-B2 เน้นวิปัสสนากรรมฐานสำหรับพระซึ่งเป็นการปลดปล่อยกิเลส หรือความทุกข์ต่าง ๆ อยู่ในหมวดหมู่ (ข) และ SD-B3 เน้นวิปัสสนากรรมฐานเพื่อช่วยบรรเทา และบำบัดโรคทางใจต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ข) ในข้อที่ 7 บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์กล่าวถึงการสงวนรักษาโบราณมอญ เจดีย์มอญ การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่าง ๆ เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมไว้ รวมถึงเพื่อบูชาและระลึกถึงพระพุทธเจ้าอยู่ในหมวดหมู่ (ค) ในข้อที่ 8 บทบาทด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พระสงฆ์ไม่ได้พูดถึงอยู่ในหมวดหมู่ (ก1) ในข้อที่ 9 บทบาทด้านการรักษาโรค พระสงฆ์บอกเป็นหน้าที่ของโรงพยาบาล หมอ หน่วยงานของรัฐซึ่งอยู่ในหมวดหมู่ (ก2)

4. บทบาทกรรมการวัด

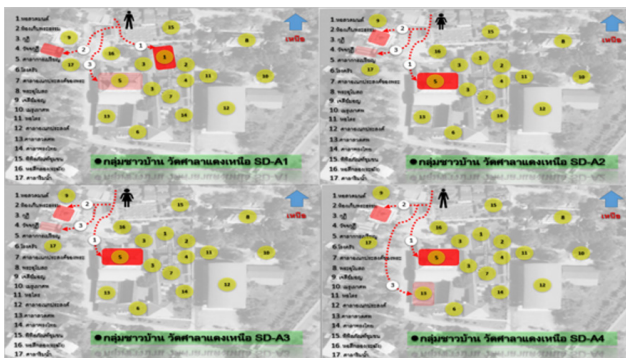
ตารางที่ 4 บทบาทของกรรมการวัดและหมวดหมู่ความเป็นไทยมอญและไทยพุทธ

กรอบความคิดเชิงทฤษฎีของ (กลยุทธ์ จักรสานธิดา)	SD C1	หมวด หมู่	SD C2	หมวด หมู่	SD C3	หมวด หมู่	ผลคะแนน
1. ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
2. ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
3. ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
4. ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด	✓	ค	✓	ค	✓	ค	3
5. ทำกิจกรรมต่าง ๆ แทนพระสงฆ์	✓	ข	✓	ข	✓	ข	3
ผลคะแนนรายบุคคล	5		5		5		
หมวดหมู่							
ก ไม่มีบทบาทหน้าที่แล้วโดยที่.....							
ก 1 ไม่มีบทบาทหน้าที่และไม่ได้รับว่ามีใครรับหน้าที่นั้นไป							
ก 2 ไม่ได้มีบทบาทหน้าที่แต่มีระบุว่า เป็นองค์กรส่วนกลาง องค์การของรัฐเป็นผู้บริหารจัดการ							
ข ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ							
ค ยังมีบทบาทหน้าที่อยู่โดยมีลักษณะคล้ายกันทั้งไทยมอญและไทยพุทธ							

จากตารางที่ 4 สรุปบทบาทกรรมการวัด ได้ข้อค้นพบจากเดิมว่า ในข้อ 1 ร่วมการบริหารจัดการที่ดินของวัด กรรมการวัดมองว่าใช้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเพื่อเอนกประสงค์ โดยมีกิจกรรมทางด้านจัดสรรพื้นที่สร้างพิพิธภัณฑ์และอื่นๆเช่นโรงจอดรถ ศาลาริมน้ำ สวนหย่อม ซึ่งอยู่ในหมวด(ข)ทั้งหมด ในส่วนข้อ 2 ร่วมการบริหารจัดการเงินบริจาค กรรมการวัดกล่าวถึงเกี่ยวกับรายได้ทำบัญชีสำหรับเงินบริจาคและเงินบริจาคเพื่อบูรณะวัด ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ข้อที่ 3 ร่วมจัดการศาสนสมบัติของวัด กรรมการวัดกล่าวถึงคล้าย ๆ กันในเรื่องการบูรณปฏิสังขรณ์อาคารสถานที่ มีการบำรุงรักษาและซ่อมแซมอาคารกับการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในวัด ทั้งหมดนี้ก็เพื่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้รวมถึงให้มีความเป็นระเบียบ สะอาดตา สะอาดใจในบริเวณพื้นที่วัดด้วยซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด ในข้อที่ 4 ช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด กรรมการวัดกล่าวถึงคล้าย ๆ กันโดยเน้นด้านงานประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ การจัดทอดกฐิน รวมถึงงานตามเทศกาลของชุมชน เช่นงานสงกรานต์ แห่หงส์ ธงตะขาบ ถือเป็นการเพื่อเผยแพร่เอกลักษณ์วัฒนธรรมมอญและสืบสานเอกลักษณ์ประเพณีชาวมอญด้วย (W. Ruangsawang, personal communication, October 9, 2019) ซึ่งอยู่ในหมวด (ค) ข้อที่ 5 ทำกิจกรรมต่าง ๆ แทนพระสงฆ์ กรรมการวัดกล่าวถึงในด้านการเตรียมการปฏิบัติงาน ศาสนพิธีต่าง ๆ รวมถึงประสานงานในงานศาสนพิธี ซึ่งอยู่ในหมวด (ข) ทั้งหมด

การวิเคราะห์ พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคาร

1. ชาวบ้าน

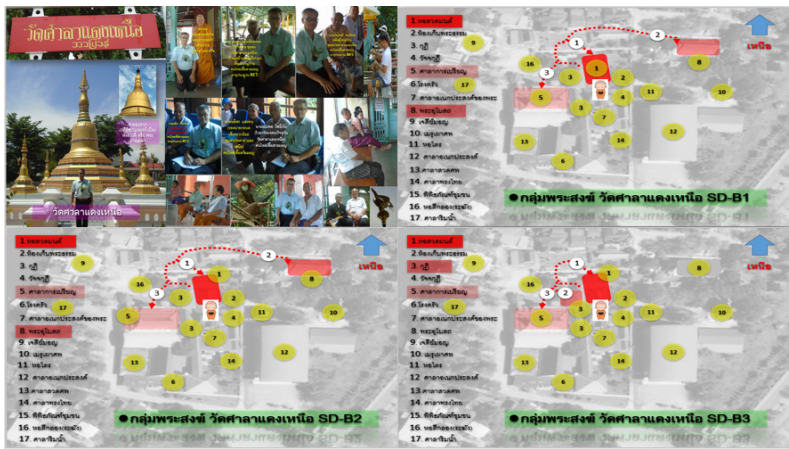
ภาพที่ 4 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ
ที่มา: ชนาคลักษณ์นกร พันธุ์หว่าพันกร (ออกแบบเมื่อ 12 มิถุนายน 2562)

ตารางที่ 5 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้าน วัดศาลาแดงเหนือ

กลุ่มชาวบ้าน (วัดศาลาแดงเหนือ)	SD A1	SD A2	SD A3	SD A4	ผลคะแนน รายข้อ
1. ศาลาการเปรียญ	2	2	2	2	8
2. หอสวดมนต์	3				3
3. พระอุโบสถ					0
4. พื้นที่ริมน้ำ	3	1	1		5
5. เจดีย์มอญ		1	1	1	3
6. ศาลาสวดศพ				1	1
7. พิพิธภัณฑ					0
8. กุฏิพระ			2	2	0
ผลคะแนนรายบุคคล	8	4	4	4	
คะแนน					
*** เข้าทุกวัน	3				
** เข้าทุกวันพระ (อาทิตย์ละครั้ง)	2				
* เข้า 1 เดือน - 1 ปี	1				

สรุปข้อค้นพบจากภาพที่4และตารางที่5 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มชาวบ้านว่า ในข้อ1ศาลาการเปรียญ ชาวบ้าน จะเข้าพื้นที่ทุกวันพระ (อาทิตย์ละครั้ง) เพราะชาวบ้าน เคารพในพระพุทธศาสนา มาก และยังเป็นพื้นที่ที่พระสงฆ์แสดงธรรมให้แก่ชาวบ้านและชุมชนและยังเป็นที่พักผ่อนการกุศลด้วย ซึ่งในข้อนี้อยู่ในลำดับที่ 1 ส่วนข้อ 4 พื้นที่ริมน้ำ เป็นสถานที่ที่ชาวบ้าน A2, A3 เข้าไปใช้ประมาณช่วง 1 เดือน - 1 ปี ส่วนชาวบ้าน A1 เข้าไปใช้ทุกวันเนื่องจากเป็นช่างไม้จึงเข้าไปซ่อมอาคารสถานที่ต่างๆภายในวัด ส่วน A4 ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก แต่ก็อยู่ในลำดับที่ 2 ของความถี่การเข้าใช้พื้นที่ ส่วนข้อ 5 เจดีย์มอญ เป็นสถานที่ที่ชาวบ้าน A2, A3, A4 เข้าไปใช้พื้นที่ค่อนข้างบ่อย ประมาณช่วง 1 เดือน - 1 ปีครึ่งหนึ่ง ส่วน A4 ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก เนื่องจากเป็นเจดีย์มอญที่เคารพ ศรัทธาในการระลึกถึงพระพุทธเจ้า ส่วนข้อ 2 หอสวดมนต์ ชาวบ้าน A1 เข้าบ่อยสุดเพราะมีพระหยกขาว พระพุทธรูปที่ทำจากหยกสีขาว ซึ่งได้ัญเชิญมาจากประเทศพม่า มาประดิษฐานที่วัดศาลาแดงเหนือเมื่อปี พ.ศ. 2452 ที่ชาวบ้านให้ความเคารพ นับถือ ส่วน A2, A3, A4 ไม่ได้พูดถึงหรือให้สนใจมากนัก

2. พระสงฆ์

ภาพที่ 5 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของพระสงฆ์ วัดศาลาแดงเหนือ
ที่มา: ชนาคัลลักษณ์กร พันธุ์หว่าทันกร (ออกแบบเมื่อ 12 มิถุนายน 2562)

ตารางที่ 6 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์

กลุ่มพระสงฆ์ (วัดศาลาแดงเหนือ)	SD B1	SD B2	SD B3	ผลคะแนน รายชื่อ
1. ศาลาการเปรียญ	2	2	2	6
2. หอสวดมนต์	3	3	3	9
3. พระอุโบสถ	2	2		4
4. พื้นที่ริมน้ำ				0
5. เจดีย์มอญ				0
6. กุฏิพระ			3	3
ผลคะแนนรายบุคคล	7	7	8	
คะแนน				
*** เข้าทุกวัน	3			
** เข้าทุกวันพระ (อาทิตย์ละครั้ง)	2			
* เข้า 1 เดือน - 1ปี	1			

สรุปข้อค้นพบจากภาพที่ 5 และตารางที่ 6 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มพระสงฆ์ ซึ่งในข้อ 2 หอสวดมนต์ พระสงฆ์จะเข้าพื้นที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่น ๆ เป็นลำดับที่ 1 เนื่องจากหอสวดมนต์เป็นสถานที่ทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นทุกวัน การทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็นธรรมเนียมสืบแบบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งพระสงฆ์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อรับฟังโอวาทเป็นกิจวัตรประจำวัน การทำวัตรมีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งคือเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั่นเอง (ซึ่งมีลักษณะการเข้าพื้นที่คล้ายกับพระสงฆ์ของวัดมอญทั่วไป) ส่วนข้อ 3 พระอุโบสถ พระสงฆ์ B1, B2 ให้ความสำคัญในการเข้าพื้นที่พระอุโบสถเป็นลำดับที่ 2 เนื่องจากพื้นที่นี้ถือเป็นอาคารที่สำคัญภายในวัดเนื่องจากเป็นสถานที่ที่พระภิกษุสงฆ์ใช้ทำ สังฆกรรมตามพระวินัยวันที่พระสงฆ์ ลงฟังพระปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน เรียกว่าวันอุโบสถ และพระสงฆ์มีการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเช่นการสวดในวันโกน (ปรังผม) ก่อนวันพระวัน, งานบวช งานสงกรานต์ เป็นต้น ส่วน B3 ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก ส่วนข้อ 1 ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทางพุทธศาสนาซึ่งพระสงฆ์ ส่วนใหญ่เข้าช่วงวันพระ และในส่วนข้อ 6 กุฏิพระ พระสงฆ์ B3 ให้ความสำคัญในการใช้พื้นที่รูปเดียว เนื่องจากเป็นพระมาจากพื้นที่อื่นและยังอายุมามากทำให้เดินทางไม่สะดวก

3. กรรมการวัด

ภาพที่ 6 พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารของกรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ
ที่มา: ชนาคลักษณ์นกร พันธุ์หว่าทันกร (ออกแบบเมื่อ 12 มิถุนายน 2562)

ตารางที่ 7 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด

กลุ่มกรรมการวัด (วัดศาลาแดงเหนือ)	SD C1	SD C2	SD C3	ผลคะแนน รายข้อ
1. ศาลาการเปรียญ	3	3	3	9
2. หอสวดมนต์	3		3	6
3. พระอุโบสถ				0
4. พื้นที่รมน้ำ				0
5. เจดีย์มอญ		2		2
6. หอไตร	2	2	2	6
ผลคะแนนรายบุคคล	8	7	8	
คะแนน				
*** เข้าทุกวัน	3			
** เข้าทุกวันพระ (อาทิตย์ละครั้ง)	2			
* เข้า 1 เดือน - 1ปี	1			

สรุปข้อค้นพบจากภาพที่ 6 และตารางที่ 7 การเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ สรุปข้อค้นพบการเข้าใช้สอยอาคารของกลุ่มกรรมการวัด วัดศาลาแดงเหนือ ในข้อ2หอสวดมนต์ กรรมการวัด C1, C3 จะเข้าพื้นที่ที่ต่ำกว่าพื้นที่อื่น ๆ เป็นลำดับที่ 1 เนื่องจากหอสวดมนต์เป็นสถานที่ที่มีพระพุทธรูปหยกขาว ชาวบ้านเรียกกันว่า "หลวงพ่อขาว" เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างจากหยกสีขาว แกะสลักศิลปกรรมแบบมอญ เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านเป็นอย่างมาก (P. Jaichob, personal communication, October 5, 2019) ส่วน C2 ไม่ได้สนใจมากนัก จึงไม่ได้พูดถึง ข้อ1ศาลาการเปรียญ กรรมการวัด เข้าพื้นที่นี้ในการทำกิจกรรมช่วงวันพระ และเข้าทุกวันเพื่อสวดภาษามอญช่วงบ่าย 3 โมงเย็น ส่วนในข้อ 7 หอไตร หอไตรใช้เป็นที่พักเก็บคัมภีร์ ใบลานมอญที่จารึกคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าพระไตรปิฎก ซึ่งถือว่าเป็นของสูง เป็นของศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งกรรมการวัดจะเข้ามาช่วงวันพระ (M. Phogoen, personal communication, October 9, 2019) ในส่วนข้อ5เจดีย์มอญ กรรมการวัด C2 ให้ความสนใจเข้าพื้นที่ในช่วง 1 เดือน - 1 ปีเท่านั้น ส่วนกรรมการวัด C1, C3 ไม่ได้ให้ความสนใจมากนัก

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขอแบ่งการอภิปรายผลการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้ (1) ประเด็นด้านบทบาท ประกอบไปด้วย บทบาทชาวบ้าน, บทบาทวัด, บทบาทพระสงฆ์, บทบาทกรรมการวัด (2) ประเด็นด้านพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคาร ประกอบไปด้วย การเข้าใช้พื้นที่ของชาวบ้าน การเข้าใช้พื้นที่ของพระสงฆ์ และการเข้าใช้พื้นที่ของกรรมการวัด ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นนี้ มีความเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาบทบาทของวัดศาลาแดงเหนือต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ บ้านศาลาแดงเหนือในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี (2) เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ (บ้านศาลาแดงเหนือ) ในการอนุรักษ์พื้นที่พุมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของวัดศาลาแดงเหนือต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ บ้านศาลาแดงเหนือในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประเด็นด้านบทบาท

1.1 บทบาทของชาวบ้านและกรรมการวัด มีปัจจัยสำคัญที่ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสำคัญกับบทบาทรวมถึงความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ ในการอนุรักษ์พื้นที่พุมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป โดยมีผลปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

1) ด้านการจัดการศาสนสมบัติของวัด ชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสำคัญกับการจัดการศาสนสมบัติของวัดมาก อันเนื่องมาจากพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวพันฝังรากลึกอย่างแนบแน่นในวิถีชีวิตความเป็นอยู่กับ สังคมไทย-มอญมาอย่างยาวนาน (Krueewitchayachan, 1994, p. 55) และเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย-มอญด้านต่าง ๆ เช่น ด้านภาษา วรรณกรรม ศิลปกรรม จิตรกรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น ชาวบ้านและกรรมการวัดหลายท่านกล่าวว่า วัดเป็นส่วนหนึ่งของชาวบ้านและชุมชน เพราะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้านและชุมชน บางครั้งการรักษามรดกทางวัฒนธรรมด้านศาสนสมบัติไว้ให้ยืนยาว สิ่งสำคัญก็คือการบูรณปฏิสังขรณ์ บำรุงรักษา และการซ่อมแซมอาคารภายในวัด ซึ่งชาวบ้านและกรรมการวัดให้ความสำคัญอย่างมาก

2) ด้านการช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด ชาวบ้านและกรรมการ

วัดให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดมากเนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดทำให้ชาวบ้านมีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาและความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นมอญเช่นประเพณีวันสงกรานต์ (ภาษามอญเรียกว่า กะต๊ะ ถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวมอญ) ซึ่งในกิจกรรมสงกรานต์จะสอดแทรกความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ ของชาวมอญไว้มากที่สุดเช่น (1) การแห่ทางหงส์ ธงตะขาบ (แห่สะต๊ะโน้) โดยจะแห่ ทางหงส์รอบเจดีย์มอญ 3 รอบก่อนจะชักขึ้นสู่ยอดเสาเพื่อบูชาพระพุทธเจ้า (Thanasaksiri, 2010, p. 65) (2) ธรรมเนียมการทำบุญอุปัชฌาย์บวช ชาวมอญเรียกว่า แจ็คชอยจู้ด คือการทำพิธีบั้งสุกลให้กับญาติมิตรและบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว (Kaewyok, 2012, p. 9) (3) การแต่งกายชุดมอญไปวัด (4) การทำข้าวแช่ไปวัด (5) การสวดมนต์ภาษามอญ (6) การละเล่นพื้นเมือง การละเล่นสะบ้า (มอญ) (ว่อน-ฮะ-นิ) เป็นต้น

3) ด้านการทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์ ชาวบ้านและกรรมการ

วัดให้ความสำคัญกับการทำกิจกรรมต่างๆ แทนพระสงฆ์เพราะวิถีของชาวไทยมอญต้องการทำบุญเพื่อไปสู่ภพที่ดีเพื่อเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า เช่นกิจกรรมจัดอาสาสงฆ์ในงานสวดพระอภิธรรม การทำหน้าที่รับ-จ่ายเงินแทนพระ การจัดเตรียมอาหารให้พระสงฆ์ การปฏิบัติงานศาสนพิธีช่วงวันพระ เป็นต้น

1.2 บทบาทของวัด มีปัจจัยสำคัญที่สถานที่วัดให้ความสำคัญกับบทบาทรวมถึงความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป โดยมีผลปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

1) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล วัดศาลาแดงเหนือมีความสำคัญเป็น

สถานที่จัดงานเทศกาลในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและกิจกรรมของชาวบ้าน วัดมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านใกล้ชิดกันและทำให้เกิดบริบทของการอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมของชาวบ้านศาลาแดงเหนือเช่น (1) การอนุรักษ์ประเพณีทางพระพุทธศาสนา (2) ประเพณีสงกรานต์ (3) การปฏิสังขรณ์ สร้าง ต่อเติม อาคารสถานที่ (การอนุรักษ์ฟื้นฟูสถานที่ให้ดูดีขึ้น) เป็นต้น

2) เป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม วัดศาลาแดงเหนือมีความสำคัญใน

การเป็นศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรม เนื่องจากวัดศาลาแดงเหนือมีโบราณวัตถุ ที่ควรค่าแก่

การอนุรักษ์ให้รุ่นต่อ ๆ ไปได้ศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของตนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ไบลานมอญ หินกรongน้ำโบราณ (Muangngam, 2004, p. 49) ธรรมาสันยอดนางซี เป็นที่สำหรับพระสงฆ์นั่งแสดงธรรม เรือโบราณ บ้านเรือนมอญ เจดีย์มอญ เป็นต้น

3) เป็นที่ประกอบพิธีกรรม วัดศาลาแดงเหนือมีความสำคัญโดยเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมต่างๆของชาวบ้าน ทำให้วัดและชาวบ้านมีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันเช่น งานบวช งานแต่งงาน งานเผาศพ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันมาฆบูชา เป็นต้น

1.3 บทบาทของพระสงฆ์ ปัจจัยสำคัญที่พระสงฆ์วัดศาลาแดงเหนือมีบทบาทสำคัญที่ทำให้ความเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ ในการอนุรักษ์พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป โดยมีผลปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้

1) บทบาทด้านการอบรมทางจริยธรรม นับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์วัดศาลาแดงเหนือได้มีส่วนสำคัญกับชาวบ้านบ้านศาลาแดงเหนือมาโดยตลอด และยังทำหน้าที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนารวมถึง ให้ชาวบ้านถือศีล 5, 8, 10 ในวันพระ ทำให้อ่อนมีความเชื่อมโยงในการอนุรักษ์พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป

2) บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม ในข้อนี้บทบาทของพระสงฆ์วัดศาลาแดงเหนือทำหน้าที่ในการการเทศน์ แสดงธรรม ปาฐกถาธรรม เป็นหน้าที่ในการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านในการอนุรักษ์พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป รวมถึงหน้าที่โดยตรงเช่นการท้าวไตรสวดมนต์เช้าเย็นของพระสงฆ์

3) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ ในข้อนี้บทบาทของพระสงฆ์วัดศาลาแดงเหนือทำหน้าที่ในการพัฒนาจิตใจตนเองกับจิตใจของชาวบ้านโดยการนั่งสมาธิ เจริญวิปัสสนา วิปัสสนากรรมฐาน เป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านในการอนุรักษ์พื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปได้

4) บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ในข้อนี้บทบาทของพระสงฆ์วัดศาลาแดงเหนือทำหน้าที่ในการสงวนรักษาไบลานมอญ (ซึ่งในสมัยก่อน พระสงฆ์วัดศาลาแดงเหนือ นิยมเขียนหนังสือบนไบลาน) เจดีย์มอญ การปฏิสังขรณ์เจดีย์มอญ อาคารต่าง ๆ

2. ประเด็นด้านพื้นที่การเข้าใช้สอยอาคาร

2.1 กลุ่มชาวบ้าน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มชาวบ้านเข้าใช้พื้นที่ ศาลาการเปรียญ เป็นอันดับแรกเนื่องจากมีพิธีกรรมและกิจกรรมที่ชาวบ้านเข้ามาเกี่ยวข้องกับ เช่น การทำบุญวันพระ ซึ่งเป็นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา รองลงมาก็ไปที่หอสวดมนต์เพราะ มีพระพุทธรูปหยกขาวที่ต้องไปกราบไหว้

2.2 กลุ่มพระสงฆ์ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มพระสงฆ์เข้าใช้สอยอาคารหอสวดมนต์มากที่สุด อันเนื่องมาจากการทำวัตรเช้าและทำวัตรเย็นเป็นธรรมเนียมเปลี่ยนแบบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งพระสงฆ์จะเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเพื่อรับฟังโอวาทเป็นกิจวัตรประจำวัน การทำวัตรมีจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่งคือเพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้านั่นเอง ซึ่งถือว่ามีความเชื่อมโยงในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของพระสงฆ์ รองลงมาก็ ศาลาการเปรียญ และพระอุโบสถ ตามลำดับ

2.3 กลุ่มกรรมการวัด จากการศึกษาพบว่า กลุ่มกรรมการวัดเข้าใช้สอยอาคาร ศาลาการเปรียญมากที่สุด เนื่องจากมีกิจกรรมต่างๆที่กรรมการวัดต้องคอยดูแล เช่น กิจกรรมวันพระซึ่งจะมีทุกอาทิตย์ เดือนละ4ครั้ง ตามด้วยหอสวดมนต์ เจริญมอญ ตามลำดับ ซึ่งถือว่ามีความเชื่อมโยงในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของกรรมการวัด เพราะเป็นการสืบสานประเพณีวัฒนธรรมผ่านการทำกิจกรรมร่วม

สรุปผลการวิจัย

บทบาทของวัดศาลาแดงเหนือต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ บ้านศาลาแดงเหนือ ในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ยังมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงระหว่างวัดกับชุมชนไทย-มอญ (บ้านศาลาแดงเหนือ) ในการอนุรักษ์พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรมอยู่อย่างเข้มแข็ง โดยผ่านการทำกิจกรรมพระพุทธศาสนา โดยมุ่งประเด็นไปที่ (1) บทบาทของชาวบ้าน ให้ความสำคัญกับหัวข้อที่ 2) การบริหารจัดการเงินบริจาค ข้อที่ 3) การจัดการศาสนสมบัติของวัด ข้อที่4)การช่วยเหลือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัด ข้อที่ 5)การทำกิจกรรมต่าง ๆ แทนพระสงฆ์ (2) บทบาทกรรมการวัด ให้ความสำคัญกับหัวข้อที่ 1) การบริหารจัดการที่ดินของวัด ข้อที่ 2) การบริหารจัดการเงินบริจาค ข้อที่3)การจัดการศาสนสมบัติของวัด

ข้อที่4)การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆภายในวัด ข้อที่ 5) การทำกิจกรรมแทนพระสงฆ์ (3) บทบาทวัด ให้ความสำคัญกับหัวข้อที่6)เป็นสถานที่จัดงานเทศกาล ข้อที่ 8) เป็นศูนย์ศิลปวัฒนธรรม ข้อที่ 11) เป็นที่ประกอบพิธีกรรม (4) บทบาทพระสงฆ์ ให้ความสำคัญกับหัวข้อที่ 2) บทบาทด้านการอบรมจริยธรรม ข้อที่ 3)บทบาทด้านการเผยแพร่ธรรม ข้อที่ 6) บทบาทด้านการพัฒนาจิตใจ ข้อที่ 7) บทบาทด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม (5) พื้นที่การเข้าใช้สอยอาคารในส่วนของชาวบ้านให้ความสำคัญกับศาลาการเปรียญมากที่สุด ในส่วนของพระสงฆ์ให้ความสำคัญกับหอสวดมนต์มากที่สุด และในส่วนของกรรมการวัดให้ความสำคัญกับศาลาการเปรียญมากที่สุด จากรายละเอียดต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นทำให้รู้ว่าบทบาทของวัดศาลาแดงเหนือต่อวิถีชีวิตชุมชนไทย-มอญ บ้านศาลาแดงเหนือในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ยังมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอยู่โดยนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมนั้นเหล่านั้นนำไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมมอญอย่างเห็นได้ชัด

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับชุมชนมอญอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบแนวทางการดำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมของมอญแต่ละชุมชนซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศ นอกจากนี้อาจมีการเปรียบเทียบแนวทางการดำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมระหว่างชนชาติมอญ เพื่อศึกษาจุดร่วม และจุดต่างของแนวทางในการดำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรม

References

- Buranaphisut, P. T. (2007). The Role of Temples and Communities in Bang Rak District (Master's thesis), Mahidol University, Bangkok. (In Thai)
- Chansonthima, K. (2018). **A Study of Participation in Religious Property Management Using the Civil State Approach**. Bangkok: Research and Development Office King Prajadhipok's Institute. (In Thai)
- Kaewyok, M. (2010). Museum information: Wat Saladaeng Nuea Chiang Rak Noi Community. **Conserving Ethnic Culture**. (1), 6-14. (In Thai)
- Kaewyok, M. (2012). **Mon Songkran at Ban Saladaeng Nuea and Mon Songkran in Thailand**. Pathum Thani: Wat Saladaeng Nuea. (In Thai)
- Kaewyok, M. (2013). **Paying Respect to Monks and Praying Mon**. Pathum Thani: Wat Saladaeng Nuea. (In Thai)
- Konthong, P. (2016). **Community Welfare Provision by Using Social Capital of Thai Mon Community Ban Saladaeng Nuea Chiang Rak Noi Subdistrict, Sam Khok District, Pathum Thani Province** (Master's thesis). Thammasat University, Bangkok. (In Thai)
- Kruawitchayachan, J. (1994). **The Way of Life of the Mon People**. Bangkok: Dan Suttha Printing. (In Thai)
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2008). **The Governance of the Thai Sangha** (1st ed.). Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (In Thai)

- Muangngam, P. (2004). **Preserving Cultural Identity of Mon People: A Case Study of Saladaeng Nuea Village. Pathum Thani Province** (Master's thesis). Ramkhamhaeng University, Bangkok. (In Thai)
- Nantaphet, P. K. (1997). **Attitudes of Monks towards Social Development Roles** (Master's thesis). National Institute of Development Administration, Bangkok. (In Thai)
- Thanasaksiri, D. (2010). Inherited the products of the Hong Kong and Centipede flags of the Mon people Pathum Thani Province. **Journal of Conserving Ethnic Culture**, 1 (1), 6-7. (In Thai)

ค่านิยมร่วมสมัยของคนไทยจากการรณรงค์การสอนในพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร

มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร

Thai Contemporary Values in Didactic Literature of His
Majesty the King Maha Bhumibol Adulyadej the Great

วาสนา บุญสม / Watsana Boonsom

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

พระนครศรีอยุธยา 13000, ประเทศไทย

Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Phranakhon Si Ayutthaya

Rajabhat University, Phra Nakhon Si Ayutthaya 13000, Thailand

Email: wsd05@hotmail.co.th

Received: October 4, 2021

Revised: August 17, 2021

Accepted: August 18, 2021

Abstract

The purpose of this research was to study Thai contemporary Values in didactic literature of King Rama IX from his four literary works: Story of Mahajanaka, A Man Called Intrepid, Tito and the Story of Tongdaeng. The content analysis was adopted for this research methodology. The results of findings the revealed that His majesty the King intended to cultivate twelve Thai Contemporary Values as follows: 1) adoration for the nation, religion, monarch 2) being honest, vigorous and sacrificial 3) being grateful,

4) inspiring for knowledge, 5) maintaining good traditions, 6) well-wishing for others, 7) believing in monarchical democracy, 8) being disciplinary, 9) endowing with Intellect and righteousness, 10) upholding philosophy of sufficiency economy, 11) endowing with physical and mental strength, and 12) being mindfulness for public interest.

Key Words: His Majesty, the King Maha Bhumibol Adulyadej Maharaj, Borommanatha Bophit, Didactic Literature, Literary Works

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาค่านิยมร่วมสมัยในวรรณกรรมคำสอนในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องพระมหาชนก นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต และเรื่องทองแดง ดำเนินการวิจัยโดยใช้แนวคิดการวิเคราะห์วิจารณ์ ผลการวิจัยพบว่า พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะปลูกฝังให้คนไทยมีค่านิยมร่วมสมัยในการพัฒนาตนให้กระทำความดีเพื่อชาติบ้านเมือง โดยทรงเลือกใช้บทพระราชนิพนธ์เป็นกุศโลบายในการอบรมสั่งสอนในเรื่อง 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ พากเพียรและเสียสละ 3) กตัญญู 4) ใฝ่รู้ 5) รักษาประเพณีอันดีงาม 6) ห่วงดีต่อผู้อื่น 7) เป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 8) มีระเบียบวินัย 9) มีสติปัญญาและทำสิ่งถูกต้อง 10) ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 11) แข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ และ 12) คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม

คำสำคัญ: พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร, วรรณกรรมคำสอนพระราชนิพนธ์

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระปรีชาสามารถหลายด้าน และพระปรีชาที่เป็นที่ยังอย่างหนึ่งคือ การเขียนหนังสือ และด้วยที่ทรงพระปรีชาหลายด้านนี้เอง เวลาทรงพระราชนิพนธ์ จึงได้ทรงสอดแทรกค่านิยมร่วมสมัยให้คนไทยพัฒนาตนเป็นคนดี ทำความดีด้วยความเพียรและปัญญาเป็นที่ตั้ง เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ไว้ในบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต และเรื่องทองแดง ด้วยมีพระราชประสงค์ให้คนไทยสำนึกในบทบาทหน้าที่ และดำเนินชีวิตถูกต้องตามทำนองคลองธรรม พระองค์ทรงเห็นความสำคัญของนักเขียน นักประพันธ์ ดังตัวอย่างแนวพระราชดำริที่ทรงพระราชทานแก่คณะกรรมการสมานักเขียนแห่งประเทศไทย ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันศุกร์ที่ 3 พฤศจิกายน 2515 ความว่า (Office of His Majesty's Principal Private Secretary, 1990)

..นักเขียน นักประพันธ์ งานสำคัญก็คือ แสดงความคิดของตนออกมา เป็นเรื่องชีวิตหรือเรื่องแต่งขึ้นมาเพื่อให้ผู้อื่นได้ประโยชน์คือความรู้บ้าง บันเทิงบ้าง นักแสดงความคิดสำคัญมาก เพราะว่ามีอิทธิพลต่อชีวิตของมวลมนุษย์ อาจทำให้เกิดความคล้อยตามไปและตัวท่านเขียนดีก็ยิ่งคล้อยตามกันมาก ฉะนั้น นักประพันธ์ต้องมีความรับผิดชอบสูง เพราะท่านเป็นผู้ปั้นความคิดและความบริสุทธิ์ในความคิด จึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังบทความกลั่นกรองไว้ในสองมวว่า สิ่งที่จะเขียนออกมาจะไม่แสดง ไม่ทำลายความคิดของประชากร ไม่ทำลายผู้อื่นและตนเอง คือมีเสรีภาพในการเขียนอย่างเต็มที่ในขอบเขตของศีลธรรม...

จากการพิจารณาค่านิยมที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์ทั้ง 4 เรื่อง เห็นได้ชัดว่ารัฐบาลได้น้อมนำแนวพระราชดำริไปเป็นค่านิยม 12 ประการ กำหนดขึ้นใช้ตั้งแต่วันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2557 เป็นนโยบายหลักของประเทศให้คนไทยได้ประพฤติปฏิบัติ

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้รับการสรรเสริญจากองค์การสหประชาชาติ มูลเกล้าฯ ถวายรางวัล United Nation Development Programme – UNDP Human Development Live Time Achievement Award ซึ่งเป็นรางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์ ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนาภูมิปัญญาของมนุษย์ เป็นรางวัลชิ้นแรกของโครงการพัฒนาแห่ง

สหประชาชาติ UNDP ดังที่ Onwimon (2017) กล่าวไว้ว่า

พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรก ผู้ทรงพระอัจฉริยภาพด้านการพัฒนา ภูมิปัญญาของมนุษย์ผ่านบทพระราชนิพนธ์ 4 เรื่องคือพระมหากษัตริย์ (ฉบับภาษาไทย) หรือ The Story of Mahajanaka (ฉบับภาษาอังกฤษ) นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ พระราชนิพนธ์แปลจากเรื่อง A Man Called Intrepid ผู้แต่งคือ William Stevenson ตีโต พระราชนิพนธ์แปลจากเรื่อง Tito: Ballantine's illustrated history of the violent century (War leader book, no 10) ผู้แต่งคือ Phyllis Auty และเรื่องทองแดง (ฉบับภาษาไทย) หรือ The Story of Tongdaeng (ฉบับภาษาอังกฤษ)

พระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหากษัตริย์ นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต และเรื่องทองแดง ถือเป็นวรรณกรรมคำสอน เพื่อสร้างค่านิยมร่วมสมัยให้คนไทยซึมซาบเข้าไปในจิตใจได้อย่างลึกซึ้งโดยมิได้รู้ตัว เป็นการสอนผ่านพฤติกรรมของตัวละคร พระราชนิพนธ์ทั้ง 4 เรื่อง สะท้อนให้เห็นพระวิริยะอุตสาหะแรงกล้าที่จะนำพาผู้อ่านให้รู้จัก ซาบซึ้ง และได้ต้นแบบแห่งแรงบันดาลใจในการกระทำคุณงามความดีตามแนวพระราชนิยมในพระราชหฤทัย เกี่ยวกับเรื่องนี้ Bunkhajon (2017) กล่าวไว้ว่า

พระราชนิพนธ์ล้วนเป็นเรื่องราวของบุคคลต้นแบบที่สร้างแรงบันดาลใจในการทำควมดี ทรงเป็นแสงแห่งแรงบันดาลใจ ทรงปรับประยุกต์แนวคิดให้เข้ากับสังคมไทยเป็นวรรณกรรมคำสอนร่วมสมัย นำเป็นต้นแบบ แบบอย่างในการทำควมดี ในการใช้ชีวิต ในการเผชิญอุปสรรคในชีวิต...การทำควมดีเพื่อช่วยมนุษยชาติ ทุกคนสามารถทำควมดีได้ แม้กระทั่งทองแดงเป็นหมาข้างถนนนำมาเลี้ยงได้ กล่าวคือทุกคนเป็นคนดีได้ การเป็นบุคคลต้นแบบการเป็นต้นแบบของความเพียรต่อความยากลำบากในชีวิต การอุทิศตนเพื่อชาติเพื่อแผ่นดิน การที่บุคคลทุกคนเป็นคนสมบูรณ์ได้ด้วยการทำความดี

พระราชนิพนธ์ของบูรพกษัตริย์ไทยในอดีตมีบทพระราชนิพนธ์ชั้นนำ ซึ่งทรงนำต้นเค้ามาจากวรรณกรรมของต่างประเทศ ทรงนำมาเรียบเรียงหรือทรงแปลความเป็นภาษาไทย เช่น พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 2 รัชกาลที่ 4 และรัชกาล

ที่ 6 เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ตลอดรัชกาลมีทั้งความรุ่งเรืองและการเผชิญวิกฤตการณ์ที่พระองค์ได้ทรงพระราชทานแนวทางแก้ไขเสมอมา ทศวรรษ 2530 เป็นทศวรรษที่บ้านเมืองมีรายได้ประชาชาติสูงสุดอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน คนไทยทั้งแผ่นดินใช้ชีวิตสุขสบายเกินฐานะกว่าจะตระหนักความจริงต่อเมื่อเกิดภาวะฟองสบู่แตก เมื่อเดือนกรกฎาคม 2540 นอกเหนือจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ในปี 2535 พร้อมกับการนำรัฐประหารด้วยข้อหาผู้นำประเทศทุจริต ซึ่งมีข้อสังเกตว่าระยะนั้นทรงพระราชนิพนธ์บทพระราชนิพนธ์มาสู่สังคมไทยเป็นอนุกรมต่อเนื่อง เริ่มจากปี พ.ศ. 2536 2537 และ 2539 เนื้อหาแต่ละเล่มล้วนสอดแทรกปรัชญาอันทรงคุณค่าและมีอิทธิพลต่อสังคมไทย (Sotanasatian, 2011)

สาเหตุที่ทรงตีพิมพ์บทพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ ในเวลาไล่เลี่ยกัน เนื่องจากเหตุการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลาที่ทรงตีพิมพ์บทพระราชนิพนธ์เกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ เช่น เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 ประชาชนคนไทยแบ่งพรรคแบ่งพวก ทะเลาะเบาะแว้ง และขัดแย้งกันเรื่อยมา ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องต่างๆ เพื่อเตือนสติคนไทยหรือเป็นอุทาหรณ์สอนใจให้คิด พูดและทำในสิ่งที่ถูกต้องควร พระองค์ทรงหวังว่าโลกนี้จะมีสันติภาพ จะมีความสงบ พลิกผันของพระองค์รู้จักสามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความหวังดีต่อผู้อื่น และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง กระทำสิ่งใดอย่างผู้มีสติและทำสิ่งถูกต้อง จึงทรงตีพิมพ์บทพระราชนิพนธ์เรื่อง นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ พ.ศ. 2536 เรื่อง ตีโต พ.ศ. 2537 เรื่องพระมหาชนก พ.ศ. 2539 และเรื่องทองแดง พ.ศ. 2545 พระองค์ทรงสะท้อนค่านิยมแห่งปรัชญาชีวิตไว้ในบทพระราชนิพนธ์ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยทุกยุคสมัย

ค่านิยมต่าง ๆ ที่เป็นแนวคิดหลัก และที่ทรงสอดแทรกไว้ในพระราชนิพนธ์แต่ละเรื่อง ได้ส่งเสริมให้พระราชนิพนธ์มีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนไทย เป็นอัญมณีล้ำค่าที่ทรงเจียรไนและฝากไว้ให้แก่คนไทยทั่วประเทศ เป็นของขวัญที่เหนือของขวัญใด ๆ สมควรที่คนไทยจะได้ได้นำมาประดับชีวิตให้มีคุณค่าอันจะสามารถจัดปัญหาน้อยใหญ่ให้หมดสิ้นไปได้อย่างหมดจดงดงามและละเอียดอ่อนยิ่งนัก ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์และประชาชนชาวไทยพึงได้นำมาเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติ เพื่อชีวิตที่ดีงาม และตามรอยพระยุคลบาทอันจะนำความผาสุกมาสู่ชาติบ้านเมืองสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อวิเคราะห์ค่านิยมร่วมสมัยของคนไทย พิจารณาจากวรรณกรรมคำสอนในพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาค่านิยมร่วมสมัยของคนไทย พิจารณาจากวรรณกรรมคำสอนในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ พระมหาชนก นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต และเรื่องทองแดง โดยใช้แนวคิดการวิเคราะห์วิจารณ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

ค่านิยมร่วมสมัยของคนไทย หมายถึง ความรู้สึกร่วมในการยอมรับนับถือและพร้อมที่จะปฏิบัติตามคุณค่าที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโตและเรื่องทองแดง เป็นความรู้สึกร่วมของคนไทย ที่เกิดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งพระองค์ทรงเห็นว่าเหมาะสมแก่ยุคสมัยและน่าจะทรงปรารถนาให้คนไทยปฏิบัติตาม อันจะนำพาให้ชีวิตและประเทศชาติพัฒนาไปในทางที่ถูกที่ควร

วรรณกรรมคำสอนในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร หมายถึง พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต และเรื่องทองแดง ซึ่งทรงใช้พระนามในพระราชนิพนธ์ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ พระราชนิพนธ์แต่ละเรื่อง จัดเป็นวรรณกรรมประเภทคำสอน ทั้งนี้พระราชนิพนธ์แปลแต่ละเรื่องทรงดัดแปลง ต่อเติมและมีอรรถาธิบายเพิ่มเติม ทรงสอดแทรกค่านิยมร่วมสมัยที่สอดคล้องกับสังคมไทยปัจจุบัน เพื่อให้คนไทยปฏิบัติตามผ่านภาษาวรรณศิลป์ได้อย่างลึกซึ้งและแนบเนียน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สํารวจเอกสาร หนังสือและปริญญานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
2. เก็บข้อมูลและบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับค่านิยมร่วมสมัยของคนไทยจากบทพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พิจารณาในฐานวรรณกรรมคำสอน จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ พระมหาชนก นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ติโต และเรื่องทองแดง
3. นำข้อมูลที่ได้อามาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์
4. เรียบเรียงข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเลือกใช้บทพระราชนิพนธ์เป็นกุศโลบายในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังค่านิยมร่วมสมัยที่ดีงามและเหมาะสมให้แก่คนไทย

พระราชนิพนธ์แปลเรื่องพระมหาชนก นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ติโต และพระราชนิพนธ์เรื่องทองแดง ในพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สะท้อนให้เห็นค่านิยมที่ปรากฏรวมในพระราชนิพนธ์ทั้ง 4 เรื่องนี้ มีพระราชประสงค์ที่จะให้เกิดเป็นค่านิยมของคนไทย ทั้งนี้บางแห่งมีการแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมไทยปัจจุบัน จึงทำให้เห็นได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่า มีพระราชประสงค์จะให้ป็นค่านิยมของคนไทย ทรงถ่ายทอดผ่านพฤติกรรมตัวละครเอกของเรื่อง ซึ่งเป็นบุคคลต้นแบบของการทำความดี แม้ชีวิตต้องฝ่าฟันอุปสรรคนานัปการ อาจพ่ายแพ้ได้อย่างไรก็ได้ ดังนี้

พระมหาชนก เป็นเรื่องราวของมหาบุรุษผู้มีความเพียรอันบริสุทธิ์ ปัญญาเฉียบแหลม และกำลังกายสมบูรณ์ ซึ่งเป็นพลังผลักดันชีวิตให้ก้าวไปสู่ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ การที่ทรงเลือกพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนกซึ่งมีที่มาจากพระไตรปิฎก สะท้อนค่านิยมของความเลื่อมใสศรัทธาในศาสนาพุทธ พระมหาชนกตัวละครเอกมีเชื้อสายกษัตริย์และเป็นกษัตริย์ผู้ทรงทศพิธราชธรรมในเวลาต่อมา ทรงทำประโยชน์เพื่อมหาชนในการเสนอ

แนวคิดแก้ไขปัญหามหาชนที่เกิดขึ้นตามแนวพระราชดำริ พระมหากษัตริย์ดำเนินชีวิตโดยยึดตนเป็นที่พึ่งแห่งตน มีความเพียรและปัญญาเป็นที่ตั้ง มุ่งมั่นในศีลธรรม รักษาความสัตย์ ซึ่งเป็นการรักษาประเพณีอันดีงามในระดับลึก เมื่อเรื่องของคนอื่นๆ ต่างวอนขอความช่วยเหลือจากเทพยดาฟ้าดิน แต่พระมหากษัตริย์กลับหาทางช่วยตนเอง ใช้ความอดทนพยายามว่ายน้ำอยู่ถึง 7 วัน 7 คืน ทำให้ชีวิตรอดมาได้ อีกทั้งยังใช้ปัญญาแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก เช่น พระมารดาไม่ยอมบอกว่าใครเป็นพระบิดา พระมหากษัตริย์กัณฑ์พระธิดาจนพระนางยอมบอก การเตรียมพร้อมหลังจากที่เรือจม เพื่อให้ทรงตัวอยู่ในน้ำได้อย่างปลอดภัย การพิจารณาต้นมะม่วงเปรียบเทียบกับบุคคลผู้ยังประโยชน์กับบุคคลผู้ไม่ยังประโยชน์ว่าส่งผลอย่างไรแก่ตน เป็นต้น พระมหากษัตริย์เป็นแบบอย่างผู้นำที่ประทับอยู่ในพระราชหฤทัย เป็นแบบอย่างแห่งความเพียรแท้ เป็นแรงบันดาลใจในการกระทำความดี มีความพอเพียงในการดำเนินชีวิตอดทนต่อความชั่ว รับผิดชอบตนเอง ครอบครัวยุคและสังคม ทั้งใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักษาดี ศาสนาและมีความเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขจากการที่ทรงปรึกษาบริหารแวดล้อมในการบริหารบ้านเมือง เป็นต้น

ตัวอย่างค่านิยมร่วมสมัยของคนไทยที่สะท้อนจากพระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหากษัตริย์ (H.M. the King Bhumibol Adulyadej, 2011)

...แต่พระมหาสัตว์ไม่ทรงกันแสง ไม่ทรงคร่ำครวญ ไม่ไหวเหวตาทั้งหลาย. พระองค์ทรงทราบว่าจะจม จึงคลุกน้ำตาลกรวดกับเนย เสรวยจนเต็มท้อง แล้วชุบผ้าเนื้อเกลี้ยงสองผืนด้วยน้ำมันจนชุ่ม ทรงนุ่งให้มัน. ทรงยืนเกาะเสากระโดง ขึ้นยอดเสากระโดงเวลาเรือจม. มหาชนเป็นภักษาแห่งปลาและเต่า น้ำโดยรอบมีสีเหมือนโลหิต. พระมหาสัตว์เสด็จไปทรงยืนที่ยอดเสากระโดง. ทรงกำหนดทิศว่า เมืองมิถิลาอยู่ทิศนี้ ก็กระโดดจากยอดเสากระโดง ล่วงพ้นฝูงปลาและเต่า ไปตกในที่สุด อุสกะหนึ่ง (70 เมตร) เพราะพระองค์มีพระกำลังมาก...

...ผู้ใดรู้แจ้งว่าการงานที่ทำ จะไม่ลุ่มหลงไปได้จริง ๆ ชื่อว่าไม่รักษาชีวิตของตน ถ้าผู้นั้นละความเพียรในฐานะเช่นนั้นเสีย ก็จะมีเพียงผลแห่งความเกียจคร้าน ดูก่อน เทวดา คนบางพวกในโลกนี้เห็นผลแห่งความประสงค์ของตน จึงประกอบการทำงานทั้งหลาย การงานเหล่านั้นจะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ดูก่อน เทวดา ท่านก็เห็นผลแห่งกรรมประจักษ์แก่ตนแล้วมิใช่หรือ คนอื่น ๆ จมในมหาสมุทรหมด เราคนเดียวยังว่ายน้ำข้ามอยู่ และได้เห็นท่านมาสถิตอยู่ใกล้ ๆ เรา

เรานั้นจักพยายามตามสติกำลัง จักทำความเพียรที่บุรุษควรทำ ไปให้ถึงฝั่งแห่งมหาสมุทร...

...ด้วยว่าโศกะของสัตว์ทั้งหลายเชื่อว่าสำเร็จด้วยความคิดมิได้ เพราะมิได้สำเร็จด้วยความคิด ฉะนั้นควรทำความเพียรที่เดียวเพราะสิ่งที่มีได้คิดไว้ย่อมมีแก่ผู้มีความเพียร...ต้นมะม่วงโคนไปแล้ว ณ บัดนี้ปัญหาคือ ฟันพุต้นมะม่วงได้อย่างไร... ข้าแต่บัณฑิต วาจาอันมีปาวีหริย์มิบังควรหายไปนอากาศ. ท่านต้องให้สาธุชนได้รับพรแห่งโพธิญาณจากโอษฐ์ของท่าน. ถึงกาลอันสมควร ท่านจงตั้งสถาบันการศึกษาให้ชื่อว่า โพธิยาลัยมหาวิทยาลัย ในกาลนั้น ท่านจึงจะสำเร็จกิจที่แท้...

ข้อความตอนนี้เห็นได้อย่างเด่นชัดว่า ทรงปรารถนาที่จะสอดแทรกแนวคิดสำคัญของเรื่องเพื่อให้คนไทยมีค่านิยมในการลงมือกระทำด้วยความมุ่งมั่นพากเพียร มิใช่หยุดอยู่เพียงความคิด เพราะผลสำเร็จของการทำงานและสรรพสิ่งมิได้สำเร็จได้เพียงความคิดเท่านั้น หากแต่การอดทนและมุ่งมั่นกระทำด้วยความเพียรอย่างต่อเนื่องตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ ความพอเพียง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และความมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือความมีพื้นฐานคุณธรรมเป็นค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมในการดำเนินชีวิต พระองค์ทรงทำประโยชน์เพื่อมหาชนในการเสนอแนวคิดแก้ไขปัญหามหาชนที่เกิดขึ้นตามแนวพระราชดำริ จากการที่ทรงเห็นต้นมะม่วงที่มีผลตกถูกตึงทั้งจนต้นหักโคน ขณะที่ต้นไม่มีผลมีมีผู้ใดสนใจ ทรงให้ข้าราชการบริพารร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมฟันพุต้นมะม่วงทั้งสองต้นด้วยวิธีการหลากหลายแก้ไขวิธี

การตีความต้นมะม่วงที่ทรงเพิ่มเติมเนื้อหาแนวคิดในเรื่อง ผู้วิจัยเห็นว่าต้นมะม่วงน่าจะเป็นตัวแทนคนไทยที่มีความสามารถต่างกัน ทรงให้ฟันพุทั้งต้นที่เคยมีผลและต้นไม่มีผล น่าจะหมายถึงการที่ทรงพยายามปลูกฝังค่านิยมร่วมสมัยให้คนไทยทุกคนพัฒนาตนในแนวทางที่ถูกที่ควร เช่น การนำความรู้ที่มีแต่เดิมและความรู้สมัยใหม่บูรณาการเข้าด้วยกัน การเลือกวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาตนเพื่อยังประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม เป็นต้น ทรงเน้นย้ำว่าการตั้งสถาบันการศึกษา ทรงทำประโยชน์เพื่อมหาชนในการเสนอแนวคิดแก้ไขปัญหามหาชนที่เกิดขึ้นตามแนวพระราชดำริ “โพธิยาลัยมหาวิทยาลัย” หมายถึง ที่อาศัยแห่งความรู้ซึ่งเปรียบเหมือนแสงสว่างอันยิ่งใหญ่เป็นเครื่องส่องทางแก่สรรพชีวิต และมีอุทิศพราหมณ์มหาศาลเป็นตัวอย่างของบริวารที่ซื่อสัตย์และจงรักภักดี เขาใช้สติปัญญาสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม พระราชนิพนธ์เรื่อง พระมหาชนกจึงเป็นแก่น

ของแนวคิดและค่านิยมที่มีพระราชประสงค์ให้คนไทยได้เป็นดังพระมหาชนกและบุคคลผู้เพียรกระทำความดีเป็นประการสำคัญ

นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ เป็นเรื่องราวเหตุการณ์สืบราชการลับของฝ่ายพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่ 2 นายอินทร์มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าสำนักงานรักษาความปลอดภัยอังกฤษ (British Security Coordination) มีชื่อย่อว่า บี.เอส.ซี.สำนักงานตั้งอยู่ในนิวยอร์ก เป็นศูนย์รวมราชการลับทั้งหมดของอังกฤษ นอกจากเรื่องราวของนายอินทร์ ผู้เสียสละประโยชน์ตนเพื่อมนุษยชาติแล้ว ยังเป็นการสวดดีเกียรติคุณบุคคลผู้กล้าหาญ ทั้งหญิงและชายจากหลายเชื้อชาติ ที่ยอมอาสาต่อสู้ทุกวิถีทาง ทั้งๆ ที่มิได้รับสิทธิหรือผลประโยชน์ใดๆ แต่ด้วยปณิธานอันแน่วแน่ของบุคคลเหล่านั้นในการที่จะเปิดเผยความโหดร้ายและความป่าเถื่อนของสงครามที่ทำลายล้างชีวิตมวลมนุษยชาติผู้บริสุทธิ์มากกว่า 11 ล้านคน ในลอนดอน เบอร์ลิน และฮิโรชิมา ตลอดจนความรู้สึกสูญเสียความเป็นอารยะที่เหลือเพียงซากปรักหักพังเป็นร่องรอยให้จดจำ ทรงสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นคนและค่านิยมที่คนไทยควรน้อมนำไปปฏิบัติในการกระทำความดี ทรงมุ่งมั่นและปรารถนาให้คนไทยทุกคนเป็นอย่างนายอินทร์และพวกพ้องผู้ปิดทองหลังพระ คือ ผู้กระทำความดีโดยไม่หวังผลตอบแทน ไม่จำเป็นต้องประกาศให้ใครต่อใครรับรู้ถึงความเสียสละอันยิ่งใหญ่ที่สละได้แม้กระทั่งชีวิตเพื่อผู้อื่นทั้งที่มีเคยรู้จัก ทรงสื่อความคิดและค่านิยมให้คนไทยทุกคนช่วยกันกระทำความดี ให้พากเพียรและเสียสละในการกระทำความดีอันบริสุทธิ์ การยึดมั่นในชาติ ความเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง เป็นพฤติกรรมในการรักษาประเพณีอันดีงาม

ตัวอย่างค่านิยมร่วมสมัยของคนไทยที่สะท้อนจากพระราชนิพนธ์เรื่อง นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ (H.M the King Bhumibol Adulyadej, 2002)

...ไม่ยอมลด ภายใจ ให้ต่ำต้อย
ซึ่งยศศักดิ์ อัครฐาน ศฤคารตน
กฏอันใด แม้วางไว้ ในยามสงบ
ดำเนินตาม ที่เห็นชัด ในหัตยา

เพื่อจะคอย ดวงตัก แม้สักหน
หมายเทิดผล คือความดี ที่ศรัทธา
ป้องเคารพ ชูเชิด ให้เจิดจ้า
ว่าเป็นภา- ระเลิศ ประเสริฐจริง...

...เขา (นายอินทร์) อยู่ไม่สุขและอยากรู้ยากเห็น ช่างซักช่างถาม. เราเข้าใจว่าเขาเป็นหนอนหนังสือ แต่เขาก็ชอบขมขม. เขาตัวนิดเดียวแต่ใจยอดนักสู้. แม้เขา ก็ได้เป็นหัวหน้าครอบครัวตั้งแต่ตัวกะเบี๊ยก...

... ผลงานของนายอินทร์ต้องการจะสอนให้ผู้คนทั่วไปรับทราบถึงสัญลักษณ์ที่เป็นอนุสรณ์อันน่าสยดสยองของสงครามเบ็ดเสร็จซึ่งปราศจากกฎเกณฑ์ ไม่เว้นแม้แต่การสังหารต่อพลเรือนและทหาร...นอกเหนือจากการประกาศคุณงามความดีของพลเรือนอาสาสมัครที่เสียสละต่อสู้และฝังในหลุมศพที่ไม่จารึกนามหรือหากมีชีวิตรอดกลับมา ก็ประกอบอาชีพโดยไม่ได้รับเกียรติหรือรางวัลใด ๆ...

...เมื่อเขาเป็นนายอินทร์ได้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการเสด็จเยือนสหรัฐของพระราชาธิบดีแห่งบริเทนพร้อมด้วยพระราชินี..ในวันนั้นไม่ใช่มีเหตุการณ์สำคัญเพียงเหตุการณ์เดียวแต่ประจวบเหมาะ กับสองเหตุการณ์ที่ต้องฝังใจนายอินทร์...ไปจนตลอดชีวิต เพราะเป็นวันที่เขาทราบข่าวการเสียชีวิตของบิดาในการไปราชการสงครามในแอฟริกา และเป็นวันที่เซอร์ซิลล์มาถึงเมืองวินนิเพก ซึ่งเป็นเมืองที่ใกล้กับเมืองที่เขาอาศัยอยู่ในวัยที่เขาอายุเพียง 3 ขวบ ทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์ ราชการสงคราม และเซอร์ซิลล์เป็นสามสิ่ง...

...นายกรัฐมนตรีเซอร์ซิลล์มอบหมายให้นายอินทร์ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะจารบุรุษ “คุณต้องเป็น – นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ! (Intrepid - ไม่รู้จักกลัว ไม่รู้จักหวาด กล้าหาญแต่ไม่เหยิ่ม สู้ศัตรูทั้งภายนอกภายในอย่างไม่ท้อถอย ไม่น้อยใจ ไม่หยุดยั้ง รุกกรันฟันฝ่า)..."

พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเลือกแปลพระราชนิพนธ์เรื่องนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระเป็นกุศโลบายในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังค่านิยมร่วมสมัยที่ดีงามและเหมาะสมให้แก่คนไทย พิจารณาจากบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมนายอินทร์ บุคคลซึ่งมีชีวิตจริงเดิมชื่อวิลเลียม สตีเฟนสัน เกิดเมื่อวันที่ 11 มกราคม ค.ศ. 1896 (พ.ศ. 2439) เป็นชาวแคนาดา ฟังตนเองมาแต่เยาว์วัย เป็นเด็กกระตือรือร้น อยากรู้อยากเห็น ช่างซักช่างถามเป็นหนอนหนังสือ ชอบการทดลองเครื่องไฟฟ้า เครื่องไอน้ำ วัว เครื่องบินเล่น เครื่องสัญญาณมอร์สและเครื่องรับส่งวิทยุ มีจิตอาสา เข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจอาสาสมัครไปรบแนวหน้าในสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นนักบินเหล่ากล้าตายปฏิบัติการจนได้เหรียญกล้าหาญทางอากาศและทางบก ใฝ่รู้ใฝ่เรียนหลังสงครามเรียนต่อที่ออกซ์ฟอร์ดและวิทยาลัยการบิน สนใจศึกษาวิชาการวิทยุสื่อสาร อายุ 23 ปี เป็นครุคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์ ได้รับยกย่องเป็นนักคณิตศาสตร์และนักวิทยาศาสตร์ที่ปราดเปรื่อง เป็นผู้บุกเบิกในการพัฒนาวิทยุ และเครื่องอุปกรณ์ไฟฟ้า เป็นคนเล็กรักขี้นุ มีพลังจิตแน่วแน่ มีสติปัญญา ตัดสินใจทำใน

สิ่งที่ถูกต้องและมีความสามารถสูง

สงครามโลกครั้งที่ 2 ทำงานร่วมกับวินสตัน เชอร์ชิลล์ เป็นที่ไว้วางใจอย่างยิ่ง เพราะความซื่อสัตย์ พากเพียรและเสียสละที่มีในตัวเขา เมื่อวินสตัน เชอร์ชิลล์ ได้เป็น นายกรัฐมนตรีอังกฤษ มอบหมายให้สตีเฟนสันทำหน้าที่บังคับบัญชากรมสืบราชการลับ ต่อสู้กับนาซี ได้รับอิสระในการปฏิบัติการต่อต้านนาซี ใช้หน่วยปฏิบัติการลับได้อิสระ เชอร์ชิลล์เลือกนามรหัสให้สตีเฟนสันว่า นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ ผู้ไม่รู้จักกลัว ไม่รู้จักหวาด กล้าหาญแต่ไม่เหี้ยม สู้ศัตรูทั้งภายนอกภายในอย่างไม่ท้อถอย ไม่น้อยใจ ไม่หยุดยั้ง รบรันฟันฝ่า ทำงานหนักอย่างรอบคอบ ทุกฝ่ายให้ความร่วมมืออย่างดีโดยเฉพาะผู้ทำหน้าที่ สายลับทั้งหญิงชาย ใฝ่รู้ใฝ่เรียนทั้งเรียนรู้ที่จะรักษาประเพณีอันดีงามของชาติบ้านเมือง และ เสียสละเพื่อต่อต้านนาซีจนประสบผลสำเร็จ บุคลิกลักษณะของนายอินทร์เป็นคุณสมบัติที่ ต้องพระราชหฤทัย จึงทรงใช้ความเพียรแท้ในการแปลชีวิตประวัติบุคคลสำคัญที่ทรงปรารถนา ให้คนไทยได้เรียนรู้เป็นแบบอย่างผู้นำและผู้ตามที่ดี

ติโต เป็นเรื่องราวของบุคลลธรรมดาในสังคม แต่ทำความดีที่ยิ่งใหญ่เพื่อส่วนรวม เขาเป็นแบบอย่างแห่งความพากเพียร ฝ่าฟันอุปสรรคเพื่อสร้างชาติ และสามารถรวมประเทศ ยูโกสลาเวียซึ่งประกอบด้วยบุคคลหลากหลายเชื้อชาติ แตกต่างกันทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ ศาสนาและวัฒนธรรม ให้เป็นปึกแผ่นได้ในระยะเวลาอันสั้น ทรงเลือกแปลเรื่อง ติโต ด้วยติโตเป็นแบบอย่างผู้นำที่ประทับอยู่ในพระราชหฤทัย ทรงนำสมญานามติโตไปตั้งเป็น ชื่อแนวทรงเลี้ยงและเป็นตัวอย่างผู้นำและนักการเมืองที่กระทำความเพียรแท้ เพื่อประเทศ ชาติและประชาชน ทั้งให้คนไทยได้มีแบบอย่างของการกระทำความดีและมีแรงบันดาลใจใน การดำเนินชีวิต การได้เรียนรู้เกี่ยวกับชีวิตผู้นำระดับโลก ผู้สร้างความรู้รักสามัคคีด้วยความ มุ่งมั่นพากเพียร และอดทนต่อสู้ฝ่าฟันเพื่อความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมือง ผู้มีพลังแห่งความ เชื่อมั่นและมีพลังโน้มน้าวผู้อื่นให้เชื่อตาม ผู้รักชาติและเสียสละได้แม้กระทั่งชีวิตเพื่อรักษา ชาติและสร้างความเป็นหนึ่งรวมถึงความร่มเย็นเป็นสุขให้แก่ชนในชาติ ติโตเป็นคอมมิวนิสต์ที่มี ศาสนา ทำให้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม

ตัวอย่างค่านิยมร่วมสมัยของคนไทยที่สะท้อนจากพระราชนิพนธ์เรื่อง ติโต (H.M. the King Bhumibol Adulyadej, 2011)

“...ตั้งแต่จากบ้านไป เขา(ติโต)ได้หัดพูดภาษาเยอรมันและภาษารัสเซียจนใช้ได้ดี... รู้ตัวว่ามีความสามารถในการเป็นผู้นำ...ซื้อหนังสือให้กรรมกรแล้วเก็บไว้ในห้องของตนโดยให้ยืมได้แบบห้องสมุด...เรียนรู้ซึ่งถึงจิตใจของมนุษย์ รู้วิธีดูคนรู้จักใช้คนและวิธีที่จะปฏิบัติกับผู้อื่น...ติโตทราบตระหนักว่าเขาจะทำอะไรไม่สำเร็จหากไม่มีพรรคที่มีความสามัคคีและมีวินัยมีความเชื่อฟัง จุดเริ่มต้นของสงครามโลกใน ยูโกสลาเวียมีขบวนการประชาชนร่วมใจ...

...ติโตเป็นผู้นำ...วิธีการกระตุ้นให้มีความสามัคคีในพรรค...การจัดประชุมใหญ่โดยใช้โอกาสผู้แทนจากทุกภาคของประเทศมาพบกัน และได้รับทราบนโยบายของพรรค...การใช้ความฉลาดและความสามารถที่จะทำงานต่อเนื่องเป็นชุดปฏิบัติการ การสั่งในรูปชุดปฏิบัติการทำให้การเป็นผู้นำโดดเด่น... จัดระเบียบในการใช้คนอย่างมีประสิทธิภาพ...ทหารอาสาสมัครคือใจ ไม่ใช่เกณฑ์มา...

...เขา (ติโต) เป็นคนเดียวในช่วงเวลาเดียวที่เป็นทั้งนักการเมือง นักการทหาร และรัฐบุรุษ...ติโตเรียนรู้ว่า การเอาตัวรอดอยู่ที่การพึ่งพาตนเองเป็นหลัก...การที่เขารอดพ้นจากการกวาดล้างครั้งใหญ่ของสตาลิน.. แสดงว่าเขามีความกล้าหาญอย่างยิ่ง ที่ประสาธแข็งและมีสัจขาดญาณอันฉับไวที่ทำให้รู้สึกตัว เมื่อมีอันตรายมาถึงตัว...ทัศนะของเขาเป็นทัศนะชาตินิยมและมีอุดมคติ ซึ่งพ้องกับความรู้สึกของพวกชาตินิยมของยูโกสลาเวีย...อัจฉริยลักษณะสำคัญของติโตอยู่ที่เขาตระหนักว่าต้องวางแผนการระยะยาว... ติโตจึงเป็นผู้ปั้นลัทธิคอมมิวนิสต์ชาตินิยม และเอกราชให้เป็นรูปประติมากรรมที่หาที่เปรียบมิได้ รูปการณ์ทางการเมืองดังนี้ที่เรียกว่า ติโตอิลซึม (Titoism) จึงแข็งแกร่งจนสามารถผ่านการปะทะกับสหภาพโซเวียต...

พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเลือกแปลพระราชนิพนธ์เรื่องติโตเป็นกุศโลบายในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังค่านิยมร่วมสมัยที่ดีงามและเหมาะสมให้แก่คนไทย พิจารณาจากบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมของติโต บุคคลซึ่งมีชีวิตจริงเดิมชื่อโยซีป โบรซ เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2435 เป็นลูกชาวนาเชื้อสายโครแอตผสมสโลวีเนียผู้กลายเป็นสุดยอดผู้นำโลก เป็นแบบอย่างแห่งผู้นำและนักการเมืองที่มีความเพียรแท้ แก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นให้ลุล่วงไปได้ด้วยปัญญาอันเฉียบแหลมและปฏิภาณไหวพริบที่ได้จากความใฝ่รู้และการเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิต เกิดมาในครอบครัวที่ค่อนข้างยากจน ต้องต่อสู้ดำเนินชีวิตให้อยู่รอดในแต่ละวัน มีพี่น้องรวม 9 คน ออกจากโรงเรียนอายุ 12 ปี ทำงานล้างจานในค่ายทหาร ต่อมาอายุ 15 ปีฝึกงานในอุ้งขอมระยะหนึ่งและเร่ร่อนเปลี่ยนงานเมื่ออายุ 20 ปี เป็นทหารและเกือบเอาชีวิตไม่รอดในสงครามโลกครั้ง

ที่ 1 รัสเซียจับเข้าค่ายกักกัน แหกคุกหนีออกมาแล้วถูกจับกลับไปหลายต่อหลายครั้ง ในที่สุดหนีได้สำเร็จและสมัครเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ของยูโกสลาเวีย เรียกว่า ขบวนการปาร์ติซาน ด้วยความเพียรแท้และความเสียสละคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งกอบกู้ภัยพิบัติและความแข็งแกร่งของเขา ทำให้ก้าวขึ้นเป็นหัวหน้าพรรคเป็นหลักในการกู้ชาติ ดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งยูโกสลาเวีย ตีโตและทหารอาสาสมัครในนามขบวนการปาร์ติซานสามารถกู้ชาติได้สำเร็จ เพราะยึดหลักความยุติธรรม เขาให้อิสระแก่ทุกแคว้นและรับรองเป็นสหพันธรัฐมีฐานะเท่าเทียมกัน สามารถรักษาความสมบูรณ์และเพิ่มสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติ พลังความรักชาติประชาชน และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ทำให้ต่อสู้จนยูโกสลาเวีย ดินแดนที่มีหลายเผ่าพันธุ์ หลายเชื้อชาติ และหลายศาสนา ได้รับเอกราชอธิปไตยอย่างยากที่ผู้ใดจะกระทำได้ ตีโตจึงเป็นผู้นำและนักการเมืองที่ทรงเลือกแปล เพื่อให้คนไทยได้ยึดเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตโดยแท้

เรื่องทองแดง เป็นเรื่องราวของสุนัขที่ทรงเก็บมาเลี้ยง ตั้งแต่ยังเป็นลูกสุนัขจนเติบโต สง่างาม เป็นตัวอย่างของการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สุนัขข้างถนนนำมาเลี้ยงได้ กล่าวคือทุกคนเป็นคนดีได้ ทรงเล่าเรื่องเกี่ยวกับคุณทองแดง สุนัขทรงเลี้ยงที่มีความกตัญญูเป็นที่ตั้ง ทองแดงจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทองแดงวางตัวในฐานะองครักษ์ มีนิสัยซื่อสัตย์ รู้จักเสียสละและแบ่งปันเพื่อลูกๆ และสุนัขตัวอื่น ทั้งอดทน ใฝ่รู้ เข้าใจและเรียนรู้ภาษามนุษย์ได้อย่างรวดเร็ว ฉลาดแสนรู้ มีระเบียบวินัย มีสัมมาคารวะ กิริยาท่าทางเรียบร้อย รู้จักเจียมตัว รู้จักเคารพกฎกติกาเมื่ออยู่รวมกลุ่มกับสุนัขตัวอื่น รู้จักเคารพผู้อาวุโสกว่าอย่างไม่ลืมหูลืมตา รู้คิดและรู้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง แม้เป็นสุนัขก็รู้จักความพอเพียง ไม่เห็นแก่ตัวและไม่ละโมบนอกจากนี้ยังมีร่างกายที่แข็งแรง สมควรเป็นแบบอย่างของชีวิตที่ดีงาม แม้คุณทองแดงจะเป็นสัตว์ แต่ลักษณะนิสัยและความประพฤติมีลักษณะที่ควรค่าแก่การชื่นชม ประพฤติตนอยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงาม พฤติกรรมของคุณทองแดงทำให้เป็นที่รักใคร่ของผู้พบเห็นทั้งในและนอกวัง

ตัวอย่างค่านิยมร่วมสมัยของคนไทยที่สะท้อนจากพระราชนิพนธ์เรื่องทองแดง (H.M. the King Bhumibol Adulyadej, 2002)

...ความกตัญญูของคุณของทองแดงที่มีต่อแม่เมลิ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยกย่องว่า ผิดกับคนอื่นที่เมื่อกลายเป็นคนสำคัญแล้ว มักจะลืมตัวและดูหมิ่นผู้มีพระคุณที่เป็นคนต่ำต้อย...มีสัมมาคารวะ และมีกิริยามารยาทเรียบร้อยเจียมเนื้อเจียมตัวรู้จักที่ต่ำที่สูง เวลาเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะนั่งต่ำกว่าเสมอ แม้จะทรงตั้งตัวขึ้นมากอด ทองแดงก็จะทรุดตัวลงหมอบกับพื้นและทำหูหลู้อย่างนอบน้อมคล้าย ๆ กับแสดงว่าไม่อาจเอื้อม...

...ทองแดงฉลาดและรู้ภาษา... เรียนรู้...นอนหงายท้องตามรับสั่ง...รับสั่งว่า “ทองแดงทาแป้งแล้วไม่คันแล้ว” ทองแดงก็เชื่อและหยุดเกาจริง ๆ...รับสั่งให้ “ทองแดงนอนแอ้งแม้ง” ทองแดงก็ลงนอนทันที... วังลาดตระเวน...ความกตัญญูของคุณและความสุภาพของทองแดง...ทำท่านอบน้อม...ทองแดงนอกจากกตัญญูต่อผู้มีพระคุณแล้ว ยังสั่งสอนลูกให้มีระเบียบอีกด้วย...เป็นสุนัขที่มีกิริยามารยาทเรียบร้อย มีสัมมาคารวะ ไม่เคยลามปามสุนัขตัวอื่น..ท่าหมอบเฝ้าฯ...ประสานมือไว้ข้างหน้า ...ไม่มีใครอดทนและมุงม้นอย่างทองแดง...ด้วยความดีและความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตลอดเวลาที่ทองแดงถวายงาน ...

...ทองแดงเป็นสุนัขธรรมดาที่ไม่ธรรมดา...ความกตัญญูของคุณ... ผิดกับคนอื่นที่เมื่อกลายเป็นคนสำคัญแล้ว มักจะลืมตัวและดูหมิ่นผู้มีพระคุณที่เป็นคนต่ำต้อย ทองแดงเป็นสุนัขที่มีสัมมาคารวะและมีกิริยามารยาทเรียบร้อยเจียมเนื้อเจียมตัว รู้จักที่ต่ำที่สูง เวลาเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะนั่งต่ำกว่าเสมอ แม้จะทรงตั้งตัวขึ้นมากอด ทองแดงก็จะทรุดตัวลงหมอบกับพื้นและทำหูหลู้อย่างนอบน้อมคล้ายๆ กับแสดงว่าไม่อาจเอื้อม...วางตัวเหมาะสมอย่างมหัศจรรย์ โดยเฉพาะในด้านเคารพสุนัขอาวุโสที่แม้จะเคยรังแก แม่แดงก็ไม่เคยได้ตอบหรือเคียดแค้น ทุกครั้งที่พบก็จะวิ่งเข้าไปหมอบคารวะผู้ใหญ่เช่นเดิม...สุนัขจรจัดที่มีผู้เมตตาเลี้ยงส่วนมากมักจะเจียมเนื้อเจียมตัวและมีความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อเจ้าของเป็นพิเศษเหมือนสำนึกในบุญคุณ ทั้งยังฉลาดไม่แพ้สุนัขนอก บางตัวก็สวยงามหรือมีความโดดเด่นสง่างาม เช่น ทองแดง เป็นต้น...

พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องทองแดงเป็นกุศโลบายในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังค่านิยมร่วมสมัยที่งดงามและเหมาะสมให้แก่คนไทย พิจารณาจากบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมของทองแดงสุนัขทรงเลี้ยง ทรงเล่าถึงประวัติที่มาของทองแดงซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงพระราชนิยม

ของการกระทำความดี ความเป็นแบบอย่างหรือต้นแบบของความดี ทองแดงเดิมเป็นสุนัขจรจัดหรือสุนัขข้างถนนสามารถนำมาเลี้ยงและพัฒนาตนได้ ทองแดงเป็นแบบอย่างของความรักที่แม่เป็นสุนัขก็มีความจงรักภักดี ทั้งรู้จักที่จะรักสุนัขด้วยกัน ซื่อสัตย์ พากเพียรและเสียสละ โดยเฉพาะกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ตามอารักขาและคอยช่วยเหลือผู้อื่นโดยใช้ปัญญาแก้ปัญหา เช่น เมื่อมีคนมาเข้าเฝ้าฯ นานเกินไป แม่พูดไม่ได้แต่จะแสดงอาการให้ผู้นั้นรู้ว่าควรกลับได้แล้ว เป็นต้น พระองค์ทรงถ่ายทอดค่านิยมให้เห็นว่า ทุกคนสามารถพัฒนาตนให้เป็นคนดีได้ กล่าวคือ ทองแดงเป็นลูกตัวหนึ่งใน 7 ตัว ของสุนัขจรจัดเพศเมียชื่อแดงซึ่งถูกเจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานคร นำมาปล่อยคืนไว้ที่ศูนย์แพทย์พัฒนาพร้อมกับสุนัขจรจัด 4 ตัว ซึ่งเคยอยู่ในถิ่นนั้น และผูกพันกับชาวบ้านมาก เมื่อมาอยู่ที่ศูนย์แพทย์พัฒนาไม่นาน แดงก็ตกถูกต่อมามีผู้นำทองแดงเข้าเฝ้าฯ ถวายตัว พระราชทานชื่อให้ทองแดงและพี่น้องทุกตัว ทรงเลี้ยงทองแดงตั้งแต่เป็นลูกสุนัขอายุได้ 5 สัปดาห์ ให้อาศัยกินนมแม่มะลิอีกตัวหนึ่ง ทรงเล็งถึงพัฒนาการเติบโตของทองแดง ความเฉลียวฉลาดแสนรู้ฟังภาษาได้รู้เรื่อง มีความสามารถพิเศษในการเก็บลูกมะพร้าวและปอกลูกมะพร้าว เป็นสุนัขที่มีกีฬามารยาทเรียบร้อย มีความกตัญญูรู้คุณ และที่สำคัญมีความจงรักภักดีเป็นที่สุด จะหมอบเฝ้าอย่างระแวดระวังในขณะประทับ และจะออกเดินนำหน้า เมื่อทรงพระราชดำเนินออกกำลังพระวรกาย เมื่อทรงขบถพระที่นั่ง จะตามเสด็จฯ ด้วยโดยนั่งบนเบาะข้างพระองค์ เมื่อมีลูกสอนลูก ๆ ให้มีระเบียบวินัย และให้ทำตามรับสั่ง ความแสนรู้ ความกตัญญูและความจงรักภักดี เป็นที่ประจักษ์แก่ผู้พบเห็น

ย้อนกลับไปในวันที่ 7 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2541 แดงเป็นสุนัขจรจัด เร่ร่อนอยู่ในซอยศูนย์แพทย์พัฒนา ออกลูก 1 ครอก จำนวน 7 ตัว เป็นตัวเมีย 6 ตัว ตัวผู้ 1 ตัว คนงานก่อสร้างในหมู่บ้านเมตตาเลี้ยงดู นำลังกระดาษขนาดใหญ่ทำเป็นบ้านให้แม่สุนัขและลูกสุนัขได้อาศัย ชาวบ้านละแวกนั้นช่วยกันเลี้ยงดู บางคนนำกระดาษ ผ้าเช็ดตัวมาปูให้แม่สุนัขและลูกสุนัขนอน บางคนป้อนนมลูกสุนัขเกิดใหม่ทั้ง 7 ตัว เพราะแดงไม่มินมให้ลูกกิน ในลูกสุนัขทั้ง 7 มีตัวหนึ่งมีลักษณะโดดเด่นต่างจากพี่น้องและสุนัขอื่นๆ เป็นสุนัขเพศเมีย มีลายสร้อยรอบคอครึ่งเส้น ขนที่เท่าทั้ง 4 เท้า มีลักษณะคล้ายงูเห่าสีขาว มีหางม้วนหนึ่งรอบครึ่ง หางเป็นดอกสีขาว จมูกเด่น รูปร่างสูงเพียวและสง่างามคล้ายสุนัขมีพันธุ์ วันที่ 13 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2541 นายแพทย์ได้นำทองแดงเข้าถวายตัว พระองค์ทรงรัก เมตตาและโปรดปรานคุณทองแดง สุนัขทรงเลี้ยง ด้วยคุณทองแดงเป็นสุนัขแสนรู้และฉลาดกว่าสุนัขอื่น ๆ ทั่วไป คอยติดตามถวายงานไม่ว่าพระองค์จะเสด็จฯ ไป ณ ที่แห่งใด เรื่องทองแดง

จึงเป็นพระราชนิพนธ์ที่ทรงนำเสนอให้เห็นถึงพระราชนิยมในค่านิยมอันดีงามที่สะท้อนออกมาจากบุคลิกลักษณะของคุณทองแดงที่แม้ไม่ใช่มนุษย์ หากแต่มีความดีที่ควรเป็นแบบอย่าง

ค่านิยมต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทพระราชนิพนธ์ ทั้งบทพระราชนิพนธ์แปลและบทพระราชนิพนธ์ที่ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่เรื่องพระมหาชนก นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต และเรื่องทองแดง ในพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เห็นได้อย่างชัดเจนว่าทรงประยุกต์แนวคิด ให้เข้ากับบริบทของสังคมไทย บทพระราชนิพนธ์ดังกล่าวได้เน้นให้เห็นค่านิยมคนไทยร่วมสมัย ในการที่ทุกคนสามารถทำความดีให้แก่ส่วนรวมหรือชาติบ้านเมืองได้ตามบทบาทหน้าที่ของตน และมนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาตนให้เป็นผู้ที่มีคุณค่า มีประโยชน์และเป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบได้ด้วยการพัฒนานตนเองเป็นคนดี มีค่านิยมในทางที่ถูกที่ควร ซึ่งได้แก่ 1) รักษาชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ พากเพียรและเสียสละ 3) กตัญญู 4) ใฝ่รู้ 5) รักษาประเพณีอันดีงาม 6) ห่วงดีต่อผู้อื่น 7) เป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 8) มีระเบียบวินัย 9) มีสติปัญญาและทำสิ่งถูกต้อง 10) ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 11) เข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ และ 12) คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม

อภิปรายผล

พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเลือกใช้บทพระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต และเรื่องทองแดง เป็นกุศโลบายในการอบรมสั่งสอน และปลูกฝังค่านิยมร่วมสมัยที่ดีงามและเหมาะสมให้แก่คนไทย น่าจะเป็นเพราะทรงเห็นความสำคัญของนักเขียน นักประพันธ์ และทรงเห็นว่าวรรณกรรมที่นักเขียน นักประพันธ์ถ่ายทอดออกมาเป็นหัวใจสำคัญของการปั้นความคิดของผู้อ่าน สามารถแทรกซึมเข้าไปในจิตวิญญาณของผู้อ่านได้โดยไม่รู้เนื้อรู้ตัว เป็นการสอนที่แนบเนียนและลุ่มลึก โดยทรงเลือกตัวอย่างชีวิตที่กระทำความดีตามพระราชนิยม

พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระราชประสงค์ให้ตัวละครเอกในพระราชนิพนธ์ทั้ง 4 เรื่อง เป็นตัวแทนพฤติกรรมของคนไทย ให้มีค่านิยมร่วมสมัยในอันที่จะสร้างสรรค์สังคมไทยให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ต่างๆ และดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สอดคล้องกับ Homsub (2020) กล่าวไว้ว่า “...ทรงปรับเปลี่ยนค่านิยมคนไทยให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย จิตสาธารณะ และ

พฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น พระมหากษัตริย์เป็นตัวแทนของมนุษย์ในอุดมคติ เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมโดยเฉพาะการเป็นผู้มีวิริยะอันยิ่ง อีกทั้งคุณลักษณะของการเป็นผู้มีจิตสาธารณะของพระมหากษัตริย์นั้นเด่นชัดมาก ดังที่ทรงปรารภก่อตั้งปุทธะเลียมมหาวิทยาลัยเพื่อเอื้อประโยชน์แก่ผู้อื่น...” และเป็นไปในทำนองเดียวกับ Boonsom (1995) และ Boonsom (2017) สรุปว่า “ตลอดระยะเวลา 70 ปี ที่ทรงครองราชย์ พระองค์ทรงอุทิศพระวรกายทรงงานหนักเพื่อพสกนิกรพ้นจากความอดอยากยากจน สามารถดำเนินชีวิตอยู่อย่างพอเพียง คือ อยู่อย่างพอมีพอกินเหมาะสมแก่ฐานะของแต่ละบุคคล นอกจากความสุขทางกายแล้วยังทรงจรรโลงใจไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินด้วยบทพระราชนิพนธ์ที่คมคายทางความคิดและเรื่องราวที่ทรงถ่ายทอด...”

จะเห็นว่าพระองค์ทรงเลือกพระราชนิพนธ์ชีวประวัติบุคคลที่มีคุณค่าในพระราชหฤทัย เพื่อเป็นอุทาหรณ์เตือนใจให้คนไทยรักและกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีสำนึกรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา พระมหากษัตริย์หรือผู้นำที่ทรงธรรม มีความเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ห่วงดีต่อผู้อื่น ดำเนินชีวิตด้วยความซื่อสัตย์ พากเพียรกระทำความดีและเสียสละเพื่อส่วนรวม ทั้งใฝ่รู้ใฝ่เรียนในอันที่จะรู้รักษาประเพณีอันดีงาม เข้มแข็งทางร่างกายและจิตใจ มีระเบียบวินัย มีสติปัญญาสามารถเลือกกระทำสิ่งถูกต้องตามแนวหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นประเด็นสำคัญ ทรงเลือกแปลงานพระราชนิพนธ์เพื่อให้คนไทยเห็นคุณค่าอันเลิศของบุคคลผู้มีคุณค่า สมควรปฏิบัติตามอันจะนำไปสู่ความสำเร็จของชีวิตและชาติบ้านเมือง ซึ่งคณะรัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ พ.ศ. 2557 ได้น้อมนำแนวพระราชดำริไปเป็นค่านิยม 12 ประการ ให้คนไทยได้ประพฤติปฏิบัติ

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีข้อสังเกตที่น่าสนใจ กล่าวคือพระราชนิพนธ์แต่ละเรื่องทรงใช้เวลายาวนานในการพระราชนิพนธ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2519 ทรงเลือกแปลเรื่องติโต ดีพิมพ์ พ.ศ. 2537 นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ ทรงเริ่มแปลในปี พ.ศ. 2520 แล้วเสร็จ พ.ศ. 2523 และ ดีพิมพ์ พ.ศ. 2536 พระมหากษัตริย์ทรงแปลเป็นภาษาไทยในปี พ.ศ. 2520 และ ดีพิมพ์ พ.ศ. 2539 และเรื่องทองแดงดีพิมพ์ พ.ศ. 2545 สะท้อนให้เห็นถึงพระวิริยะอุตสาหะ หรือความเพียรผ่านบทพระราชนิพนธ์ ทรงใช้เวลาค่อนข้างนานในการประดิษฐ์คิดค้นให้ผู้อ่านเข้าใจ เข้าถึง และทรงปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมในช่วงเวลานั้น

ช่วงเวลาในการพระราชนิพนธ์และการตีพิมพ์ พิจารณาตามบริบทในสังคมไทย เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เป็นช่วงที่บ้านเมืองเกิดวิกฤตการณ์รอบด้าน ทรงเล็งเห็นคุณค่าของ พระราชนิพนธ์ในฐานะวรรณกรรมคำสอน เพื่อช่วยเสริมสร้าง ปรับเปลี่ยน และพัฒนา ค่านิยมร่วมสมัยของคนไทยให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสม ทั้งกระตุ้นเตือนจิตสำนึก ไปในทางที่ดีงาม ส่งผลต่อการแก้ปัญหาต่างๆ ที่รุมล้อมอยู่ในขณะนั้นให้คลี่คลายลงได้ ข้อสังเกตนี้เป็นไปในแนวทางเดียวกับ Sotanasatian (2011) และ Kusumawali (2015) ที่เห็นว่าพระองค์ทรงเลือกพระราชนิพนธ์แปลเพื่อทรงชี้แนะทางการแก้ปัญหาให้แก่คน ไทย พระราชนิพนธ์ที่สะท้อนค่านิยมร่วมสมัยของคนไทยจึงเปรียบได้กับภูมิปัญญาชีวิตมีความงามทางปัญญา เป็นสื่อเสนอเนื้อหาและแนวคิดเพื่อจรรโลงชีวิตคนไทยให้ตั้งมั่นอยู่ใน คุณงามความดี เป็นสื่อปลูกฝังค่านิยมเรื่องรักสามัคคีในหมู่คณะ การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม แบบพึ่งพาอาศัย มีความหวังดีต่อผู้อื่น รู้จักแบ่งปันและมีมนุษยสัมพันธ์ เพื่อการอยู่ร่วมกัน ได้อย่างสงบสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ พอดี มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี

พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเลือกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของบุคคลผู้มีความเสียสละที่ยิ่งใหญ่ วิชิตคิดและการตัดสินใจของชาวสงผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวโลก พระองค์ได้มุ่งให้ข้อเท็จจริงทาง ประวัติศาสตร์เป็นประเด็นหลัก หากแต่ทรงมุ่งที่จะสะท้อนให้เห็นความยิ่งใหญ่ของความ เสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม การศึกษาชีวประวัติบุคคลผ่าน บทพระราชนิพนธ์ที่มีความเข้มข้นทั้งเนื้อหา แนวคิด และเหตุการณ์สำคัญของชีวิต ซึ่งเป็น เรื่องที่เกิดขึ้นจริง วัน เวลา สถานที่ และเหตุการณ์จำลองขึ้นจากความเป็นจริงในส่วนที่ คนทั่วไปไม่เคยล่วงรู้ ย่อมสร้างความตื่นเต้น ความตื่นรู้ ได้อย่างน่าติดตามยิ่งนัก และแม้แต่ เรื่องทองแดงก็เป็นบันทึกข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ในเชิงลึก เป็นฉากชีวิตธรรมดาสามัญ หากแต่ทรงหยิบยกคุณค่าและทรงสร้างค่านิยมแห่งคุณธรรมให้ประทับในจิตวิญญาณของ ผู้อ่าน ซึ่งหมายถึง คนไทยร่วมสมัย เป็นบันทึกชีวิตจิตวิญญาณและวัฒนธรรมของชีวิตได้ อย่างแนบเนียนลึกซึ้ง เป็นสื่อแห่งการดำรงชีวิต การชี้ให้เห็นผิดชอบชั่วดี การรักษาแบบแผน ชีวิตในทางที่ถูกที่ควร การประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดเนื้อร้อนใจ ทรงถ่ายทอดคำสอนและปรัชญาทางศาสนาเผยแพร่ไปสู่คนไทยทำให้มี เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ มีข้อคิดและแนวทางการดำรงชีวิต การประพฤติและพัฒนาตนให้เป็น คนดี กระทำแต่ความดีเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข พระองค์ทรงเลือกชาตก มาสอนคนไทย ทรงเลือกชีวประวัติของบุคคลผู้รักและเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง โดยทรง

สอดคล้องกับค่านิยมคำสอนตามพระราชปณิธานและแนวทางพระราชดำริไว้ตลอดเรื่องทำให้ผู้อ่านได้ซึมซับค่านิยมที่ติงตามไปได้โดยไม่รู้ตัว โดยเฉพาะการที่ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างแห่งความดีตลอดระยะเวลาแห่งการครองสิริราชสมบัติ ย่อมส่งผลให้วรรณกรรมคำสอนของพระองค์ลึกซึ้งอยู่ในหัวใจคนไทยอย่างยากที่จะลืมเลือน

ค่านิยมร่วมสมัยของคนไทยพิจารณาจากวรรณกรรมคำสอนในพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นไปในทำนองเดียวกันกับ Satjapan (2020) ได้แสดงความคิดเห็นถึงเหตุผลที่ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมคำสอน 4 เรื่องนี้ ความว่า

...พระราชนิพนธ์แปลเกี่ยวกับชีวประวัติบุคคลสำคัญเรื่องนายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ และติโต เป็นอุทาหรณ์เตือนใจให้ประชาชนคนไทยมีความรักชาติ ยึดมั่นในเรื่องความสามัคคีปรองดอง และปลูกฝังความคิดให้ชื่นชมผู้ที่มีอุดมการณ์ มีความมุ่งมั่นในชีวิต คุณลักษณะต่างๆ ของบุคคลสำคัญของโลกทั้งสองคน เช่น ความกล้าหาญ ความสามัคคี ความเด็ดเดี่ยว ความรู้ ความสามารถ การทำดีโดยไม่หวังผล ฯลฯ เป็นแบบอย่างอันดีแก่ผู้อ่านทุกคน...พระองค์มิได้มีพระราชประสงค์ให้ประชาชนคิดว่าพระองค์คือพระมหากษัตริย์ หากแต่มีพระราชประสงค์ จะให้ประชาชนทุกคนเป็นดังพระมหากษัตริย์ เป็นพระราชดำริที่ทรงเตือนให้ประชาชน ทุกคนตระหนักว่า มิใช่เพียงพระมหากษัตริย์เท่านั้นที่ต้องใช้ความรู้ ความมานะอดทน และความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ต่อประเทศชาติ หากแต่ประชาชนทุกคนมีหน้าที่บำรุงรักษา และพัฒนาประเทศชาติของตนด้วย และทรงเชื่อมั่นว่า เมื่อประชาชนมีความเพียร มีปัญญา และมีพลัง ก็สามารถนำประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าได้ สมดังที่พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า เมืองมิถิลาไม่สิ้นคนดี...เรื่องทองแดงเป็นพระราชนิพนธ์อีกเล่มหนึ่งที่จับใจผู้อ่าน เพราะแสดงน้ำพระทัยเปี่ยมพระเมตตาที่แผ่ไปสู่ทุกชีวิตบนแผ่นดินของพระองค์...

พระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงต้องการปลูกฝังให้คนไทยร่วมสมัยมีค่านิยมในการพัฒนานานให้กระทำความดีเพื่อชาติ บ้านเมืองเป็นประการสำคัญ น่าจะเป็นเพราะทรงเห็นว่าวิกฤตการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ล้วนมีสาเหตุมาจากการที่คนไทยส่วนใหญ่อยังขาดค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม การมีค่านิยมต่างทำให้มีความคิดและมีความเห็นต่าง พฤติกรรมที่แสดงออกจึงแตกต่างกันไป

ตามค่านิยมนั้น พระองค์ทรงเสนอปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นผ่านบทบาทหน้าที่และพฤติกรรมของตัวละคร โดยทรงปรับเปลี่ยนและสอดแทรกค่านิยมที่พึงงามไว้ในบทพระราชนิพนธ์ตลอดเรื่อง ให้เข้ากับสภาพสังคมในช่วงเวลานั้น

พระราชนิพนธ์แต่ละเรื่องทรงเลือกเรื่องอย่างมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและมีแนวคิดค่านิยมเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เป็นค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสม มีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นต่อการใช้ชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นวรรณกรรมคำสอนที่สามารถสร้างความสุขสงบให้เกิดขึ้นในชาติบ้านเมือง สอดคล้องกับ Naknuan (2017) ได้ศึกษาพระมหากษัตริย์พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในฐานะเรื่องเล่าทศชาติชาดกในสังคมไทยร่วมสมัย พบว่า มีการสืบทอดเนื้อหาและแนวคิดทั้งจากวรรณคดีชาดกวรรณคดีพระพุทธศาสนา และวรรณคดีคำสอน โดยนำขนบวรรณคดีมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทสังคมและผู้เสพ มีการสร้างสรรค์กลวิธีการเล่าเรื่องด้วยการดัดแปลง และเปลี่ยนเนื้อหาตอนจบ ถือเป็นชาดกประจำรัชสมัย เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาร่วมสมัยที่มีเนื้อหาและแนวคิดเหมาะสมกับยุคสมัย มีคุณค่าในฐานะวรรณกรรมคำสอน

พระราชนิพนธ์ทั้ง 4 เรื่อง สะท้อนพระราชนิยม พระราชจริยวัตรและพระราชนิพนธ์อันแน่วแน่ของพระองค์ในการได้เห็นแบบอย่างของความเป็นคนดี ค่านิยมที่ควรน้อมนำไปปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นค่านิยมเรื่องความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน รู้จักความพอเพียง มีความเพียรอันบริสุทธิ์ อดทน ห่วงดี และเสียสละเพื่อผู้อื่น กตัญญูรู้คุณผู้มีพระคุณ เป็นผู้ใฝ่รู้ มีความหวังดีต่อผู้อื่น มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ มีสติรู้ทำในสิ่งที่ถูกที่ควร ตลอดจนรู้จักหาประโยชน์อันดีงามอันจะยังชีวิตให้อยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข สอดคล้องและเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสซึ่งพระองค์ทรงเน้นย้ำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาทรงครองสิริราชสมบัติ ซึ่งรัฐบาลได้ประมวลและน้อมนำไปเป็นค่านิยม 12 ประการ ดังนี้ 1) รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน และมีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม 3) กตัญญูต่อบุคคลที่ต่อผู้มีพระคุณ 4) ใฝ่หาความรู้ 5) รักษาประโยชน์อันดีงาม 6) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ ห่วงดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่ และแบ่งปัน 7) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 8) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมายและผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่ 9) มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ 10) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 11) มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้

ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ และ 12) คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง พระราชนิพนธ์ทั้ง 4 เรื่องนี้ ชี้ให้เห็นชีวิตของการเป็นต้นแบบแห่งความดี การเป็นแบบอย่างของความเพียรต่อความยากลำบากในชีวิต แต่มานะพยายาม การเป็นแรงบันดาลใจในการทำความดี ทั้งนี้ทุกคนและทุกชีวิตสามารถเป็นคนสมบูรณ์ได้ จึงนับได้ว่าเป็นแนวคิดและค่านิยมร่วมสมัยที่สำคัญของคนไทยที่ควรนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

สรุปผลการวิจัย

พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เรื่องพระมหาชนก นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ตีโต และเรื่องทองแดง พิจารณาในฐานะวรรณกรรมคำสอน เพื่อพัฒนาค่านิยมร่วมสมัยของคนไทย พบว่าประการแรก ทรงต้องการปลูกฝังให้คนไทยมีค่านิยมร่วมสมัยในการพัฒนาตนให้กระทำความดีเพื่อชาติบ้านเมืองเป็นประการสำคัญ ประการที่สอง ทรงเลือกใช้บทพระราชนิพนธ์เป็นกุศโลบายในการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังค่านิยมร่วมสมัยที่ดีงามและเหมาะสมให้แก่คนไทย พระองค์ทรงเลือกใช้บทพระราชนิพนธ์เป็นกุศโลบายในการอบรมสั่งสอน ได้แก่ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ พากเพียรและเสียสละ 3) กตัญญู 4) ใฝ่รู้ 5) รักษาประเพณีอันดีงาม 6) ห่วงดีต่อผู้อื่น 7) เป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 8) มีระเบียบวินัย 9) มีสติและทำสิ่งถูกต้อง 10) ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 11) เข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ และ 12) คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม พระองค์ทรงเชื่อว่าค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นรากฐานพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ค่านิยมตามแนวพระราชดำริ เป็นแนวทางให้รัฐบาลของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ พ.ศ. 2557 ได้นำไปเป็นค่านิยมหลักของประเทศที่คนไทยทุกคนจำเป็นต้องมี พระราชนิพนธ์แห่งวรรณกรรมคำสอนที่ทรงฝากไว้แก่แผ่นดินไทย จึงเป็นแนวทางที่คนไทยควรนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อความสำเร็จในชีวิต บุคลิกลักษณะ และพฤติกรรมของแต่ละคนเป็นพระราชประสงค์ที่จะให้เกิดมีขึ้นในคนไทยทุกคน พระองค์ทรงพระราชปรารภจะให้มีขึ้น เกิดขึ้นกับคนไทยทุกคนทรงสร้างและพัฒนาค่านิยมร่วมสมัยของคนไทย ผ่านบทพระราชนิพนธ์เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยามโดยแท้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

พระราชนิพนธ์เรื่องพระมหาชนก นายอินทร์ ผู้ปิดทองหลังพระ ติโต และเรื่องทองแดง ในพระบาทสมเด็จพระชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ถือเป็นวรรณกรรมคำสอนที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมร่วมสมัยของคนไทย ยึดมั่นในการทำความดี เพื่อพัฒนาตนเองและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป จึงขอเชิญชวนคนไทยทุกท่านได้อ่านและเรียนรู้ตามกำลังสติปัญญาและส่งเสริมการอ่านพระราชนิพนธ์ให้แพร่หลาย อันจะช่วยเผยแพร่นิยามร่วมสมัยเพื่อพัฒนาชาติบ้านเมืองต่อไป

ข้อเสนอแนะการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาพระราชนิพนธ์ในแง่มุมอื่นๆ นอกเหนือจากค่านิยมร่วมสมัย จากเรื่องที่ดัดแปลงไปจากพระราชนิพนธ์ หรือศึกษาเปรียบเทียบกับฉบับอื่นๆ เพื่อให้เห็นลักษณะเด่นและคุณค่าอย่างกว้างขวางชัดเจนยิ่งขึ้น

References

- Boonkhachorn, T. (2017). *He is light for Inspiration* [CD]. Bangkok: Language and Book Association under the Royal Patronage. (In Thai)
- Boonsom, W. (2005). *Agra Maharaja*. Bangkok: Pyramid Publisher. (In Thai)
- Boonsom, W. (2017). *Inheriting the wish of the King Rama IX on his genius of Thai language and Composition*. Bangkok: Ekphimthai Publisher. (In Thai)

- His Majesty the King Bhumibol Adulyadej. (2002). **A Man Called Intrepid (15th ed.)**. Bangkok: Ammarin Printing & Publishing. (In Thai)
- His Majesty the King Bhumibol Adulyadej. (2002). **The story of Tongdaeng**. Bangkok: Ammarin Printing & Publishing. (In Thai)
- His Majesty the King Bhumibol Adulyadej. (2011). **Mahajanaka** (5th ed.). Bangkok: Ammarin Printing & Publishing. (In Thai)
- His Majesty the King Bhumibol Adulyadej. (2011). **Tito** (13th ed.). Bangkok: Ammarin Printing & Publishing. (In Thai)
- Homsab, K. (2020). The Story of Mahajanaka by His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great 1st Significance in Driving the King's Thoughts and Strategies for the Country's Development. **Journal of Humanities Naresuan University**, 17 (3), 77-94. Retrieved from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jhnu/article/view/249024>
- Kusumawali, S. (2015). Decoding "Mahajanaka" from the point of view on human and organization development of His Majesty the King's creative genius. In **Creative Economics** (pp.107-113). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Naknuan, N. (2017). The King's writing of Mahajanaka: An inheriting and creating Jataka' literature in context of modern society. **Journal of Studies**, 16 (2), 73-97. (In Thai)
- Office of His Majesty's Principal Private Secretary. (1990). **The Royal Guidance of His Majesty the King Bhumibol Adulyadej**. Retrieved from <http://www.ohmpps.go.th/> (In Thai)
- Onwimon, S. (2017). **Three translating works of His Majesty the King Bhumibol Adulyadej**. Bangkok: Thai Poetry Association. (In Thai)

Sujjapun, R. (2020). The genius of the literature of His Majesty the King Maha Bhumibol Adulyadej. **Journal of Humanities and Social Sciences University of Phayao**, 8 (1), 1-24. (In Thai)

Sotanasatian, S. (2011). **Discussion on the article “A Man Called Intrepid” of His Majesty the King Bhumibol Adulyadej.** Bangkok: The Thailand Research Fund. (In Thai)

Thai twelve Values. (2014) . Retrieved form [http://www. Nbtc.go.th](http://www.Nbtc.go.th). (In Thai)

การพัฒนาแบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานสำหรับผู้เรียนชาวกัมพูชา

Development of A Basic Thai Textbook for Cambodian Learners

บัญญัติ สาลี / Banyat Salee

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

มหาสารคาม 44150, ประเทศไทย

*Department of Thai and Eastern Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Mahasarakham University, Maha Sarakham 44150, Thailand*

Email: banyat.s@msu.ac.th

Received: March 24, 2021

Revised: July 22, 2021

Accepted: August 11, 2021

Abstract

The purpose of this research was to study Thai language learning solution and create a basic Thai textbook. This research was research and development and methodology used was both qualitative and quantitative. The samples in this research included: 48 Cambodian students in Royal University of Phnom Penh and 21 Cambodian students in Mahasarakham University. The results showed that 1. Cambodian students have problems with the consonants, for instance, a consonant /j/ was pronounced as /ɲ/; diphthong vowel such as /i: a/ was pronounced as / i: /; diphthong vowel such as /u: a/ was pronounced as / u: / etc. and tonal conjugation. 2. The problem of using words and word order in sentences including

sorting the wrong words in the sentence. Process of development of basic Thai language textbook for Cambodian people including expert's criticism process, trial of the textbooks and revisions to be used as textbooks for Cambodian learners. Learning achievement based on this textbook through pre-learning and post-learning was found that the mean score from the post-learning achievement test was higher than the average score from the pre-learning test. There was a statistically significant difference at the .01 level.

Keywords : Thai language textbook, Cambodian learners, Thai language for foreigners ,Textbook development

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อสร้างแบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานสำหรับผู้เรียนชาวกัมพูชา เป็นงานวิจัยประเภทวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ (Quantitative and Qualitative research methodology) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นิสิตชาวกัมพูชามหาวิทยาลัยภูมิพนมเปญ 48 คน และนิสิตกัมพูชาที่เรียนภาษาไทยระยะสั้น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จำนวน 21 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. นิสิตชาวกัมพูชามีปัญหาเรื่องการออกเสียงพยัญชนะ ได้แก่ ย ญ /jɔ:/ ออกเสียงเป็น ณ /ɲɔ:/ การออกเสียงสระประสม เช่น สระ เอีย /i:a/ ออกเสียงเป็น อี /i:/ สระ เอือ /u:a/ ออกเสียงเป็น อือ /u:/ เป็นต้น และการผันวรรณยุกต์ 2. ปัญหาด้านการใช้คำและการเรียงคำในประโยค ได้แก่ ปัญหาการเรียงคำผิดตำแหน่ง เช่น คนถูกตีหัวแตก เป็น คนถูกตีแตกหัว เขาล้มขาหัก เป็น เขาล้มหักขา เป็นต้น การสร้างแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับชาวกัมพูชาที่ผ่านกระบวนการวิพากษ์จากผู้เชี่ยวชาญ ทดลองใช้แบบเรียน และปรับปรุงแก้ไขให้สามารถใช้เป็นแบบเรียนสำหรับผู้เรียนชาวกัมพูชา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้โดยอาศัยแบบเรียนนี้ทั้งก่อนการเรียนรู้และภายหลังการเรียนรู้พบว่า คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ภายหลังการเรียนรู้สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบก่อนการเรียนรู้ แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ : แบบเรียนภาษาไทย ผู้เรียนชาวกัมพูชา ภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติ การพัฒนาแบบเรียน

บทนำ

หลักสูตรที่เปิดสอนในสถาบันอุดมศึกษาของไทยส่วนใหญ่เป็นหลักสูตรที่สอนด้วยภาษาไทย ดังนั้น ชาวต่างชาติที่เดินทางมาศึกษาในประเทศไทยจำเป็นต้องเรียนภาษาไทยพื้นฐานเพื่อการศึกษาในหลักสูตรต่าง ๆ ที่ตนเองเลือกเรียน นักศึกษาชาวกำพูชาเป็นชาวต่างชาติกลุ่มหนึ่งที่เดินทางเข้ามาเรียนในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก จากสถิติในปี พ.ศ. 2555 พบว่ามีนักศึกษาชาวกำพูชาที่กำลังศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของไทยกระจายอยู่ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จำนวนไม่น้อยกว่า 319 คน คิดเป็นร้อยละ 3.1 ของนักศึกษาต่างชาติทั้งหมดในประเทศไทย (ข้อมูลในระบบสารสนเทศอุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา) หากพิจารณาข้อมูลจากโครงการพระราชทานความช่วยเหลือแก่ประเทศเพื่อนบ้านด้านการศึกษาในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ สมเด็จพระบรมราชกุมารีแล้วมีแนวโน้มจะเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ สถิติในปี พ.ศ. 2556 มีจำนวนนักเรียนกำพูชาผู้สมัครเข้ารับการสอบคัดเลือก จำนวน 1,400 คน สอบผ่านการคัดเลือกจำนวน 264 คน และนักเรียนทั้งหมดต้องเดินทางมาเรียนภาษาไทยพื้นฐานที่มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ภาษาไทยเป็นภาษาหนึ่งที่ชาวกำพูชาให้ความสำคัญและนิยมเรียนกันเป็นจำนวนมาก จากการสังเกตการณ์และประสบการณ์ในการสอนภาษาไทยแก่นักศึกษากำพูชาทั้งที่เดินทางเข้ามาเรียนในสถาบันการอุดมศึกษาของไทยและในมหาวิทยาลัยภูมิทรพนมเปญ พบว่านักศึกษากำพูชามีปัญหาทั้งการพูด การอ่าน การฟัง และการเขียน โดยเฉพาะการออกเสียงวรรณยุกต์ พยัญชนะควบกล้ำ และพยัญชนะตัวสะกดบางตัว เช่น เสียงพยัญชนะควบกล้ำ คร /k^hr/ นักศึกษาเขมรส่วนใหญ่ออกเสียงเป็น กร /kr/ เป็นต้น ปัญหาดังกล่าวส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่า ระบบเสียงภาษาเขมรมีความแตกต่างกันกับระบบเสียงภาษาไทย บางครั้งนักศึกษาเขมรส่วนใหญ่จะเลียนเสียงที่เคยได้ยินคนไทยสื่อสารกันอย่างไม่เป็นทางการ บางครั้งยัดเสียงพูดและอ่านเป็นภาษาไทยบางถื่นไม่ใช่ภาษาไทยมาตรฐาน ทำให้นักศึกษาที่มีความสับสนและมีปัญหาในการสื่อสารภาษาไทยมาตรฐาน

การสร้างแบบเรียนที่สามารถใช้ให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะได้ครบทุกด้านเป็นสิ่งจำเป็นมาก เนื้อหา (Buasi,1989) นอกจากจะครอบคลุมในทักษะทั้งหมดแล้วยังจะต้องสอดคล้องกับผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเรียนรู้ภาษาไทยของคนกำพูชา นอกจากจะเรียนรู้ภาษาไทยโดยเน้นทักษะแล้ว บางครั้งการใช้ภาษาที่มีรากศัพท์เดียวกัน การยืมภาษา และการบัญญัติภาษามาประกอบในการเรียนการสอนก็สำคัญเช่น

เดียวกัน เนื่องจากคนไทยและคนเขมรมีความสัมพันธ์กันมานานทั้งทางการค้า การสงคราม การเมือง สังคม และวัฒนธรรม อีกทั้งมีอาณาเขตติดกัน จึงมีการแลกเปลี่ยนและยืมภาษากันและกัน คำไทยและคำเขมรหลายคำมีการสร้างคำใหม่โดยใช้ภาษาบาลีสันสกฤต และบางคำในภาษาไทยเป็นคำยืมภาษาเขมร บางคำในภาษาเขมรยืมภาษาไทย เช่นคำว่า จาก /ca:k/ ภาษาเขมรใช้คำว่า ចាក /ca:ʔ/ เป็นต้น มีความหมายเหมือนกัน ออกเสียงเกือบเหมือนกัน แตกต่างเฉพาะเสียงวรรณยุกต์และการออกเสียงพยัญชนะตัวสะกดเท่านั้น ยังมีอีกหลายคำที่มีลักษณะอย่างนี้ เช่น ถนน ตรง อาจ อำนาจ จมูก และตำรวจ เป็นต้น นอกจากนี้คำที่สร้างขึ้นใหม่เกี่ยวกับสาขาอาชีพ เช่น คำว่า นายกรัฐมนตรี ภาษาเขมรใช้คำว่า នាយករដ្ឋមន្ត្រី (ถ่ายถอดเป็น นายกรัฐมนตรี อ่านว่า เนีย-ยัวะ-รึด-ละ-ม้วน-เตรีย คำนี้ถ่ายถอดตัวอักษรเขียนเหมือนกัน แต่อ่านออกเสียงแตกต่างกัน ลักษณะเช่นนี้ ทำให้คนกัมพูชาบางคนใช้เทคนิคการจดจำคำศัพท์ที่เหมือนกันนี้เป็นส่วนหนึ่งในการเรียนภาษาไทย แต่ก็จำเป็นต้องปรับการออกเสียงให้ถูกต้องตามภาษาไทย ประการดังกล่าวนี้เป็นสิ่งหนึ่งที่จำเป็นจะต้องนำมาพิจารณาประกอบในการเรียนการสอนภาษาไทยให้กับกลุ่มนักศึกษา กัมพูชา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัญหาและการแก้ปัญหาการเรียนการสอนภาษาไทยพื้นฐานสำหรับนักศึกษา กัมพูชา
2. เพื่อสร้างแบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานสำหรับสำหรับนักศึกษา กัมพูชา

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยประเภทวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ (Quantitative and Qualitative research methodology) โดยมีขั้นตอน 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นตอนการสำรวจปัญหาการเรียนภาษาไทยของคนกัมพูชาและสร้างแบบเรียน ขั้นตอนที่ 2 การทดลองใช้แบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานสำหรับชาว กัมพูชา (Tanyong, 1985)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ นิสิตหลักสูตรภาษาไทยระยะสั้น ภาควิชาภาษาไทย สถาบันภาษาต่างประเทศ มหาวิทยาลัยภูมิคุ้มพมเปญ ราชอาณาจักร กัมพูชา ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 840 คน และนิสิตชาวกัมพูชาเรียน หลักสูตรระยะสั้น จำนวน 180 คน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ระหว่างวันที่ 1 พฤษภาคม – 30 มิถุนายน 2558

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) กล่าวคือ 1. นิสิตที่สมัครเข้าเรียนในหลักสูตรระยะสั้น มีระดับของสติปัญญา อ่อน กลาง เก่ง คละกัน โดยภาควิชาได้แบ่งผู้เรียน ออกเป็น 18 ห้อง ใช้ห้องเป็นหน่วย ในการสุ่มเลือก โดยไม่คำนึงถึงว่าจะเก่ง หรืออ่อน แล้วจับสลากขึ้นมา 1 ห้อง เป็นกลุ่ม ตัวอย่างจำนวน 48 คน และการใช้ตารางเลขสุ่ม (Random Table) การจับสลากได้โดย การเขียนชื่อหน่วยตัวอย่างมาทำฉลากแล้ว 2. นิสิตชาวกัมพูชาที่เป็นนักเรียนโครงการ พระราชทานความช่วยเหลือด้านการศึกษาในสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้าฯ หลักสูตร ระยะสั้น จำนวน 180 คน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กลุ่มเรียนที่ 1 จำนวน 21 คน

ผลการวิจัย

1. ปัญหาการเรียนภาษาไทยสำหรับผู้เรียนชาวกัมพูชา

การสอนภาษาไทยสำหรับชาวต่างชาติมีปัญหาแตกต่างกันไปแต่ละชาติ จากการ สํารวจข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาการเรียนการสอน ความต้องการแบบเรียน วิธีการเรียน การสอนสำหรับชาวต่างชาติ พบปัญหาแตกต่างกันไป ในที่นี้จึงนำข้อมูลมาแสดงไว้เพื่อ เป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับนักศึกษา กัมพูชา ดังต่อไปนี้

1.1 ปัญหาการออกเสียงพยัญชนะ

1) การออกเสียงพยัญชนะต้นเดียวสำหรับคนกัมพูชามีปัญหาน้อยมาก เนื่องจากเสียงพยัญชนะในภาษาเขมรออกเสียงคล้ายกับเสียงพยัญชนะไทย แต่มีบางเสียงที่ คนกัมพูชาออกเสียงแล้วมีปัญหา ได้แก่ ย ญ /jɔ:/ ออกเสียงเป็น ณ /ɲɔ:/

2) เสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำพบปัญหาในการออกเสียง 3 หน่วยเสียง ได้แก่

ขร /khr/ ออกเสียงเป็น กร /kr/ เช่น ขรุขระ เป็น กรูกระ
 พร /phr/ ออกเสียงเป็น พร /pr/ เช่น พร้อม เป็น ปร้อม
 พล /phl/ ออกเสียงเป็น ปล /pl/ เช่น พลอย เป็น ปลอย

3) พยัญชนะท้าย พบปัญหาในการออกเสียงดังนี้

เสียง /-k/ ออกเสียง / ʔ / เช่น จัก /cak/ เป็น จะ /caʔ/ จาก /ca:k/ เป็น จาก /ca:ʔ/

เสียง ณ ในภาษาไทยออกเสียงเป็น /-n/ แต่คนเขมรจะออกเสียง ณ /ɲ/ เช่น เพญ /phen/ เป็น เปญ /peɲ/

1.2 ปัญหาการออกเสียงสระ

สระ เอา /ʔaw/ ออกเสียงเป็น อาว /ʔaow/ เช่น เจ้า /câw/ เป็น จาว /caow/

สระ เอีย /ʔi:a/ ออกเสียงเป็น อี /ʔi:/ เช่น เสีย /sī:a/ เป็น ซี /si:/

สระ เอือ /ʔu:a/ ออกเสียงเป็น อือ /ʔu:/ เช่น เชือ /chû:a/ เป็น ชือ /chuw:/

สระ แอ /ʔɛ:/ ออกเสียงเป็น เอ /ʔe:/ เช่น แพ้ /phé:/ เป็น เพ /phe:/

สระ อัว /ʔu:a/ ออกเสียงเป็น อุ /ʔu:/ เช่น ชัว /chû:a/ เป็น ชู /chu:/

การออกเสียงสระภาษาไทยของคนกัมพูชาส่วนใหญ่มีปัญหาในการออกเสียงสระประสม จะออกเสียงเป็นสระเดี่ยว

1.3 ปัญหาการออกเสียงและการผันวรรณยุกต์ไทย

คนกัมพูชามีปัญหาแยกระดับเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทย จะฟังแล้วออกเสียงวรรณยุกต์ในระดับเดียวกัน หรือเปลี่ยนเสียงเป็นวรรณยุกต์อื่น เช่น

ปา	ป้า	ป๊า	ป๊า	ป๊า
/pa:/	/pà:/	/pâ:/	/pá:/	/pǎ:/

ออกเสียงเป็น

ปา	ปา	ปา	ปา	ปา
/pa:/	/pa:/	/pa:/	/pa:/	/pa:/

หรือออกเสียงสลับเปลี่ยนเสียงเป็น

ปา	ป่า	ป่า	ปา	ปา
/pǎ:/	/pā:/	/pà:/	/pa:/	/pa:/

1.4 ปัญหาด้านการใช้คำและประโยค

1) ปัญหาการเรียงคำในประโยค เช่น

คนถูกตีหัวแตก	เป็น	คนถูกตีแตกหัว
เขาล้มขาหัก	เป็น	เขาล้มหักขา
ไฟดับ	เป็น	ดับไฟ

2) ปัญหาการใช้คำไม่ครบในประโยค โดยเฉพาะคำที่สำคัญในประโยค

เช่น

ผมจะไปตลาด	เป็น	ผมจะตลาด
ดิฉันกำลังเรียนหนังสือ	เป็น	ดิฉันกำลังหนังสือ
หนูเรียนอยู่ปีที่หนึ่ง	เป็น	หนูปีหนึ่ง

3) ปัญหาการใช้คำปนภาษาเขมรในภาษาไทยและใช้คำไม่ถูกต้องใน

ประโยค เช่น

กระต่ายน่ารักมาก	เป็น	กระต่ายซุเพียบหมาก
เขาสวยมาก ๆ	เป็น	เคาเซอะอาดหมาก ๆ
ฉันนั่งรถยนต์ไปโรงเรียน	เป็น	ชั้นขี่รถไปโรงเรียน

4) ปัญหาการใช้คำที่เหมือนกับคำไทยแต่ออกเสียงตามการเขียนของ

เขมร เช่น

ฉันไปวัดทุกวันพระ	เป็น	ฉันไปวัดทุกวันประ หรือ ฉันไปวัดทุกวันเปรียะฮ
ถนนนี้ดีมาก	เป็น	ทน์อล นิส ดี หมาก
นายกรัฐมนตรีไทยเก่งมาก	เป็น	เนีย ยัวก รัต มน เตรีย ไทย ดี หมาก
พระสงฆ์ต้องถือศีล	เป็น	เปรียะฮ ซ้อง ตอง ทื่อ เซ็ล

5) ปัญหาการสื่อความหมายไม่ถูกต้อง เช่น

ผมสามารถขายของที่บ้านได้

เป็น ผมอาจขายของที่บ้านตาย

ผมเรียนภาษาไทยได้เพียงเดือนหนึ่ง

เป็น ผมเรียนैयाชาวไทยได้แต่เดือนนึ่ง

เรียนอักษรศาสตร์ไม่มีประโยชน์

เป็น เรียนอักษรชาติไม่มีสาระประโยชน์

1.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาการออกเสียง

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมานำเสนอเชิงสถิติ โดยเก็บข้อมูลจากนิสิตมหาวิทยาลัยภูมิพนมเปญจำนวน 48 คน และนิสิตทุนฯจำนวน 21 คน รวม 69 คน และเนื่องจากการออกเสียงวรรณยุกต์ของกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมรใช้ภาษาที่มีรูปลักษณะแตกต่างจากภาษาไทยและไม่มีเสียงวรรณยุกต์ ในที่นี้จึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์ผลเฉพาะการออกเสียงพยัญชนะและสระ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 การออกเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว /j/ ณ

เสียงพยัญชนะ	การออกเสียง			
	/j/		/ɲ/	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
/j/ ณ	7	10.14	62	89.86

จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่า การออกเสียงพยัญชนะ ณ เสียงพยัญชนะนี้ไทยออกเสียงเป็น /j/ ของคนเขมรมีจำนวนมากถึง ร้อยละ 89.86 ออกเสียงเป็นเสียง /ɲ/ และออกเสียงเป็นเสียง /j/ ตามเสียงพยัญชนะมาตรฐานภาษาไทยมีเพียง ร้อยละ 10.14 สะท้อนให้เห็นถึงเสียงพยัญชนะภาษาแม่มีบทบาทและกลุ่มตัวอย่างยังออกเสียงติดสำเนียงภาษาแม่ของตนเอง ส่วนพยัญชนะนอกนั้นพบว่าไม่มีปัญหาในการออกเสียง

ตารางที่ 2 เสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ / k^hr / ขร คร ฆร

เสียงพยัญชนะ	การออกเสียง			
/ k ^h r / ขร คร ฆร	/ k ^h r /		/kr/	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	5	7.25	64	92.75

จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการออกเสียงควบกล้ำ / k^hr / ในภาษาไทยของผู้เรียนกัมพูชาออกเสียงเป็น /kr/ มีจำนวนร้อยละ 92.75 และสามารถออกเสียงเป็น / k^hr / ตามเสียงพยัญชนะมาตรฐานภาษาไทยมีเพียง ร้อยละ 7.25

ตารางที่ 3 เสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ / p^hr / พร ภร

เสียงพยัญชนะ	การออกเสียง			
/ p ^h r / พร ภร	/ p ^h r /		/pr/	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	3	4.35	66	95.65

จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการออกเสียงควบกล้ำ / p^hr / ในภาษาไทยของผู้เรียนกัมพูชาออกเสียงเป็น /pr/ มีจำนวนร้อยละ 95.65 และสามารถออกเสียงเป็น / p^hr / ตามเสียงพยัญชนะมาตรฐานภาษาไทยมีเพียง ร้อยละ 4.35

ตารางที่ 4 เสียงพยัญชนะต้นควบกล้ำ / p^hl / พล ภล

เสียงพยัญชนะ / p ^h l / พล ภล	การออกเสียง			
	/p ^h l/		/pl/	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	3	4.35	66	95.65

จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการออกเสียงควบกล้ำ / p^hl / ในภาษาไทยของผู้เรียนกัมพูชาออกเสียงเป็น /pl/ มีจำนวนร้อยละ 95.65 และสามารถออกเสียงเป็น / p^hl / ตามเสียงพยัญชนะมาตรฐานภาษาไทยมีเพียง ร้อยละ 4.35

ตารางที่ 5 เสียงพยัญชนะท้าย / k / ก ข ค ฆ

เสียงพยัญชนะ / k / ก ข ค ฆ	การออกเสียง			
	/k/		/ʔ/	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	1	1.45	68	98.55

จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการออกเสียงพยัญชนะท้าย /k/ ในภาษาไทยของผู้เรียนกัมพูชาออกเสียงเป็น /ʔ/ มีจำนวนร้อยละ 98.55 และสามารถออกเสียงเป็น / k/ ตามเสียงพยัญชนะมาตรฐานภาษาไทยมีเพียง ร้อยละ 1.45

ตารางที่ 6 เสียงพยัญชนะท้าย / n / ณ

เสียงพยัญชนะ / n / ณ	การออกเสียง			
	/n/		/ɲ /	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	18	26.09	51	73.91

จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการออกเสียงพยัญชนะท้าย /ก/ ในภาษาไทยของผู้เรียนกัมพูชาออกเสียงเป็น /ง/ มีจำนวนร้อยละ 73.91 และสามารถออกเสียงเป็น /ก/ ตามเสียงพยัญชนะมาตรฐานภาษาไทยมีเพียง ร้อยละ 26.09

ตารางที่ 7 เสียงสระ /-aw/ เอา

เสียงพยัญชนะ	การออกเสียง			
	/-aw/		/a:w/	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	22	31.88	47	68.12

3 จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการออกเสียงเสียงสระ /?aw/ ในภาษาไทยของผู้เรียนกัมพูชาออกเสียงเป็น เสียงสระ /?a:w/ มีจำนวนร้อยละ 68.12 และสามารถออกเสียงเป็น เสียงสระ /?aw/ ตามเสียงพยัญชนะมาตรฐานภาษาไทยมีเพียง ร้อยละ 31.88

ตารางที่ 8 สระ /?i:a/ เอีย

เสียงพยัญชนะ	การออกเสียง			
	/?i:a/		/?i:/	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	28	40.58	41	59.42

จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการออกเสียงเสียงสระ /?i:a/ ในภาษาไทยของผู้เรียนกัมพูชาออกเสียงเป็น เสียงสระ /?i:/ มีจำนวนร้อยละ 59.42 และสามารถออกเสียงเป็น เสียงสระ /?i:a/ ตามเสียงพยัญชนะมาตรฐานภาษาไทยมีเพียง ร้อยละ 40.58

ตารางที่ 8 สระ /u:a / เอื้อ

เสียงพยัญชนะ	การออกเสียง			
	/u:a /		/u:/	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	28	40.58	41	59.42

จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการออกเสียงเสียงสระ /u:a/ ในภาษาไทยของผู้เรียนกัมพูชาออกเสียงเป็น เสียงสระ /u:/ มีจำนวนร้อยละ 59.42 และสามารถออกเสียงเป็น เสียงสระ /u:a/ ตามเสียงพยัญชนะมาตรฐานภาษาไทยมีเพียง ร้อยละ 40.58

ตารางที่ 9 สระ /ɛ: / แอ

เสียงพยัญชนะ	การออกเสียง			
	/ɛ: /		/e:/	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	15	21.74	54	78.26

จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการออกเสียงเสียงสระ /ɛ:/ ในภาษาไทยของผู้เรียนกัมพูชาออกเสียงเป็น เสียงสระ /e:/ มีจำนวนร้อยละ 78.26 และสามารถออกเสียงเป็นเสียงสระ /ɛ:/ ตามเสียงพยัญชนะมาตรฐานภาษาไทยมีเพียง ร้อยละ 21.74

ตารางที่ 10 สระ /u:a/ อัว

เสียงพยัญชนะ	การออกเสียง			
	/u:a/		/u:/	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
	12	17.39	57	82.61

จากตารางนี้แสดงให้เห็นว่า ปัญหาการออกเสียงเสียงสระ /u:a/ ในภาษาไทยของผู้เรียนกัมพูชาออกเสียงเป็น เสียงสระ /u:/ มีจำนวนร้อยละ 82.61 และสามารถออกเสียงเป็น เสียงสระ /u:a/ ตามเสียงพยัญชนะมาตรฐานภาษาไทยมีเพียง ร้อยละ 17.39

2. แนวทางการแก้ปัญหาการเรียนรู้ภาษาไทยสำหรับชาวกัมพูชา

ปัญหาการเรียนรู้ภาษาไทยสำหรับชาวกัมพูชาที่ได้ยกมากล่าวในหัวข้อข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์และค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นที่สามารถใช้ในการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนเป็นคนกัมพูชาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสร้างชุดการเรียนรู้ภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับผู้เรียนชาวกัมพูชาซึ่งไม่เคยเรียนภาษาไทยมาก่อนเลย โดยแบ่งเป็นชุดความรู้ ดังนี้

2.1 สร้างชุดความรู้และแบบฝึกการออกเสียงภาษาไทย

ผู้วิจัยนำความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการออกเสียงพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์เบื้องต้นมาให้ผู้เรียนชาวกัมพูชาเรียนรู้ ฝึกออกเสียง โดยเปรียบเทียบกับอักษรเขมร เพื่อให้ง่ายต่อการฝึกออกเสียง อ่านออกเสียง และได้อธิบายเป็นภาษาเขมรประกอบด้วย ตัวอย่างเช่น

ตารางที่ 11 ตัวอย่างแบบฝึกพยัญชนะไทย

พยัญชนะไทย	การเบี่ยงเบนสำเนียง		พยัญชนะต้น	พยัญชนะท้าย
ก	กั กั๋	กอ โก๋	k	k
ข	อ ไร	ขอ ไช๋	k ^h	k
ค	อ ฎาย	คอ ควาย	k ^h	k
ฅ	อ อุณ	คอ คน	k ^h	k
ฉ	อ ะ:อั้ง	ขอ ระฮั้ง	k ^h	k
ง	งั ญั	งอ ญั	ŋ	ŋ

ตารางที่ 12 ตัวอย่างแบบฝึกสระไทย

สระสั้น		สระยาว	
อะ	อัก	อา	เภา
อิ	อิ	อี	เีย
อึ	อิ	อือ	เีย
อุ	อุ	อู	เีย
เอะ	เอ	เอ	เีย

ตารางที่ 13 ตัวอย่างแบบฝึกวรรณยุกต์ไทย

นิยัตินิยาม	เลข:	กิริยาสัญญ	สํัญญ
	┐	สามัญ	กณณณ
(-)	└	ไม่เอก	ธ
(-)	┐	ไม่โท	สํัญญธ:
(-)	┐	ไม่ตรี	อุ
(-)	┐	ไม่จัตวา	สํัญญเข็ก

2.2 สร้างชุดแก้ปัญหาในการออกเสียง

ผู้วิจัยวิเคราะห์สาเหตุที่ชาวกลุ่มพูชาไม่สามารถออกเสียงได้แล้วสร้างแบบแก้ไขและฝึกการออกเสียงภาษาไทยให้ถูกต้อง โดยแบ่งเป็นประเด็นเป็น 8 หัวข้อ ดังนี้

- 1) ช่วงเวลาธรรมชาติตอนปิดเทอม (แก้ปัญหาการออกเสียง พ/ภ-ผ, พ-ผ, ฮ-ห)
- 2) การผจญภัยในวัดพระแก้ว (แก้ปัญหาการออกเสียง ข-ค, ท/ธ-ถ, ซ-ส/ช/ศ)
- 3) เพื่อนรักจากต่างแดน (แก้ปัญหาการออกเสียง อักษรนำ)
- 4) หนานนี้ที่เชียงใหม่ (แก้ปัญหาการออกเสียง อักษรควบกล้ำ)
- 5) มาปลูกผักสวนครัวกันเถอะ (แก้ปัญหาการออกเสียงสระ)
- 6) ข้ามกำแพง 5 เสียง (แก้ปัญหาการออกเสียงวรรณยุกต์และไทรยางค์)
- 7) บ้านหลังเล็กของบุญ (แก้ปัญหาการออกเสียงพยัญชนะตัวสะกดแม่กนกแม่กน)

8) วันที่ฝนตกหนัก (แก้ปัญหาคารเรียงคำ)

ตัวอย่างชุดคำผึกออกเสียงวรรณยุกต์

ก้วยเตี้ยว	ข้าวสวย	น้ำชา	น้อยหน้า	ลั่นจี่
กล้วยน้ำว้า	ผ้าไหม	ขาย	ขนมจีบ	เศร้า
วันเสาร์	ชีวิต	ซักผ้า	โต๊ะ	ผ้าห่ม
ฟ้าผ่า	ศิระชะ	ทำน้ำ	กระจก	เหงา
แมวเหมียว	จักรยาน	จระเข้	พอนรำ	น่ารัก
เก็กฮวย	คมขำ	ปีใหม่	เสื้อกันหนาว	หลากหลาย

2.3 การประเมินแบบทดลองเรียน

เมื่อสร้างแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นสำหรับชาวกำพูชาเสร็จแล้ว ได้นำให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินผลแบบเรียน เพื่อจะได้นำไปใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยต่อไป มีผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

ตารางที่ 14 ผลการประเมิน ด้านรูปเล่ม

ข้อประเมิน	คะแนน	$\bar{x}$	S.D	แปลผล
1. คุณภาพของกระดาษ	22	4.40	0.89	มาก
2. การออกแบบหน้าปก	23	4.60	0.55	มากที่สุด
3. ขนาดรูปเล่ม	19	3.80	0.45	มาก
4. ลักษณะตัวอักษร	20	4.00	0.71	มาก
5. ภาพประกอบในเล่ม	15	3.00	1.00	ปานกลาง
6. การจัดบทและหน้า	21	4.20	0.45	มาก
รวม	120	4.00	0.67	มาก

จากตารางที่ 11 ผลการประเมินหนังสือด้านรูปเล่มคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 5 ท่านได้ประเมินและสรุปรวมผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด และมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดก็คือ การออกแบบหน้าปก อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.60$) รองลงมาคือ คุณภาพของกระดาษ ($\bar{x} = 4.82$) และ การจัดบทและหน้า ($\bar{x} = 4.20$) ตามลำดับ

ตารางที่ 15 ผลการประเมิน ด้านเนื้อหา

ข้อประเมิน	คะแนน	$\bar{x}$	S.D	แปลผล
1. สอดคล้องกับวัตถุประสงค์	23	4.60	0.55	มากที่สุด
2. เนื้อหาถูกต้อง เหมาะสม	25	5.00	0.00	มากที่สุด
3. เนื้อหามีประโยชน์	23	4.60	0.55	มากที่สุด
4. เนื้อหามีความน่าสนใจ	20	4.00	0.71	มาก
5. คำชี้แจงชัดเจน ถูกต้อง	22	4.40	0.55	มาก
6. ความยากง่ายเหมาะสมกับผู้เรียน	22	4.40	0.55	มาก
7. สะท้อนถึงวัฒนธรรม	18	3.60	0.55	มาก
8. แบบฝึกสอดคล้องกับเนื้อหา	24	4.80	0.45	มากที่สุด
รวม	177	4.43	0.49	มาก

จากตารางที่ 12 ผลการประเมินหนังสือด้านเนื้อหา มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด และมีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุดก็คือ เนื้อหาถูกต้อง เหมาะสม ($\bar{x} = 5.00$) รองลงมาคือ แบบฝึกสอดคล้องกับเนื้อหา ($\bar{x} = 4.80$) และเนื้อหามีประโยชน์ และสะท้อนถึงวัฒนธรรม ($\bar{x} = 4.60$) ตามลำดับ

2.4 ทดลองแบบเรียน

หลังจากที่ออกแบบเนื้อหาสาระเพื่อการเรียนรู้ภาษาไทยและแก้ปัญหาเสร็จแล้วได้นำไปทดลองสอน โดยมีผลการเรียนรู้จากแบบเรียน ดังต่อไปนี้

สรุป

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัย สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1.1 แบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นได้อาศัยปัญหาการออกเสียงและการเรียนรู้ภาษาไทยของผู้เรียนกัมพูชาโดยอาศัยกลุ่มตัวอย่างที่เรียนภาษาไทยในมหาวิทยาลัยภูมิพนมเปญ จำนวน 48 คน และผู้เรียนภาษาไทยพื้นฐานในมหาวิทยาลัยจำนวน 21 คน เพื่อเรียนรู้ตามแบบเรียนที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ประสิทธิภาพแบบเรียนเป็นไปตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า แบบเรียนที่พัฒนาขึ้นสามารถใช้เรียนและสอนสำหรับการเรียนรู้เบื้องต้นในระยะ 2 สัปดาห์ได้

1.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักศึกษาชาวกัมพูชาโดยอาศัยแบบเรียนนี้ทั้งก่อนการเรียนรู้และภายหลังการเรียนรู้ พบว่า คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ภายหลังการเรียนรู้สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบก่อนการเรียนรู้ แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาแบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานสำหรับผู้เรียนชาวกัมพูชา ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

2.1 หนังสือการพัฒนาแบบเรียนภาษาไทยพื้นฐานสำหรับผู้เรียนชาวกัมพูชา เป็นไปตามสมมติฐานที่กำหนดไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นได้รับการตรวจสอบและคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสร้างแบบเรียนจากการเก็บรวบรวมข้อมูลปัญหาการออกเสียงภาษาไทยจากกลุ่มตัวอย่างที่พูดภาษาเขมรและไม่สามารถพูดภาษาไทยได้เลย แบบเรียนที่ได้จัดทำขึ้นเหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของผู้เรียนทั้งขนาดของตัวหนังสือมีความเหมาะสมกับวัยและสายตาในแต่ละบทยังมีแบบฝึกเพื่อเรียนรู้ด้วยตนเองได้ด้วย โดยแบบทดสอบและแบบฝึกผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ความเหมาะสมสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยหลาย ๆ งานวิจัยที่มีลักษณะเดียวกันนี้ (Phonmani, 2002; Witthayasakphan, 2002, 2006; Phongsatha, 1975; Han-Woo, 1977).

2.2 การศึกษาปัญหาการออกเสียงเพื่อแก้ปัญหาการออกเสียงภาษาไทยสำหรับผู้เรียนกัมพูชาซึ่งทำให้แบบเรียนนี้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เกิดจากการผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทางด้านภาษาศาสตร์และการสอน (Naksakul, 1981; Franklin, 1970) จึงทำให้ทราบว่า คนกัมพูชามีปัญหาในการใช้ภาษาไทย โดยเฉพาะเสียงวรรณยุกต์ ซึ่งแบบเรียนนี้อาจมีความแตกต่างจากแบบเรียนที่ใช้เพื่อการสอนภาษาไทยสำหรับชาวไทยหรือภาษาไทยเพื่อชาวต่างชาติอื่น ๆ เนื่องจากอาจมีการใช้สัทอักษรในช่วงแรก และมีการดัดแปลงอักษรเขมรเป็นสัทอักษรเฉพาะที่ใช้ในภาษาเขมร เพื่อให้ผู้สอนได้อธิบายการออกเสียงวรรณยุกต์ให้ผู้เรียนกัมพูชาได้เข้าใจในสัญลักษณ์วรรณยุกต์ที่ปรากฏในแบบเรียน แต่หลังจากนั้นผู้เรียนก็สามารถอ่านและเขียนอักษรไทยได้ ก็ไม่จำเป็นต้องใช้สัทอักษรอีก งานวิจัยนี้จึงเป็นคุณูปการในการสอนภาษาเขมรสำหรับผู้เรียนกัมพูชาในระดับต้นหรือเบื้องต้นสำหรับทุกวัยที่ต้องการเรียนรู้

References

- Buasi, T. (1989). **Course Theory: Design and Development**. Bangkok: Erawan Printing. (In Thai)
- Franklin, E. H. (1970). **Cambodian System of Writing and Beginning Reader with Drills and Glossary**. London : Yale University.
- Han-Woo, L. (1977). **A Construction of Thai Textbook on Writing for Korean students in Higher Education Institute**. Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)
- Naksakul, K. (1981). **Thai Phonology**. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)

- Phongsatha, A. (1975). **An analysis of Thai textbooks for foreign beginners** (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)
- Phonmani, S. (2002). **Fundamentals of teaching Thai as a foreign language**. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)
- Tanyong, H. (1985). **Writing textbooks**. Bangkok: Srinakharinwirot University. (In Thai)
- Witthayasakphan, S. (2002). **A guide to basic Thai language teaching in the Thai education context for foreigners**. Chiang Mai: Ming Mueang Printing House. (In Thai)
- Witthayasakphan, S. (2006). **Teaching Thai as a foreign language**. Chiang Mai: Ming Mueang Printing House. (In Thai)

ภาพสะท้อนการเมืองไทยจากการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวัสต์

Reflection of Thai Politics in Political Cartoon of

Arun Watcharasawat

สันติภาพ ชารัมย์ / Santipap Charam

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
บุรีรัมย์ 31000, ประเทศไทย

*Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Buriram Rajabhat University
Buri Ram 31000, Thailand*

Email: Santipap.cr@bru.ac.th

Received: March 18, 2021

Revised: May 20, 2021

Accepted: May 31, 2021

Abstract

The purpose of this research was to study the reflections of Thai politics from Arun Watcharasawat's political cartoons, amounting to 80 issues, from the 19-25 June 2017 issue to the 30 November-6 December 2018 issue. The descriptive-analytical research method was used. The results showed that there are 11 aspects of Thai politics as follows: 1) Government reflections can be divided into 4 issues, namely government stability, government policy, corruption, 2) Reflection of politicians, 3) Reflection of political parties, 4) Reflection of military institutions, 5) Reflection of democracy, 6) Reflection of the Constitution, 7) Reflection of elections,

8) Reflection of state organizations and government agencies, 9) Reflection of Thai laws; 10) Reflecting on the economy; 11) Reflecting society. Arun Watcharasawat has created meaning from cartoon images to mock Thai politics. There were strategies for conveying meaning, such as using symbols, illustrations, short texts, and colors to reflect the political events that were gaining attention in the society at that time as well.

Keywords: Thai Political Reflection, Political Cartoon, Arun Watcharasawat

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนการเมืองไทยจากการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวส์ดี จำนวน 80 ฉบับ ตั้งแต่ฉบับวันที่ 19-25 มิถุนายน 2560 ถึงฉบับวันที่ 30 พฤศจิกายน-6 ธันวาคม 2561 ใช้วิธีการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า มีภาพสะท้อนการเมืองของไทย 11 ด้าน ดังนี้ 1) ภาพสะท้อนรัฐบาล แบ่งออกได้เป็น 4 ประเด็น ได้แก่ เสถียรภาพรัฐบาล นโยบายรัฐบาล การทุจริตคอร์รัปชัน และต่างประเทศ 2) ภาพสะท้อนนักการเมือง 3) ภาพสะท้อนพรรคการเมือง 4) ภาพสะท้อนสถาบันทหาร 5) ภาพสะท้อนระบอบประชาธิปไตย 6) ภาพสะท้อนรัฐธรรมนูญ 7) ภาพสะท้อนการเลือกตั้ง 8) ภาพสะท้อนองค์กรของรัฐและหน่วยงานราชการ 9) ภาพสะท้อนกฎหมายของไทย 10) ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ 11) ภาพสะท้อนสังคม อรุณ วัชรสวส์ดี มีการประกอบสร้างความหมายจากภาพการ์ตูนเพื่อล้อเลียนเสียดสีการเมืองไทย และมีกลวิธีในการสื่อความหมาย ได้แก่ การใช้สัญลักษณ์ ภาพประกอบ ข้อความสั้น ๆ สี่ ประกอบภาพ เพื่อสะท้อนเหตุการณ์ทางการเมืองที่กำลังได้รับความสนใจของสังคมในช่วงเวลานั้นได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ : ภาพสะท้อนการเมืองไทย การ์ตูนล้อการเมือง อรุณ วัชรสวส์ดี

บทนำ

การ์ตูนถือได้ว่าเป็นรูปแบบการสื่อสารประเภทหนึ่งที่มีความใกล้ชิดกับผู้คนทั่วไป เนื่องจากการตูนเป็นสื่อที่เข้าได้กับทุกเพศทุกวัยและเหมาะแก่การสื่อสารบางอย่างที่สื่อในรูปแบบอื่น ๆ ทำได้ไม่ดีเท่า ดังเช่น เรื่องของประวัติศาสตร์ที่ต้องการให้เยาวชนได้เรียนรู้ หากจัดทำในรูปแบบของหนังสือเรียนบางครั้งอาจทำให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย แต่เมื่อนำมาทำในรูปแบบของการตูนเยาวชนก็ให้ความสนใจและติดตาม อันนำไปสู่การเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ต่อไป การตูนจึงถือเป็นการสื่อสารชนิดหนึ่งที่พิเศษแตกต่างจากการสื่อสารอื่น ๆ เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อความเข้าใจและพอใจของผู้อ่านผู้ชมเป็นหลัก ข้อพิสูจนในเรื่องนี้ทุกคนรู้ดีว่าการดูการอ่านการตูนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยไม่มีใครสอนทำให้การตูนเป็นสื่อที่คนทุกเพศทุกวัยไม่ปฏิเสธ สำหรับเด็ก ๆ แล้วหนังสือการตูนเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่ใกล้ชิด การตูนจึงทำหน้าที่เป็นการสร้างประสบการณ์ทางอ้อมกับเหตุการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ จากโลกแห่งความเป็นจริงที่เสนอไว้ในหนังสือการตูน แต่การแยกแยะเรื่องไหนเป็นเรื่องจริงหรือเท็จก็ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความเชื่อ และวิจารณญาณของเด็กแต่ละคนที่จะตัดสินใจ แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าเด็ก ๆ ได้เรียนรู้โลกสภาพความเป็นจริงทางสังคมตามที่หนังสือการตูนได้สร้างขึ้น (Sukchai, 2007, p. 1)

การที่ภาพหรือการตูนเข้ามามีบทบาททางด้านการเมืองปรากฏในหนังสือพิมพ์ ทำให้เป็นที่นิยมแพร่หลายในหมู่ประชาชนและมีอิทธิพลทางด้านความคิด มีความสำคัญ การตูนการเมืองหรือภาพล้อการเมืองมีอิทธิพลต่อประชาชนทั้งด้านความคิด เศรษฐกิจ และการเมือง โดยผ่านทางสื่อมวลชน คือ หนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ ในวิชาการหนังสือพิมพ์ การตูน หรือภาพล้อทางการเมืองเปรียบเสมือนบทความหรือคอลัมน์ประจำที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน บางครั้งเป็นการสรุปความคิดเห็นหรือแนวทางของหนังสือพิมพ์เหมือนกันกับบทนาของบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ แต่ละฉบับจึงขาดการตูนหรือภาพล้อการเมืองไม่ได้ ดังนั้นบทบาทของการตูนหรือภาพล้อทางการเมืองจึงปรากฏร่วมกับหนังสือพิมพ์ และการตูนหรือภาพล้อซึ่งแสดงลักษณะดังกล่าวมาแล้วได้รับชื่อที่ยอมรับกันแพร่หลายในปัจจุบันว่าการตูนการเมือง (Thepphabut, 1981, p. 43)

การล้อเลียนคือการเย้ยหยัน เสียดสี ผู้คน หรือสถาบัน เพื่อให้พวกเขาเปลี่ยนการกระทำไป หรืออาจไม่เปลี่ยนแปลงก็ได้ การล้อเลียน ไม่เพียงแต่ทำเพื่อคลายเครียดหยอกล้อและเรียกเสียงหัวเราะ จากเรื่องตลกขบขันที่พบเห็นเท่านั้น แต่ยังเป็นการ เสียดสี ประชดประชัน หรืออาจจะเป็นความก้าวร้าวโดยเจตนาได้ด้วย มันทำให้ผู้ถูกล้อเลียนนั้น

ดูเป็นตัวตลก ในบางครั้งก็เป็นตลกผิดที่ขมขื่น เพราะเป็นความสนุกแบบเย้ยหยันแม้จะมีการหัวเราะก็ตาม แต่การล้อเลียนก็เป็นรูปแบบทางทัศนศิลป์ที่จริงจัง เพื่อที่จะทำหน้าที่เจาะลึก ตีแผ่ในเรื่องราว ข้ออ้าง คำสัญญาต่าง ๆ บุคคลที่ถูกล้อเลียนในสังคมส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลสาธารณะ เช่น นักการเมือง นักแสดง นักกีฬา ฯลฯ การล้อเลียนเป็นรูปแบบของทัศนศิลป์มักใช้การเลียนแบบท่าทาง จุดด้อย จุดเด่น การบิดเบือน รูปร่างเกินจริง หรือการเพิ่มเสริมรูปลักษณะอื่น ๆ ให้ดูขบขันขึ้น

หนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์มีบทบาทต่อการศึกษาของประชาชนในทุกกระดับและให้ประโยชน์เกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคม การนำเอาหนังสือพิมพ์เข้ามาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาย่อมเป็นผลดีทางหนึ่งในการช่วยพัฒนาการศึกษาของประเทศ หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน กล่าวคือ หนังสือพิมพ์สามารถให้ข่าวสารความรู้ที่เป็นประโยชน์และส่งเสริมการเรียนรู้ในชั้นเรียนปกติสามารถนำความรู้ที่ได้นั้นไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันทำให้เป็นคนทันต่อเหตุการณ์ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ความเป็นไปของการดำเนินชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้น หนังสือพิมพ์ยังช่วยส่งเสริมทักษะในการอ่าน การวิพากษ์วิจารณ์ ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่มีนิสัยรักการอ่านและแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เท่ากับเป็นการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพประชากรของประเทศให้มีประสิทธิภาพอันจะเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองด้วย

การดูล้อเลียนในหนังสือพิมพ์รายวันหรือรายสัปดาห์ เป็นการสื่ออารมณ์ขันที่นักเขียนมักจะเสนอเรื่องหรือภาพล้อที่เรียกอารมณ์ขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาพล้อบุคคลที่มีชื่อเสียงน่าสนใจทางการเมือง ภาพล้อนักการเมือง และเหตุการณ์ทางการเมืองและเป็นจุดเด่นที่น่าสนใจมากที่สุดในหมูนกอ่าน ในด้านการใช้ภาษาเพื่อสื่ออารมณ์ขันนั้น กล่าวคือ “ลักษณะของภาษาเพื่อสื่ออารมณ์ขัน ประกอบด้วยการเล่นคำการใช้โวหารต่างๆ ได้แก่ โวหารประชดประชัน และโวหารที่กล่าวเกินจริง การ์ตูนจะสื่อความหมายออกมาตามเจตนาของผู้เขียนที่ต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจ ตามบริบทของเหตุการณ์ และเหตุการณ์ทางการเมือง โดยสื่อออกมาทางภาพและภาษา (Phinitphuwadon, 1977, p. 479)

การ์ตูนการเมืองเป็นการแสดงออกในทางความคิด ความเห็น ทัศนคติ ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง นอกเหนือไปจากความเป็นหน้าที่หลักหรืออาชีพ ที่ผู้เขียนการ์ตูน สร้างรายได้ให้กับตนเอง โดยมีช่องทางที่ใช้นำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ วารสาร เอกสารหนังสือพิมพ์ และสื่อในช่องทางอื่น ๆ ผู้รับข้อมูลข่าวสารสามารถรับรู้ข้อมูลได้อย่าง

ง่ายสะดวกและไม่น่าเบื่อจนเกินไป ในการที่ต้องดูภาพข่าวรายงานข่าวหรืออ่านในงานสิ่งตีพิมพ์ ที่ค่อนข้างมีลักษณะเป็นทางการทั้งการใช้คำ การนำเสนอ และระยะเวลา ซึ่งนาน หรือมากกว่าการดูจากภาพการ์ตูน ที่มีภาพมีการใช้ประโยคหรือคำพูดเพื่อขยายความ และมักเป็นข่าวสารที่เป็นลักษณะของการนำเรื่องราวของข่าวนำมารวบรวมเข้าเป็นภาพและเนื้อเรื่องของการ์ตูน โดยเป็นภาพแบบการ์ตูนช่องเดียวหรือหลายช่อง หรืออาจเป็นตอน ๆ ในการนำเสนอ

การนำเสนองานของผู้เขียนการ์ตูนการเมือง ผ่านสื่อหรือช่องทางต่าง ๆ ก็ต้องมีกรอบและวิธีปฏิบัติอยู่เช่นกัน เพื่อให้มีกฎระเบียบ กติกา และมาตรฐานในการนำเสนองาน นอกเหนือจากการประมวลเหตุการณ์ เรื่องราวทางการเมือง ผู้เขียนการ์ตูนมักจะมีส่วนของการแทรกความคิด ทศนคติ ค่านิยมของตนเองเข้าไปในงานด้วย ก็ยังจะต้องมีในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรม อันเป็นเรื่องของความเหมาะสม ถูกต้อง ดีงาม ในกรอบสังคม ประเพณี วัฒนธรรม ในด้านกรอบที่กฎหมายกำหนด โดยในขอบเขตที่จะสามารถกระทำได้นอกเหนือจากปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เช่น อำนาจ อิทธิพล หรือผลประโยชน์ (Chai-Oep-Im, 2011, pp. 1-2) การ์ตูนการเมืองจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการเสนอข่าวโดยทางอ้อม ซึ่งสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเสนอข่าวทางอ้อม เนื่องจากในบางสังคม บางการปกครองของประเทศ การเสนอข่าวโดยตรงจะทำได้ลำบาก การแสดงออกโดยผ่านการ์ตูนการเมือง จึงเป็นช่องทางที่จะสามารถกระทำได้ จากการใช้ภาพ ลายเส้น เนื้อหา ในลักษณะบันเทิง เรียบง่าย แต่แท้จริงแล้วเป็นการแฝงในด้านความคิดเห็น ทศนคติ ค่านิยมทางการเมือง ที่ผู้เขียนการ์ตูนการเมืองได้แสดงออกมาผ่านภาพ ลายเส้น และเนื้อหาในการ์ตูน

ในปี 2554 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่ายิ่งลักษณ์ ชินวัตร นำพรรคเพื่อไทยชนะการเลือกตั้ง สองปีแรกถือว่ารัฐบาลค่อนข้างมีเสถียรภาพ แต่ในปี 2556 หลังรัฐบาลพยายามผ่านร่างพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมและแก้ไขรัฐธรรมนูญ ทำให้เกิดการประท้วงโดยคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) สุดท้ายมีรัฐประหารในปี 2557 ภายหลังความขัดแย้งทางการเมืองช่วงปี 2556-2557 เกิดรัฐประหารในประเทศไทย พ.ศ. 2557 พร้อมกับการยกเลิกรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ภายใต้การควบคุมอำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ คณะรัฐประหารประกาศกฏอัยการศึกและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ปัจจุบันประเทศไทยใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งผ่านการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2559 และแก้ไขตามข้อสั่งเกตพระราชทานจำนวน 3 มาตรา มีการประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และให้สมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการแต่งตั้งดูแลการทำงานของรัฐบาลให้เป็นไปตามแผนนี้ หลังเลื่อนมาหลายครั้ง

อรุณ วัชรเสวีศักดิ์ เป็นนักเขียนการ์ตูนอีกคนหนึ่งที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง มีผลงานประจำในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน และนิตยสารมติชนรายสัปดาห์ เนื้อหาจะเป็นการวิพากษ์วิจารณ์สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยใช้การสื่อความหมายทั้งในแบบวิจนภาษาและอวิจนภาษาเพื่อสะท้อนเหตุการณ์ที่กำลังได้รับความสนใจของสังคม ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนการเมืองไทย และกลวิธีในการใช้ภาษาประกอบภาพการ์ตูนล้อเลียนในหนังสือพิมพ์มติชนรายสัปดาห์ โดยนำภาพการ์ตูนล้อเลียนระหว่างปี พ.ศ. 2560-2561 วิเคราะห์การประกอบสร้างความหมายเพื่อล้อเลียนเสียดสี และกลวิธีการใช้ภาษา เพื่อสื่อความหมายการ์ตูนล้อเลียนเพื่อสะท้อนภาพการเมืองไทยในนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ ผลการศึกษาค้นนี้สามารถนำไปเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เช่น การตีความจากภาพ การวิเคราะห์การแสดงความคิด และการสื่อความหมายได้อย่างเหมาะสมในบริบทของการ์ตูน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาภาพสะท้อนการเมืองไทยจากการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรเสวีศักดิ์

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยศึกษาการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรเสวีศักดิ์ ในนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ ตั้งแต่ฉบับวันที่ 19-25 มิถุนายน 2560 ถึงฉบับวันที่ 30 พฤศจิกายน-6 ธันวาคม 2561 จำนวน 80 ฉบับ

2. ขอบเขตด้านการวิเคราะห์ ผู้วิจัยศึกษาภาพสะท้อนการเมืองไทยจากการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรเสวีศักดิ์ ดังนี้

2.1 ด้านภาพสะท้อนการเมือง ได้แก่ รัฐบาล นักการเมือง พรรคการเมือง สถาบันทหาร ระบบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ การเลือกตั้ง องค์การของรัฐและหน่วยงานราชการ กฎหมายของไทย เศรษฐกิจ และสังคม

2.2 ด้านการสื่อความหมาย ได้แก่ ข้อความ รูปภาพ สัญลักษณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการ์ตูนและภาพสะท้อนจากการ์ตูน เช่น ความหมายของการ์ตูน และการ์ตูนล้อเลียน การสื่อความหมายเชิงขบขัน

2. ขั้นตอนรวบรวมข้อมูล 1) รวบรวมการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวรรค์ ในนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ ตั้งแต่ฉบับวันที่ 19-25 มิถุนายน 2560 ถึงฉบับวันที่ 30 พฤศจิกายน-6 ธันวาคม 2561 จำนวน 80 ฉบับ 2) พิจารณาเนื้อหาของการ์ตูน นำมาแยกเป็นหมวดหมู่และจัดประเภทของเนื้อหาของการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวรรค์ 3) พิจารณากลวิธีในการสื่อความหมายของการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวรรค์

3. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล 1) จำแนกประเภทของเนื้อหาของการ์ตูนที่ปรากฏจากการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวรรค์ 2) อธิบายเนื้อหาที่ปรากฏจากการ์ตูนที่ปรากฏจากการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวรรค์ รวมทั้งใช้การวิเคราะห์ อธิบาย ตีความของผู้วิจัย 3) แสดงผลการวิเคราะห์โดยการพรรณนาวิเคราะห์ที่อธิบายขยายความจากภาพการ์ตูนพร้อมกันสองด้าน ได้แก่ ด้านภาพสะท้อนการเมือง และด้านกลวิธีการสื่อความจากการ์ตูนที่ปรากฏจากการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวรรค์ 4) วิเคราะห์ภาพสะท้อนการเมือง และด้านกลวิธีการสื่อความจากการ์ตูนที่ปรากฏจากการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวรรค์ 5) สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาภาพสะท้อนการเมืองไทยจากการ์ตูนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวรรค์ จำนวน 80 ฉบับ ตั้งแต่ฉบับวันที่ 19-25 มิถุนายน 2560 ถึงฉบับวันที่ 30 พฤศจิกายน-6 ธันวาคม 2561 โดยทำการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ พบว่ามีภาพสะท้อนการเมืองของไทย 11 ด้าน ดังนี้

1. **ภาพสะท้อนรัฐบาล** เป็นการสะท้อนให้เห็นภาพการบริหารจัดการของรัฐบาลในด้านต่าง ๆ มีทั้งการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล เสถียรภาพของรัฐบาล การบริหารงานของรัฐบาล ความชอบธรรมทางการเมืองของรัฐบาล ประสิทธิภาพของรัฐบาล รวมทั้งการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต

ของประชาชน สามารถแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้

1.1 เสถียรภาพรัฐบาล เป็นการสะท้อนให้เห็นสถานภาพของรัฐบาลที่ต้องมีความมั่นคงในการบริหารงานของรัฐบาล เสถียรภาพของรัฐบาลเกิดจากความสัมพันธ์ที่ดีต่อประชาชนและสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในสังคม และต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจและประชาชน ดังตัวอย่างจากภาพการ์ตูนต่อไปนี้

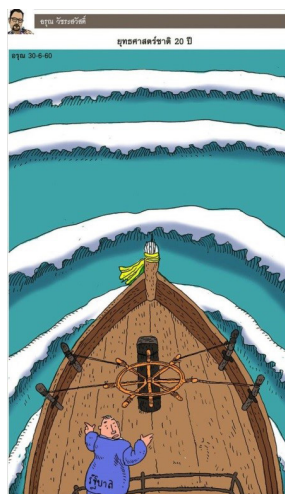
ภาพที่ 1 เสถียรภาพของรัฐบาลที่มี พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี
ที่มา : อรุณ วชิระสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 6-12 เมษายน 2561)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพนายกรัฐมนตรีอยู่บนเรือขนาดใหญ่มีข้อความเขียนไว้ข้างเรือว่า “เรือแป๊ะ” ส่วนข้างล่างมีเรือเล็กลำหนึ่งเขียนข้อความไว้บนใบเรือว่า “รัฐบาลเลือกตั้ง” ข้างบนของภาพเป็นข้อความจากข่าวว่า “ป่าเหาะ สะกิดเตือน “ตุ๋” ดิ้นเป็นไส้เดือน เจอกระทู้ถามในสภาหนักแน่” สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจกับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งนั้นมีเสถียรภาพที่แตกต่างกัน กล่าวคือ รัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจสามารถใช้อำนาจได้อย่างเต็มที่เพราะมีกฎหมายรองรับและมีผู้ให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ไม่มีการตรวจสอบจากสภาที่มาจากการเลือกตั้ง รัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจจึงมีความมั่นคงแข็งแรงกว่ารัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งที่พร้อมจะล่มได้ตลอด

เวลา เนื่องจากถูกตรวจสอบอย่างเข้มข้นจากสภาผู้แทนราษฎรตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

1.2 นโยบายรัฐบาล เป็นการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล การกระทำ หรือการเลือกตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งรัฐบาลได้ทำการตัดสินใจและกำหนดไว้ล่วงหน้า เพื่อชี้้นำให้มีกิจกรรมหรือการกระทำต่าง ๆ เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยมีการวางแผน การจัดทำนโยบายให้บรรลุวัตถุประสงค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งนโยบายต่างๆ อาจจะส่งผลกระทบต่อประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งเป็นประเด็นได้ดังนี้

1.2.1 ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นการสะท้อนให้เห็นนโยบายที่รัฐบาลร่างขึ้นเพื่อเป็นเป้าหมายระยะยาวในการพัฒนาประเทศ เพื่อใช้ประกอบการในการกำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐมนตรีก่อนที่จะเข้ามาบริหารประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีดังกล่าวถือเป็นฉบับแรกของประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ของรัฐบาลคือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” อรุณ วัชรสวัสดิ์ ได้สะท้อนให้เห็นจากภาพการ์ตูนดังตัวอย่าง

ภาพที่ 2 นโยบายยุทธศาสตร์ 20 ปีที่รัฐบาลร่างขึ้น
เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศ

ที่มา : อรุณ วัชรสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 30 มิถุนายน-6 กรกฎาคม 2560)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพของชายคนหนึ่งอยู่บนเรือลำหนึ่ง ข้างหลังเสื้อเขียนคำว่า “รัฐบาล” กำลังนำเรือได้คลื่นลมที่มีขนาดใหญ่หลายระดับ ข้างบนของภาพมีข้อความว่า “ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า นโยบายยุทธศาสตร์ของชาติ 20 ปีของรัฐบาลเป็นนโยบายที่ไม่สามารถคาดการณ์ใดๆ ได้ในอนาคต เพราะไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในวันข้างหน้า รัฐบาลไม่สามารถกำหนดทิศทางการบริหารประเทศได้ล่วงหน้าเป็นเวลาหลายปีได้ ซึ่งไม่ต่างจากเรือที่แล่นไปกลางมรสุมและคลื่นลม ที่อาจจะทำให้เรืออัปปางได้

1.2.2 ภาษี เป็นการสะท้อนให้เห็นนโยบายที่รัฐบาลหรือสถาบันปฏิบัติหน้าที่เทียบเท่ารัฐเรียกเก็บจากผู้เสียภาษี ซึ่งอาจเป็นปัจเจกบุคคลหรือนิติบุคคลก็ได้ เพื่อสนับสนุนรัฐบาล อรุณ วัชรสวัสดิ์ ได้สะท้อนให้เห็นการเก็บภาษีของรัฐบาลในด้านต่าง ๆ จากภาพการ์ตูนดังตัวอย่าง

ภาพที่ 3 รัฐบาลมีนโยบายเรียกเก็บภาษีจากประชาชน

ที่มา : อรุณ วัชรสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 31 มีนาคม-6 เมษายน 2560)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพนายกรัฐมนตรีและนายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง กำลังถอนขนห่านในงาน มีภาพพยานสำหรับใส่ขนห่าน เขียนคำว่า “ภาษี” ข้อความข้างบนของภาพเขียนว่า “ถอนขนห่าน” เป็นการใช้คำเปรียบเพื่อสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลมีนโยบายเรียกเก็บภาษีจากประชาชน โดยมีมาตรการเรียกเก็บภาษีหลายรูปแบบเพื่อนำเงินที่ได้มาบริหารประเทศ ทั้งที่ประชาชนก็มีภาระเรื่องค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันจำนวนมากอยู่แล้ว ไม่ต่างจากห่านในภาพที่ถูกถอนขนจนแทบหมดตัว

1.3 การทุจริตคอร์รัปชัน เป็นการสะท้อนให้เห็นปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาล ผู้บริหาร และหน่วยงานราชการต่างๆ ที่ดำเนินงานไม่ได้เป็นไปอย่างบริสุทธิ์โปร่งใส ซึ่งประชาชนไม่สามารถตรวจสอบได้ อรุณ วัชรสวัสดิ์ วិพากษ์วิจารณ์ปัญหาการทุจริตในหน่วยงานของรัฐที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหานี้ได้ และทำให้ประชาชนไม่เชื่อมั่นต่อรัฐบาล และขาดความชอบธรรมในการบริหารประเทศ ดังตัวอย่างจากภาพการ์ตูนต่อไปนี้

ภาพที่ 4 ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาล ผู้บริหาร และหน่วยงานราชการต่าง ๆ
ที่มา : อรุณ วัชรสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 17-23 พฤศจิกายน 2560)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพชายสามคนที่กำลังถือเครื่องตรวจวัดวัตถุระเบิด โดยให้เป็นภาพแทนของหน่วยงานราชการ 3 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล มีข้อความประกอบว่า “ถ้าผมเชื่อตามที่กองสลากฯ บอกว่าตอนนี้ตรวจแล้วไม่เจอลอตเตอรี่ขายเกิน 80 บาท” สำนักงานตำรวจแห่งชาติ มีข้อความประกอบว่า “ผมก็ต้องเชื่อว่าอาบอบนวดไม่มีการค้าประเวณี” และหน่วยงานเก็บกู้และตรวจพิสูจน์วัตถุระเบิด มีข้อความประกอบว่า “และหน่วยงานนี้ไม่มีคอร์รัปชัน” เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าการทุจริตคอร์รัปชันมีอยู่ทุกหน่วยงานของรัฐ แต่รัฐบาลไม่ให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง และมักจะอ้างว่าไม่พบเห็นการทุจริต ทั้งที่ประชาชนรู้เห็นกันโดยทั่วไป

1.4 ต่างประเทศ เป็นการสะท้อนให้เห็นเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล ทั้งในด้านการเมืองและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะประเทมหาอำนาจที่มีอิทธิพลระดับโลก ซึ่งนโยบายบางอย่างอาจจะทำให้ประเทศไทยเสียผลประโยชน์ได้ ดังตัวอย่างจากข่าวต่อไปนี้

ภาพที่ 5 การดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐบาล

ที่มา : อรุณ วัชรสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 15-21 กันยายน 2560)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพของนายกรัฐมนตรีของไทยกับนายกรัฐมนตรีของกัมพูชาโอบกอดกัน โดยยืนอยู่บนรถถัง ข้างบนของภาพมีข้อความว่า “บ้านพี่เมืองน้อง” สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลของไทยกับรัฐบาลของประเทศกัมพูชาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นับถือกันตั้งเป็นญาติพี่น้อง แม้จะเคยเกิดกรณีพิพาทเรื่องดินแดนกันมาก่อน แต่ก็สามารถปรับความเข้าใจกันได้ เพราะลักษณะการปกครองและการบริหารงานของรัฐบาลทั้งสองประเทศมีความคล้ายคลึง โดยเฉพาะสถาบันทหารที่คอยสนับสนุนและค้ำจุนรัฐบาล

2. ภาพสะท้อนนักรบการเมือง เป็นการสะท้อนให้เห็นลักษณะของนักรบการเมืองไทยที่มีบทบาทสำคัญในทางการเมือง แสดงให้เห็นพฤติกรรมของนักรบการเมือง ซึ่งเป็นบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับการมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะและการวินิจฉัยสั่งการ ซึ่งรวมผู้ดำรงตำแหน่งวินิจฉัยสั่งการในรัฐบาล และผู้ที่มุ่งดำรงตำแหน่งเหล่านั้น ไม่ว่าด้วยวิธีการเลือกตั้ง การสืบทอด รัฐประหาร การแต่งตั้ง อรุณ วัชรเสวีศักดิ์ ได้วิพากษ์วิจารณ์นักรบการเมืองโดยการสะท้อนผ่านการ์ตูนเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นบุคลิกลักษณะของนักรบการเมืองให้เห็นภาพชัดเจนได้อย่างหลากหลาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพที่ 6 ลักษณะของนักรบการเมืองไทยที่มีบทบาทสำคัญในทางการเมือง
ที่มา : อรุณ วัชรเสวีศักดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 12-18 มกราคม 2561)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพของนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งตัวเป็นนักมวย บนนวนมีเหล็กแหลมจำนวนมากเขียนข้อความว่า “ม.44” ที่คาดเอวมีข้อความว่า “นักการเมือง” พร้อมข้อความที่เป็นคำพูดของนายกรัฐมนตรีว่า “ผมเป็นนักมวย” ส่วนคู่ต่อสู้เป็นชายรูปร่างผอม มีข้อความบนที่คาดเอวว่า “นักการเมือง” เช่นกัน จากภาพข้างต้น สีเขียวเป็นสัญลักษณ์ของรัฐบาลทหารที่เข้ามาปกครองประเทศ ส่วนสีแดงเป็นสัญลักษณ์ของพรรคเพื่อไทย เป็นการสื่อความหมายเพื่อวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลที่ยึดอำนาจรัฐประหารที่มีอำนาจพิเศษและกฎหมายคุ้มครองต่อสู้กับนักการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งที่ไม่ได้มีอำนาจพิเศษใด ๆ ในทางการเมือง แม้ทั้งสองฝ่ายจะบอกว่าตนเป็นนักการเมืองเช่นเดียวกัน แต่เมื่อไม่ได้ต่อสู้ตามกฎหมายยุติธรรมก็ยากที่ฝ่ายที่ไม่มีอำนาจจะได้รับชัยชนะ

3. ภาพสะท้อนพรรคการเมือง เป็นการสะท้อนให้เห็นการดำเนินงานของพรรคการเมือง ซึ่งเป็นองค์กรที่รวมบุคคลที่มีอุดมการณ์เดียวกัน มีแนวความคิดทางการเมืองแบบเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน เพื่อส่งบุคคลเข้ารับเลือกตั้ง เพื่อให้ได้เสียงข้างมากในรัฐสภาและจัดตั้งรัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศตามแนวความคิดหรือนโยบายที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของกลุ่ม และสะท้อนให้เห็นลักษณะของพรรคการเมืองจากกลุ่มทางการเมืองต่าง ๆ การนำเสนอนโยบายของพรรคการเมือง รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของพรรคการเมืองที่เกิดจากการยึดอำนาจของทหาร ดังตัวอย่างจากการ์ตูนดังนี้

ภาพที่ 7 การดำเนินงานของพรรคการเมืองที่มีจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก
ที่มา : อรุณ วัชรสวัสดิ์ (มดิชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 29 ธันวาคม 2560-4 มกราคม 2561)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพของผู้ชายสองคนที่เดินจับมือกันไปบนรางรถไฟ ข้างหลังเลื้อยมีข้อความว่า “พรรคการเมือง” มีรถไฟกำลังวิ่งมาบนรางรถไฟ มีข้อความว่า “ผลประโยชน์” ข้างบนของภาพเขียนว่า “จับมือไว้แล้วไปด้วยกัน” เป็นการสะท้อนให้เห็นว่า พรรคการเมืองจะมีการสานสัมพันธ์กัน อยู่ด้วยกันอย่างสมานฉันท์ แต่เมื่อมีเรื่องผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องมักจะทำให้ความสัมพันธ์นั้นสั่นคลอน เนื่องจากพรรคการเมืองมักจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก แม้จะเคยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาก่อน ก็พร้อมจะขัดแย้งกันได้หากว่าต่อรองผลประโยชน์กันไม่ลงตัว

4. ภาพสะท้อนสถาบันทหาร เป็นการสะท้อนให้เห็นการดำเนินการของสถาบันทหารที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของสถาบันทหาร ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทหารกับสถาบันทางการเมือง การมีส่วนร่วมของทหารกับการเมือง การวิพากษ์วิจารณ์สถาบันทหารที่มีบทบาทอย่างสูงในทางการเมือง ตลอดจนการมองว่าสถาบันทหารเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประเทศ และเป็นปัญหาในการปกครองแบบประชาธิปไตย ดังตัวอย่างจากภาพการ์ตูนต่อไปนี้

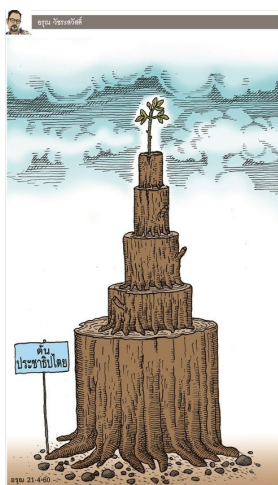
ภาพที่ 8 การดำเนินการของสถาบันทหารที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง

ที่มา : อรุณ วชิระสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 24-30 มีนาคม 2560)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพของชายคนหนึ่งที่ยืนถือตะเกียงมีควันลอยออกมา มีขาของคนที่สวมชุดทหารขนาดใหญ่ยืนอยู่บนเกาะขนาดเล็กกลางทะเล เป็นการสื่อ

ความหมายจากนิทานอาละดินกับตะเกียงวิเศษ เพื่อเป็นนัยเปรียบเทียบทางการเมือง โดยในนิทานอาละดินซึ่งเป็นตัวละครเอกสามารถถูตะเกียงวิเศษเพื่อให้ยักษ์ออกมาจากตะเกียงเพื่อช่วยเหลือตนได้ แต่ในภาพการ์ตูนเป็นภาพของชายที่ต้องการความช่วยเหลือให้ตัวเองได้ออกจากเกาะกลางทะเล แต่แทนที่จะเป็นยักษ์เหมือนในนิทาน แต่กลายเป็นทหารรูปร่างใหญ่โตยืนอยู่บนเกาะ สะท้อนให้เห็นภาพทางการเมืองที่ล้อเลียนนักการเมืองหรือผู้ที่สนับสนุนสถาบันทหารว่า สถาบันทหารที่บางคนเรียกร้องต้องการให้มาช่วยเหลือสังคมในยามวิกฤตินั้น นั้นในความเป็นจริงอาจจะเข้ามาทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนก็ได้

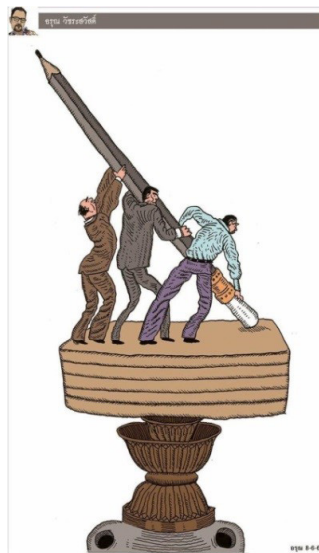
5. ภาพสะท้อนระบอบประชาธิปไตย เป็นการสะท้อนให้เห็นสภาพการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่ให้อำนาจแก่ประชาชน เป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่งซึ่งการบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมืองผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยพลเมืองอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนที่เลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยยังเป็นอุดมคติที่ว่าพลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ และกำหนดให้พลเมืองทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและเจตนาของตนเท่าเทียมกัน อรุณ วัชรเสวีสต์ มักจะสะท้อนภาพการเมืองในด้านระบอบประชาธิปไตยของไทยที่ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชน เนื่องจากมักจะมีเหตุให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยสะดุดด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ดังภาพการ์ตูนตัวอย่าง

ภาพที่ 9 การเมืองในด้านระบอบประชาธิปไตยของไทยที่ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชน
ที่มา : อรุณ วัชรเสวีสต์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 21-27 เมษายน 2560)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพของต้นไม้ที่ถูกตัดเป็นชิ้น ๆ ต่างระดับต่อกันไปเรื่อยจนถึงขั้นสุดท้ายเป็นต้นไม้ขนาดเล็กที่งอกออกมาจากตอไม้ชั้นบนสุด ข้างๆ ตอไม้มีป้ายเขียนว่า “ต้นประชาธิปไตย” สะท้อนให้เห็นภาพของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยว่า ระบอบประชาธิปไตยของไทยมีอุปสรรคและปัญหาเนื่องจากถูกแทรกแซงจากกระบวนการที่ไม่เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย ส่งผลให้ระบอบประชาธิปไตยถูกทำลายจนไม่สามารถเติบโตตามธรรมชาติ โดยใช้ในการเปรียบเทียบกับต้นไม้ที่ถูกตัดโค่นเหลือแต่ตอต่อกันไปเรื่อย ๆ เหลือเพียงยอดไม้ส่วนบนที่ยังเป็นต้นขนาดเล็ก

6. ภาพสะท้อนรัฐธรรมนูญ เป็นสะท้อนให้เห็นสถานภาพของรัฐธรรมนูญไทย ซึ่งเป็นกฎหมายที่รวบรวมกฎเกณฑ์การปกครองประเทศขึ้นไว้ เพื่อใช้เป็นหลักหรือเป็นแนวทางในการบริหารประเทศ เป็นหลักของจารีต ประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อรุณ วัชรสวัสดิ์ สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญอยู่บ่อยครั้ง ทั้งเกิดจากความขัดแย้งทางการเมือง และการทำรัฐประหาร ส่งผลให้ต้องมีการยกเลิกและร่างรัฐธรรมนูญตลอดมา ดังภาพการ์ตูนตัวอย่าง

ภาพที่ 10 ประเทศไทยมีการลบล้างเพื่อเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญอยู่บ่อยครั้ง
ที่มา : อรุณ วัชรสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 8-14 มิถุนายน 2561)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพของผู้ชายสามคนที่กำลังช่วยกันยกดินสอ ส่วนปลายที่เป็นยางลบตรงเอกสารที่อยู่บนพานรองรัฐธรรมนูญ เป็นภาพที่สื่อความหมายเพื่อสะท้อนให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญของไทยมีการร่างขึ้นมาบ่อยครั้ง แต่ก็ยังมีกลุ่มบุคคลเข้ามายกเลิกและดื้อใช้รัฐธรรมนูญตลอดมา บางครั้งกลุ่มบุคคลนั้นก็ก็เป็นกลุ่มที่ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเองและแก้ไขเปลี่ยนแปลงเอง รัฐธรรมนูญของไทยจึงไม่สามารถใช้ได้อย่างต่อเนื่อง และภาพนี้ยังสื่อความหมายอีกว่า รัฐธรรมนูญบางฉบับที่ผ่านการเห็นชอบจากประชาชน แต่กลับมีเพียงกลุ่มบุคคลบางกลุ่มที่ฉีกทิ้งรัฐธรรมนูญฉบับเก่า แล้วร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่เพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มของตน

7. ภาพสะท้อนการเลือกตั้ง เป็นการสะท้อนให้เห็นการเลือกตั้งของไทยหลังจากรัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจได้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จเรียบร้อยแล้ว และครบวาระการทำงานของรัฐบาล รัฐบาลได้กำหนดวันเวลาในการเลือกตั้ง และจัดให้มีการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้ รวมถึงการสะท้อนถึงกติกาการเลือกตั้งที่ร่างขึ้นมาใหม่ ที่มีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม และการทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่คอยกำกับควบคุมการเลือกตั้งให้เป็นไปตามที่รัฐบาลกำหนดไว้ ดังตัวอย่างจากภาพการ์ตูนต่อไปนี้

ภาพที่ 11 การเลือกตั้งของไทยหลังจากร่างรัฐธรรมนูญเสร็จเรียบร้อยแล้ว
ที่มา : อรุณ วัชรสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 16-22 พฤศจิกายน 2561)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพผู้ชายคนหนึ่งที่กำลังเขียนข้อความบนป้ายอยู่บนยอดหน้าผาที่ยื่นออกมา ข้อความนั้นคือ “เลือกตั้ง กุมภาพันธ์ 2561” บนหลังเสื้อของชายคนนี้เขียนคำว่า “ประชาธิปไตย” ข้างบนของภาพมีข้อความว่า “อย่าเลื่อนไปอีกนะ” เป็นการสื่อความหมายเพื่อสะท้อนให้เห็นว่า ยิ่งรัฐบาลเลื่อนวันเลือกตั้งไปยาวนานเท่าใด ระบอบประชาธิปไตยของไทยก็ยิ่งได้รับความเสียหายมากขึ้นเรื่อย ๆ ชายในรูปเป็นสัญลักษณ์ของระบอบประชาธิปไตยที่กำลังจะตกไปข้างล่างเพราะเขียนข้อความวันเลือกตั้งจนสุดแขนอยู่บนริมหน้าผา

8. ภาพสะท้อนองค์กรของรัฐบาลและหน่วยงานราชการ เป็นการสะท้อนให้เห็นการทำงานขององค์กรของรัฐและหน่วยงานราชการ วิชาทฤษฎีการทำการหน้าที่ของหน่วยงานราชการ และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของรัฐ หน่วยงานราชการ และรัฐบาล ที่มีส่วนในการเอื้ออำนวยให้รัฐบาลมีอำนาจในการบริหารประเทศได้อย่างยาวนาน ดังตัวอย่างจากภาพการ์ตูนต่อไปนี้

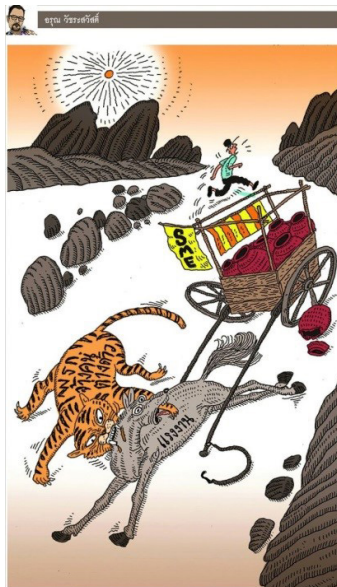

ภาพที่ 12 การทำงานขององค์กรของรัฐและทฤษฎีการทำการหน้าที่
ของหน่วยงานราชการ

ที่มา : อรุณ วัชรสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 16-22 มิถุนายน 2560)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพของทหารที่กำลังจุดระเบิดใส่ผู้รักษาประตู มีป้ายแขวนไว้ว่า “สนช.” ลูกระเบิดมีข้อความเขียนว่า “กฎหมาย” ข้างบนของภาพมีข้อความว่า “ไม่เคยพลาด” เป็นการสื่อความหมายเพื่อวิพากษ์วิจารณ์การทำหน้าที่ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ซึ่งจัดตั้งขึ้นโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ทำหน้าที่แทนสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา และรัฐสภา เช่น การออกกฎหมายและกลั่นกรองกฎหมาย แต่กลับทำหน้าที่เพื่อสนับสนุนรัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจ กฎหมายที่ร่างโดยรัฐบาลจึงสามารถผ่านไปได้อย่างง่ายดาย จนกลายเป็นสภาตรายาง เพราะมีสมาชิกที่เป็นทหารจำนวนมาก

9. ภาพสะท้อนกฎหมายของไทย เป็นการสะท้อนให้เห็นลักษณะของกฎหมายประเภทต่าง ๆ ของไทย การออกกฎหมายเพื่อบังคับใช้แก่ประชาชน และผลกระทบอันเกิดจากการใช้กฎหมายของไทย รวมทั้งหลบเลี่ยงกฎหมายเพื่อเอื้อประโยชน์แก่รัฐบาลและพวกพ้อง ดังตัวอย่างจากการ์ตูนต่อไปนี้

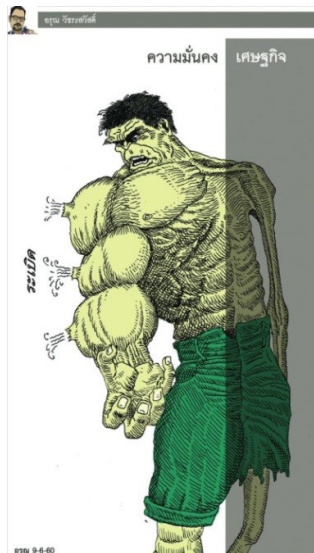

ภาพที่ 13 การออกกฎหมายเพื่อบังคับใช้แก่ประชาชน

ที่มา : อรุณ วัชรสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 14-20 กรกฎาคม 2560)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพเสือกำลังกัดม้ที่ลากเกวียน มีข้อความบนตัวเสือกว่า “พรก.จ้างคนต่างด้าว” ข้อความบนตัวม้าเขียนว่า “แรงงาน” มีคนที่ป็นเจ้าของเกวียนกำลังวิ่งหนี ที่เกวียนมีป้ายแขวนไว้ว่า “SME” หมายถึง วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เป็นการสะท้อนให้เห็นภาพการออกกฎหมายของรัฐบาลที่ส่งผลกระทบต่อธุรกิจของไทย คือ พ.ร.ก.บริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว ทำให้แรงงานต่างด้าวมีอำนาจต่อรองจากเจ้าของธุรกิจไทยได้มากยิ่งขึ้น อาทิ ยกเลิกประกาศเขตที่พักอาศัยของแรงงานต่างด้าว โดยให้แรงงานสามารถทำงานและพักที่ใดก็ได้ ห้ามนายจ้างเรียกเก็บค่าใช้จ่ายจากแรงงานต่างด้าว ซึ่งกฎหมายดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อผู้ใช้แรงงานที่เป็นคนไทย และนายจ้างซึ่งเป็นนักธุรกิจไทยด้วย

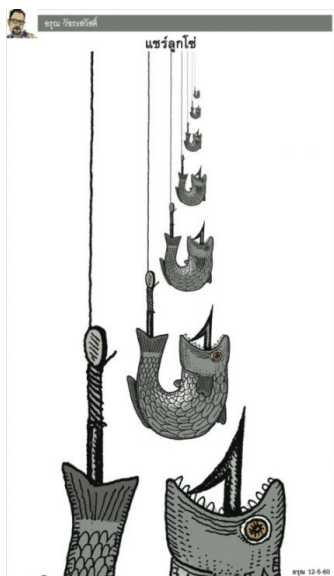
10. ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจ เป็นการสะท้อนให้เห็นภาวะทางเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบัน อันเกิดจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาเศรษฐกิจ ตลอดจนการวิพากษ์วิจารณ์การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาล ดังตัวอย่างจากการ์ตูนต่อไปนี้

ภาพที่ 14 ภาวะทางเศรษฐกิจของไทยอันเกิดจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาล
ที่มา : อรุณ วัชรสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 9-15 มิถุนายน 2560)

จากภาพการ์ตูนข้างต้น ได้นำเสนอภาพของผู้ชายคนหนึ่งที่มีรูปร่างไม่สมดุล ร่างกายทางด้านขวามีกล้ามเนื้อขนาดใหญ่ มีข้อความประกอบว่า “ความมั่นคง” ส่วนร่างกายทางด้านขวามีขนาดเล็ก ลำตัวลีบมีแต่หนังหุ้มกระดูก มีข้อความประกอบว่า “เศรษฐกิจ” เป็นการล้อเลียนรัฐบาลและสถาบันทหารเพื่อสะท้อนให้เห็นภาพเศรษฐกิจของไทย โดยแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลให้ความสำคัญทางด้านความมั่นคงมากกว่าด้านเศรษฐกิจ งบประมาณทางด้านการทหารเป็นจำนวนมาก ในขณะที่เดียวกันกลับไม่ดูแลปัญหาเศรษฐกิจปากท้องของประชาชนที่กำลังประสบภาวะวิกฤติ

11. ภาพสะท้อนสังคม เป็นการสะท้อนให้เห็นสภาพทางสังคมในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของคนในสังคม ปัญหาที่ประชาชนจะต้องเผชิญในปัจจุบัน ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น อุบัติเหตุบนท้องถนน การถูกหลอกลวงจากแชร์ลูกโซ่ การไม่ได้รับความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชน การล่าสัตว์ป่า ภาวะโลกร้อน เป็นต้น ดังภาพการ์ตูนต่อไปนี้

ภาพที่ 15 สภาพสังคมที่คนในสังคมกลุ่มหนึ่งที่ถูกมิจฉาชีพหลอกลวงให้คนตกเป็นเหยื่อ
ที่มา : อรุณ วัชรสวัสดิ์ (มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 12-18 พฤษภาคม 2560)

จากภาพการตุนช้างต้น ได้นำเสนอภาพของปลาที่ถูกเบ็ดเกี่ยวเพื่อเป็นเหยื่อ เป็นรูปของปลาที่มีขนาดใหญ่เรียงกันไปเรื่อยๆ จนสุดกระดาด มีข้อความข้างบนของภาพว่า “แชร์ลูกโซ่” เป็นการสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมที่คนในสังคมกลุ่มหนึ่งที่ถูกมิจฉาชีพหลอกลวงให้คนตกเป็นเหยื่อด้วยการให้เล่นแชร์ลูกโซ่ ซึ่งเป็นการระดมทุนจากสมาชิก จูงใจด้วยผลตอบแทนสูง และมักอ้างว่านำไปลงทุนในธุรกิจที่มีกำไรดี แท้จริง ๆ แล้วต้องการที่จะหาสมาชิกใหม่ให้ได้มาก ๆ เพื่อนำเงินจากรายใหม่มาจ่ายให้รายเก่า ซึ่งจะทำให้แบบนี้เป็นทอด ๆ กันเป็นลูกโซ่ ท้ายที่สุดจนเมื่อถึงจุดที่ธุรกิจหมุนเงินไม่ทัน ก็จะเริ่มเลื่อนการจ่ายผลตอบแทนและหนีไปในที่สุด ทั้งสมาชิกจำนวนมากไว้เบื้องหลังให้กลายเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพ รัฐบาลต้องเข้ามาแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง เพื่อไม่ให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อของขบวนการแชร์ลูกโซ่ดังกล่าว

อภิปรายผล

จากการศึกษาภาพสะท้อนการเมืองไทยจากการตุนล้อการเมืองของอรุณ วัชรสวัสด์ ช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2560 - 2561 พบว่ามีภาพสะท้อนการเมืองที่เกี่ยวกับรัฐบาลมากที่สุด เนื่องจากในช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่ พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งมาจากการยึดอำนาจจากรัฐบาล นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง รัฐบาลได้บริหารประเทศเกือบครบ 4 ปี มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ขึ้นมาประกาศใช้ และมีการกำหนดให้มีการเลือกตั้ง ทำให้เห็นความเคลื่อนไหวในทางการเมืองต่าง ๆ ทั้งฝ่ายรัฐบาล และฝ่ายต่อต้านรัฐบาล ในส่วนของรัฐบาลได้มีการสะท้อนให้เห็นภาพการบริหารจัดการของรัฐบาลในด้านต่าง ๆ เพื่อรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลอันส่งผลต่อความมั่นคงในการบริหารงานของรัฐบาล รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อประชาชนและสถาบันที่มีบทบาทสำคัญในสังคม เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจและประชาชน อรุณ วัชรสวัสด์ได้วิพากษ์วิจารณ์การบริหารงานของรัฐบาลและนโยบายของรัฐบาลไว้หลายด้าน เช่น ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐมนตรีก่อนที่จะเข้ามาบริหารประเทศโดยไม่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงในอนาคต การเก็บภาษีในรูปแบบต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง รวมถึงการสะท้อนให้เห็นปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาล ผู้บริหาร และหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่ดำเนินงานไม่ได้เป็นไปอย่างบริสุทธิ์โปร่งใส ซึ่งประชาชนไม่สามารถตรวจสอบได้

อรุณ วัชรเสวีสต์ วิจารณ์วิจารณ์ปัญหาการทุจริตในหน่วยงานของรัฐที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาได้ และทำให้ประชาชนไม่เชื่อมั่นต่อรัฐบาล และขาดความชอบธรรมในการบริหารประเทศ

ด้านภาพสะท้อนนักการเมืองและพรรคการเมือง อรุณ วัชรเสวีสต์ ได้การสะท้อนให้เห็นลักษณะของนักการเมืองไทย ที่มีบทบาทสำคัญในทางการเมือง แสดงให้เห็นพฤติกรรมของนักการเมือง ซึ่งเป็นบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับการมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะและการวินิจฉัยสั่งการ ซึ่งรวมผู้ดำรงตำแหน่งวินิจฉัยสั่งการในรัฐบาล และผู้ที่มุ่งดำรงตำแหน่งเหล่านั้น ไม่ว่าด้วยวิธีการเลือกตั้ง การสืบทอด รัฐประหาร การแต่งตั้ง อรุณ วัชรเสวีสต์ ได้วิพากษ์วิจารณ์นักการเมืองโดยการสะท้อนผ่านการตู่เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นบุคลิกลักษณะของนักการเมืองให้เห็นภาพชัดเจนได้อย่างหลากหลาย ในส่วนพรรคการเมืองก็สะท้อนให้เห็นการดำเนินงานของพรรคการเมือง ซึ่งเป็นองค์กรที่รวมบุคคลที่มีอุดมการณ์เดียวกัน มีแนวความคิดทางการเมืองแบบเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน เพื่อส่งบุคคลเข้ารับเลือกตั้ง เพื่อให้ได้เสียงข้างมากในรัฐสภาและจัดตั้งรัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศตามแนวความคิดหรือนโยบายที่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของกลุ่ม และสะท้อนให้เห็นลักษณะของพรรคการเมืองจากกลุ่มทางการเมืองต่าง ๆ การนำเสนอนโยบายของพรรคการเมืองรวมทั้งปัญหาและอุปสรรคของพรรคการเมืองที่เกิดจากการยึดอำนาจของทหาร การนำเสนอเพื่อสะท้อนภาพการเมืองเช่นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chai-Oep-Im (2011) ที่ว่าการทำงานในด้านเขียนภาพการตู่การเมืองของนักเขียนการตู่การเมืองจะมีแนวทางและลักษณะในการนำเสนอที่ไม่ต่างกันมากนัก โดยรวมไปถึง แนวคิด ความคิด ในทางการเมืองของนักเขียนแต่ละท่าน ที่จะคอยวิพากษ์ วิจารณ์ หรือท้วงติง ต่อสิ่งที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในทางบริบท ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง โปร่งใส หรืออยู่ในกรอบของกฎหมายหรือสังคม

สถาบันทหารเป็นสถาบันหนึ่งที่ อรุณ วัชรเสวีสต์ หยิบยกมากล่าวถึงเพื่อสื่อความหมายสะท้อนให้เห็นการดำเนินการของสถาบันทหารที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง การเข้ามามีบทบาททางการเมืองของสถาบันทหาร ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทหารกับสถาบันทางการเมือง การมีส่วนร่วมของทหารกับการเมือง การวิพากษ์วิจารณ์สถาบันทหารที่มีบทบาทอย่างสูงในทางการเมือง ตลอดจนการมองว่าสถาบันทหารเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาประเทศ และเป็นปัญหาในการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Kowatthanakun (1991) โดยทำการวิจัยเนื้อหาจากภาพการตู่การเมืองที่ตีพิมพ์

ในหนังสือพิมพ์รายวัน ไทยรัฐ เขียนโดย ประยูร จรรย์วาทย์ ที่ได้แสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ โจมตีผู้มีอำนาจทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีอำนาจในคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) และรัฐบาลที่แต่งตั้งโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ซึ่งกลุ่มที่ต่อต้านรัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เชื่อว่าการเข้ามาดำรงตำแหน่งจึงน่าจะมีปัญหาในเรื่องของความชอบธรรมทางการเมือง เนื่องจากที่มาของรัฐบาลก็ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มทหารเหมือนกับการได้มาของรัฐบาลที่แต่งตั้งโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.)

ในส่วนภาพสะท้อนระบอบประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ อรุณ วัชรสวัสดิ์ ได้สะท้อนให้เห็นสภาพการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่ให้อำนาจแก่ประชาชน เป็นระบอบการปกครองแบบหนึ่งซึ่งการบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของพลเมืองผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย โดยพลเมืองอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเองหรือผ่านผู้แทนที่เลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ ประชาธิปไตยยังเป็นอุดมคติที่ว่าพลเมืองทุกคนในชาติร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ และกำหนดให้พลเมืองทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและเจตนาของตนเท่าเทียมกัน อรุณ วัชรสวัสดิ์ มักจะสะท้อนภาพการเมืองในด้านระบอบประชาธิปไตยของไทยที่ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของประชาชน เนื่องจากมักจะมีเหตุให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยสะดุดด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ รัฐธรรมนูญไทย ซึ่งเป็นกฎหมายที่รวบรวมกฎเกณฑ์การปกครองประเทศขึ้นไว้ เพื่อใช้เป็นหลักหรือเป็นแนวทางในการบริหารประเทศ เป็นหลักของจารีต ประเพณีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อรุณ วัชรสวัสดิ์ สะท้อนให้เห็นว่า ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญอยู่บ่อยครั้ง ทั้งเกิดจากความขัดแย้งทางการเมือง และการทำรัฐประหาร ส่งผลให้ต้องมีการยกเลิกและร่างรัฐธรรมนูญตลอดมา

การเลือกตั้ง เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ อรุณ วัชรสวัสดิ์ ใช้ภาพการ์ตูนเพื่อวิพากษ์วิจารณ์อย่างหลากหลาย เป็นการสะท้อนให้เห็นการเลือกตั้งของไทยหลังจากรัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจได้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จเรียบร้อยแล้ว และครบวาระการทำงานของรัฐบาล รัฐบาลได้กำหนดวันเวลาในการเลือกตั้ง และจัดให้มีการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้ รวมถึงการสะท้อนถึงกติกาการเลือกตั้งที่ร่างขึ้นมาใหม่ ที่มีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม และการทำงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่คอยกำกับควบคุมการเลือกตั้งให้เป็นไปตามที่รัฐบาลกำหนดไว้

นอกจากนี้ยังมีการสะท้อนให้เห็นขององค์กรของรัฐบาลและหน่วยงานราชการ เพื่อแสดงให้เห็นการทำงานขององค์กรของรัฐและหน่วยงานราชการ วิพากษ์วิจารณ์การทำงานที่ของหน่วยงานราชการ และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรของรัฐ หน่วยงานราชการ และรัฐบาล ที่มีส่วนในการเอื้ออำนวยให้รัฐบาลมีอำนาจในการบริหารประเทศ ได้อย่างยาวนาน รวมถึงการสะท้อนกฎหมายของไทย เป็นการสะท้อนให้เห็นลักษณะของกฎหมายประเภทต่าง ๆ ของไทย การออกกฎหมายเพื่อบังคับใช้แก่ประชาชน และผลกระทบอันเกิดจากการใช้กฎหมายของไทย รวมทั้งหลบเลี่ยงกฎหมายเพื่อเอื้อประโยชน์แก่รัฐบาลและพวกพ้อง อีกเรื่องหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองคือ ภาพสะท้อนด้านเศรษฐกิจและสังคม อรุณ วัชรสวัสดิ์ สะท้อนให้เห็นภาวะทางเศรษฐกิจของไทยในปัจจุบัน อันเกิดจากการดำเนินนโยบายของรัฐบาล ประชาชนได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาเศรษฐกิจ ตลอดจนการวิพากษ์วิจารณ์การแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาล รวมทั้งสภาพทางสังคมในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของคนในสังคม ปัญหาที่ประชาชนจะต้องเผชิญในปัจจุบัน ทั้งที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น อุบัติเหตุบนท้องถนน การถูกหลอกลวงจากแชร์ลูกโซ่ การไม่ได้รับความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชน การล่าสัตว์ป่า ภาวะโลกร้อน เป็นต้น อรุณ วัชรสวัสดิ์ จึงสามารถประกอบสร้างความหมายจากภาพการ์ตูนเพื่อล้อเลียนเสียดสีการเมืองไทย และมีกลวิธีในการสื่อความหมายได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการใช้สัญลักษณ์ ภาพประกอบข้อความสั้นๆ สีสประกอบภาพ เพื่อสะท้อนเหตุการณ์ทางการเมืองที่กำลังได้รับความสนใจของสังคมในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาข้อมูล ผู้วิจัยพบว่ายังมีสิ่งที่ควรศึกษาเพิ่มเติมและยังมิมีมุมมองที่น่าสนใจ ดังนี้

1. ควรศึกษาภาพสะท้อนทางการเมืองจากการ์ตูนของนักเขียนท่านอื่น เพื่อให้เห็นลักษณะการใช้กลวิธีการสื่อความหมายที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น
2. ควรศึกษาภาพสะท้อนการเมืองจากสื่ออื่น ๆ เช่น สื่อออนไลน์ โทรทัศน์ ป้ายประกาศ เป็นต้น เพื่อให้เห็นวิธีการสื่อความหมายที่ละเอียดและลึกซึ้งยิ่งขึ้น
3. ควรศึกษาเปรียบเทียบการใช้การ์ตูนที่สะท้อนภาพการเมืองจากหนังสือพิมพ์รายวัน เพื่อให้เห็นความแตกต่างของการสื่อความและวิธีการนำเสนอ

References

- Bunchit, M. (1999). **Political Communication with Cartoon: A Case Study of Thai Daily Newspaper at the Time of Government of Gen. Chawalit Yongchaiyut** (Master's thesis). Ramkhamhaeng University, Bangkok. (In Thai)
- Chai-Oep-Im, A. (2011). **Political Thought of Sia Thairath through political Cartoon during 1993-2011** (Master's thesis). Sukhothai Thammathirat Open University, Nonthaburi. (In Thai)
- Kowatthanasakun, C. (1992). **A Political Cartoon at the time of Dictatorship: A Study of Political Cartoon in 23 Feb.-9 Dec. 1991** (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)
- Phinitphuwadon, S. (1977). **Introduction to Thai Literary Works**. Bangkok: Duang Kamon. (In Thai)
- Prachakun, N. (2009). **Reflective Writing**. Bangkok: Kan-An & Vibhasa. (In Thai)
- Sukchai, C. (2007). **Thai Dimension in Thai Cartoon**. Bangkok: Chulalongkorn University. (In Thai)
- Thepphabut, K. (1981). **Social Reflection during 1980-1981**. Bangkok: Silpakorn University. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2017, March). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 37 (1911), 32. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2017, March-April). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 37 (1912), 32. (In Thai)

- Watcharasawat, A. (2018, April). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 37 (1916), 29. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2018, May). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 37 (1919), 32. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2018, June). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 37 (1921), 32. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2018, June). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 37 (1922), 29. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2018, June). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 37 (1924), 29. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2018, July). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 37 (1926), 29. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2018, September). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 37 (1935), 29. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2018, November). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 38 (1944), 29. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2018, December). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 38 (1950), 30. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2019, January). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 38 (1952), 29. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2019, April). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 38 (1964), 29. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2019, June). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 37 (1973), 29. (In Thai)
- Watcharasawat, A. (2019, November). Arun Cartoon. **Matichon Weekly**, 39 (1996), 29. (In Thai)

คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์ :

การวิเคราะห์รูปคำและความหมาย

Pali and Sanskrit Loan Words in Samutthrakhot Khamchan
: An Analysis Forms and Meanings

บุญญาดา จิระสวัสดิ์วงศ์¹ / วรากร เพิ่มอุสาห์² / สุชาดา เจียพงษ์³

Bunyada Jirasawatwong¹ / Warakorn Phoamusa² / Suchada Jiaphong³

¹⁻³สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
พิษณุโลก 65000, ประเทศไทย

¹⁻³Program of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Pibulsongkhram Rajabhat University
Phitsanulok 65000, Thailand

Corresponding author. Email: suchada.3009@gmail.com

Received: March 27, 2021

Revised: May 19, 2021

Accepted: May 31, 2021

Abstract

The objective of this study is to analyze Pali and Sanskrit loan words and to classify their meanings in Samutthrakhot Khamchan. The result of this study concludes that a total of 980 load words are used and they are divided into three main classifications with 3 types: 1) Four types of syllable of loan words are discovered: 1.1) a word with one syllable, 1.2) a word with two syllables, 1.3) a word with three syllables and 1.4) a word with four syllables. Of these types, the two-syllable words, totaling 480 words, appeared at the

highest level of 48.98 percent. 2) Four types of combination of loan words are discovered: 2.1) a three-part loan word combination, 2.2) a general four-part loan word combination, 2.3) a specific four-part loan word combination and 2.4) a five-part loan word combination. Of these types, a three-part loan word combination is the most established with a total of 1,501 syllables, accounting for 60.06 percent. And 3) Five types of comparison of loan words are discovered: 3.1) a changing of vowels, 3.2) a changing of final consonants, 3.3) a changing of initial consonants, 3.4) an adding of the silent syllable, and 3.5) an adding of the vowel “a”. Of these types, an adding of silent syllable is most conducted in a total of 48 words, accounting for 41.73 percent. As for the classification of meanings, it is found that the group of things has the largest number of 479 words, accounting for 48.88 percent.

Keywords: Loanwords, Forms of Pali, Forms of Sanskrit, Meanings

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง สมุทรโฆษคำฉันท์ และเพื่อจำแนกประเภทความหมายของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ ผลการศึกษาพบคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตจำนวน 980 คำ วิเคราะห์ได้ 3 ประเด็น คือ 1) จำนวนพยางค์ของคำยืมมี 4 แบบ ได้แก่ คำ 1 พยางค์ คำ 2 พยางค์ คำ 3 พยางค์ และคำ 4 พยางค์ ทั้งนี้พบคำ 2 พยางค์มากที่สุด จำนวน 480 คำ คิดเป็นร้อยละ 48.98 2) การประสมอักษรพบ 4 แบบ ได้แก่ อักษรแบบ 3 ส่วน แบบ 4 ส่วนปกติ แบบ 4 ส่วนพิเศษ และแบบ 5 ส่วน ทั้งนี้ พบลักษณะการประสมอักษรแบบ 3 ส่วนมากที่สุด จำนวน 1,501 พยางค์ คิดเป็นร้อยละ 60.06 และ 3) การเปรียบเทียบรูปคำยืม พบ 5 ลักษณะ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงสระ การเปลี่ยนแปลงตัวสะกด การเปลี่ยนแปลงพยัญชนะต้น การเติมตัวการันต์ และการเติม อ (อะ) โดยพบการเติมตัวการันต์มากที่สุดจำนวน 48 คำ คิดเป็นร้อยละ 41.73 ส่วนการจำแนกประเภทความหมายพบความหมายกลุ่มสรรพสิ่งมีจำนวนมากที่สุดถึง 479 คำ คิดเป็นร้อยละ 48.88

คำสำคัญ: รูปคำยืม คำยืมภาษาบาลี คำยืมภาษาสันสกฤต ความหมาย

บทนำ

ในปัจจุบันพบว่ามีการใช้คำยืมภาษาต่างประเทศปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นชื่อคน สัตว์ สิ่งของสถานที่ อาหาร ผัก ผลไม้ คำที่ใช้กับพระสงฆ์ และ คำราชาศัพท์ ฯลฯ เป็นต้น การยืมคำภาษาอื่นเข้ามาใช้นั้นจึงเป็นผลทำให้ภาษาไทยมีคำใช้มากขึ้น และภาษาต่างประเทศที่มีอิทธิพลต่อภาษาไทย ในปัจจุบันไทยรับคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตเนื่องจากปัจจัยทางศาสนาเพราะประเทศไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ ในคัมภีร์ทางศาสนามีการบันทึกเป็นภาษาบาลีและสันสกฤตจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาบาลีสันสกฤตด้วย ดังที่ Panjareon (2018, p.17) กล่าวถึงคำยืมที่ปรากฏในภาษาไทยว่า “คำยืมที่ปรากฏอยู่ในภาษาไทยมากกว่าภาษาใดคือภาษาบาลีและสันสกฤต รองลงมาคือ ภาษาเขมร ภาษาจีนซึ่งเดิมมีคำยืมอยู่ในลำดับที่ 3 ปัจจุบันมีน้อยกว่าคำยืมภาษาอังกฤษที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ” การที่เราต้องรับคำยืมภาษาอื่นมาเป็นคำยืมในภาษาไทยนั้น เชื่อว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์กับชาติเจ้าของภาษาคำยืมหรือด้วยการถ่ายทอดหรือยอมรับความเจริญก้าวหน้าแห่งวัฒนธรรมระหว่างชาติด้านต่าง ๆ เช่น ศาสนา วิชาการ และสังคม สำหรับเหตุผลของภาษาไทยที่จำเป็นต้องมีคำยิมนั้นมาจากความจำเป็นที่ต้องมีคำเรียกสิ่งที่ไม่มี ในคำไทยใช้มาก่อน โดยเฉพาะคำเรียกสิ่งใหม่ หรือสิ่งที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน

เมื่อเห็นว่าคำที่ใช้เรียกสิ่งนั้นมีอยู่ในภาษาอื่นจึงรับมาใช้เป็นคำยืมเช่น บุญ สวรรค์ สันดาน วิญญาน ฤทธิ์ สิทธิ เป็นต้น ล้วนเป็นคำที่ไม่มีใช้ในภาษาไทย มาก่อน ความขาดแคลนของคำในภาษาไทยเป็นอีกเหตุแห่งการรับยืมคำ เหตุผลรองลงมาก็คือประเด็นการสร้างสรรคงานวรรณกรรมในภาษา ที่จำเป็นต้องมีคำพ้องความใช้อย่างหลากหลาย กรณีนี้แม้จะมีคำไทยใช้อยู่บ้างแล้ว แต่การสร้างสรรควรรณกรรมที่มีเงื่อนไขกำหนดด้านวรรณศิลป์ จำเป็นต้องมีคำพ้องความให้เลือกใช้ได้อย่างเพียงพอ จึงมีคำยืมปรากฏเป็นคำพ้องความหมาย เช่น พยัคฆ์ ปักษี วิหค นคร ธาณี บุรี อาวุธ ยุทธภัณฑ์ อรรถย พนา มังฉา ฯลฯ เป็นต้น ความจำเป็นในการใช้ถ้อยคำในภาษาเฉพาะกรณี เช่น ใช้เป็นคำราชาศัพท์และใช้คำที่ไพเราะหรือเหมาะสมกว่าคำที่มีใช้อยู่เดิมอย่างการใช้คำว่า กาสร แทนคำว่า ควาย คำว่า สุนัข แทนคำว่า หมา ตลอดถึงการใช้คำว่า อุจจาระ ปัสสาวะ จากภาษาบาลีและสันสกฤต แทนคำไทยที่มีใช้อยู่เดิมเป็นตัวอย่งการรับคำยืมในลักษณะนี้

คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตนั้นเป็นภาษาที่เก่าแก่มีใช้ในภาษาไทยมานาน ดังที่ Panjareon (2018, pp.15–16) กล่าวถึงหลักฐานที่พบข้อความภาษาบาลีและสันสกฤต

ไว้ว่า “หลักฐานชิ้นแรกที่พบว่ามามีคำจากภาษาสันสกฤต ปรากฏเป็นคำยืมในภาษาไทยคือ ศิลาจารึกหลักที่ 1 (พ.ศ.1826) ของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชและจากการพบจารึกคาคาเย ธมมา เป็นภาษาบาลีบนแผ่นอิฐที่เมืองอุทอง (อาณาจักรทวารวดี) สุพรรณบุรี ซึ่งเป็นจารึกตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 (ประมาณปีพุทธศักราช 1350) จึงถือเป็นหลักฐานการปรากฏของภาษาบาลีในภูมิภาคนี้”

จากข้อมูลที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ทำให้เห็นว่าภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามาในไทยเป็นเวลานานและแสดงให้เห็นว่าคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตมีอิทธิพลต่อภาษาไทยเป็นอย่างมากตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังสามารถพบเห็นคำภาษาบาลีและสันสกฤตได้จากบทประพันธ์ต่าง ๆ ของกวีในแต่ละสมัยเนื่องจากกวีแต่ละท่านมีการนำคำจากภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามาใช้อย่างแพร่หลาย เพราะเป็นภาษาที่มีความไพเราะ ประณีต อ่านยาก ต้องอาศัยความเข้าใจจึงจะสามารถอ่านได้ และยังแสดงถึงความรู้ความสามารถของทั้งกวีผู้แต่งและผู้อ่านได้เป็นอย่างดีเมื่อภาษาบาลีและสันสกฤตเข้ามาปะปนกับภาษาไทยมากขึ้นจึงเป็นเหตุให้วรรณกรรมในแต่ละยุคสมัยมีคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตปะปนอยู่มากเช่นกัน

วรรณกรรมเรื่อง สมุทรโฆษคำฉันท์ เป็นวรรณกรรมที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่งของไทยด้วยปรากฏว่ามีกวีสำคัญของไทยถึง 3 ท่าน แต่งสืบทอดกันมา เริ่มด้วยพระมหาราชครู สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่ได้รับการยอมรับว่าแต่งดีมีความไพเราะและความประณีตเป็นอย่างมาก ดังที่ หนังสือสมุทรโฆษคำฉันท์ (Phramaharatchakhru, 2003, p.1) ได้กล่าวไว้ในคำนำว่า “สมุทรโฆษคำฉันท์ เป็นวรรณคดีที่ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสรว่า เป็นเรื่องที่แต่งดีเป็นเยี่ยมในกระบวนคำฉันท์ ผู้แต่งเป็นกวีที่ชื่อเสียง ได้แต่งเรื่องราวของพระสมุทรโฆษต่อกันรวม 3 ส่วนวน ซึ่งล้วนแต่เป็นคำฉันท์ที่ไพเราะ ส่วนแรกเป็นส่วนวนของพระมหาราชครู ส่วนที่สองเป็นส่วนวนของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และส่วนที่สามเป็นส่วนวนของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส ซึ่งเนื้อหาเป็นการกล่าวถึงความรักและการพลัดพรากของพระสมุทรโฆษและนางพินทุมตี โดยดัดแปลงมาจาก สมุทรโฆษชาดก ใน ปัญญาสาชดก ใช้เวลาในการแต่งต่อกันมายาวนานกว่า 250 ปี ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ในสมัยรัชกาลที่ 3 ทำนองการแต่งฉันท์และกาพย์ที่มีความไพเราะประณีตบรรจงนี้ยากที่จะหาเรื่องใดเทียบได้”

ดังนั้นผู้วิจัยจึงพิจารณาเห็นว่าคำยืมที่กวีทั้ง 3 ท่าน เลือกมาใช้ในการประพันธ์นั้น ล้วนเป็นคำที่กวี คัดสรรมาเป็นอย่างดี มีความไพเราะและมีความหลากหลายของคำ อีกทั้งความต่างของยุคสมัยจะบ่งบอกได้ว่าในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์มีคำให้ศึกษามากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการวิเคราะห์รูปคำและการจำแนกประเภทความหมายของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง สมุทรโฆษคำฉันท์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์รูปคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง สมุทรโฆษคำฉันท์
2. เพื่อวิเคราะห์ความหมายของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ในการวิเคราะห์รูปคำผู้วิจัยจะยึดหลักการและทฤษฎีโครงสร้างพยางค์ของ พระยาอุปกิตศิลปสาร (Phraya Uppakitsinlapasan, 2003, p.18) และในการจำแนกประเภทความหมายผู้วิจัยจะยึดหลักการและทฤษฎีอรรถศาสตร์ (Ethnosemantic) ของ ไนดา (Nida, 1975, p.174)

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลคำยืมจากวรรณคดีเรื่อง สมุทรโฆษคำฉันท์ฉบับที่จัดพิมพ์ โดยองค์การคำของคุรุสภาพิมพ์ครั้งที่ 11 พ.ศ. 2556 โดยการนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปคำและความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ทบทวนเอกสาร บทความ หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องภาษาบาลีสันสกฤตกับภาษาไทย ตลอดจนการศึกษาเกี่ยวกับการยืมคำภาษาบาลีสันสกฤต การประสมอักษรและโครงสร้างคำการจำแนกประเภทความหมาย

2. การเลือกแหล่งข้อมูลที่จะศึกษาผู้วิจัยเลือกเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ ฉบับที่จัดพิมพ์ โดยองค์การค้าของคุรุสภา พิมพ์ครั้งที่ 11 พ.ศ. 2556 ซึ่งเป็นฉบับที่มีรูปคำที่สมบูรณ์ที่สุด

3. การเก็บข้อมูลเมื่อได้เอกสารฉบับที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการคัดเลือกคำศัพท์และเก็บรวบรวมคำศัพท์ที่เป็นคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตจากสมุทรโฆษคำฉันท์ และบริบทของคำลงในตาราง แล้วจัดข้อมูลคำโดยเรียงตามลำดับอักษร ก-ฮ ทั้งนี้ผู้วิจัยจัดคำที่นำจะมาจากคำต้นทางภาษาบาลีสันสกฤต คำเดียวกันหรือมีรากศัพท์เดียวกันไว้ด้วยกัน ดังตัวอย่างตาราง

4. การตรวจสอบข้อมูลหลังจากการรวบรวมคำศัพท์ ผู้วิจัยจะตรวจสอบคำศัพท์นั้นกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หนังสือและเอกสารที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับคำศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤต และพจนานุกรม หนังสือ และเอกสารที่ให้ข้อมูลคำศัพท์ภาษาและวรรณคดีไทยโดยสรุปในรูปแบบตาราง ทั้งนี้จัดลำดับเรียงตามตัวอักษร ก-ฮ ดังตัวอย่างในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ตัวอย่างคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์

คำยืม ในสมุทรโฆษคำฉันท์	คำยืม ในพจนานุกรม	คำภาษาบาลี และสันสกฤต	ความหมาย
กษัตริย์	กษัตริย์	(ป. ขตุตฺติย)	น. พระเจ้าแผ่นดิน, คนในวรรณะที่ 2 แห่ง สังคม.
พนิดา	พนิดา	(ป., ส. วนิตา)	น. วนิดา, หญิง, หญิงสาว.
ราชสีห์	ราชสีห์	(ป. ราช + สีห; ส. ราช + สีห)	น. พญาสิงโต, สิงหาราช หรือ สี.

ตัวอย่างบทประพันธ์ที่ปรากฏคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์

๑ เนืองนาคอสุรภษัตริย์ โอนมณโณมิตี

บำบวงในบาทกมล

(Phramaharatchakhru, p. 2)

๑ เสร็จพระโลมลาพินิดา จักเสด็จลีลา

ประพาสพรางวังสาร

(Phramaharatchakhru, p. 33)

๑ ท้าวไดอันทรงเพชรเสด็จ ธรราชสีห์ฉวาง

อัมพรพรรณพรายรตนในกลาง รมรงค์ดูแสดง

(Phramaharatchakhru, p. 111)

5. การวิเคราะห์คำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในด้านรูปคำและความหมายของคำยืมภาษาในสมุทรโฆษ คำฉันท์

5.1 การวิเคราะห์รูปคำ ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีโครงสร้างพยางค์ของพระยาอุปกิตศิลปสาร (Phraya Uppakitsinlapasan, 2003, p.18) และ สุชาติดา เจียพงษ์ (Jiaphong, 2019, pp. 62-63) การศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงด้านรูปคำของภาษาบาลีสันสกฤตในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษานี้ ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

5.1.1 การวิเคราะห์โครงสร้างพยางค์

ผู้วิจัยได้กำหนดใช้สัญลักษณ์ประกอบคำอธิบายการวิเคราะห์โครงสร้างพยางค์ สามารถกำหนดอักษรย่อได้ต่อไปนี้

พ	แทนเสียงพยัญชนะต้นเดี่ยว
พพ	แทนเสียงพยัญชนะต้นควบ
ส	แทนเสียงสระเสียงสั้น
สส	แทนเสียงสระเสียงยาวและสระเสียงประสม
น	แทนเสียงพยัญชนะสะกด ง น ม ย ว
ก	แทนเสียงพยัญชนะสะกด ก ด บ
1	แทนเสียงวรรณยุกต์สามัญ
2	แทนเสียงวรรณยุกต์เอก

- 3 แทนเสียงวรรณยุกต์โท
- 4 แทนเสียงวรรณยุกต์ตรี
- 5 แทนเสียงวรรณยุกต์จัตวา

และสามารถวิเคราะห์ได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตัวอย่างการวิเคราะห์โครงสร้างพยางค์ในสมุทรโฆษคำฉันท์

คำยืมใน สมุทรโฆษคำฉันท์	คำอ่าน	โครงสร้างพยางค์	จำนวนพยางค์
กษัตริย์	[กะ-สัด-ตรี]	พส ¹ - พสก ¹ - พพสส ¹	3
พินดา	[พะ-นิ-ดา]	พส ⁴ + พส ⁴ + พส ¹	3
ราชสีห์	[ราด-ชะ-สี]	พสสก ³ + พส ⁴ + พสส ⁵	3

5.1.2 การวิเคราะห์การประสมอักษร

ผู้วิจัยได้กำหนดใช้สัญลักษณ์ประกอบคำอธิบายในการวิเคราะห์การจำแนกประสมอักษร สามารถกำหนดได้ต่อไปนี้

การประสมอักษรแบบ 3 ส่วน คือการประสมอักษรของพยางค์ที่ประกอบด้วย พยัญชนะต้น สระ และวรรณยุกต์ จะใช้สัญลักษณ์ (1)

การประสมอักษรแบบ 4 ส่วนปกติ คือการประสมอักษรของพยางค์ที่ประกอบด้วย พยัญชนะต้น สระ พยัญชนะสะกด และวรรณยุกต์ จะใช้สัญลักษณ์ (2)

การประสมอักษรแบบ 4 ส่วนพิเศษ คือการประสมอักษรของพยางค์ที่ประกอบด้วย พยัญชนะต้น สระ ตัวการันต์ และวรรณยุกต์ จะใช้สัญลักษณ์ (3)

การประสมอักษรแบบ 5 ส่วน คือการประสมอักษรของพยางค์ที่ประกอบด้วย พยัญชนะต้น สระ พยัญชนะสะกด ตัวการันต์ และวรรณยุกต์จะใช้สัญลักษณ์

(4) ดังตัวอย่างการวิเคราะห์การประสมอักษรในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ตัวอย่างการวิเคราะห์การประสมอักษรในสมุทรโฆษคำฉันท์

คำยืมใน สมุทรโฆษคำฉันท์	คำอ่าน	โครงสร้างพยางค์	การประสม อักษร
กษัตริย์	[กะ – สัต – ตรี]	พส ¹ – พส ^{ก1} – พพส ^{ส1}	(1) – (2) – (3)
พินดา	[พะ – นิ – ดา]	พส ⁴ + พส ⁴ + พส ¹	(1) – (1) – (1)
ราชสีห์	[ราด – ชะ – สี]	พส ^{ส^{ก3}} + พส ⁴ + พส ^{ส5}	(2) – (1) – (3)

5.1.3 การเปรียบเทียบรูปคำการเปรียบเทียบรูปคำในหนังสือวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์กับพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ พ.ศ. 2554 โดยผู้วิจัยได้แบ่งการจำแนกการเปรียบเทียบรูปคำ ออกเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงสระ
2. การเปลี่ยนแปลงตัวสะกด
3. การเปลี่ยนแปลงพยัญชนะต้น
4. การเติมตัวการันต์
5. การเติม อ (อะ)

5.2 การวิเคราะห์ความหมายของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง สมุทรโฆษคำฉันท์ โดยจัดจำแนกประเภทความหมายตามทฤษฎีอรรถศาสตร์ ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการจำแนกคำประเภทความหมายตามแนวอรรถศาสตร์

การจำแนกประเภทความหมาย ไนดา (Nida, 1975, p.174) และ จินดารัตน์ บุญพันธ์ (Boonphan, 2004, p. 20-25) กล่าวถึงวงความหมาย (Semantic Domains) ประกอบด้วยกลุ่มความหมายที่มีองค์ประกอบทางความหมายย่อย (Semantic Component) ที่แน่นอนร่วมกัน เช่น สรรพสิ่ง วัตถุเคลื่อนที่ มวลสาร สิ่งประดิษฐ์ เหตุการณ์ กระบวนการ สภาพ เป็นต้น แบ่งค่านามออกเป็นกลุ่ม ดังนี้

1. สรรพสิ่ง (Entites) ประกอบด้วย

1.1 สิ่งไม่มีชีวิต (Inanimate)

- ธรรมชาติ ได้แก่
- สิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งก่อสร้าง (Manufactured or Constructed entities)

1.2 สิ่งมีชีวิต (Animate Entities)

- 1.3 มนุษย์ (Human Being)
 - 1.4 สิ่งนอกเหนือธรรมชาติ (Supernatural Powers or beings)
2. เหตุการณ์ (Events)
- 2.1 ทางกายภาพ (บรรยากาศ ของเหลว เสียง การเผาไหม้ เป็นต้น)
 - 2.2 ทางสรีระ (การกิน การผลิต การหลับ การตาย เป็นต้น)
 - 2.3 ความรู้สึก (ได้ยิน สัมผัส เห็น รส กลิ่น เป็นต้น)
 - 2.4 อารมณ์ (ความต้องการ ความกลัว ความเศร้า เป็นต้น)
 - 2.5 สติปัญญา (ความคิด การตัดสินใจ ความจำ เป็นต้น)
 - 2.6 การสื่อสาร (พูด เขียน อ่าน เป็นต้น)
 - 2.7 ความสัมพันธ์ (คล้อยตามกัน ตรงข้ามกัน พบปะ เป็นต้น)
 - 2.8 การควบคุม (ควบคุม บังคับ ลงโทษ เป็นต้น)
 - 2.9 การเคลื่อนไหว (เคลื่อนที่ ไป มา เป็นต้น)
 - 2.10 การกระทบ (เบรก ชน ตี ฆ่า เป็นต้น)
 - 2.11 การส่งผ่าน (ให้ รับ เป็นต้น)
 - 2.12 การกระทำซับซ้อน (เกษตรกรรม การทำอาหาร เป็นต้น)
3. นามธรรม (Abstracts)
- 3.1 เวลา (วันนี้ พรุ่งนี้ อนาคต เป็นต้น)
 - 3.2 ระยะทาง (ศอก เป็นต้น)
 - 3.3 ปริมาณ
 - 3.4 อัตราความเร็ว (ช้า เร็ว เป็นต้น)
 - 3.5 อุณหภูมิ (ร้อน หนาว เป็นต้น)
 - 3.6 สี (ดำ ม่วง ขาว เป็นต้น)
 - 3.7 จำนวน (1 2 3 เป็นต้น)
 - 3.8 สถานภาพ รวย จน อิสระ เป็นต้น)
 - 3.9 ลักษณะ (สะอาด ซื่อสัตย์ เป็นต้น)
 - 3.10 ความดึงดูดใจ (มีเสน่ห์ สวย น่าเกลียด เป็นต้น)

3.11 ร้าย (แก่ หนุ่ม โบราณ ใหม่ เป็นต้น)
 3.12 ความจริงเท็จ (จริง เท็จ ซื่อสัตย์ เป็นต้น)
 3.13 ความดีเลว (ดี เลว ผิด ถูก เป็นต้น)
 3.14 ความสามารถ (สามารถ ไม่สามารถ แข็งแรง อ่อนแอ เป็นต้น)

3.15 สุขภาพ (สบายดี ป่วย แข็งแรง อ่อนแอ เป็นต้น)

4. ความเกี่ยวข้องระหว่างสิ่ง ๆ หนึ่งกับสิ่งอื่น ๆ (Relationals)

4.1 ระยะ (บน ล่าง รอบ ๆ หน้า หลัง เป็นต้น)

4.2 เวลา (เมื่อ ขณะที่ ระหว่าง ตั้งแต่ เป็นต้น)

4.3 การชี้เฉพาะ (นี้ นั้น โน่น เป็นต้น)

4.4 เหตุผล (เพราะ เนื่องจาก แต่ เป็นต้น)

5.2.1 เมื่อค้นหาคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง สมุทรโฆษคำฉันท์ ครบทุกคำแล้วจึงนำมาแปลความหมายโดยใช้พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ.2554 เป็นตัวเทียบเคียง

5.2.2 เมื่อแปลความหมายครบทุกคำแล้วจึงนำมาจำแนกประเภทความหมาย โดยเรียงจากพยัญชนะ ก-ฮ ตามลำดับ ดังตัวอย่างในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ตัวอย่างการวิเคราะห์การจำแนกประเภทความหมายของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์

คำยืม	ความหมายตามพจนานุกรม	ประเภทความหมาย	ความหมายย่อ
กษัตริย์	น. พระเจ้าแผ่นดิน, คนในวรรณคดีที่ 2 แห่งสังคม.	สรรพสิ่ง	สิ่งมีชีวิต : มนุษย์
สินธุ์	(1) น. ลำน้ำ แม่น้ำ สายน้ำ ทะเล (2) น. ชื่อแม่น้ำสำคัญสายหนึ่งในชมพูทวีป ปัจจุบันอยู่ในประเทศอินเดียและปากีสถาน.	สรรพสิ่ง	สิ่งมีชีวิต : ธรรมชาติ
โอฬาร	ว. ใหญ่โต โอโถง กว้างขวาง ; ยิ่งใหญ่ เลิศล้ำ ; ประเสริฐ ดี.	นามธรรม	ลักษณะ

ตัวอย่างบทประพันธ์ที่ปรากฏคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์

๑ ปางกรีธาแสนยากร ไปยังภูธร
คือพิณทุตถกษัตริย์

(Phramaharatchakhru, p. 8)

๑ ปางนางซัดสินธูบาล สายชลพัดพาน
พิลาปลิงกษัตริย์

(Phramaharatchakhru, p. 7)

๑ ไพทรประดับครีป คือดั่งตาอันแน่วไว
แล่งแลพิศไพ ทูรทองอันโอฬาร

(Phramaharatchakhru, p. 137)

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยผลการวิจัยเรื่องคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์ :
การวิเคราะห์รูปคำและจำแนกประเภทความหมาย

1. การวิเคราะห์รูปคำภาษาบาลีและสันสกฤต ในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ ผู้วิจัยได้แบ่งผลการศึกษาวิเคราะห์ ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์จำนวนพยางค์ การวิเคราะห์การประสมอักษร และการวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงรูปคำยืมดังสรุปตามลำดับดังนี้

1.1 การวิเคราะห์จำนวนพยางค์ของคำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ ผู้วิจัยสามารถจำแนกคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณคดีสมุทรโฆษคำฉันท์ ได้จำนวนทั้งสิ้น 980 คำทั้งนี้คำส่วนใหญ่จะมีลักษณะของโครงสร้างพยางค์แบบที่ 2 คือโครงพยางค์แบบ 2 พยางค์ มีจำนวนคำทั้งสิ้น 480 คำ คิดเป็นร้อยละ 48.98 รองลงมาคือลักษณะของโครงสร้างพยางค์แบบที่ 3 คือโครงพยางค์แบบ 3 พยางค์ มีจำนวนคำทั้งสิ้น 313 คำ คิดเป็นร้อยละ 31.95 รองลงมาคือลักษณะของโครงสร้างพยางค์แบบที่ 1 คือโครงพยางค์แบบ 1 พยางค์ มีจำนวนคำทั้งสิ้น 156 คำ คิดเป็นร้อยละ 15.91 และสุดท้ายคือลักษณะของโครงสร้างพยางค์แบบที่ 4 คือโครงพยางค์แบบ 4 พยางค์ มีจำนวนคำทั้งสิ้น 31 คำ คิดเป็นร้อยละ 3.16 ของจำนวนคำทั้งหมดดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์จำนวนพยางค์ของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์

จำนวนพยางค์	จำนวนคำ	ร้อยละ
คำแบบ 1 พยางค์	156	15.91
คำแบบ 2 พยางค์	480	48.98
คำแบบ 3 พยางค์	313	31.95
คำแบบ 4 พยางค์	31	3.16
รวม	980	100

1.2 การวิเคราะห์การประสมอักษรในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ จากผลการวิเคราะห์พบลักษณะของการประสมอักษรแบบ 3 ส่วน มากที่สุดมีจำนวนพยางค์ทั้งสิ้น 1,501 พยางค์ คิดเป็นร้อยละ 60.06 รองลงมาคือลักษณะของการประสมอักษรแบบ 4 ส่วนปกติ มีจำนวนพยางค์ทั้งสิ้น 854 พยางค์ คิดเป็นร้อยละ 34.18 รองลงมาคือลักษณะของการประสมอักษรแบบ 5 ส่วน มีจำนวนพยางค์ทั้งสิ้น 140 พยางค์ คิดเป็นร้อยละ 5.60 และน้อยที่สุดคือลักษณะของการประสมอักษรแบบ 4 ส่วนพิเศษ มีจำนวนพยางค์ทั้งสิ้น 4 พยางค์ คิดเป็นร้อยละ 0.16 ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การประสมอักษรของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์

ลักษณะการประสมอักษร	จำนวนพยางค์	ร้อยละ
การประสมอักษรแบบ 3 ส่วน	1,501	60.06
การประสมอักษรแบบ 4 ส่วนปกติ	854	34.18
การประสมอักษรแบบ 4 ส่วนพิเศษ	4	0.16
การประสมอักษรแบบ 5 ส่วน	140	5.60
รวม	2,499	100

1.3 การเปรียบเทียบรูปคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์กับคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 นั้น พบจำนวนคำที่มีรูปต่างกันจำนวน 115 คำ โดยมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ 4 คือการเติมตัวการันต์ มีจำนวนทั้งสิ้น 48 คำ คิดเป็นร้อยละ 41.73 เช่น ชันฑ เปลี่ยนเป็น ชันฑ์ รองลงมาคือ

การเปลี่ยนแปลงสระ มีจำนวนทั้งสิ้น 32 คำ คิดเป็นร้อยละ 27.83 เช่น กลบ์ เปลี่ยนเป็น กัลบ์ รองลงมาคือการเปลี่ยนแปลงตัวสะกด มีจำนวนทั้งสิ้น 16 คำ คิดเป็นร้อยละ 13.91 เช่น อับสร เปลี่ยนเป็น อัปสร รองลงมาคือการเปลี่ยนแปลงพยัญชนะต้น มีจำนวนทั้งสิ้น 11 คำ คิดเป็นร้อยละ 9.57 เช่น กาชร เปลี่ยนเป็น กาสร และน้อยที่สุดคือการเติม อ (อะ) มีจำนวนทั้งสิ้น 8 คำ คิดเป็นร้อยละ 6.96 ภิบาล เปลี่ยนเป็น อภิบาล ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 การเปลี่ยนแปลงรูปคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงรูปคำยืม	จำนวนคำ	ร้อยละ
การเปลี่ยนแปลงสระ	32	27.83
การเปลี่ยนแปลงตัวสะกด	16	13.91
การเปลี่ยนแปลงพยัญชนะต้น	11	9.57
การเติมตัวการันต์	48	41.73
การเติม อ (อะ)	8	6.96
รวม	115	100

2. การวิเคราะห์ความหมายของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ ผู้วิจัยได้จำแนกประเภทความหมายออกเป็นกลุ่มและหมวดย่อยพบว่าคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตมีจำนวนทั้งสิ้น 980 คำ สามารถจำแนกกลุ่มประเภทความหมายได้เป็น 4 ประเภทใหญ่ ได้แก่ 1) ความหมายเกี่ยวกับสรรพสิ่ง เช่นคำว่า พสุธา พายุ ราชสีห์ เป็นต้น 2) ความหมายเกี่ยวกับเหตุการณ์ เช่น คำว่า กริธา บูชา ประดิษฐ์ เป็นต้น 3) ความหมายเกี่ยวกับนามธรรม เช่น คำว่า ลักษณะ มีมรรฐ มงคล เป็นต้น และ 4) ความหมายเกี่ยวกับความเกี่ยวโยงระหว่างสิ่ง ๆ หนึ่งกับสิ่งอื่น ๆ เช่น คำว่า นาฬิกา ทิศ อุดร เป็นต้น

ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่าความหมายของคำยืมที่ปรากฏจำนวนมากที่สุดจัดอยู่ในประเภทความหมายเกี่ยวกับสรรพสิ่ง มีจำนวนทั้งสิ้น 479 คำ คิดเป็นร้อยละ 48.88 รองลงมาคือความหมายเกี่ยวกับนามธรรม มีจำนวนทั้งสิ้น 281 คำ คิดเป็นร้อยละ 28.67 รองลงมาคือความหมายเกี่ยวกับเหตุการณ์ มีจำนวนทั้งสิ้น 207 คำ คิดเป็นร้อยละ 21.12 และความหมายที่พบน้อยที่สุดคือความหมายเกี่ยวกับความเกี่ยวโยงระหว่างสิ่ง ๆ หนึ่งกับสิ่งอื่น ๆ มีจำนวนทั้งสิ้น 13 คำ คิดเป็นร้อยละ 1.33 ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 การจำแนกความหมายของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์

ประเภทความหมาย	จำนวน	ร้อยละ
สรรพสิ่ง	479	48.88
เหตุการณ์	207	21.12
นามธรรม	281	28.67
ความเกี่ยวข้องระหว่างสิ่ง ๆ หนึ่งกับสิ่งอื่น ๆ	13	1.33
รวม	980	100

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์รูปคำออกเป็น 3 ส่วนพบว่างานวิจัยของ จตุพร โคตรกนก (Khotkanok, 2014) ได้วิจัยเรื่องการศึกษารูปคำศัพท์และความหมายของคำยืมภาษาเขมรในสมุทรโฆษคำฉันท์โดยผลการศึกษาพบว่าคำยืมภาษาเขมรไม่นิยมใช้รูปพยัญชนะเดิมที่ใช้ในภาษาบาลีสันสกฤตแต่ใช้รูปพยัญชนะกลางทั้งนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของผู้วิจัย กล่าวคือ รูปคำบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องสมุทรโฆษ มีโครงสร้างพยางค์และการประสมอักษรที่หลากหลายพยางค์ การประสมอักษรเป็นพยางค์แต่ละพยางค์นั้นจะพิจารณาทั้งรูปและเสียงประกอบกัน ซึ่งมีจำนวนพยางค์ไม่แน่นอน คือตัดพยางค์ที่มีน้ำหนักราก หรือแปลงพยางค์ที่มีน้ำหนักรากพยางค์ใดพยางค์หนึ่งให้มีน้ำหนักรากด้วยการออกเสียง /อ/ ให้เป็นเสียงสะกด และเติมเสียงวรรณยุกต์ตามอักขรวิธีของไทยแสดงให้เห็นถึงลักษณะของคำยืมที่ภาษาไทยได้ยืมคำมาจากหลายภาษา และภาษาที่ปรากฏในวรรณคดีสมุทรโฆษคำฉันท์นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นคำยืมภาษาเขมร และภาษาบาลีสันสกฤต นอกจากนี้เมื่อพิจารณางานวิจัยของ จตุพร โคตรกนก (Khotkanok, 2014) จะพิจารณาลักษณะทางโครงสร้างคำแยกโครงสร้างคำตามรูปอักษรเป็นคำพยางค์เดียว คำสองพยางค์ และคำหลายพยางค์ แต่การวิจัยของผู้วิจัยนี้ จะพิจารณาลักษณะทางโครงสร้างคำโดยใช้ทฤษฎีโครงสร้างพยางค์และการประสมอักษร อย่างไรก็ตามผลการวิเคราะห์ลักษณะโครงสร้างพยางค์ในคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตของผู้วิจัยและเปรียบเทียบผลการวิจัยภาษาเขมรของจตุพร โคตรกนก (Khotkanok, 2014) มีผลที่เหมือนกันโดยพบว่าคำส่วนใหญ่จะมีลักษณะโครงสร้างแบบ 2 พยางค์

ส่วนผลการศึกษาด้านความหมาย ของการศึกษาด้านความหมายจากงานวิจัยของจตุพร โคตรกนก (Khotkanok, 2014) พบว่าคำยืมภาษาเขมรแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่ 1 คำยืมที่มีความหมายตรงกับคำต้นทางภาษาเขมรสมัยโบราณและภาษาเขมรสมัยกลาง กลุ่มที่ 2 แยกออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ คำยืมที่มีความหมายตรงกับคำต้นทางสมัยปัจจุบันและมีความหมายตรงกับในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 คำยืมที่มีความหมายสัมพันธ์กับคำภาษาเขมรเท่านั้น และมีคำยืมที่มีความหมายสัมพันธ์กับความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 คำยืมกลุ่มสุดท้ายเป็นคำยืมที่มีความหมายเฉพาะในสมุทรโฆษคำฉันท์เท่านั้น คือไม่พบความหมายที่สัมพันธ์กับพจนานุกรมที่ใช้อ้างอิง ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าคำยืมภาษาเขมรในภาษาไทยจำนวนหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงรูปและความหมายอันเนื่องมาจากการดัดแปลงของกวี จากการศึกษาทำให้ทราบว่างานวิจัยของ จตุพร โคตรกนก (Khotkanok, 2014) ได้ศึกษาความหมายของคำยืมภาษาเขมรในรูปแบบของความสัมพันธ์ แต่ในส่วนของผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตในรูปแบบของการจำแนกประเภทหมวดหมู่ของความหมาย ทั้งคำยืมภาษาเขมรและคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่อง สมุทรโฆษคำฉันท์ เป็นคำที่กวีเลือกสรรมาใช้ในการประพันธ์เนื่องจากมีสัมผัสที่สละสลวย และความหมายที่งดงาม นอกจากนี้กลุ่มประเภทความหมายของคำยืมภาษาบาลีสันสกฤตมักเป็นกลุ่มความหมายเกี่ยวกับสรรพสิ่ง นามธรรมเหตุการณ์ ความเกี่ยวโยงระหว่างสิ่งหนึ่งกับสิ่งอื่น ๆ กล่าวคือเป็นคำศัพท์เกี่ยวกับศัพท์เรียกสรรพสิ่ง ศัพท์ทางศาสนา และศัพท์ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน รวมถึงศัพท์ที่ใช้ในการแต่งคำประพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุกัญญาโสภิ์ ใจกล้า Jaikhlam (2006) พบคำยืมประเภทความหมายเกี่ยวกับสติปัญญา อารมณ์ ความรู้สึก และคุณค่า ซึ่งหมายรวมถึงคำศัพท์เกี่ยวกับหลักธรรมคำสั่งสอนทางพุทธศาสนามากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิเคราะห์คำยืมภาษาบาลีและสันสกฤตในสมุทรโฆษคำฉันท์ : การวิเคราะห์รูปคำและความหมาย สังเกตได้ว่ารูปคำบางรูปคำมีรูปแบบการเขียนไม่เหมือนกับในพจนานุกรมไทยฉบับปัจจุบันอาจศึกษาเปรียบเทียบรูปคำบาลีสันสกฤตในวรรณคดีสมัยต่างๆ เพื่อให้เห็นวิธีการยืมคำและวิวัฒนาการการเปลี่ยนแปลงรูปคำ

2. คำยืมภาษาต่างประเทศในภาษาไทยปรากฏหลักฐานตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงปัจจุบันมีคำยืมหลายภาษา ในการศึกษาครั้งต่อไปอาจศึกษาคำยืมของแต่ละสมัยเพื่อเปรียบเทียบลักษณะรูปคำ รวมถึงศึกษาประวัติความเป็นมาของคำยืมแต่ละสมัย หรืออาจศึกษาเปรียบเทียบคำยืมภาษาใดภาษาหนึ่งตั้งแต่สุโขทัยเปรียบเทียบกับสมัยต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของรูปคำและประเภทความหมาย

References

- Boonphan, J. (2004). **The Metaphorical Meanings of Animals in Thai Idioms** (Master's thesis). Thammasat University, Bangkok. (In Thai)
- Jaikhlam, S. (2006). **Pali -Sanskrit words and meanings in the Dictionary of the Royal Institute of Thailand 1982 and 1999** (Master's thesis). Naresuan University, Phitsanulok. (In Thai)
- Jiaphong, S. (2019). **Grammar and Using of Thai Language**. Phitsanulok: Pibulsongkram Rajabhat University. (In Thai)
- Khotkanok, C. (2014). **A Study of Forms and Meanings of Khmer Loan Words in Samutthrakhotkhamchan** (Doctoral Dissertation). Silpakorn University, Nakhonpathom. (In Thai)

-
- Nida, E. A. (1975). **A Componential Analysis of Meaning**. Mouton : The Hague.
- Phramaharatchakhru. (2003). **Samutthrakhot Khamchan** (11th ed.). Bangkok: Khurusapha Business Organization. (In Thai)
- Phraya Uppakitsinlapasan, (2003). **Thai Grammar** (12th ed.). Bangkok : Thaiwatthanaphanit. (In Thai)
- Panjareon, A. (2017). **Loan words in Thai**. Ramkhamhaeng University. Bangkok. (In Thai)
- Royal Institute. (2013). **Royal Institute Dictionary** (2th ed.). Bangkok: Nanmeebooks Publication. (In Thai)

กลวิธีการประพันธ์ในกวีนิพนธ์ของพรชัย แสนยะมูล*

Writing Techniques in Poetry of Pornchai Saenyamoon

ปนัดดา คำมาโฮม¹ / สารภี ขาวดี²

Panadda Kammahome1 / Sarapee Khowdee2

^{1,2}คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อุบลราชธานี 34190, Thailand

^{1,2} Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University
Ubon Ratchathani 34190, Thailand

Corresponding author. Email: panadda.kammahome@gmail.com

Received: June 24,2021

Revised: August 3,2021

Accepted: August 18,2021

Abstract

This article aims to present the analysis of the writing techniques in four poetry works by Pornchai Saenyamoon namely ‘Chai Thammachat’, ‘Ruedu Chai’, ‘Chai Patchuban’, and ‘Hi! So-cial Hiso...cial’. The results show that Pornchai Saenyamoon used seven outstanding poetry writing techniques including (1) Thai octameter poems (2) two, three, four, and more than four

*บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “โลกทัศน์และกลวิธีการประพันธ์ในกวีนิพนธ์ของพรชัย แสนยะมูล” หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ของนางสาวปนัดดา คำมาโฮม โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สารภี ขาวดี เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

alliteration (3) four types of the art of word usage i.e. repeating words, using antonyms, word formation, and reduplication (4) five types of figure of speech: simile, metaphor, personification, onomatopoeia, and hyperbole (5) punctuation in poetry (6) two techniques of storytelling which are diary or flashback (7) hidden humor.

Keywords: Writing Techniques, Poetry, Pornchai Saenyamoon

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์กลวิธีการประพันธ์ในกวีนิพนธ์ของ พรชัย แสนยะมูล 4 เรื่อง ได้แก่ ใจธรรมชาติ ฤดูใจ ใจปัจจุบัน และ Hi! So-Cial ไฮโซ...เฮียล ผลการศึกษาพบว่า กลวิธีการประพันธ์โดดเด่นที่ผู้แต่งเลือกใช้ ในการสร้างสรรค์ผลงาน พบ 7 กลวิธี ได้แก่ (1) นำเสนอในรูปแบบกลอนแปด (2) การเล่นสัมผัสอักษรขีด พบแบบขีด 2 พยางค์ 3 พยางค์ 4 พยางค์ และมากกว่า 4 พยางค์ (3) ศิลปะการใช้คำ พบ 4 แบบ ได้แก่ การซ้ำคำ การใช้คำที่มีความหมายตรงข้าม การสร้างคำให้เกิดความแปลกใหม่ และการใช้คำซ้ำ (4) การใช้โวหารภาพพจน์ พบ 5 แบบ ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน สัทพจน์ และอติพจน์ (5) การใช้เครื่องหมายในงานร้อยกรอง (6) การใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง 2 แบบ ได้แก่ เล่าเรื่องแบบเขียนบันทึก และเล่าเรื่องแบบย้อนอดีต หรือ flash back (7) การสอดแทรกอารมณ์ขัน

คำสำคัญ: กลวิธีการประพันธ์ กวีนิพนธ์ พรชัย แสนยะมูล

บทนำ

กวีนิพนธ์ไทยมีรากเหง้าที่ยังสืกลงไปในวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทย กวีนิพนธ์เป็นเสมือนตัวแทนของยุคสมัย เป็นเครื่องบันทึกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ดังที่ Jinaphan (2003, p.4) กล่าวว่า

กวีนิพนธ์ไทยเป็นรูปแบบการประพันธ์ที่เกิดขึ้นและมีระยะเวลาสืบทอดมายาวนานนับตั้งแต่โบราณกาล เป็นการสร้างสรรค์วรรณกรรมให้ไพเราะงดงาม เปี่ยมด้วยวรรณศิลป์ที่แสดงออกถึงความเจริญรุ่งเรืองทางอารยธรรมและมรดกทางปัญญา ซึ่งสั่งสมและสืบเนื่องมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน ไม่ว่ายุคใด สมัยใดกวีนิพนธ์ไม่เคยขาดหายไปจากวัฒนธรรมของไทย หากแต่เป็นการปรับเปลี่ยนบทบาทให้เข้ากับยุคสมัยของสังคมด้วยความคิดและภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์ของกวีร่วมสมัย ทั้งนี้ กวีนิพนธ์ในแต่ละยุคสมัยย่อมแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับผู้แต่งจะสร้างสรรค์ผลงานออกมาในทิศทางใดที่จะแสดงถึงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของตนเองออกมา

พรชัย แสนยะมูล เป็นนักเขียนที่ผลิตผลงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งนิทาน นวนิยาย เรื่องสั้น และกวีนิพนธ์ โดยใช้นามปากกาว่า กุดจี๋, พรชัย แสนยะมูล และขวัญข้าว ขวัญเรียมเอ๋ย ปัจจุบันรับหน้าที่หลายบทบาท ทั้งเป็นเจ้าของและบรรณาธิการสำนักพิมพ์ ไม้มก สำนักพิมพ์เบสต์โฟร์คิดส์ เป็นคอลัมนิสต์อยากให้เธออารมณ์ดี เคยเขียนในนิตยสาร เนชั่นสุดสัปดาห์ นิตยสารขวัญเรือน ทำให้เป็นที่รู้จักในกลุ่มผู้อ่านที่เป็นพ่อแม่ผู้ปกครอง เนื่องจากได้สร้างสรรค์กวีนิพนธ์และนิทานภาพสำหรับเด็กถึง 95 เล่ม กวีนิพนธ์ของเขาได้รับรางวัลจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 ปีต่อเนื่อง ได้แก่ ธรรมชาติของหัวใจ ใจธรรมชาติ และใจปัจจุบัน จุดเด่นในผลงานของพรชัย แสนยะมูล คือ การถ่ายทอดมุมมองต่อสรรพสิ่งรอบตัวอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกวีนิพนธ์ 4 เรื่อง ได้แก่ ใจปัจจุบัน ใจธรรมชาติ ฤดูใจ และ Hi! So-Cial ไฮโซ...เซี่ยล ทุกเรื่องเสมือนสมุดบันทึกที่สะท้อน “ชีวิตตกผลึก” ของผู้แต่ง ที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวหลังจากพรชัย แสนยะมูล ได้ใช้ชีวิตผ่านร้อนผ่านหนาว ผ่านสุขทุกข์ ผ่านสมหวัง ผิดหวัง มาเกือบครึ่งศตวรรษ จนเขาค้นพบว่าในช่วงที่ยังมีลมหายใจ สิ่งที่เราควรมีและควรทำ คือการสร้างความสุขแก่ตนเอง และคนรอบข้างจากเรื่องง่าย ๆ ที่อยู่รอบตัว รวมทั้งการให้ความสำคัญกับใจเป็นสำคัญ

กวีนิพนธ์ของพรชัย แสนยะมูล มักใช้รูปแบบกลอนสุภาพประเภทกลอนแปดเป็นหลัก มีเทคนิคการนำเสนอหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะ ดังคำนิยมของคณะกรรมการ

ตัดสินบทกวีชุด “ใจปัจจุบัน” ที่ว่า

“ด้านสำนวนภาษาและกลวิธีเล่าเรื่อง ผู้แต่งนำเสนอในรูปกลอนแปด มีความเข้าใจเชิงฉันทลักษณ์ สัมผัสนอกสั่นไหว สัมผัสในอย่างมีจังหวะ ขณะที่บางสำนวนจงใจอวดภาษาวรรณศิลป์ บางบทประสมคำทำให้เกิดความแปลกใหม่ ไม่แปลกแยก แต่กลับมีเสน่ห์ สอดแทรกอารมณ์ขันด้วยมุขทันทสมัย เล่นคำ เล่นความไม่ล้นเกิน ด้วยคำง่าย ๆ มองง่าย ๆ ชวนให้ตระหนักถึงความเป็นมนุษย์ที่อยู่ในตัวเอง”

(Saenyamoon, 2016, Foreword)

สามารถยืนยันถึงความดีเด่นด้านวรรณศิลป์ในงานของพรชัย แสนยะมูล ได้เป็นอย่างดี เพื่อให้เห็นเทคนิคต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์ผลงานของกวีร่วมสมัยท่านนี้อย่างเด่นชัด ผู้วิจัยจึงเลือกกวีนิพนธ์ 4 เรื่องข้างต้น มาศึกษาอย่างเจาะลึกในประเด็นกลวิธีการประพันธ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากลวิธีการประพันธ์ในกวีนิพนธ์ ของ พรชัย แสนยะมูล

ทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยนี้ได้นำหลักการวิเคราะห์กลวิธีการประพันธ์ มาเป็นแนวทางในการศึกษากวีนิพนธ์ของ พรชัย แสนยะมูล ดังนี้

(1) การศึกษาโวหารภาพพจน์ ใช้แนวทางของ Chongstitvattana (2005, pp. 37-42) ที่อธิบายว่า ภาพพจน์ คือ คำหรือกลุ่มคำที่เกิดจากกลวิธีการใช้คำ เพื่อให้เกิดภาพที่แจ่มชัดและลึกซึ้งขึ้นในใจของผู้อ่านและผู้ฟัง ภาพพจน์เป็นผลของการใช้คำอย่างมีศิลปะ โดยกลวิธีการเปรียบเทียบ มีหลายประเภท (เรียงประเภทตามภาคการอ่าน) มี 9 ลักษณะ ได้แก่ อุปมา (Simile) อุปลักษณ์ (Metaphor) อนุนามนัย (Synecdoche) อธินามนัย (Metonymy) บุคลาธิษฐาน (Personification) อติพจน์ (Hyperbole) คือภาพพจน์เปรียบเทียบเกินความจริง สัทพจน์ (Onomatopoeia) และ วิชาษ (Oxymoron) และ อรรถวิภาษ (Paradox)

(2) กระบวนการปรุงแต่งภาษาวรรณศิลป์ไทยให้บังเกิดซึ่งมนต์เสน่ห์แห่งการประพันธ์ Vespada (2006, pp.18-51) ได้กล่าวไว้ว่า กวีจำเป็นจะต้องเรียนรู้ธรรมชาติของภาษาอย่างถ่องแท้ เพื่อจะได้เลือกใช้เสียง คำ โวหาร ซึ่งเป็นองค์ประกอบของภาษาเป็นเครื่องมือในการถักร้อยตัวบทให้สมบูรณ์ถึงพร้อม ซึ่งความแจ่มชัด ความประณีต ความไพเราะ รวมทั้งความซับซ้อนในการส่งสารทางอารมณ์และความนึกคิดอันเข้มข้น นับตั้งแต่การปรุงแต่งเสียง (การเล่นเสียงสัมผัสใน การเล่นเสียงวรรณยุกต์ การเล่นจังหวะเสียง) การปรุงแต่งคำ (การสรรคำ การเล่นคำ การซ้ำคำ) การปรุงแต่งความ (การใช้ภาพพจน์ และโวหาร)

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาจากผลงานกวีนิพนธ์ของ พรชัย แสนยะมูล จำนวน 4 เรื่อง จาก 2 นามปากกา ดังนี้

1. ใจปัจจุบัน ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2016 นามปากกา พรชัย แสนยะมูล
2. ใจธรรมชาติ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2017 นามปากกา พรชัย แสนยะมูล
3. ฤดูใจ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2018 นามปากกา พรชัย แสนยะมูล
4. ไฮโซ...เชยล ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2019 นามปากกา ขวัญข้าว เรียมเอย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ รวบรวมข้อมูล 3 ส่วน ได้แก่ ผลงานประเภทกวีนิพนธ์ของ พรชัย แสนยะมูล จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ ใจปัจจุบัน, ใจธรรมชาติ, ฤดูใจ และ Hi! So-Cial ไฮโซ...เชยล เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกวีนิพนธ์ และเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการประพันธ์ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ สามารถสรุปกลวิธีการประพันธ์ที่พรชัย แสนะมูลเลือกนำไปใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานให้โดดเด่น 7 กลวิธี ได้แก่ นำเสนอในรูปกลอนแปด มีการเล่นเสียงสัมผัสอักษรแบบขีดกัน การเล่นคำ การใช้โวหารภาพพจน์ การใช้เครื่องหมายเพื่อสื่อความหมายพิเศษ การใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง และการสอดแทรกอารมณ์ขัน

1. นำเสนอในรูปแบบกลอนแปด

Upakitsinlapasan (1998, p.359) กล่าวว่า กลอนสุภาพหรือกลอนเสกามักใช้แปดคำ หรือ 9 คำเป็นพื้น โดยมากนิยมแปดคำเป็นเกณฑ์ จึงเรียกว่ากลอนแปด ส่วน Thonglor (1997, pp.435-437) กล่าวว่า ความไพเราะของกลอน อยู่ที่การใช้ถ้อยคำและสัมผัสเป็นสำคัญ สัมผัสนั้นจะต้องมีทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสใน สัมผัสนอก ได้แก่ คำบังคับให้คล้องจองกันระหว่างวรรคหนึ่งกับอีกวรรคหนึ่ง ซึ่งตำแหน่งที่ต่างกันตามชนิดของคำประพันธ์นั้น ๆ สัมผัสนอกนี้เป็นสัมผัสบังคับที่จะต้องมี ขาดไม่ได้ ส่วนสัมผัสใน ได้แก่ คำคล้องจองกันและอยู่ในวรรคเดียวกัน จะเป็นสัมผัสคู่เรียงคำไว้ติดต่อกัน หรือจะสัมผัสสลับ คือเรียงคำอื่นแทรกคั่นไว้ระหว่างคำที่สัมผัสก็ได้ สุดแต่จะเหมาะ เพียงแต่ให้อักษรเหมือนกันหรือเป็นอักษรประเภทเดียวกันหรืออักษร ที่มีเสียงคู่กันก็ใช้ได้

เมื่อพิจารณากระบวนการกลอนแปดของพรชัย แสนะมูล พบว่า ส่วนใหญ่จะนิยมใช้จำนวนคำ 9 คำ ในแต่ละวรรค ด้านการส่งสัมผัส พบว่ามีการใช้สัมผัสนอกตรงตามกฎ คือคำสุดท้ายของวรรคหน้าทุกวรรค ต้องสัมผัสกับคำที่สามหรือคำที่ห้าของวรรคหลัง (Thonglor, 1997, p.466) เพราะเป็นการลงจังหวะที่ไพเราะ และนิยมใช้มากที่สุด ส่วนคำสุดท้ายของวรรครับจะส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรครองเสมอ เช่น การส่งสัมผัสในคำว่า อยู่-ดู, เรา-เรา, เรา-ผา ในตัวอย่างจากเรื่อง “ใจธรรมชาติ” ตอนที่ 46 ความว่า

ร้อนที่ใจใครจะเห็นสิ่งเร้นอยู่ ถ้ามืดใจรู้เห็นใจเด่นเร่า
เย็นที่ใจใครจะเห็นเช่นใจเรา แม้แดดเผาเราหยุดไฟหยุดใจตัว
(Saenyamoon, 2017, p.116)

ส่วนสัมผัสใน พบว่าผู้แต่งค่อนข้างให้ความสำคัญและแสดงให้เห็นการใช้คำคล้องจองกันอยู่ในวรรคเดียวกันแทบทุกวรรค พบทั้งแบบสัมผัสคู่ คือเรียงคำติดกัน

และแบบสัมผัสสลับ คือเรียงคำอื่นแทรกคั่นไว้ระหว่างคำที่สัมผัส ซึ่งตามกฎหมายของกลอนแปดนั้น Thonglor (1997, p.466) กล่าวว่า สัมผัสในจะใช้สัมผัสคู่หรือสัมผัสสลับก็ได้ ขอยกตัวอย่างจากเรื่อง “ฤดูใจ” ตอนที่ 6 ความว่า

แม่ท่อนซุงฟุ้งมาชนจนเกือบตาย
หลายสิ่งอย่างขวางทางทั่วข้างห้วยมัน
ไม่ปะทะจึงหวั่นหลบเลี้ยวหลบหลีก
เลาะขุนเขาเลียบลำน้ำลุยข้ามไป

อย่าหักเหจุดหมายปลายทางฝัน
ไม่เป็นไรหัวใจสำคัญยังเป็นใจ
หากไม้ซีกจืดไม้ซุงยังยิ่งใหญ่
หลบซุงไม้อยู่ในถ้ำยามอ่อนแรง

(Saenyamoon, 2018, p.27)

จากตัวอย่างจะเห็นการวางตำแหน่งคำของสัมผัสในทั้งแบบชิดและแบบสลับ เช่น ในบทแรกพบสัมผัสชิดในคำว่า ซุง-ฟุ้ง (ในวรรคสดับ) และสัมผัสสลับ ในคำว่า ไร-ใจ (ในวรรคส่ง) เป็นต้น ส่วนสัมผัสสระและสัมผัสอักษรปรากฏทุกวรรค เช่น ในบทแรกพบสัมผัสสระ เช่น คำว่า ชน-จน (ในวรรคสดับ) หมายถึง-ปลาย (ในวรรครับ) อย่าง-ขวาง-ทาง-ข้าง, ทั่ว-ห้วย (ในวรรครอง) ไร-ใจ (ในวรรคส่ง) เป็นต้น ส่วนสัมผัสอักษรพบทั้ง 1 ชุด และมากกว่า 1 ชุดตัวอักษร เช่น ในบทที่ 2 พบคำว่า หลบ-เลี้ยว-หลบ-หลีก (วรรคสดับ) ซีก-ซุง, ยุ่ง-ใหญ่ (วรรครับ) ขุน-เขา-ข้าม, เลาะ-เลียบ-ลำ-ลุย (วรรครอง) อยู่-ยาม (ในวรรคส่ง) ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นสัมผัสสระ หรือสัมผัสอักษร ล้วนส่งผลให้กระบวนกลอนมีความไพเราะ ซึ่งผู้แต่งแสดงให้เห็นประจักษ์ผ่านผลงานทุกเล่ม ส่วนการใช้เสียงวรรณยุกต์ พบว่าเป็นไปตามบังคับของสัมผัสนอก ดังนี้ มีการใช้เสียง ดังนี้ *สัมผัสสลับ (สดับ)* ใช้ได้ทั้ง 5 เสียง *สัมผัสรับ* ห้ามเสียงสามัญนอกนั้นไม่ห้าม แต่นิยมเสียงจัตวา *สัมผัสรอง* ห้ามเสียงวรรณยุกต์ร่วมสัมผัสรับ แต่นิยมเสียงสามัญโดยมาก ส่วน *สัมผัสส่ง* ห้ามเสียงจัตวา (Upakitsinlapasan, 1998, p.361)

ทั้งนี้ มีข้อสังเกตประการหนึ่ง คือพรชัย แสนยะมูล มักละเมิดขนบของกลอนแปด ด้วยการสัมผัสเลื่อน ซึ่งสัมผัสเลื่อน หมายถึง สัมผัสรับที่อยู่ใกล้กันหลายคำจนทำให้เลอะเลือนไปหมด...ถึงจะไม่มีข้อห้ามท่านก็ไม่ค่อยใช้...(Upakitsinlapasan, 1998, pp. 40-43) ดังตัวอย่างข้างต้น พบการใช้สัมผัสเลื่อน เช่น ในบทแรก คำว่า *ตาย* คำสุดท้ายของวรรคสดับ ส่งสัมผัสตรงตามบังคับกับคำที่ 5 คือคำว่า *หมาย* ของวรรครับ แต่มีการเพิ่มสัมผัสเลื่อนด้วยคำว่า *ปลาย* ในวรรครับอีก หรือ ในบทที่ 2 คำว่า *ไป* ที่เป็นคำสุดท้ายในวรรครอง ส่งสัมผัสตรงตามบังคับกับคำที่ 3 คือคำว่า *ไม้* ในวรรคส่ง แต่ก็ยังเพิ่มสัมผัสเลื่อน

ด้วยคำว่า ในโนวรรคส่งอีก เป็นต้น หากพิจารณาเห็นได้ว่าทั้ง 2 ตำแหน่งดังกล่าว เป็นการใช้สัมผัสเลื่อนอย่างมีเหตุผล คือใช้เพื่อยืนยันความหมายของคำ และช่วยสร้างเสียงสัมผัสในที่ไพเราะ ทั้งนี้การใช้สัมผัสเลื่อนพบได้โดยตลอดในผลงาน จนเรียกได้ว่า เป็นลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งในกวีนิพนธ์ของนักเขียนท่านนี้

2. การเล่นสัมผัสอักษรแบบชิดกัน

การแต่งกวีนิพนธ์ด้วยกลอนแปดของพรชัย แสนยะมูล พบว่า ผู้แต่งนิยมเล่นสัมผัสอักษร โดยเฉพาะอักษรแบบชิดกันเป็นชุด เพื่อสร้างความไพเราะ สร้างจินตนาการ และเน้นย้ำความหมายบางประการแก่ผู้อ่าน พบทั้งสิ้น 4 ลักษณะ ได้แก่ สัมผัสอักษรชิดกันแบบ 2 พยางค์, แบบ 3 พยางค์, แบบ 4 พยางค์ และมากกว่า 4 พยางค์ ดังตัวอย่างตามลำดับ ดังนี้

(1) รอคความหวังหลังเป็นจริงยังต้องกล้ำ ลงมือไปไม่ชักช้าอย่ามัวถาม

ทุ่มเทใจทำให้ดีไม่วู่วาม

ดอกไม้งามในความหวังยังรอเรา

(Saenyamoon, 2017, p.89)

(2) ตอนเด็กเด็กเคยวาดรูปทะเลกว้าง วิวหนึ่งข้างมีมะพร้าวสมลัดสวนคลื่นซัด
 สาดหาดทรายทะเลครวญ นกนางนวลชวนกันบินใจทุ่มเท

(Saenyamoon, 2018, p.41)

(3) ไม่ทะเจ้งหะหลบเลียงหลบหลิก หากไม้ซีกงัดไม้ซุงยังยุ่งใหญ่
 เลาะขุนเขาเลียบลำน้ำลุยข้ามไป หลบซุงไม้อยู่ในถ้ำยามอ่อนแรง
 (Saenyamoon, 2018, p.27)

(4) ถึงความทุกข์ท่วมท้นทนทุกข์ได้ ปีกบางบางโบกกางไหวไม่หน่วงหนัก
 พลั้งใจได้ปีกบางสร้างแรงรัก ให้บินข้ามอุปสรรคสู่เส้นชัย
 (Saenyamoon, 2018, p.23)

(5) เป็นหนึ่งเดียวที่เกลียวกลมที่สมดุล ต่างเกื้อหนุนหมุนเคลื่อนไปได้สร้างสรรค์
 สร้างความงามท่ามกลางเงาใต้ดวงจันทร์ สร้างความดีดุจตะวันป็นแสงทอง
 แสงส่องบ้านแสงส่องเมืองให้เรืองรุ่ง ฉายให้เห็นโค้งแห่งรุ่งทุ่งฟ้าผ่อง
 แสงเล็กเล็กหลอมรวมกันตามครรลอง ความมีมิติหม่นมัวหมองต้องมลาย
 (Saenyamoon, 2018, p.28)

จากทั้ง 5 ตัวอย่าง แสดงให้เห็นลักษณะการเล่นสัมผัสอักษรขีดกันเป็นชุดหลากหลายรูปแบบ และมีการใช้ซ้ำ ๆ จนกลายเป็นลักษณะเด่นทางการประพันธ์ ผู้วิจัยมีความเห็นว่ากลวิธีนี้นอกจากช่วยให้เกิดความไพเราะของเสียง เช่น ซักซ้า พุ่มเท ว่องโว สมสัดส่วน นกนางนวล แล้ว ยังสามารถสร้างจินตภาพและสื่อสารความหมายที่ผู้แต่งต้องการเน้นได้ดีอีกด้วย เช่นคำว่า *ทุกซั่มท่มั่นทนทุกซั่ม* ในตัวอย่างที่ 4 ผู้อ่านจะรู้สึกว่าคุณกลในบทกวีต้องทนอยู่กับความทุกข์ที่แสนหนักหน่วง หรือในบทที่ 5 เมื่อเลือกใช้สัมผัสอักษรขีด 5 พยางค์ว่า *ความมิดมิดหม่นมัวหมอง* เห็นได้ชัดเจนว่าผู้แต่งมีการเปรียบเทียบความมิดมิดกับปัญหาอุปสรรคหรือสิ่งที่ไม่ดีที่มนุษย์ต้องเผชิญ และเปรียบเทียบสามัคคีกลมเกลียวช่วยเหลือกันของมนุษย์กับแสงแห่งจันทร์และแสงอาทิตย์ ที่มาช่วยปัดเป่านำเอาความมิดมิดหรือปัญหานั้นออกไป การสร้างสัมผัสอักษรขีดอย่างสม่ำเสมอเช่นนี้ จึงแสดงให้เห็นฝีมือของผู้แต่งในการเลือกสรรคำมาเรียงร้อยให้เกิดรสสุนทรีย์ ทั้งยังขับเน้นความหมายให้เป็นไปในลักษณะทวิคูณ เช่น ทุกซั่มมาก สว่างมาก เป็นต้น

3. ศิลปะการใช้คำ

ศิลปะการใช้คำ คือ การนำคำที่มีรูปหรือเสียงพ้องกัน หรือใกล้เคียงกันมาเล่นในเชิงเสียงและความหมาย การเล่นคำมีหลายวิธี เช่น การเล่นคำพ้องรูปพ้องเสียง การเล่นคำหลายความหมาย เป็นต้น (Chongstitvattana, 2006, p.61) จากการวิเคราะห์พบว่าผู้แต่งนำศิลปะการใช้คำมาใช้ 4 ลักษณะ ได้แก่ การซ้ำคำ การใช้คำที่มีความหมายตรงข้าม การประสมคำทำให้เกิดความแปลกใหม่ และการเล่นคำซ้ำ

3.1 การซ้ำคำ

การซ้ำคำ หมายถึง คือการกล่าวซ้ำโดยใช้คำเดียวกัน เพื่อให้เกิดความงามทางเสียง เพื่อเน้นย้ำความ และสร้างความหนักแน่นของสารที่ส่งมายังผู้อ่าน ซึ่งการซ้ำคำเป็นกลวิธีการประพันธ์หนึ่งที่พบบ่อย ช่วยทำให้มีเสียงไพเราะ เป็นการเน้นหรือย้ำค่านั้น ๆ เพื่อให้เกิดความชัดเจน (Chongstitvattana, 2006, p.61) จากการวิเคราะห์ พบว่าพรชัย แสนยะมูล นิยมใช้การซ้ำคำ ทั้งซ้ำคำพยางค์เดียว และหลายพยางค์ ดังนี้

3.1.1 การซ้ำคำพยางค์เดียว ด้วยคำว่า “เพลง” ในเรื่อง “ใจธรรมชาติ”
ตอนที่ 27 ความว่า

ดนตรีตรึงใจได้สดับ	นั่งซึมซับกับเสียงเพลงบรรเลงฝัน
เพลงใบไม้เพลงสายลมหม่นคั่นวัน	เพลงนกกรักเพลงจ๊กจั่นเพลงเรไร

(Saenyamoon, 2017, p.71)

จากตัวอย่าง มีการซ้ำคำว่า เพลง เพื่อสร้างความรู้สึกที่เชื่อมโยงกับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเกิดจินตนาการ ซึ่งพรชัย แสนยะมูล อาจจะต้องการสื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวว่า ถ้าเรามองทุกสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยหัวใจที่เป็นสุขตัวเราก็จะมีความสุข เพราะเสียงนก เสียงลม เสียงใบไม้ เสียงจ๊กจั่นเรไร สรรพสัตว์เหล่านั้นกำลังทำหน้าที่สร้างเสียงเพลงจากธรรมชาติเพื่อให้นักบุญผ่านคลาย นับว่าผู้แต่งได้ใช้กริยาพนธ์ของตนมาทำหน้าที่สร้างความเพลิดเพลินด้วยท่วงทำนองกลอนแปด ขณะเดียวกันก็สร้างความหมายลึกซึ้งกินใจด้วยการใช้คำง่ายแต่กินความลึก เหนือสิ่งอื่นใดคือการพยายามเชื่อมโยงธรรมชาติเข้ากับชีวิตมนุษย์ และให้นักบุญเรียนรู้ที่จะมีความสุขโดยมีธรรมชาติเป็นครูสอน

3.1.2 การซ้ำคำมากกว่า 1 พยางค์ หรือซ้ำวลี เช่น ในเรื่อง “ฤดูใจ”
ตอนที่ 15 และตอนที่ 36 ดังตัวอย่าง

(1) ยิ่งเดินทาง โลกข้างใน ยิ่งใสสว่าง	ยิ่งเดินทาง โลกข้างนอก ยิ่งอยู่ใกล้
ยิ่งเดินทาง ทางกับเท้า ยิ่งเข้าใจ	ยิ่งเดินทาง ห่างออกไป ใจยิ่งเจอ

Saenyamoon, 2018, p.69)

(2) นกบางตัว มัวแต่บิน จนลืมพัก	นกบางตัว มัวแต่รัก จนเลยถึง
นกบางตัว มัวแต่พัก จนติดตึง	นกตัวหนึ่ง บินสวนทาง กลางฝูงนั้น

(Saenyamoon, 2018, p.151)

จากตัวอย่างแรก มีการซ้ำวลี (กลุ่มคำ) ว่า ยิ่งเดินทาง ผู้แต่งคงต้องการเน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นว่า ชีวิตของมนุษย์นั้นเปรียบเสมือนการเดินทาง ยิ่งเดินทางมากเท่าไร ก็ได้เรียนรู้มากขึ้นเท่านั้น กล่าวโดยสรุป ก็คือ การเดินทางทำให้มนุษย์เข้าใจตนเองและโลกภายนอก

มากยิ่งขึ้น ส่วนตัวอย่างที่สอง ย้ำคำว่า *นกบางตัว* เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีคนหลายคนที่ยังคงหลงทางชีวิต แต่คนเราต้องกล้าเปลี่ยนเพื่อให้ตนแตกต่าง ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์พบว่า ผู้แต่งใช้การซ้ำคำเพื่อวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อให้จำนวนพยางค์ครบตามบังคับของกลอนแปด เพื่อส่งสัมผัสที่ไพเราะ และใช้เพื่อย้ำความ

3.2 การใช้คำที่มีความหมายตรงข้าม

พรชัย แสนยะมูล มักใช้คำที่มีความหมายตรงข้าม คือการนำคำที่มีความหมายขัดแย้งกันมาวางใกล้กัน เพื่อช่วยให้ความหมายของแต่ละคำเด่นชัดมากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น จากเรื่อง “*ใจธรรมชาติ*” ตอนที่ 42 และเรื่อง “*ฤดูใจ*” ตอนที่ 40 (3) ตามลำดับดังนี้

- (1) ผู้ซบซ้อนซ่อนเงื่อนเกลื่อนเต็มดิน มีปัญหาไม่สุดสิ้นเพราะสับสน
ผู้เรี่ยง่ายฉายปัญญา่อมผ่านพ้น เพียงเริ่มต้นอย่างเรียบง่าย**บั้นปลายดี**
(Saenyamoon, 2017, p.108)

- (2) แต่ละรัก ยากหยิ่งถึง ซึ่งใจลึก ย่อมรู้สึก นึกต่างใจ ใน**เบา-หนัก**
เป็นปัจเจก ตามปัจจัย อ่อนไหวนัก **รู้ใจตน** เป็นใจหลัก ลึกนักแล้ว
(Saenyamoon, 2018, p.168)

จากตัวอย่างแรก ผู้แต่งใช้คำที่มีความหมายตรงข้ามกันมาวางใกล้กัน คือคำว่า เริ่มต้น และ บั้นปลาย เพื่อให้ความหมายของคำชัดเจน กล่าวคือ ผู้แต่งได้ใช้คำว่า เริ่มต้น สื่อถึงการเริ่มต้นชีวิต และบั้นปลาย สื่อถึงวาระสุดท้ายของชีวิต อนุมานได้ว่า ผู้แต่งต้องการสื่อให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาพร้อมกับปัญหาและความซับซ้อนในชีวิต ไม่ว่าจะพบปัญหาใด มนุษย์ย่อมสามารถผ่านพ้นไปได้ด้วยปัญญา นอกจากนี้ ผู้แต่งยังได้สื่อให้เห็นว่าการเริ่มต้นชีวิตด้วยความเรียบง่าย ทำให้บั้นปลายชีวิตมีความสุข ส่วนตัวอย่างที่ 2 ผู้แต่งเลือกใช้คำว่า เบา และ หนัก เพื่อสื่อถึงปัญหาที่มนุษย์แต่ละคนมีโอกาสพบเจอในชีวิตว่าย่อมมี หนัก-เบา หรือ มาก-น้อย แตกต่างกันไป แต่สิ่งสำคัญที่ผู้แต่งมุ่งนำเสนอคือ ความสำคัญของการมีใจที่หนักแน่น ด้วยคนเรามีความอ่อนไหวในตัวแตกต่างกัน คนที่มีใจหนักแน่นย่อมสามารถที่จะเปลี่ยนวิธีคิดในการมองเรื่องหนัก ๆ ให้เบาได้ ตรงข้ามกับคนอ่อนไหวที่ต่อให้ปัญหาเบาแค่ไหนก็มองเป็นเรื่องหนักอึ้ง ในบทนี้สาระสำคัญจึงอยู่ที่การรู้เท่าทันใจตน

3.3 การสร้างคำให้เกิดความแปลกใหม่

พรชัย แสนยะมูล นำเทคนิคการประสมคำในภาษาไทยมาใช้สร้างคำที่ทำให้เกิดความแปลกใหม่ แต่สามารถสื่อความหมายได้อย่างลึกซึ้งกินใจ เช่น จากเรื่อง “ใจปัจจุบัน” ตอนที่ชื่อ พายุ ความว่า

(1) ในเมืองกรุง ‘ทุ่งตึกปูน’ เปียกปาฝน ‘ทุ่งไผ่ผืน’ ท่วมตัวตุนัฐทนผืน
น้ำไหลหลากน้ำจากฟ้าน้ำตารัน บึงกล่ำกลืนบัวตื้นรูปร่างหม่นนั้น
(Saenyamoon, 2016, p.101)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าผู้เขียนนำคำว่า ทุ่ง มาประสมกับคำว่า ตึก และคำว่า ปูน (ทุ่ง+ตึก+ปูน) เป็น ‘ทุ่งตึกปูน’ และนำคำว่า ทุ่ง มาประสมกับว่า ไผ่ผืน (ทุ่ง+ไผ่ผืน) เป็นคำว่า ‘ทุ่งไผ่ผืน’ เพื่อสื่อให้เห็นว่า ทุ่ง ความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง ทุ่ง ๑ : น. ที่ราบโล่ง. ทุ่ง ๒ : น. ชี้. ก. ชี้ (Royal Institute, 2003, p.534) แต่ในบริบทนี้น่าจะหมายถึงแหล่งทำกิน หรือที่นา ในความหมายของชาวบ้าน เมื่อนำคำว่า ทุ่ง มารวมกับคำว่า ตึกปูน และ คำว่า ไผ่ผืน เป็นคำว่า ‘ทุ่งตึกปูน’ และ ‘ทุ่งไผ่ผืน’ จึงมีความหมายถึงพื้นที่ทำกินแหล่งใหม่ ในที่นี้ ก็คือ กรุงเทพมหานคร เมืองที่เต็มไปด้วยตึก เต็มไปด้วยปูน และเป็นแหล่งทำมาหากินที่ผู้คนมากมายไผ่ผืนอยากไปทำแทนทุ่ง(นา) ที่เคยมีอยู่เดิม แต่เมื่อเข้าไปแล้ว มันกลับไม่เป็นดังที่คิด เพราะผู้คนต้องพบกับปัญหาและอุปสรรคมากมาย นอกจากนี้ผู้เขียนยังย้ำให้เห็นว่า ทั้ง 2 คำนี้ คือ คำสำคัญในบท ด้วยการเขียนให้อยู่ในเครื่องหมายอัญประกาศเดี่ยว

3.4 การใช้คำซ้ำ

คำซ้ำ หมายถึง การนำคำคำเดียวกันมากล่าวซ้ำต่อเนื่องกัน มีความหมายเปลี่ยนแปลงไป ในเชิงเน้นความหมายเดิมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซ้ำเพื่อให้ความหมายดูอ่อนลง ซ้ำเพื่อบอกความหมายของเวลา หรือสถานที่โดยประมาณ ซ้ำเพื่อบอกความหมายเป็นพหุพจน์ ซ้ำเพื่อบอกความไม่เจาะจง ซ้ำคำเพื่อบอกความไม่แน่ใจ ซ้ำคำเพื่อแยกออกเป็นส่วน ๆ และซ้ำเพื่อให้เกิดความหมายใหม่ จากการวิเคราะห์พบว่า พรชัย แสนยะมูล มีการนำคำซ้ำมาใช้ครบทุกลักษณะ ยกตัวอย่างเช่น ในเรื่อง “ฤดูใจ” ตอนที่ 5 และ ตอนที่ 24 ความว่า

(1) แสงส่องบ้านแสงส่องเมืองให้เรืองรุ่ง ฉายให้เห็นโค้งแห่งรุ่งท่งฟ้าผ่อง
แสงเล็กเล็กหลอมรวมกันตามครรลอง ความมืดมิดหม่นมัวหมองต้องมลาย
(Saenyamoon, 2018, p.28)

(2) ข้าวเขียวเขียวข้างข้างคู่คู่ตามลม ราวแพรห่มพรมพลีรับขยับเคลือน
ดั่งคิลปินแห่งทุ่งนามาเยี่ยมเยือน พलगเขื่อนระบายสীরะบัดใบ
(Saenyamoon, 2018, p.105)

จากตัวอย่างทั้ง 2 บท พบว่าผู้แต่งใช้คำว่า “เล็กเล็ก” และ “เขียวเขียว” ซึ่งเป็นคำซ้ำคำวิเศษณ์ เพื่อสื่อความหมายในลักษณะไม่เจาะจง ขณะเดียวกันก็แสดงความเป็นพหูพจน์ด้วย กล่าวคือ กำลังสื่อว่าในที่แห่งหนึ่งผู้แต่งมองเห็นแสงสว่างเล็ก ๆ มากกว่า 1 แสง กำลังหลอมรวมกันเป็นแสงที่ใหญ่ (สว่าง) ขึ้นเพื่อร่วมกันขับไล่ความมืดมิด หรือ “ข้าวเขียวเขียว” ก็ไม่เจาะจงว่าเขียวแบบใดแต่รู้ว่าจะออกไปทางสีเขียว และมีปริมาณมารวมกันอยู่เต็มท้องทุ่ง ส่วนคำว่า “ข้างข้าง” เป็นคำซ้ำคำบุพบทเพื่อสื่อความหมาย บอกความไม่แน่ใจในตำแหน่งสถานที่อย่างชัดเจนนัก แต่พอจะบอกได้ว่าอยู่บริเวณใด ซึ่งการใช้คำซ้ำในงานของพรชัย แสนยะมูล ปรากฏซ้ำ ๆ จนอาจนับเป็นกลวิธีที่โดดเด่นประการหนึ่ง และคำซ้ำที่ปรากฏทุกคำ ล้วนถูกเลือกสรรนำมาใช้เพื่อความหมายหลาย ๆ ลักษณะ ดังที่กล่าวไป

4. การใช้โวหารภาพพจน์

ในการปรุงแต่งเนื้อความในบทกลอนให้มีความลึกซึ้งซึ่งสารและอารมณ์ จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือสำคัญ ซึ่งก็คือภาพพจน์ และโวหาร การใช้โวหารภาพพจน์ (Figures of Speech) คือ การเขียนอย่างแจ่มแจ้งจนมองเห็นภาพ โดยใช้ความเปรียบเป็นหลัก (Vespada, 2006, p.41) กล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ การนำเสนอมนโณภาพที่เกิดขึ้นโดยอาศัยถ้อยคำ สำนวนแบบต่าง ๆ ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ เกิดความรู้สึกสะเทือนใจ เกิดความประทับใจ เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นภาพอย่างชัดเจน จากการวิเคราะห์พบโวหารภาพพจน์ที่ พรชัย แสนยะมูล เลือกนำมาใช้ซ้ำ ๆ ในกวีนิพนธ์ ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน สัทพจน์ และอติพจน์

4.1 อุปมา (Simile) คือ การเปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเหมือนกับสิ่งหนึ่งโดยใช้คำเชื่อมที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “เหมือน” เช่น ดุจ ดั่ง ราว รวากับ เปรียบ ประดุจ เฉก เล่ห์ ปาน ประหนึ่ง เพียง เพียง พ่าง ปูน ถนัด ละม้าย เสมอ กล อย่าง ฯลฯ ตัวอย่าง เช่น การเปรียบเทียบชีวิตของมนุษย์ที่เป็นเด็ก ๆ กับธรรมชาติ ดังตัวอย่างในเรื่อง “ฤดูใจ” ตอนที่ 1 ความว่า

ย้อนวัยเยาว์ภาพเฝ้าหยอกดั่งดอกไม้ หอมละไมไอละมุนกรุ่นความหลัง
ทุ่งนาข้าวเขียวขจีส่งพลัง สายน้ำหลังไหลข้างคูสู่ดวงใจ
(Saenyamoon, 2018, p.11)

จากตัวอย่าง ผู้แต่งอุปมาชีวิตมนุษย์กับธรรมชาติ เพื่อให้เกิดความอย่างชัดเจน ด้านความหมาย ผู้แต่งได้ใช้อุปมาคำว่า “ดั่ง” เปรียบชีวิตในวัยเยาว์ของเด็กกับดอกไม้ ซึ่งสื่อให้เห็นว่าวัยเด็กมีความงดงาม ความสดใส พรชย แสนยะมูลได้ใช้อุปมาเพื่อเชื่อมโยงกับประสบการณ์เกี่ยวกับความทรงจำทั้งงดงามในอดีต

นอกจากการเปรียบธรรมชาติกับมนุษย์ หรือ มนุษย์กับธรรมชาติ ดังที่กล่าวไปแล้ว พรชย แสนยะมูล ยังนำธรรมชาติกับธรรมชาติมาเปรียบเทียบไว้อย่างน่าสนใจ เช่น ในเรื่อง “ใจปัจจุบัน” ตอน *อาณาจกร* มีการเปรียบลักษณะแสง (อาทิตย์) ณ เวลาที่ฟ้าปลอดโปร่งกับแสงแห่งมณีอันมีค่า ความว่า

ฟ้าโปร่ง ณ โค้งฟ้าอาณาจกร แสงสลักกลดลยให้เมฆอ่อน
ดั่งมณีสีรุ้งใสละไมละมุน เป็นวงหม่นล้อมเมฆาทาระบาย
(Saenyamoon, 2016, p.114)

จากคำประพันธ์ข้างต้น ผู้แต่งเปรียบเทียบแสงที่ส่องผ่านเมฆมีความสวยงาม ดั่งแก้วมณีมีค่า โดยแสงของเมฆนั้นมีความสวยงามเหมือนสีรุ้งที่เป็นประกายในอัญมณี (ซึ่ง มณี เป็นคำนาม หมายถึง แก้วหินมีค่าสีแดง ในจำพวคนพรัตน์ มักหมายถึงทับทิม. (ป., ส. มณี) (Royal Institute, 2003, p.830) แสงของพระอาทิตย์ที่ส่องลงมายังพื้นโลกนั้นมีประโยชน์ต่อธรรมชาติและมนุษย์ ต้นไม้ใช้แดดในการสังเคราะห์แสง และแสงแดดให้ความสว่างไสวแก่มนุษย์ อีกนัยหนึ่ง แสงของพระอาทิตย์คือความหวัง และการเริ่มต้นชีวิตใหม่ผู้แต่งจึงเปรียบแสงแดดเป็นอัญมณีที่มีค่า

4.2 อุปลักษณ์ (Metaphor) คือภาพพจน์เปรียบเทียบที่นำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการเปรียบมากล่าวแทนที่ โดยไม่มีคำเชื่อมโยง หรือบางครั้งอาจมีคำว่า เป็น คือ เท่า ใน กวีนิพนธ์ของพรชัย แสนยะมูล ปรากฏการใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์เพื่อสร้างจินตนาการให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจน ดังตัวอย่างจากเรื่อง “ใจปัจจุบัน” ตอนที่ 27 ความว่า

เส้นทางสู่ความสุขอยู่ไหน หามีไม่, หาไม่มี, ที่ตามหา
เมื่อหยุดตามความสุขนั้นพลันเกิดมา **ความสุขคือมรรคาศรทธาชีวิต!**

(Saenyamoon, 2016, p.220)

จากตัวอย่างผู้แต่งเปรียบ **ความสุข คือ มรรคาศรทธาชีวิต** โดยใช้คำว่า **มรรค** ที่หมายถึง ทาง; เหตุ, ใช้คู่กับ **ผล** ว่าเป็นมรรคเป็นผล (Royal Institute, 2003, p.834) เพื่อสื่อให้ผู้อ่านเห็นว่าความสุข คือ ความพอใจในสิ่งที่ตนมี คือความศรัทธาในตนเอง หากเรามัวแต่ตามหาความสุข ความสุขที่แท้จริงก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะความสุขเกิดขึ้นได้จากสิ่งที่เราทำ จึงไม่จำเป็นต้องไปค้นหาความสุขจากที่ไหน

4.3 บุคลาธิษฐาน (Personification) คือโวหารที่มีการใช้ภาษาในลักษณะที่ทำให้ดูเหมือนว่า สรรพสิ่งทั้งหลายที่ไม่ใช่มนุษย์ให้เหมือนมนุษย์ โดยให้สรรพสิ่งเหล่านั้นแสดงออกปฏิกิริยาตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ราวกับเป็นมนุษย์ ในกวีนิพนธ์ของพรชัย แสนยะมูล ปรากฏการใช้ภาพพจน์บุคลาธิษฐานหลายครั้ง ดังตัวอย่างจากเรื่อง “ฤดูใจ” ตอนที่ 20 ความว่า

ตามดูโลกตามแลใจห่วงใยนัก ด้วยความรักความใส่ใจไม่สูญเปล่า
ธรรมชาติช่วยสอนใจให้ผ่อนเบา **ชีวิตเขาสอนเราว่าควรสอนใคร**
ฟ้าสอนคนควรใจกว้างดังท้องฟ้า **ดินสอนว่าควรหนักแน่นแทนหวั่นไหว**
ตะวันกล่าวคนเราต้องซื่อตรงไว้ **แม่น้ำให้ใจเย็นเย็นเช่นหยดน้ำ**

(Saenyamoon, 2018, p.89)

จากตัวอย่าง ผู้แต่งได้เปรียบธรรมชาติว่าเหมือนครูของมนุษย์ โดยนำเสนอว่า ธรรมชาติ อันได้แก่ ฟ้า ดิน ตะวัน และแม่น้ำ กำลังสอนมนุษย์ให้ดูมันเป็นตัวอย่าง โดยให้เป็นคนใจกว้างเหมือนท้องฟ้า หนักแน่นเหมือนแผ่นดิน ซื่อตรงเหมือนพระอาทิตย์ และทำให้ชุ่มเย็นเช่นแม่น้ำ ดังที่ว่า “**ตะวันกล่าวคนเราต้องซื่อตรงไว้**” การที่ผู้แต่งเปรียบความมีใจซื่อสัตย์ของคนเรากับพระอาทิตย์นั้น ก็เพราะพระอาทิตย์ยังคงขึ้นและลงในทิศทางเดิมเสมอ

4.4 สัทพจน์ (Onomatopoeia) หมายถึง ภาพพจน์ที่เลียนเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงดนตรี เสียงสัตว์ เสียงคลื่น เสียงลม เสียงฝนตก เสียงน้ำไหล ฯลฯ ในกวีนิพนธ์ของ พรชัย แสนยะมูล ปรากฏการใช้ภาพพจน์บุคลาธิษฐานโดยตลอด เช่นในเรื่อง “ฤดูใจ” ตอนที่ 32 ความว่า

โป๊ก โป๊ก โป๊ก เสียง ‘क्रमง’ ทำนองเก่า	ตั้งแต่เช้า ต่ำข้าวเปลือก เพื่อข้าวหลาม
พืบ พืบ พืบ เสียงผัดข้าว เมาโยกตาม	แสงแดดความ ข้าวสารราว เม็ดขาวนวล

...

ติก ติก ติก เสียงใจเต้นไม่เป็นสำ	ตอนทางเครื่องคณะหมอลำ เดินนำหน้า
ใต้เวที มีเด็กตื้อ ถือไม้มา	แห่ยกขาขาวขาวยาวยาวนาน

...

(Saenyamoon, 2018, pp.137-139)

จากตัวอย่าง มีการใช้ภาพพจน์เลียนเสียงธรรมชาติ คือ เสียงของการตำครก กระต๊อง ด้วยคำว่า โป๊ก โป๊ก โป๊ก เลียนเสียงผัดข้าว ด้วยคำว่า พืบ พืบ พืบ ในบทต่อมา เลียนเสียงหัวใจที่เต้นไม่เป็นจังหวะด้วยคำว่า ติก ติก ติก ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนได้ยินเสียง และเห็นภาพดังกล่าวจริง ๆ ซึ่งนอกจากสื่ออารมณ์แล้ว ยังทำให้เกิดความไพเราะทางเสียง ด้วย

4.5 อติพจน์ หรือ โวหารเกินจริง (Hyperbole)

อติพจน์ หมายถึง โวหารที่กล่าวเกินความจริง เพื่อสร้างและเน้นความรู้สึก และอารมณ์ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ลึกซึ้ง ภาพพจน์ชนิดนี้นิยมใช้กันมากแม้ในภาษาพูด เพราะเป็นการกล่าวที่ทำให้เห็นภาพได้ง่าย และแสดงความรู้สึกของกวีได้อย่างชัดเจน ในเรื่อง “ฤดูใจ” ตอนที่ 19 ดังตัวอย่าง

จะหักปีกปวงนางฟ้า – แม่ย่านาง	จะถมทางที่ท้องเรือไม่เหลือที่
จะโบยแล้ แม่คงคา แห่งวารี	จะโบยตีแม่ธรณีนันด้วยสันป็น
จะเด็ดดาว ดับอาทิตย์ ปลิดดวงจันทร์	จะตีมกีน กล่องความฝัน ไร่วันตื่น
จะรุกร้า ด้วยเตาใจ ด้วยไฟฝัน	จะสะอื้นอย่างไร ไม่ได้ยิน

(Saenyamoon, 2018, p.84)

จากตัวอย่างในบทแรก ผู้แต่งได้ใช้อรรถาธิบาย คือจะหักปีกปวงนางฟ้า-แม่ม่ายนาง จะถมทางท่องเที่ยว (จะถมแม่น้ำ) จะโบายแม่ม่ายคาคด้วยแล้ จะโบายตีแม่ม่ายด้วยสันปิ่น ส่วนในบทที่ 2 ผู้แต่งได้กล่าวว่า จะเด็ดดวงดาว ดับพระอาทิตย์ และปลิดดวงจันทร์ จะตีมกนกล่องความฝัน เป็นการใช้โวหารเกินจริง เพื่อให้ผู้อ่านมีอารมณ์ร่วมไปด้วย เพราะในชีวิตจริงแล้วมนุษย์ไม่สามารถที่จะหักปีกนางฟ้า จะตีพระแม่ม่าย หรือจะเด็ดดวงดาวได้

5. การใช้เครื่องหมายในงานร้อยกรอง

ลักษณะเด่นประการหนึ่งที่พบในงานของพรชัย แสนยะมูล คือ การนำเครื่องหมายต่าง ๆ มาใช้ในงานร้อยกรอง เพื่อสื่อความหมายพิเศษ ได้แก่ , (จุลภาค) – (ยัติภังค์) ... (จุดไข่ปลา) ? (ปริศนี) “...” (อัญประกาศ) ! (อัศเจรีย์) ‘...’ (อัญประกาศเดี่ยว) และพบการใช้เครื่องหมายเหล่านี้โดยตลอด ในทั้ง 4 เรื่องที่นำมาศึกษา ยกตัวอย่างเช่น

การใช้เครื่องหมาย , (จุลภาค) และ “...” (อัญประกาศ) ในเรื่อง “*Hil So-Cial ไฮโซ...เซี่ยล*” ในตอนที่ชื่อว่า *ซอลัก* ดังความว่า

เพื่อนเพื่อนพากันหัวเราะเยาะ ก็เพราะรู้คำตอบก่อนแล้วนี่
ครูปราม, เพื่อนร่วมชั้นหยุดทันที “ไม่ตี ไม่ได้ ไม่ซ้ำเติม”

(Saenyamoon, 2019, p.60)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าผู้แต่งใช้เครื่องหมาย , (จุลภาค) มาคั่นระหว่าง คำว่า “ครูปราม” กับคำว่า “เพื่อนร่วมชั้นหยุดทันที” การใช้เครื่องหมายในตำแหน่งนี้ หากเป็นการอ่านร้อยกรองแบบออกเสียง น่าจะเป็นจังหวะหยุดให้ผู้อ่านได้คิดตามสถานการณ์ในเรื่องที่เด็ก ๆ กำลังล้อเลียนเพื่อนที่แอบหลับในห้อง ในวรรคส่งผู้เขียนใช้เครื่องหมาย “...” (อัญประกาศ) คร่อมข้อความที่ว่า “ไม่ตี ไม่ได้ ไม่ซ้ำเติม” ก็สื่อคำพูดของครูที่กำลังดุเด็ก ๆ ว่าอย่าหัวเราะ และซ้ำเติมเพื่อนนั่นเอง เป็นการใช้เครื่องหมายคำพูดกำกับเหมือนในนวนิยาย และเรื่องสั้นทั่วไป เพื่อแยกบทสนทนาตัวละครออกจากส่วนของกรบรรยายหรือพรรณานั่นเอง นับว่าผู้แต่งนำเครื่องหมายมาใส่ในกวีนิพนธ์เพื่อมาช่วยให้เรื่องเล่าดูมีมิติ เห็นภาพการแสดงออกของตัวละคร และมีการสนทนาพูดคุยกันของตัวละครอย่างสมจริง

การใช้เครื่องหมาย ‘...’ (อัญประกาศเดี่ยว) ขอยกตัวอย่างจาก เรื่อง “*ฤดูใจ*” ตอนที่ 32 ความว่า

- (1) กระดิ่งควาย กระดิ่งวัว รัวสันตัง เด็กเด็กฟังดังเพลงไพรไกรสิทธิ์
หลัง ‘ข้าวางาย’ ต้อนควายวัว ตัวที่มี ออกจากคอกไปเลี้ยงที่ทุ่งป่าดง

(Saenyamoon, 2018, p.141)

จากตัวอย่างผู้แต่ง ใช้เครื่องหมาย ‘...’ คร่อมคำว่า ‘ข้าวางาย’ เพื่อเน้นว่าเป็นคำสำคัญของบท โดย ‘ข้าวางาย’ เป็นคำภาษาถิ่นอีสาน แปลว่า อาหารเช้า ในบทนี้นอกจากผู้แต่งอ่านจะเห็นภาพวิถีชีวิต คนอีสานอย่างชัดเจนแล้ว คำว่า หลัง ‘ข้าวางาย’ ยังช่วยย้ำว่าเป็นช่วงเวลาสำคัญของเด็ก ๆ ในชนบทอีกด้วย นั่นคือ เวลาที่ได้ต้อนวัวควายออกไปเลี้ยงในป่ากับเพื่อน ๆ

การใช้เครื่องหมาย ? (ปริศนี) ใช้เมื่อสิ้นสุดประโยคคำถาม ใช้หลังข้อความที่แสดงความสงสัยหรือ ไม่แน่ใจ ดังที่พบในเรื่อง “*Hi! So-Cial ไฮโซ...เฮียล*” ตอนที่ชื่อ เฟรนด์ชิพ ความว่า

สมุดเฟรนด์ชิพฉันชอบนัก	บรรจุความรักเรื่องข้าข้า
บรรจุมิตรภาพผ่านถ้อยคำ	ตอบย้าคำว่าเพื่อนร่วมชั้นเรียน
บรรจุรูปถ่ายรูปใบหน้า	ลายมือจากปากกาพากันเขียน
ความในใจมอบให้กันอ่านวนเวียน	แลกเปลี่ยนที่อยู่ไว้ก่อนไกลกัน
สีโปรด?อาหารโปรด?บอกหมดเปลือก	ทางเลือกไหนที่ใฝ่ฝัน?
นักร้อง? ดาราไทย? ใครสำคัญ?	คำขวัญที่ขึ้นใจ ไหนคำคม?

(Saenyamoon, 2019, p.163)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ผู้แต่งได้ใช้เครื่องหมาย ? (ปริศนี) ในจุดที่ต้องการสื่อถึงคำถาม เช่น ในบริบทนี้เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการเขียนสมุดเฟรนด์ชิพให้เพื่อน ๆ โดยผู้แต่งได้กล่าวถึงรายละเอียดของสาระที่มักถูกบรรจุไว้ในสมุดเฟรนด์ชิพเพื่อให้เจ้าของจดจำผู้เขียนให้ได้ เช่น ชอบสีอะไร ชอบทานอะไรเป็นพิเศษ เรียนจบแล้วอยากประกอบอาชีพใด ใครคือนักร้องและดาราคนโปรด ใครคือบุคคลสำคัญในชีวิต และผู้เขียนมีคำขวัญหรือคำคมประจำใจว่าอย่างไร เป็นต้น

พบการใช้เครื่องหมาย ? (ปริศนี) และ “...” (อัญประกาศ) พรชัย แสนยะมูล มักใช้เพื่อกำกับคำพูด ตัวละครในบทประพันธ์ เพื่อให้ผู้อ่านแยกได้ง่ายขึ้นว่าใครคือผู้ถาม

ใครคือผู้ตอบ ตัวอย่างเช่น ในเรื่อง “Hi! So-Cial ไฮโซ...เชียว” ในตอนที่ชื่อ *ซอลัก* ความว่า

ครูถามทำไมถึงเผลอหลับ?	“ผมง่วงนอนครับหิวนอนเพิ่ม”
ครูสอนน่าเบื่อหรือจืดจาง?	“แค่เริ่มชั่วโมงแรกง่วงแล้วครับ”
“เมื่อคืนไปจับกบไปจับอึ่ง”	ผมฟังได้นอนตอนรุ่งหลัก
หาอยู่หากินไร้สินทรัพย์	กินกบกินตับไหมครับครู?

(Saenyamoon, 2019, p.60)

จากตัวอย่างนี้ผู้แต่งใช้เครื่องหมาย ? (ปรัศนี) เพื่อเน้นย้ำส่วนที่เป็นคำถาม และใช้ “...” อยู่ประกาศ ในส่วนที่เป็นคำตอบ ซึ่งสัมพันธ์กับบริบทในกลอนที่แสดงการสนทนากันของตัวละคร โดยเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในห้องเรียนแห่งหนึ่งที่มีเด็กกำลังหลับ ครูจึงถามว่าทำไมเผลอหลับ เด็กก็ตอบว่าง่วงนอนอยากนอนอีก ครูก็ถามต่อว่า ครูสอนน่าเบื่อหรือจืดจาง เด็กนักเรียนก็ตอบว่า แค่เริ่มชั่วโมงแรกก็ง่วงแล้วจากนั้นก็อธิบายเหตุผลให้ครูฟังว่าเมื่อคืนเขาไปจับอึ่งทำให้ไม่ได้นอนทั้งคืน จากกลวิธีนี้ผู้แต่งเน้นบทสนทนาโต้ตอบกันระหว่างครูศิษย์ผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนว่าตนเองกำลังฟังเรื่องเล่าและติดตามชีวิตของเด็กนักเรียนในชนบทแห่งหนึ่ง

การใช้จุดไข่ปลา... และเครื่องหมาย – (ยัติภังค์) ในเรื่อง “ใจปัจจุบัน” ตอน *เปลญวน* และ ตอน *ที่พักร* ความว่า

(1) รื้อแดดบ้ายรมไม่บังยังร่มขึ้น	สายลมตื่นเป็นคลื่นพลั่วเนื่องหนุน
สัมผัสแผ่วแล้วผิวใจจะไม่ละมุน	ข้าพเจ้าคุ้น...คุ้นว่านันทราไป

(Saenyamoon, 2016, p.26)

(2) เจ้าเด็กน้อยชั้น ป.สาม ถาม-ตอบแล้ว เสียงเจื้อยแจ้วร้องเพลงสนุกไม่ทุกข์เข็ญ
นอกระเบียงลมระบายคลื่นกระเซ็น ก่อนทันเห็นแสงสุดท้ายจะหายลับ

(Saenyamoon, 2016, p.169)

จากตัวอย่างบทแรก ผู้แต่งใช้เครื่องหมาย ... (จุดไข่ปลา) เพื่อให้ผู้อ่านเว้นวรรค หรือหยุดเล็กน้อย ก่อให้เกิดความไพเราะเมื่อมีการลงจังหวะ และช่วยเน้นความหมาย หรือสร้างจินตนาการแก่ผู้อ่านซึ่งถ้าพิจารณาไปตามบริบทของเรื่องจะเห็นได้ว่า คำว่า *ข้าพเจ้าคุ้น...*

มีจุดไขปลาก่อนมีคำว่า *คูน* ตามหลังมาอีกคำ สามารถแสดงภาพการหยุดคิดของตัวละคร (ข้าพเจ้า) ส่วน *ตัวอย่างบทที่สอง* ผู้แต่งใช้เครื่องหมาย – (ยัติภังค์) เพื่อคั่นระหว่างคำว่า *ถาม* และคำว่า *ตอบ* เพื่อสื่อให้เห็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องว่ามีกิจกรรมถามตอบระหว่างครูกับนักเรียน และเหตุการณ์นั้นนั้นได้จบลงแล้ว นับเป็นการนำเครื่องหมายมาช่วยสร้างภาพได้ดี

นอกจากนี้ ยังพบการใช้เครื่องหมาย ! (อัศเจรีย์) ในผลงานแทบทุกเรื่องอีกด้วย โดยทั่วไป ! (อัศเจรีย์) เป็นเครื่องหมายที่ใช้เขียนไว้ข้างหลังคำหรือกลุ่มคำที่แสดงอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ เช่น ตีใจ เสียใจ ตกใจ รั้รู้ ประหลาดใจ พอใจ หรืออื่น ๆ จากการวิเคราะห์พบว่า พรชัย แสนยะมูล ก็นำเครื่องหมายอัศเจรีย์ มาใช้ด้วยเหตุผลดังกล่าวเช่นกัน เพียงแต่ย้ายจากที่เคยปรากฏในงาน ร้อยแก้ว มาอยู่ในพื้นที่ของร้อยกรองอย่างเหมาะสมลงตัว ดังปรากฏในเรื่อง “ใจปัจจุบัน” ตอนที่ชื่อ *เป๊าะแป๊ะ* ดังตัวอย่าง

เพราะเด็กเล็กฝึกด้อยตั้งมาทั้งเล่น เมื่อพ่อเห็นเป็นต้องโกรธต้องโทษกล่าว
ลูกกับเพื่อนเหมือนคิดได้เหิงโหลพราว หลังร้องว้าว! “ข้าพเจ้าว่าน่าหนักดี!”

(Saenyamoon, 2016, p.97)

จากตัวอย่างเห็นได้ชัดเจนว่า มีการใช้เครื่องหมาย ! (อัศเจรีย์) เพื่อเน้นคำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึก ดังคำว่า *ว้าว!* แสดงอารมณ์ประหลาดใจ ตื่นเต้น และคำว่า *น่าหนักดี!* สื่ออารมณ์ตัวละครข้าพเจ้า (น่าจะเป็นผู้เขียน) ว่าเขาตื่นเต้นกับสิ่งที่เห็น และคิดว่ามันน่าสนใจ (คงนึกอยากเล่นเหมือนเด็ก ๆ บ้าง)

จากตัวอย่างทั้งหมดที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า พรชัย แสนยะมูล มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในงาน กวีนิพนธ์โดยตลอดและปรากฏทุกเรื่อง ทำให้ผลงานมีจุดเด่น น่าสนใจ อีกทั้งยังสื่อความหมาย อารมณ์ความรู้สึก และสาระสำคัญที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอได้เป็นอย่างดี

6. การใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง

การเล่าเรื่อง (Story telling) เป็นการบอกเล่าเรื่องราวความรู้ต่าง ๆ ที่อยู่กับตัวบุคคล (Tacit knowledge) จากประสบการณ์การดำเนินชีวิต เรื่องที่ซาบซึ้ง ประทับใจ หรือได้จากการศึกษา การทำงานที่สั่งสมเป็นทักษะแนวปฏิบัติที่ดีหรือจากพรสวรรค์ให้บุคคล

อื่นฟัง เพื่อให้ผู้ฟังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับ การทำงานของตนเองได้ (Phanadamrong, n.d.) จากการวิเคราะห์พบว่า พรชัย แสนยะมูล มักนำเทคนิคการเล่าเรื่องมาใช้ในการนำเสนอเรื่องราวในบทกวี บางครั้งผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนว่ากำลังแอบอ่านบันทึกส่วนตัวของผู้แต่ง บางครั้งก็รู้สึกเหมือนได้ย้อนไปในอดีตพร้อมผู้แต่ง ซึ่งการเล่าเรื่องที่ปรากฏซ้ำในงานมี 2 ลักษณะได้แก่ (1) การเล่าเรื่องในแบบเขียนบันทึก และ (2) การเล่าเรื่องแบบย้อนอดีตหรือ flash back

6.1 การเล่าเรื่องแบบเขียนบันทึก บันทึก หมายถึง ก. จดข้อความเพื่อช่วยความจำหรือเพื่อเป็นหลักฐาน, จดหรือถ่ายทำไว้เพื่อช่วยความจำหรือเพื่อเป็นหลักฐาน (Royal Institute, 2003, p.617) จากการวิเคราะห์พบว่า พรชัย แสนยะมูล มักนำเสนอมุมมองต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิต ทั้งความสุข ความทุกข์ ความประทับใจ ผ่านเรื่องราวที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน เช่น การแบ่งปันกล้วยให้กับเพื่อนบ้าน ปลูก. และพ่อตา พรชัย แสนยะมูลจะนำกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มาบอกเล่าไว้ในผลงาน และจบท้ายให้ผู้อ่านได้คิดว่าสิ่งที่เขากำลังบอกเล่าได้สะท้อนแง่มุมอันใดในชีวิตบ้าง ดังในเรื่อง “ใจปัจจุบัน” ตอน กล้วยสีพระจันทร์ ผู้แต่งเล่าว่า

เลื่องดวงจันทร์ปันให้กล้วยช่วยให้อิ่ม	แบ่งให้กันเพื่อนบ้านชิมยิ้มถ้วนหน้า
บ้านละหรีสื้ห่าบ้านยิ้มหวานมา	สุกน้ำว่าพาสุขส่งต่อไป
ยามหมู่บ้านผ่านมาที่หน้าบ้าน	“พี่ยามครับ รับไปทานสักหวี
ใหม่” ป้าคนสวนถือคราด, ปาดเหงื่อไคล	ยื่นกล้วยให้ กินไม่ทัน ปันเจือจุน
อีกสองหรีมีเตรียมไว้ให้พ่อตา	สามโลกกว่าจากบ้านไปได้เกื้อหนุน
ต่างหมู่บ้านผ่านไปเยื่อนเหมือนแทนคุณ	กล้วยหอมกรุ่นสร้างบุญได้ง่ายดังคำ

(Saenyamoon, 2016, p.55)

จากตัวอย่าง ผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนกำลังได้อ่านบันทึกเรื่องราวความสุขของพรชัย แสนยะมูลในวันที่ได้แบ่งปันกล้วยน้ำว่าสุกงอมแก่คนรอบข้าง เรื่องเล่านี้ทำให้เห็นมุมมองของผู้แต่งว่าความสุขสร้างได้ไม่ยาก แค่คนเราน้ำใจเกื้อกูลกัน และเท่าที่สังเกตผู้แต่งมักเลือกนำธรรมชาติใกล้ตัวมาผูกโยงและแสดงให้เห็นถึงวิธีการสร้างความสุขอย่างง่าย ๆ เขาไม่ได้เลือกนำเสนอสิ่งเพื่อฝันหรือยิ่งใหญ่จนคนส่วนใหญ่ปฏิบัติไม่ได้ หรือก้าวไปไม่ถึงมาเป็นสิ่งยึดโยงกัน แต่ได้เลือกเรื่องเล็ก ๆ ที่หลายคนอาจจะเลย หรือมองข้ามไปมานำเสนอ

6.2 การเล่าเรื่องแบบย้อนอดีต หรือ flash back ในที่นี้ หมายถึง พรชัย แสนยะมูล มีการนำเสนอภาพเหตุการณ์ทั้งในปัจจุบันและในอดีตไว้ในกวีนิพนธ์ตอนเดียวกัน เพื่อให้อดีตและปัจจุบันนั้น ๆ ช่วยสื่อ ความนัย หรือ สาระสำคัญที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอ โดยผู้แต่งมักเริ่มต้นด้วยเหตุการณ์ที่เป็นปัจจุบันก่อน แล้วจึงพาผู้อ่านย้อนกลับไปยังเรื่องราวในอดีต (บางตอนก็จบบทที่ภาพอดีต บางตอนก็กลับมาจบที่ปัจจุบันอีกครั้ง) เพื่อให้ผู้อ่านได้คิดต่อในตอนท้ายว่า ผู้แต่งกำลังคิด หรือรู้สึกต่อเหตุการณ์นั้น ๆ และที่น่าสังเกตคือ ผู้แต่งมักนำเรื่องราวของตนในวัยเด็กมาเปรียบเทียบกับเสมอ เหมือนบอกเป็นนัยว่าเขา กำลังคิดถึงภาพจำในอดีตที่เป็นความงดงามและมีค่ายิ่งในชีวิต ยกตัวอย่างเช่นในเรื่อง “ฤดูใจ” ตอนที่ 17 ดังนี้

แม้โลกมืด เมืองเหน็บหนาว ด้วยข่าวร้าย	ตะวันฉายจากใจหนุ่มนั้นส่งผล
แสงแห่งรักส่องหัวใจ ใครบางคน	อบอุ่นล้นจนหนาวคลายได้คืนชิน
ในใจฉัน มีตัวเธอเสมอรัก	สายใยถัก ใจถึงใจ ไม่จบสิ้น
ดั่งใจฟ้ามามากพันผืนแผ่นดิน	อยู่ต่างถิ่น ถึงต่างกัน ฉันรักเธอ
“ตอนเด็กเด็ก เด็กทุกคน ปลุกต้นไม้	‘ต้นเล็กเล็ก จะเติบโตใหญ่ ได้เสมอ’
หมั่นรดน้ำ พรวันดินไว้ ไม่เผลอเธอ	ครุ่นดีใจ ที่สวนโรงเรียน เขียนดูแล
เป็นต้นไม้ ให้ความรัก ความผูกพัน	ถึงเลื่อนชั้น ฉันใส่ใจ เธอเพื่อแม่
ปีต่อไป ต้นไม้โต งดงามแท้	งามดอกกรัก งามดอกแค เพื่อแม่เธอ”

(Saenyamoon, 2018, pp.76-77)

จากตัวอย่างพรชัย แสนยะมูล เริ่มต้นใน 2 บทแรก ด้วยการกล่าวถึงสภาพการณ์ปัจจุบันว่า ถึงแม้จะมีปัญหาสารพันให้ต้องเผชิญ (แม้โลกมืด เมืองเหน็บหนาว ด้วยข่าวร้าย) แต่เขายังเชื่อมั่นว่ากำลังใจหรือพลังใจที่อบอุ่นจากเพื่อนฝูงที่อยู่ต่างที่ ต่างถิ่นกัน จะช่วยให้เราจะฝ่าฟันไปได้ จากนั้นก็ได้นำเหตุการณ์ในวัยเด็ก ตอนที่ครูมอบหมายให้เขาและเพื่อน ๆ ปลุกต้นไม้ มานำเสนอต่ออีก 2 บท ให้เห็นว่าเพราะทุกคนต่างช่วยกันแะเขียนไปดูแล ด้วยความรักและความเอาใจใส่ ต้นไม้เหล่านั้นจึงเติบโตงดงาม ซึ่งหากผู้อ่านเชื่อมโยงปัจจุบันกับอดีตเข้าด้วยกันก็จะเข้าใจได้ไม่ยากนักว่าพรชัย แสนยะมูล ต้องการจะสื่อสาระสำคัญให้เห็นว่าความรัก (ดอกกรัก) ความใส่ใจ (ดอกแค) เพื่อแม่เธอ (มอบให้แก่กัน) และสายใยแห่งไมตรีระหว่างเพื่อนฝูงเช่นเดียวกัน มีนัยถึงความรัก ถ้าเราใส่ใจดูแล มันก็จะเติบโตและงดงามตลอดไปเช่นกัน

เมื่ออ่านบทกวีของพรชัย แสนยะมูล จบ 1 เรื่อง หรือ 1 ตอน ผู้อ่านจะมีความรู้สึกเหมือนกำลังอ่านเรื่องเล่าสั้น ๆ เรื่องหนึ่ง ผู้แต่งสามารถนำเรื่องใกล้ ๆ ตัว เช่น ต้นไม้ ใบไม้ ภูเขา น้ำตก วัตถุ สิ่งของ มาเป็นจุดเริ่มต้นในการร้อยเรียงเป็นเรื่องเล่าอย่างมีเสน่ห์ หากจะเรียก พรชัย แสนยะมูล เป็น “นักเล่าเรื่อง” ก็คงไม่ผิด ซึ่งในกวีนิพนธ์ทุกเรื่องสามารถเห็นได้โดยตลอดว่า เรื่องสั้น ๆ บางเรื่อง เป็นการเล่าสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน (ของผู้แต่ง และผู้คนแวดล้อม) ผู้อ่านจะเกิดความรู้สึกเหมือนกำลังอ่านบันทึกประจำวันของผู้แต่ง และเป็นบันทึกที่แฝงคุณค่า ผากแง่คิดไว้โดยตลอด พรชัย แสนยะมูล ก็พาผู้อ่านย้อนอดีตไปสู่เรื่องราวขวนขวายในกาลก่อน จากการสังเกต ผู้แต่งไม่ได้นำเสนออดีตในลักษณะของความโหยหาอย่างคนที่กำลังเสียดาย หรืออยากกลับไปเปลี่ยนแปลง แต่เป็นการมองปัจจุบันและอดีตที่เปลี่ยนแปลงไปตามวิฎจักรอย่างเข้าใจ เป็นการนำอดีตและปัจจุบันดำเนินร่วมกันไปในลักษณะเป็นส่วนเสริม เต็มเต็ม หรือบางครั้งก็ดำเนินกันไป ในแนวคู่ขนาน เพื่อเตือนสติตนเอง และผู้อ่าน ให้เข้าใจความเป็นไปของโลก และยังคงรักษาความงดงามของอดีตที่อยู่ภายในใจให้เป็นพลังในการขับเคลื่อนปัจจุบันให้ดีที่สุด

7. การสอดแทรกอารมณ์ขัน

พรชัย แสนยะมูล เป็นคนที่มีอารมณ์ขัน เห็นได้จากการผลิตผลงานในแนวอารมณ์ขัน อารมณ์ดี ขวนขวายเราไว้มากมายเรื่อง เช่น อยากให้เธออารมณ์ดีตลอดปีตลอดชาติ, ฮ่า ฮ่า ฮ่า, The Comedy of Life, อารีตม, เธอกระโจนออกมาจากรูจมูกของฉัน, อยากให้เธออารมณ์ดีตลอด 24 ชั่วโมง, อยากให้ชาติอารมณ์ดีตลอดปีเหมือนเธอ และ เด็กหญิงต้นฉบับกับครอบครัวอารมณ์ดี เป็นต้น ดังนั้น ความเป็นคนมีอารมณ์ขัน จึงมักสอดแทรกอารมณ์ขันมาไว้ในงานด้วย ยกตัวอย่างเช่น ในเรื่อง “Hi! So-Cial ไฮโซ...เชยล” ตอนที่ชื่อ *ขยะ* ผู้เขียน นำคำว่า ประธาน กริยา กรรม ในโครงสร้างประโยค มาให้ความหมายใหม่ว่า การจะเป็นประธานนักเรียน นี่ช่างมีกรรม เพราะต้องปรับกริยา (ใกล้เคียง กริยา) ให้อ่อนหวานซึ่งขัดกับบุคลิกดั้งเดิมของตัวละคร (อาจจะหมายถึงผู้เขียน) ดังคำว่า

เป็นประธานนักเรียนหรือเป็นกรรม	กริยาของผู้ที่ต้องอ่อนหวาน
ต้องอ่อนโยนและเข้มแข็งพอประมาณ	ปฏิภาณไหวพริบพอประเมิน

(Saenyamoon, 2019, p.51)

ในเรื่องเดียวกัน ในตอนที่ชื่อ *โละเห่* ผู้แต่งได้พูดถึงตัวละคร ชื่ออำนวยเก็บกระเป๋าสตางค์ได้ แล้วนำไปคืนเจ้าของ โดยที่สิ่งของมีค่าและเงินยังอยู่ในกระเป๋าครบ เจ้าของดีใจมาก และกำลังชื่นชมกับน้ำใจของอำนวย แต่พอเปิดกระเป๋าไปเจอจดหมายของอำนวยว่า ขอเหล้าสักขวด กับเงินสองร้อย เป็นการจบเรื่องแบบหักมุม สร้างรอยยิ้มได้เช่นกัน ดังความว่า

แบบจดหมายน้อยจากอำนวย ลายมือไม่สวย ใจความว่า
“ขอเหล้าขวด เงินสองร้อย ค่าเสียเวลา” โพสต์แมก้าแทบแตกคนตามเมนต์

(Saenyamoon, 2019: p.75)

สรุปและอภิปรายผล

กวีนิพนธ์ของพรชัย แสนยะมูล ทั้ง 4 เรื่อง ได้แก่ ใจธรรมชาติ ฤดูใจ ใจปัจจุบัน และ Hi! So-Cial ไฮโซ...เฮียล ผู้แต่งมีศิลปะในการเลือกใช้เทคนิควิธีมาสร้างสรรค์ผลงานให้มีลักษณะเด่น 7 กลวิธี ได้แก่ (1) มีการนำเสนอในรูปแบบกลอนแปด มีการใช้สัมผัสนอกอย่างสิ้นไหล สัมผัสในอย่างมีจังหวะ จนเกิดเป็นท่วงทำนอง และลีลาที่ไพเราะ (2) มีการเล่นเสียงสัมผัสอักษรขีด ทั้งแบบขีด 2 พยางค์ 3 พยางค์ 4 พยางค์ และ มากกว่า 4 พยางค์ ส่งผลให้เกิดรสจากเสียงสัมผัส (3) มีศิลปะการใช้คำ ทั้งการซ้ำคำ การใช้คำที่มีความหมายตรงข้าม การประสมคำทำให้เกิดความแปลกใหม่ และการเล่นคำซ้ำ เพื่อเน้นย้ำความหมายของสิ่งที่ต้องการสื่อ (4) มีการนำโวหารภาพพจน์ แบบอุปมา อุปสัณนิษฐาน สัทพจน์ และอติพจน์ มาช่วยสร้างภาพและสื่อความหมายอย่างแจ่มแจ้ง รวมทั้งช่วยเสริมสร้างจินตนาการ (5) มีการใช้เครื่องหมายที่มักใช้ในงานประพันธ์ร้อยแก้ว ได้แก่ , (จุลภาค) – (ยัติภังค์) ... (จุดไข่ปลา) ? (پرศนี) “...” (อัญประกาศ) ! (อัศเจรีย์) ‘...’ (อัญประกาศเดี่ยว) มากำกับ “คำ” หรือ “ความ” เพื่อสร้างความหมายพิเศษ (6) มีการใช้เทคนิคการเล่าเรื่องชวนติดตาม ได้แก่ การเล่าเรื่องแบบเขียนบันทึก และการเล่าเรื่องแบบย้อนอดีต หรือ flash back กล่าวคือมีการนำเหตุการณ์ในอดีตมาผสานกับปัจจุบันอย่างมีเหตุผล และสุดท้าย (7) มีการสอดแทรกอารมณ์ขันในผลงานผู้อ่านได้ยิ้มหรือหัวเราะออกมาบางขณะ ลักษณะเช่นนี้ยิ่งตอกย้ำให้เห็นความเป็นคนอารมณ์ดีของผู้แต่งอย่างชัดเจน ดังนั้น หากจะกล่าวว่าทุกกลวิธีที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ทั้ง 4 เรื่อง ไม่เพียงช่วยสร้างความงาม

เชิงวรรณศิลป์ แต่ยังช่วยขับเน้นความหมายที่ต้องการสื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สิ่งที่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตคือ พรชัย แสนยะมูล เป็นนักเขียนที่ผูกพันกับเรื่องราวในอดีต และยังคงเก็บหลายเรื่องไว้เป็นความทรงจำอันงดงาม เมื่อเขาคิดค้นสร้างสรรค์ด้วยการนำอดีตกับปัจจุบันมาร้อยเรียงผสมผสาน กันอย่างลงตัว สิ่งที่เคยอยู่ในรอยจำจึงมาทำหน้าทีตีแผ่หรือถกถามความในใจส่วนลึกออกมาให้ผู้อ่านจับต้องผ่านทุกถ้อยความอย่างงดงาม ทำให้เห็นว่ายามใดก็ตามที่ความรู้สึกท้อแท้ หรือเกิดคำถามต่อการเปลี่ยนแปลงบางอย่างที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน อดีตที่เป็นภาพชีวิต “สโลว์ไลฟ์” เรียบง่าย จึงถูกยกนำมาบอกเล่าอย่างมีอรรถรส ปรากฏเป็นแง่มุม เพื่อซบย้อมหัวใจที่อาจจะกำลังเหี่ยวแห้งให้ชุ่มชื้นอีกครั้ง ทั้งนี้สิ่งที่นำเสนออาจไม่ได้มีนัยแห่งการสูญเสียบางสิ่ง หรือ กำลังโหยบางอย่าง แต่เป็นการมองอดีตเพื่อทำความเข้าใจปัจจุบัน และเตรียมตัวตั้งรับกับอนาคต ที่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงแบบก้าวกระโดดมากกว่าเป็นอยู่ กล่าวอีกอย่างได้ว่า พรชัย แสนยะมูล อาจกำลังสร้างการตระหนักรู้เพื่อการอยู่กับปัจจุบันอย่างมีสติ นอกจากเทคนิคการเล่าเรื่องดังกล่าว ยังสามารถสร้างอัตลักษณ์ในงานของตน ด้วยการทดลอง “สร้าง-เสริม” สิ่งใหม่ ๆ ให้กลอนแปด ที่มีฐานรากอันงดงามอยู่แล้ว มีความพลิ้วไหว สดใส และชวนอ่านยิ่งขึ้น โดยการประดับตกแต่งกระบวนกลอนด้วยลูกเล่นด้านเสียงสัมผัส และการใช้คำ ทำให้ผู้อ่านต้องติดตามโดยเพิ่มเทคนิคการเล่าเรื่อง ทั้งยังได้ความเพลิดเพลินด้วยลีลาภาษาแบบพรชัย แสนยะมูล และค่านิยมของคณะกรรมการรางวัลเชวเน่บู้ค อวอร์ด ที่กล่าวถึงหนังสือกวินิพนธ์ ชุตฤตใจ (2018, Foreword) ว่า “เป็นผลงานที่กวีใช้ต้นทุนชีวิต และวัฒนธรรมในฐานะ “เด็กชนบท” จาก “ภาคอีสาน” เป็นแกนกลางในการดำเนินเรื่องคู่ขนานกับเหตุการณ์ปัจจุบัน ด้านกลวิธีการประพันธ์ กวีใช้ภาษาได้สอดคล้องกับเนื้อสารที่ต้องการสื่อคือความเรียบง่ายทั้งงดงาม รวมทั้งใช้วิธีย้อนภาพความทรงจำในวัยเยาว์เทียบเท่ากับประสบการณ์ชีวิตในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความตระหนักในความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่วนเวียนเป็นครุใน “ฤดูใจ” ไม้รู้จบ...” คำชื่นชมนี้ หากนำมาพินิจพิเคราะห์เนื้อหาของอีก 3 เรื่อง คือ ใจปัจจุบัน Hi! So-Cial ไฮโซ...เฮียล และ ใจธรรมชาติ ความตื่นเต้นด้านเนื้อหาที่ชวนโลกทัศน์ ชีวทัศน์ ของผู้แต่งไว้อย่างลึกซึ้ง ผ่านลีลากลอนแปดที่มีสัมผัสนอก-สัมผัสในแพรวพราว รวมทั้งการสร้าง-สรรกลวิธีการประพันธ์ที่เป็น “เอกลักษณ์” ยิ่งมีส่วนทำให้กวินิพนธ์ทุกเรื่องโดดเด่น เหนือสิ่งอื่นใด คือการสร้างและส่งคุณค่าทั้งต่อตัวกวีและผู้อ่านอย่างอเนกอนันต์ ดังความบทสุดท้ายของตอนที่ชื่อ “ใจปัจจุบัน” ในเรื่อง “ใจปัจจุบัน” ที่ว่า

“โลกทัศน์ ชีวทัศน์สัมผัสใจ
แม้สักคนสัมผัสได้ ในขณะนี้

สัมผัสในสัมผัสนอก สัมผัสพื้นที่
ข้าพเจ้าก็ยินดีตั้งใจนำ”

(Saenyamoon, 2016, p.223)

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษางานประพันธ์กวีนิพนธ์ของกวีคนอื่นที่อยู่ในยุคสมัยเดียวกันกับ
พรชัย แสนยะมูล ในด้านกลวิธีการประพันธ์ และแนวคิด ว่าเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

References

- Chongstitvattana, S. (2000). **Buddhadhamma in modern Thai poetry (Research Report)**. Bangkok: Faculty of Arts, Chulalongkorn University. (In Thai)
- Chongstitvattana, S. (2015). **The Scent of sandalwood and the sound of cymbals: literary arts in Thai literature**. (2nd ed.) Bangkok: Faculty of Arts, Chulalongkorn University. (In Thai)
- Jinaphan, T. (2003). **The analysis of themes and values in Thai S.E.A write award-winning poetic works** (Master's thesis). Silpakorn University, Bangkok. (In Thai)
- Phanadamrong, A. (n.d.). **Storytelling**. (Online). Retrieved from <http://www.thayanghospital.go.th/download/Storytelling.pdf>.

- Royal Institute. (2003). **Royal institute dictionary (1999 edition)**. Bangkok: Nanmeebooks. (In Thai)
- Saenyamoon, P. (2016). **The Present Mind**. Bangkok: Mai Ya Mok. (In Thai)
- Saenyamoon, P. (2017). **The Natural Mind**. Bangkok: Mai Ya Mok. (In Thai)
- Saenyamoon, P. (2018). **Seasons of the Mind**. Bangkok: Mai Ya Mok. (In Thai)
- Saenyamoon, P. (2019). **Hi! So-cial Hiso...cial**. Bangkok: Mai Ya Mok. (In Thai)
- Thonglor, K. (1997). **Principles of the Thai language**. (10th ed.) Bangkok: Amonkanphim. (In Thai)
- Upakitsinlapasan. (1998). **Principles of the Thai language (orthography, morphology, syntax, prosody)**. Bangkok: Thaiwatthanaphanit. (In Thai)
- Vespada, D. (2006). **The scent of literary arts: aesthetics in Thai literature**. Bangkok: Pajera. (In Thai)

ผลการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้นตอน เพื่อส่งเสริมความสามารถ การวิจารณ์วรรณคดี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

The Achievement of Learning Management by Five Steps Process
to Promote Ability of Grade 10 Students
in Thai Literary Criticism

ปริญญ์ วิชัยรัตน์¹ / สุมนา เขียนนิล² / วิภาวรรณ เอกวรรณัง³
Parinya Wichairat¹ / Sumana Kheannil² / Wipawan Eakwannang³

^{1,2,3} สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
กรุงเทพมหานคร 10300, ประเทศไทย

^{1,2,3} Thai Language Program, Faculty of Education, Suan Sunandha Rajabhat University

Bangkok 10300, Thailand

Corresponding author. Email: s59131109007@ssru.ac.th

Received: May 18, 2021

Revised: August 6, 2021

Accepted: August 11, 2021

Abstract

The purposes of this research were 1) to develop the activities by using Five-Steps Process, 2) to study the results of Thai literary criticism by using Five-Steps Process of the grade 10 students. The sample group of this research comprised 8 students in the standard 10 who were studying in academic year 2020. The research tools were lesson plans and the test that spent 5 weeks and 8 periods for teaching.

The finding of this study revealed that; 1) the lesson plans with Five-Steps Process was suitable because index based on the consistency of 1.00. 2) The results of Thai literary learning management after using Five-Steps Process were 60 percent which were able to upgrade and support students ability in Thai literary criticism. This effected students' planning in learning which had more systems, students were able to criticize and it made them had various topics and concepts, supporting active atmosphere in classroom, having good interaction between students and students, the researcher and students. Students were energetic and fun with this activity rather than normal activity. This process effected students' analytical thinking, interpretation, evaluation, argument and properly criticism ability, bringing the advantages and disadvantages to apply in studying and doing the next test. The limit of this process was that teacher must always suggest students closely and spent more time for learning management.

Keywords: Criticism, Literary, Five steps process

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) และ 2) ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี โดยการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) มีกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 8 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้และแบบทดสอบ ใช้ระยะเวลา 5 สัปดาห์ รวมทั้งหมด 9 คาบเรียน

ผลการวิจัยพบว่า 1) แผนการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) มีความเหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1 และ 2) ผลการจัดการเรียนรู้วรรณคดีโดยใช้กระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) สามารถส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถวิจารณ์วรรณคดีเพิ่มขึ้นตามลำดับและเป็นไปตามเกณฑ์คะแนนกำหนด คือ ร้อยละ 60 ทุกคน สะท้อนผลว่านักเรียนมีการวางแผนจุดมุ่งหมายในการเรียน

ที่เป็นระบบขึ้น กล้าแสดงความคิดเห็นออกมาทำให้เกิดประเด็นและมโนทัศน์ที่หลากหลาย ส่งเสริมให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีชีวิตชีวา เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกับผู้วิจัย นักเรียนกระตือรือร้น ตื่นเต้น ตื่นตัว สนุกสนานและให้ความสนใจกับกิจกรรมการเรียนรู้มากกว่าการจัดการเรียนรู้แบบปกติ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ การตีความ และการประเมินค่า สามารถโต้แย้ง วิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างมีเหตุผล นำข้อดี และข้อบกพร่องของตนมาปรับใช้ในการเรียนและการทดสอบครั้งต่อไปได้ ทั้งนี้มีข้อจำกัด คือ ต้องดูแล ให้คำแนะนำนักเรียนอย่างใกล้ชิดและใช้ระยะเวลาเตรียมการจัดการเรียนรู้มากกว่าปกติ

คำสำคัญ: การวิจารณ์, วรรณคดี, กระบวนการ 5 ขั้น

บทนำ

วรรณคดีและวรรณกรรมเป็นสาระสำคัญสาระหนึ่งปรากฏในตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจ และแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดี และวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง เมื่อนักเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จะต้องวิเคราะห์ และวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมตามหลักการวิจารณ์เบื้องต้น รู้และเข้าใจลักษณะของวรรณคดี ภูมิปัญญาทางภาษาและวรรณกรรมพื้นบ้าน เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และวิถีไทย ประเมินคุณค่าด้านวรรณศิลป์และนำข้อคิดจากวรรณคดีและวรรณกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง (Ministry of Education, 2010, p. 7) เนื่องจากทักษะการวิเคราะห์วิจารณ์มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนในปัจจุบัน เพราะบุคคลที่มีทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ วิเคราะห์จะสามารถแยกแยะข้อมูลเหตุการณ์ ประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบและมีเหตุผล ดังที่ Koeton (2011, p. 3) กล่าวว่า การฝึกการวิเคราะห์ วิเคราะห์วรรณคดีย่อมส่งผลคุณสมบัติให้เป็นผู้ช่างสังเกต คิครอบคอบ มีเหตุผล ไม่ยึดตนเป็นที่ตั้ง เป็นผู้รักการอ่าน มีมุมมองแนวคิดที่หลากหลาย และ Manlikamat (2016, p. 11) กล่าวต่อไปอีกว่า การวิจารณ์วรรณคดี ฝึกฝนให้สามารถอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับลักษณะของวรรณคดีที่นำมาวิจารณ์พร้อมทั้งประเมินคุณค่าวรรณคดี โดยใช้เกณฑ์อย่าง

ใดอย่างหนึ่งอย่างไม่มีอคติ ช่วยให้เป็นผู้ที่คำนึงถึงความถูกต้อง เป็นธรรม เป็นเครื่องช่วยให้สามารถไตร่ตรองหาจุดเด่น จุดด้อยและหาเหตุผลนำมาอธิบายประกอบสู่การประเมินค่าอย่างสร้างสรรค์

ผู้วิจัยตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญของการวิจารณ์วรรณคดี เพราะหากนักเรียนวิเคราะห์วิจารณ์ไม่ได้ จะนำมาซึ่งระบบการศึกษาไทยที่เน้นการเรียนแบบท่องจำมากกว่าใช้ความคิดวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ ไม่สามารถตัดสินใจหาเหตุผลมาอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ ทำให้กลายเป็นคนคิดไม่เป็นและหลงเชื่อสิ่งต่าง ๆ อย่างง่ายดาย ในที่สุด ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาและพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นโดย Limbach and Waugh (2010) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) เป็นการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมมากกว่าการเป็นผู้ฟังความรู้จากครูเพียงฝ่ายเดียว ทำให้นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการคิดขั้นสูงได้ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างไร้ข้อจำกัดแต่อยู่บนพื้นฐานแห่งหลักการเหตุและผลทำให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยได้สรุปขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้น ประกอบด้วย 1) ขั้นการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ 2) ขั้นสอนผ่านการใช้คำถามแบบเปิด 3) ขั้นปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก 4) ขั้นทบทวนและพัฒนา และ 5) ขั้นการให้ข้อมูลป้อนกลับและประเมินผลการเรียนรู้ ทั้งนี้ มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) อาทิ Phunakhon (2012, p. 85) Angkhasanyalak (2016, p. 62) และ Baesio (2018, p. 104) มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) ส่งผลให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมมากกว่าการเป็นผู้ฟังความรู้จากครูเพียงฝ่ายเดียวและสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองทำให้นักเรียนมีความคงทนในการเรียนรู้และเกิดกระบวนการคิดขั้นสูงหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยยะสำคัญซึ่งส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องมุ่งผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดจากการศึกษาการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนผู้วิจัยจึงสนใจใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้

แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) เพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และศึกษาผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เนื่องจากเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 กระตุ้นให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิดขั้นสูง สามารถวิเคราะห์ ตีความและ ประเมินค่าวรรณคดีได้อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้การวิจารณ์ วรรณคดีมีประสิทธิภาพ

บททวนวรรณกรรม

1. การศึกษาเกี่ยวกับการวิจารณ์วรรณคดี

ความหมายของการวิจารณ์วรรณคดี

การวิจารณ์วรรณคดี หมายถึง การสำรวจตัวบทอย่างละเอียดผ่านการวิเคราะห์ การตีความ และการประเมินค่า เพื่อชี้ให้เห็นข้อดีหรือข้อบกพร่องของผลงานชิ้นนั้น ๆ โดยไม่ใช้อารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว แต่ต้องใช้ทฤษฎี เหตุผลและหลักเกณฑ์มาอธิบาย ประกอบการวิจารณ์ ดังที่ Koeton (2011, p. 2) กล่าวว่า การวิจารณ์วรรณคดี เป็นการ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณคดีที่อ่านแล้วสามารถบอกได้ว่าวรรณคดีเรื่องนั้นดีหรือไม่ ดีด้วยเหตุผลใด จำเป็นต้องคิดหาเหตุผลมาประกอบการวิจารณ์เพราะเป็นเรื่องที่ต้องอาศัย ความรู้ความเข้าใจเนื้อเรื่องที่วิจารณ์อย่างละเอียด อีกทั้งต้องอาศัยประสบการณ์ที่มีความ สำคัญไม่น้อยกว่าความรู้ หากผู้อ่านรอบรู้และมีประสบการณ์การอ่านมากจะทำให้เป็น ผู้ใจกว้าง เป็นกลาง มีมุมมองที่หลากหลาย และเล็งเห็นจุดสำคัญในวรรณคดีที่ต้องการ วิจารณ์อย่างน่าเชื่อถือ และ Rutdit (2019, p. 6) กล่าวว่า การวิจารณ์วรรณคดี คือ การวิเคราะห์ลักษณะองค์ประกอบของการวิจารณ์ทั้งเนื้อเรื่อง โครงเรื่อง ฉาก ตัวละคร และแก่นเรื่อง จากนั้นจำเป็นต้องเปิดเผยให้เห็นความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างส่วน ประกอบต่าง ๆ ที่ซ่อนเร้นอยู่ ผ่านการตีความอย่างละเอียดในแง่มุมต่าง ๆ และชี้ให้เห็น ว่าแต่ละส่วนมีความสำคัญต่อส่วนรวมหรือสอดคล้องสัมพันธ์กันเพียงใด แล้วนำมาตัดสิน คุณภาพว่าสิ่งใด คือส่วนดีหรือสิ่งใดคือส่วนบกพร่อง

ความสามารถของการวิจารณ์

การวิจารณ์วรรณคดีจำเป็นต้องมีองค์ประกอบความสามารถ 3 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่ การวิเคราะห์ การตีความ และการประเมินค่า จึงจะสามารถวิจารณ์วรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ ดังที่ Inthonphon (2018, p. 12-22) อธิบายว่า การวิจารณ์วรรณคดีต้องมีความสามารถ คือ 1) การวิเคราะห์แยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ ออกเป็นประเด็นสำคัญทั้งโครงเรื่อง ฉาก ตัวละคร แก่นเรื่อง ตลอดจนกลวิธีของผู้ประพันธ์ตามรูปแบบของวรรณคดีแต่ละเรื่องที่มีองค์ประกอบแตกต่างกัน 2) การตีความ คือ การค้นหาหรือหยิบยื่นความหมายให้กับตัวบทวรรณคดีที่อ่าน ด้วยการเชื่อมโยงความคิดจากภาษาสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ผู้ประพันธ์เลือกใช้หรือต้องการสื่อความหมาย มิใช่หยิบส่วนใดส่วนหนึ่งของตัวบทมาแต่เป็นการสรุปความหมายทั้งหมด และ 3) การประเมินค่า เป็นการพิจารณาข้อดี ข้อบกพร่องทั้งในด้านองค์ประกอบกลวิธีการแต่ง กลวิธีการเสนอความคิด รวมทั้งความประสานกลมกลืนระหว่างรูปแบบและเนื้อหาทั้งหมด สอดคล้องกับ Rutdit (2019, p. 6) อธิบายว่า ความสามารถในการวิจารณ์แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นสำคัญ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ คือ การแยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ ของวรรณคดีมาวิจารณ์อย่างถี่ถ้วนตามรูปแบบของงานนั้น 2) การตีความว่ามีสาระสำคัญใดบ้างที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อความหมายโดยไม่จำเป็นต้องเหมือนกับความคิดของผู้ประพันธ์ และ 3) การประเมินค่าทั้งเนื้อหา กลวิธีการนำเสนอ และเรื่องราวว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ชอบหรือไม่ชอบด้วยเหตุผลใด โดยสามารถแสดงเหตุผลประกอบได้ชัดเจน ดังนั้นการวิจารณ์วรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งผู้วิจารณ์จำเป็นต้องมีองค์ประกอบความสามารถหลัก 3 องค์ประกอบข้างต้นจึงจะสามารถวิจารณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการวิจารณ์

การวิจารณ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การตีความอย่างมีเหตุผล และการประเมินค่าอย่างสร้างสรรค์ อีกทั้งบ่มเพาะให้เป็นผู้มีนิสัยรักการอ่าน มีความสามารถในการเขียนหรือพูด เป็นผู้มีความเที่ยงตรงปราศจากอคติ และในโลกทัศน์ที่กว้างไกล ดังที่ Chaiyakun (2019, a-b) กล่าวว่า การวิจารณ์ เป็นการอ่านตรวจตราแยกแยะความคิดเป็นองค์ประกอบ แยกเป็นหมวดหมู่ และจัดลำดับหัวข้อความสำคัญ เชื่อมโยงไปสู่การตีความหมายตัวบทของวรรณคดีอย่างละเอียด แล้วจึงตัดสินหรือประเมินค่า ทำให้เป็นผู้มีความคิดเป็นระบบ มีเหตุผล มีความเที่ยงธรรมโดย

ปราศจากอคติ และรอบคอบ นอกจากนี้ Rutdit (2019, p. 7) กล่าวว่า การวิจารณ์มีความสำคัญมากเพราะเป็นการฝึกให้เป็นผู้มีความละเอียด มีโลกทัศน์ที่กว้างไกลมองเห็นความเหมือนหรือความแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ ในงานเขียนวรรณคดีที่แตกต่างกันอย่างสร้างสรรค์ เป็นผู้มีความสามารถในการพูดโต้แย้งอย่างมีเหตุผล และ Office of contemporary art and culture (2020, p. 17) กล่าวต่อไปอีกว่า การฝึกการคิดวิจารณ์ เป็นการฝึกตนให้คิดเป็น ผ่านการใช้เครื่องมือ/ทฤษฎีที่หลากหลายจะเป็นหลักประกันให้เกิด “สภาวะทางปัญญา” ที่ไม่เห็นแต่เพียงเปลือกของปัญหา ไม่ใช่อคติในการพิจารณาสาร ไม่ถูกหลอกหรือเป็นเครื่องมือของผู้มีอำนาจ เนื่องจากมีวิจารณ์ญาณในการคิดสามารถวิเคราะห์ ตีความและประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ก่อนจะตัดสินสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

2. การศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process)

ความหมายของกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process)

กระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดอย่างหลากหลาย มีสภาพแวดล้อม บรรยากาศที่เอื้ออำนวยและง่ายต่อการจัดการเรียนเป็นเครื่องมือที่เป็นแบบแผนซึ่งขับเคลื่อนด้วยการเรียนรู้อย่างมีจุดมุ่งหมาย ตลอดจนส่งเสริมให้นักเรียนมีบทบาทเป็นผู้สร้างความรู้มากกว่าเป็นผู้รับความรู้เพียงฝ่ายเดียว เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เกิดกระบวนการคิดขั้นสูง เช่น กระบวนการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์และการประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์ได้ โดยมีแนวคิดมาจากการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) ที่พัฒนาขึ้นจากการพบข้อบกพร่องของการจัดการเรียนรู้แบบบรรยายที่ถูกนำมาใช้อย่างยาวนาน แต่การจัดการเรียนรู้นี้กลับไม่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ และไม่ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดของนักเรียน ดังที่ Limbach and Waugh (2010, p. 1) กล่าวว่า กระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) เป็นรูปแบบ การจัดการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ สร้างจากทฤษฎีที่มีอยู่พัฒนากระบวนการคิด พฤติกรรมการเรียนรู้ และการศึกษาผลลัพธ์เป็นฐาน กระบวนการนี้พัฒนาขึ้นสำหรับการพัฒนากระบวนการคิดขั้นสูงให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง และเกิดความเข้าใจแท้จริงจากการปฏิบัติ มีสภาพแวดล้อม บรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยและง่ายต่อการจัดการเรียนรู้ สามารถกระตุ้นและพัฒนากระบวนการคิดขั้นสูงได้

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ 5 ขั้นตอน (Five - Steps process)

กระบวนการ 5 ขั้นตอน (Five - Steps process) พัฒนาขึ้นโดย Limbach and Waugh (2010) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีกระบวนการ ขั้นตอน ช่วยเปิดโอกาสให้นักเรียน มีทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ 6 ระดับ ประกอบด้วย ขั้นจำ ขั้นเข้าใจ ขั้นนำไปใช้ ขั้นวิเคราะห์ ขั้นประเมินค่า และขั้นสร้างสรรค์

ขั้นที่ 2 สอนผ่านการใช้คำถามแบบเปิด ครูตั้งคำถามสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้คำถามแบบเปิดเพื่อให้นักเรียนสามารถคิดได้หลายมุมมอง

ขั้นที่ 3 ปฏิบัติกิจกรรม ครูใช้กิจกรรมที่เป็นการเรียนรู้เชิงรุก ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ด้วยการคิดและปฏิบัติ

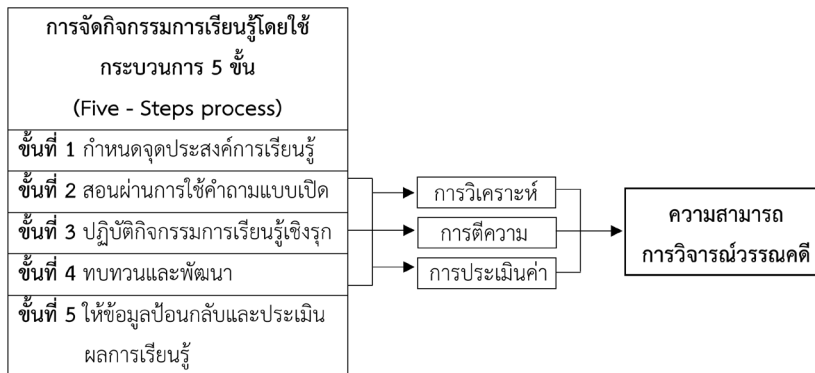
ขั้นที่ 4 ทบทวนและพัฒนา นักเรียนทบทวนและพัฒนาความเข้าใจบทเรียน โดยการทำแบบฝึกหัดหรือแบบทดสอบ ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่านักเรียนควรพัฒนาเรื่องใด

ขั้นที่ 5 ให้ข้อมูลป้อนกลับและประเมินผลการเรียนรู้ ครูประเมินคุณภาพการทำงานของนักเรียนเพื่อวัดศักยภาพของนักเรียนและให้ผลสะท้อนกลับเพื่อพัฒนาการเรียนรู้และผลงานของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น (Angkhasanyalak, 2016, p. 337)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี โดยใช้กระบวนการ 5 ขั้นตอน (Five - Steps process)
2. เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี โดยใช้กระบวนการ 5 ขั้นตอน (Five - Steps process)

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับขั้นตอน โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย 3 ประเด็น ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3

กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 8 คน ที่มีผลประเมินการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิสารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่านำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ตัวชี้วัด ม.4-6/1 วิเคราะห์และวิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมตามหลักการวิจารณ์เบื้องต้น ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 60 จากการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนรายวิชาภาษาไทย เรื่องการวิจารณ์วรรณคดี โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากวิธีดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามลำดับ ดังนี้

2.1 แบบตรวจสอบความสอดคล้องของแผนจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี โดยใช้กระบวนการ 5 ขั้นตอน (Five - Steps process) ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้และสาระเนื้อหาวิชาภาษาไทยอย่างดี ตรวจสอบความสอดคล้อง และความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC : Index of item objective congruence) ของนวัตกรรมจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้นตอน (Five - Steps process) แล้วนำผลคะแนนมาคำนวณและสรุปผลคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด

2.2 แบบทดสอบวัดความสามารถการวิจารณ์วรรณคดี โดยแบ่งออกเป็นแบบทดสอบย่อยจำนวน 2 ชุด และแบบทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้จำนวน 1 ชุด สร้างขึ้นเป็นแบบปรนัยแบบ 4 ตัวเลือก จำนวน 4 ข้อ และแบบอัตนัย เขียนตอบ จำนวน 3 ข้อ สร้างขึ้นโดยยึดตามองค์ประกอบความสามารถของการวิจารณ์วรรณคดีไทย ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์องค์ประกอบของการวิจารณ์วรรณคดี คือความสามารถการวิเคราะห์ระบุองค์ประกอบของการวิจารณ์ 4 องค์ประกอบย่อย คือ โครงเรื่อง ฉาก ตัวละคร และกลวิธีการแต่ง 2) การตีความเนื้อเรื่อง คือ ความสามารถการระบุสาระสำคัญและข้อคิดจากเนื้อเรื่อง 2 องค์ประกอบย่อย คือ การระบุสาระสำคัญและข้อคิดจากเนื้อเรื่อง และ 3) การประเมินค่า คือ ความสามารถในการตัดสินคุณภาพตาม 3 องค์ประกอบความสามารถย่อย คือ การประเมินค่าด้านเนื้อหา การประเมินค่าด้านสังคม และวัฒนธรรมและการประเมินค่าด้านวรรณศิลป์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้นตอน (Five - Steps process) เพื่อส่งเสริมความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีซึ่งมีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการขออนุญาต ทางสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 เพื่ออนุญาตดำเนินการจัดการเรียนรู้แก่นักเรียน รวมระยะเวลาทั้งหมด 9 คาบเรียน 5 สัปดาห์ มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดีไทยโดยการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five – Steps process) ครั้งที่ 1 เรื่อง นิทานเวตาลเรื่องที่ 10 จำนวน 3 คาบ

3.2 ทดสอบความสามารถย่อย ครั้งที่ 1 ระหว่างการจัดการเรียนรู้ เรื่อง นิทานเวตาลเรื่องที่ 10 จำนวน 1 คาบ

3.3 การจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดีไทยโดยการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five – Steps process) ครั้งที่ 2 เรื่อง หัวใจชายหนุ่ม จำนวน 3 คาบ

3.4 ทดสอบความสามารถย่อย ครั้งที่ 2 ระหว่างการจัดการเรียนรู้ เรื่อง หัวใจชายหนุ่ม จำนวน 1 คาบ

3.5 ทดสอบความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีไทย หลังการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five – Steps process) จำนวนทั้งหมด 1 คาบ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดีโดยการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five – Steps process) มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ไม่ต่ำกว่า 0.5 โดยใช้สูตรคำนวณ ดังนี้ $IOC = \frac{\sum R}{N}$

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลผลการจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี โดยการจัดการเรียนรู้ กระบวนการ 5 ขั้น (Five – Steps process) จากการทำแบบทดสอบวัดความสามารถการวิจารณ์วรรณคดี มีผลคะแนนไม่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด คือ ร้อยละ 60 โดยใช้สูตรคำนวณ ดังนี้ $\frac{\text{คะแนนที่ได้}}{\text{คะแนนเต็ม}} \times 100$

ผลการวิจัย

จากวิธีดำเนินการวิจัยผลการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five – Steps process) เพื่อส่งเสริมความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2563 ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนของกระบวนการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการการพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five – Steps process) ของแผนจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประกอบด้วยสาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้วัดและประเมินผล ทั้งนี้ผู้วิจัย ได้นำกระบวนการขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ตามแผนการเรียนรู้ที่ 1 การวิจารณ์วรรณคดีเรื่อง นิทานเวตาลเรื่องที่ 10 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 การวิจารณ์วรรณคดีเรื่อง หัวใจชายหนุ่ม และแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 การวิจารณ์วรรณคดีไทยเบื้องต้นตามลำดับ ผลการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญพบว่า มีค่าดัชนีความสอดคล้องและความเที่ยงตรงเท่ากับ 1 ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าการพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five – Steps process) กับแผนจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดีสามารถนำมาเป็นแนวทางการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2563 ได้

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี โดยการจัดการเรียนรู้ แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five – Steps process) จากการทำแบบทดสอบย่อย และแบบทดสอบหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อวัดความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ 5 ขั้น (Five – Steps process) ในแต่ละคาบเรียน สามารถสรุปผลตามตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินการทำแบบทดสอบย่อยครั้งที่ 1 การวิจารณ์วรรณคดี เรื่อง นิทานเวตาล เรื่องที่ 10 ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2563

นักเรียนคนที่	คะแนน (10)	ร้อยละ (100.00)	แปลผล
1	7	70.00	ผ่าน
2	6	60.00	ผ่าน
3	7	70.00	ผ่าน
4	6	60.00	ผ่าน
5	7	70.00	ผ่าน
6	8	80.00	ผ่าน
7	6	60.00	ผ่าน
8	6	60.00	ผ่าน

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินการทำแบบทดสอบย่อยครั้งที่ 2 การวิจารณ์วรรณคดี เรื่อง หัวใจชายหนุ่ม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2563

นักเรียนคนที่	คะแนน (10)	ร้อยละ (100.00)	แปลผล
1	8	80.00	ผ่าน
2	7	70.00	ผ่าน
3	8	80.00	ผ่าน
4	7	70.00	ผ่าน
5	8	80.00	ผ่าน
6	9	90.00	ผ่าน
7	7	70.00	ผ่าน
8	7	70.00	ผ่าน

ตารางที่ 3 แสดงผลการประเมินการทำแบบทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้วัดความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2563

นักเรียนคนที่	คะแนน (10)	ร้อยละ (100.00)	แปลผล
1	9	90.00	ผ่าน
2	8	80.00	ผ่าน
3	9	90.00	ผ่าน
4	8	80.00	ผ่าน
5	9	90.00	ผ่าน
6	10	100.00	ผ่าน
7	8	80.00	ผ่าน
8	8	80.00	ผ่าน

จากตารางแสดงผลการประเมินการวัดความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีจากแบบทดสอบย่อย และแบบทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2563 สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผลการวิเคราะห์การพัฒนาความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีของนักเรียนรายบุคคลทั้ง 8 คน มีพัฒนาการเพิ่มขึ้นตามลำดับสะท้อนผลจากคะแนนการทำแบบทดสอบย่อยครั้งที่ 1 และ 2 วัดความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีโดยการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) ส่งผลให้คะแนนการทำแบบทดสอบหลังการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนทุกคนผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 60 ตามเกณฑ์ผู้วิจัยกำหนด ดังนั้น การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) เพื่อส่งเสริมความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 บรรลุตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ทุกประการ จึงเป็นนวัตกรรมที่มีความเหมาะสม สามารถเพิ่มพัฒนาการความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนให้สูงขึ้นได้ และเป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กำหนด

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัด สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า นักเรียนมีการวางแผนจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ที่เป็นระบบขึ้น ถ้าแสดงความคิดเห็นออกมาทำให้

เกิดประเด็นและมีโน้ตชนหลากหลาย ส่งเสริมให้บรรยากาศ ในชั้นเรียนมีชีวิตชีวาเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างนักเรียนกับนักเรียนและระหว่างนักเรียนกับผู้วิจัย นักเรียนตื่นตัว กระตือรือร้น สนุกสนานและให้ความสนใจมากกว่าการจัด การเรียนรู้แบบปกติซึ่งกระบวนการดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ การตีความ และการประเมินค่า สามารถโต้แย้ง วิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างมีเหตุผล นำข้อดีและข้อบกพร่องของตนมาปรับใช้ในการเรียนและการทดสอบครั้งต่อไปได้ ทั้งนี้มีข้อจำกัด คือ ต้องดูแลให้คำแนะนำนักเรียนอย่างใกล้ชิด และใช้ระยะเวลาเตรียมการจัดการเรียนรู้มากกว่าปกติ

สรุปและอภิปรายผล

กิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) สามารถพัฒนาความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดร้อยละ 60 ทุกคน ทำให้ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนรู้ เรื่อง การวิจารณ์วรรณคดีเป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนด ถือว่ากิจกรรมการจัดการเรียนรู้เป็นไปตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ สามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. กิจกรรมการจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) สามารถพัฒนาความสามารถของนักเรียนทุกคนให้มีคะแนนพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับ และมีผลการประเมินผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด คือร้อยละ 60 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีกระบวนการขั้นตอนที่เป็นระบบ มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมจากการจัดการเรียนรู้ และมุ่งเน้นให้นักเรียนคิดได้อย่างอิสระ โดยอยู่บนพื้นฐานแห่งเหตุและผล ตอบสนองต่อความต้องการและความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน สอดคล้องกับแนวคิดของ Phunakhon (2012) Angkhasanyalak (2016) และ Baesio (2018) กล่าวว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) มีความเหมาะสมกับเนื้อหาสาระวิชาที่ซับซ้อน ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมมากกว่าการเป็นผู้รับความรู้จากครูเพียงฝ่ายเดียว ทำให้นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง นักเรียนได้ฝึกคิด ฝึกปฏิบัติจริง เกิดการ

แลกเปลี่ยนความรู้เชิงตรรกะ เป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดความคงทน นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์พิจารณาข้อมูลได้อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ มีโลกทัศน์การมองสิ่งต่าง ๆ ที่กว้างขึ้น อีกทั้งเกิดการถ่ายโอนความรู้เดิมกับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ทำให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความหมาย นำความรู้ที่ได้ไปต่อยอด ในการเรียนรู้เรื่องอื่น ๆ ที่มีความเชื่อมโยงกันจนเกิดเป็นทักษะความชำนาญ เกิดเป็นกระบวนการคิดขั้นสูงได้ เช่น การคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ และการคิดประเมินค่า อีกทั้งช่วยส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกับครู จนเกิดเป็นทักษะการคิดวิเคราะห์ การตีความการประเมินค่า ทำให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิวิจารณ์ ได้แย่ง โดยอยู่บนพื้นฐานแห่งเหตุและผล ที่ไม่ใช้การถกเถียงเพื่อเอาชนะกระทั่งไม่ฟังเหตุผลของผู้อื่น แต่เป็นการแสดงเหตุผลทางปัญญา ที่เพิ่มพูนวิจรรย์ญาณและความคิดของนักเรียน ให้งอกงามอย่างสร้างสรรค์ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีกว่าการจัดการเรียนรู้แบบปกติ

เมื่อพิจารณาข้อมูลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี โดยใช้กระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) ตามกระบวนการในแต่ละขั้น สะท้อนผลได้ว่า ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดประสงค์ การเรียนรู้ ทำให้นักเรียนมีจุดมุ่งหมายต่อการเรียนรู้และสามารถวางแผนการเรียนรู้เป็นระบบมากขึ้น ขั้นที่ 2 สอนผ่านการใช้คำถามแบบเปิด ขั้นที่ 3 ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก และขั้นที่ 4 ทบทวนและพัฒนา ทำให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นออกมา ทำให้เกิดประเด็นและมโนทัศน์การวิจารณ์วรรณคดีหลากหลายมุมมอง ทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีชีวิตชีวา เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนกับผู้วิจัย นักเรียนตื่นตัว ตื่นตัว กระตือรือร้น สนุกสนานและให้ความสนใจมากกว่าการจัดการเรียนรู้แบบปกติ กระบวนการขั้นตอนดังกล่าวส่งผลให้นักเรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์การตีความ และการประเมินค่า สามารถวิจารณ์วรรณคดีได้อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ นำไปสู่ขั้นที่ 5 การให้ข้อมูลป้อนกลับและประเมินผลการเรียนรู้ นักเรียนสามารถนำข้อดีและข้อบกพร่องของตนมาปรับใช้ในการเรียนและการทำแบบทดสอบครั้งต่อไปได้ ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการวิจารณ์วรรณคดีสูงขึ้น เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดได้ในที่สุด

2. การพิจารณาข้อมูลจากการบันทึกผลการจัดการเรียนรู้การวิจารณ์วรรณคดี โดยใช้กระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) ผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตั้งแต่แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 จนถึงแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 พบว่านักเรียนมีพัฒนาการความสามารถสูงขึ้นตามลำดับ โดยมีผลคะแนน ผ่านเกณฑ์การประเมินร้อยละ 60 ทุกคน โดยเฉพาะนักเรียนคนที่ 6 มีพัฒนาการความสามารถระหว่างเรียนสูงขึ้นตามลำดับ ส่งผลให้มีคะแนนเต็มร้อยละ 100 จากการทำแบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง การวิจารณ์วรรณคดี ตามหลักการวิจารณ์เบื้องต้น กล่าวคือ นักเรียนคนที่ 6 เมื่อเริ่มจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 และ 2 พบว่านักเรียนตื่นตัวให้ความสนใจ กล้าที่จะอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ในประเด็นที่ตนเองคิด แสดงเหตุผลประกอบและยกตัวอย่างการอภิปรายอยู่เสมอ ตลอดจนมักให้ความสนใจและสอบถามเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ที่จะศึกษาและอ่านตัวอย่างงานวิจารณ์วรรณคดีของผู้อื่นเพิ่มเติม จากการทำแบบทดสอบย่อยพบว่านักเรียนสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบตีความ และระบุสาระสำคัญของเรื่องแล้วนำเชื่อมกับความคิดเห็นของตนเอง มีการบอกข้อดีและข้อด้อยของการอ่านตัวบทจากวรรณคดี มีเพียงบางตัวอย่างเท่านั้นที่นำมาแสดงตัวอย่างประกอบมาไม่ครบถ้วน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้ข้อมูลย้อนกลับ เมื่อนักเรียนสงสัยสิ่งใดมักจะมาถามและเสนอแนวคิดของตนให้ผู้วิจัยทราบเสมอ เมื่อถึงการทดสอบหลังเรียน นักเรียนสามารถนำข้อเสนอแนะมาประยุกต์ใช้ ทำให้พัฒนาการความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีดีขึ้นตามลำดับ ส่งผลให้ผ่านเกณฑ์ประเมินจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน ร้อยละ 100 ซึ่งจัดอยู่ในระดับคุณภาพดีมาก

นอกจากนี้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) เพื่อส่งเสริมความสามารถการวิจารณ์วรรณคดียังสอดคล้องอย่างยิ่งในการจัดการเรียนรู้ปัจจุบัน ที่เรียกว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีทักษะและกระบวนการสำคัญ 4 ประการ คือ 4C ได้แก่ 1) ความคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์ (Critical thinking) 2) การสื่อสาร (Communication) 3) ความร่วมมือ (Collaboration) และ 4) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกระบวนการ 5 ขั้น (Five - Steps process) เพื่อพัฒนาความสามารถการวิจารณ์วรรณคดีล้วนทำให้นักเรียนเกิดทักษะที่จำเป็น ในศตวรรษที่ 21 ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ยิ่งไปกว่านั้นการวิจารณ์วรรณคดียังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับประสบการณ์ที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะปัจจุบันที่เทคโนโลยีพัฒนาอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ขึ้น

มากมาย หากนักเรียนสามารถวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีได้ ย่อมสามารถใช้ความคิดเชิงวิพากษ์วิจารณ์กรองข่าวสารที่ถั่งโถมเข้ามาทุกรูปแบบทั้งในชีวิตจริงและในสังคมออนไลน์ เช่นละคร โฆษณา ข่าวการเมือง ข่าวบันเทิง และข่าวจากสื่อทั่วโลก ดังนั้นการฝึกให้คิดเป็นโดยการวิจารณ์จะทำให้นักเรียนสามารถตัดสินใจสิ่งต่าง ๆ ได้โดยปราศจากอคติ และไม่ตัดสินใจได้ง่าย ๆ เพียงแค่ชั่วคราวจากการได้ยินหรือเล่าแบ่งปันข้อมูลข่าวสารต่อ ๆ กันมา หากแต่ต้องใช้เหตุผล สติปัญญาพิจารณาและกลั่นกรองสารเสียก่อน ทำให้ไม่ถูกหลอกหรือตกเป็นทาสเครื่องมือของสิ่งชั่วร้ายมากมายในสังคมปัจจุบันที่เปรียบเสมือนดาบสองคมพร้อมให้คุณและโทษในเวลาเดียวกัน

References

- Angkhasanyalak, Y. (2016). **Effects of organizing Thai language learning activities by using 5-step process on analytical thinking ability and active learning attitudes of tenth grade students** (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)
- Baesio, K. (2018). **The development of analytical reading abilities on prose works of ninth grade students by using 5-step process and semantic mapping strategy** (Master's thesis). Silpakorn University, Bangkok. (In Thai)
- Chaiyakun, H. (2019). **Basic literary analysis**. Chaig Mai: Sangsin. (In Thai)
- Dechakhup, P. & Yindeesuk, P. (2018). **Proactive learning combines with PLC for Development**. Bangkok: Chulalongkorn. (In Thai)
- Inthonphon, W. (2018). **Literary criticism**. Nakhon Pathom: Silpakorn. (In Thai)

- Koeton, P. (2011). **Thai language, literature and literary work for grade 10: Teacher's manual of textbook for basic course in learning area of Thai language in the basic education core curriculum A.D. 2008**. Bangkok: Akson Charoen That. (In Thai)
- Limbach, B. & Waugh, W. (2010). "Developing Higher Level Thinking." **Journal of Instructional Pedagogies**, 3, 1-9.
- Manlikamat, K. (2016). **Literary criticism**. Bangkok: Ramkhamhaeng. (In Thai)
- Ministry of Education. (2010). **Basic education core curriculum A.D. 2008**. Bangkok: Agricultural cooperative printing demonstrations of Thai. (In Thai)
- Office of Contemporary Art and Culture. (2020). **Freshman Critics**. Bangkok: Office of Contemporary Art and Culture. (In Thai)
- Phunakhon, P. (2012). **Effect of using the five-steps model of critical thinking of fifth grade students** (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)
- Rutdit, W. (2019). **Teacher's manual of textbook on Literature and literary work for grade 10 in the learning area of Thai language**. Bangkok: Academic Quality Development. (In Thai)
- Satawethin, C. (1975). **Literary Criticism: Thai textbooks for higher education**. Bangkok: Sutthisan. (In Thai)

พลวัตของประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ
อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์*

The dynamics of the Honey Harvesting Tradition in
Sai Tri Phatthana Community 3, Bueng Charoen Sub-district,
Ban Kruat District Buri Ram Province

สินทรัพย์ ยืนยาว / Sinsup Yuenyaw

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
บุรีรัมย์ 31000, ประเทศไทย

Department of Thai Language, faculty of humanities and social sciences,
Buriram Rajabhat University Buri Ram 31000, Thailand
Email: Sinsub.yy@bru.ac.th

Received: May 18, 2021

Revised: August 6, 2021

Accepted: August 11, 2021

Abstract

This article aimed to present the dynamics of honey harvesting tradition in Sai Tri Pattana Community 3, Bueng Charoen Sub-district, Ban Kruat District. Buriram Province. The qualitative research was applied to collect data by interview and focus group method. The interviewees consisted of community leaders, Local scholars and people in the community.

*บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง พลวัตของประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

Descriptive data analysis based on the concept of socio-cultural dynamics and inventive traditions was applied. The results showed that the honey harvesting tradition has dynamics from 1) using real stories to build a sacred tree, 2) using a sacred tree to go to grandfather Bunma's shrine, and 3) using tale of grandfather Bunma's shrine to honey harvesting tradition. Nowadays, the honey harvesting tradition has shifted its goal from a ritual that creates inner values to a ritual for tourism, which is classified as "Invented Tradition"

Keywords: dynamics, traditions, honey harvesting, Ban Kruat, Buriram

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งนำเสนอพลวัตของประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ทั้งรายบุคคลและแบบกลุ่ม โดยผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านและประชาชนในชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ตามแนวคิดพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม และแนวคิดประเพณีประดิษฐ์ ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีตีผึ้งมีพลวัตจาก 1) การใช้เรื่องจริงที่เกิดขึ้นสร้างต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ 2) ใช้ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์สู่ศาลพ่อปู่บุญมา และ 3) จากศาลพ่อปู่บุญมาสู่ประเพณีตีผึ้ง ปัจจุบันประเพณีตีผึ้งได้เปลี่ยนเป้าหมายจากพิธีกรรมที่สร้างคุณค่าภายในใจสู่การเป็นพิธีกรรมเพื่อการท่องเที่ยวซึ่งจัดว่าเป็น "ประเพณีประดิษฐ์"

คำสำคัญ: พลวัต, ประเพณี, ตีผึ้ง, บ้านกรวด, บุรีรัมย์

บทนำ

อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ ช่วงปี พ.ศ. 2518 มีเหตุการณ์สู้รบในฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน และความไม่สงบจากกลุ่มแนวร่วมพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย รัฐไทยได้เห็นความสำคัญในการป้องกันการหลบหนีภัยสงครามเข้าประเทศจึงมีแนวคิดในการสร้างชุมชนตามแนวชายแดนขึ้น เพื่อเป็นรัฐกันชนเรียกว่า “บ้านตัวอย่าง” ในปี พ.ศ. 2521 และยังคงใช้เป็นชื่อโรงเรียนประจำหมู่บ้านว่าโรงเรียนบ้านตัวอย่างจวบจนปัจจุบัน

การจัดตั้งหมู่บ้านตัวอย่างเริ่มจากการเปิดให้ประชาชนลงทะเบียนเพื่อขอรับการจัดสรรพื้นที่ในการอยู่อาศัยและพื้นที่สำหรับทำกินคนละ 13 ไร่ ประชาชนที่ลงทะเบียนมาจากหลายพื้นที่ หลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ พูดภาษาถิ่นที่แตกต่างกัน ประกอบด้วยภาษาไทยโคราช ภาษาไทยอีสาน ภาษาไทยเขมรและภาษาไทยกวย บ้านตัวอย่างจึงเป็นชุมชนที่ผสมผสานทั้งภาษา ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่มีการขยายตัวเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ภายหลังได้มีการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านและแบ่งการปกครองใหม่ เป็น ชุมชนสายตรีพัฒนา 1, ชุมชนสายตรีพัฒนา 2, ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 และชุมชนสายตรีพัฒนา 4

ชุมชนสายตรีพัฒนา 3 เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่แยกตัวจากชุมชนหมู่บ้านตัวอย่างและเริ่มปกครองตนเอง การรื้อฟื้นขนบธรรมเนียมวิถีชีวิตดั้งเดิมในชุมชนเก่ามาปรับใช้ในชุมชนใหม่ เป็นการปรับเปลี่ยนภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ แต่พบว่าชุมชนสามารถจัดการชุมชนให้เกิดความเจริญอย่างเป็นปกติสุขร่มเย็นสืบทอดชื่อของชุมชนที่ปรากฏตามสื่อมวลชนต่าง ๆ หรือที่รู้จักเป็นวงกว้าง คือ “บ้านฝักร้อยไร่” เนื่องจากชุมชนนี้มีประเพณีตีผึ้งที่เกิดจากการนำเอาความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณีเดิมของตนผสมเข้ากับธรรมชาติของผึ้งหลวงบนต้นไทรใหญ่ใจกลางของชุมชน ซึ่งประเพณีดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกับการก่อตัวของชุมชนสายตรีพัฒนา 3 หากมีพลวัตมาเป็นลำดับกระทั่งเกิดเป็นประเพณีตีผึ้งที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอผลการศึกษาการปรับเปลี่ยนความเชื่อและประเพณีให้เป็นประเพณีใหม่ประจำชุมชนสายตรีพัฒนา 3 เพื่อชี้ให้เห็นถึงพลวัตของประเพณีตีผึ้ง จากอดีตถึงปัจจุบันผ่านการผสมผสานประเพณีดั้งเดิมสู่การเป็นประเพณีใหม่ที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาพลวัตของประเพณีตีผ้าของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ตำบลบึงเจริญ อำเภอบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งจะนำเสนอสรุปเป็น 2 ประเด็น คือ แนวคิดในการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดทางคติชนวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยาประกอบการอธิบายความในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งมีแนวคิดหลักสำคัญที่จะนำเสนอประกอบด้วย 2 แนวคิด คือ แนวคิดพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม และแนวคิดประเพณีประติษฐ์

1.1 แนวคิดพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม

พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่ใช้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่ประกอบด้วยสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ที่มีหน้าที่แตกต่างกันไปดัง Chueaphram (2013, p. 133) ให้ความหมายว่า “การปรับเปลี่ยนไปตามภาวะปกติตามครรลองของการดำเนินชีวิตของชุมชนให้เกิดวิถีและพลังอำนาจของมนุษย์ทั้งภายในและภายนอก” พลวัตจึงมีความหมายเชื่อมโยงไปที่การเปลี่ยนแปลงภายใต้โครงสร้างของสังคมอันเป็นปกติวิสัยที่สรรพสิ่งต้องเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เราจึงไม่สามารถแยกสังคมและวัฒนธรรมออกจากกันได้เพราะทั้งสองมีความเกี่ยวเนื่องในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งภายใต้โครงสร้างทางสังคม ดัง Wasi (2004, p. 23) กล่าวว่า “พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ วัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและจิตใจของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยให้โครงสร้างทางสังคมคงอยู่” วัฒนธรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสังคมให้ดำรงอยู่และขับเคลื่อนไปสู่อนาคต พลวัตทางสังคมจึงเป็นพลังสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางสังคม ซึ่งสะท้อนบทบาทสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนไปอันจะทำให้เกิดความเปราะบางหรือบั่นทอนในการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน

ดังนี้ National Economic and Social Development Council (2005, pp. 12-17) กล่าวว่า “พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม คือ พลังที่มีอยู่ในชุมชนและสังคม ซึ่งเกิดจากการรวมกลุ่มของคนเพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกันบนพื้นฐานความไว้วางใจกัน ทำให้เกิดเป็นพลังของคนในชุมชนในการจัดระเบียบทางสังคม” พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมสามารถจำแนกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อในรูปแบบของข้อตกลงอย่างไม่เป็นทางการในการอยู่ร่วมกันของสังคม โดยอาศัยความเชื่อต่าง ๆ ทั้งความเชื่อทางศาสนา อำนาจเหนือมนุษย์ และ 2. สิ่งประดิษฐ์และสถาปัตยกรรมวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมเป็นความสมดุลทั้งทางวัตถุและจิตใจ (Phongsaphit, 2004, pp. 25-31)

ฉะนั้นพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง การขับเคลื่อนทางสังคมและวัฒนธรรมไปสู่เป้าหมายในการวางระเบียบแบบแผนการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อให้สังคมดำเนินไปบนความสงบสุข

1.2 แนวคิดเรื่องประเพณีประติษฐ์

ประเพณีประติษฐ์ไม่ใช่ประเพณีในชนบทที่สืบทอดต่อ ๆ กันมาอย่างยาวนาน แต่เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นใหม่ ซึ่งประเพณีใหม่นี้เพิ่งได้รับการพัฒนาขึ้นเมื่อไม่นานหรืออาจเป็นการดัดแปลงประเพณีดั้งเดิม โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างประเพณีที่แตกต่างไปจากเดิม เช่น เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ทำให้ความหมายของประเพณีประติษฐ์แตกต่างไปจากประเพณีในชนบทดั้งเดิม

Hongsuwan (2017, pp. 25-26) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของประเพณีประติษฐ์ไว้ว่า “การนำเอาเรื่องราวในอดีต ซึ่งในที่นี้หมายถึงข้อมูลประเพณีมาใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน” โดยประเพณีประติษฐ์จะมีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ ประการแรก ประเพณีประติษฐ์ถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งอาจจะมีอายุยาวนานหรือมีอยู่เพียงชั่วคราว ประการที่สอง ประเพณีประติษฐ์เป็นสำนึกของคนเฉพาะกลุ่มมากกว่าเรื่องของสังคมโดยรวม และประการที่สาม ประเพณีประติษฐ์เป็นความตั้งใจที่จะกระทำให้เกิดขึ้นเพื่อหน้าที่ทางการเมืองและสังคม (Hongsuwan, 2017, p. 32) ประเพณีตีผึ้งชุมชนสายตริ 3 จึงจัดเป็นประเพณีประติษฐ์ตามความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้น เพราะเป็นประเพณีที่ปรับเปลี่ยนจากประเพณีเดิมให้เป็นประเพณีใหม่ที่มีความหมายเปลี่ยนไปจากเดิม

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การศึกษาพลวัตของประเพณีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ได้สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของประเพณี เช่นงานของ Kaewthongmee (2018) ที่สะท้อนให้เห็นการนำเอาประเพณีดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งเป็นประเพณีตามจารีต 12 เดือนของชุมชนอีสานมาพัฒนาและยกระดับเป็นประเพณีการสงฆ์น้ำกุ่มบัวมาศ ตำบลบัวมาศ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม คือ ประเพณีสงฆ์น้ำในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ผ่านการปรับปรุงใน 3 ด้านคือ ด้านภูมิทัศน์ พิธีสงฆ์น้ำ และพิธีกรรม ทำให้ประเพณีที่เป็นการนำน้ำรดที่มีเปลี่ยนไป มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้มีความยิ่งใหญ่ เช่น การมีขบวนแห่ที่ยิ่งใหญ่ การประกวดความสวยงามต่าง ๆ ล้วนเป็นการปรับเปลี่ยนเป้าหมายของประเพณีเดิมคือความศรัทธาและความเชื่อสู่การท่องเที่ยวภายใต้การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ อย่างองค์การบริหารส่วนตำบล สอดคล้องกับงานของ Samutthakhup (2000) ได้ศึกษาประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด ผ่านกรอบแนวคิดของประเพณีประดิษฐ์ ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีการทำบุญผะเหวดของจังหวัดร้อยเอ็ดที่เคยเป็นประเพณีที่เชื่อโยงเรื่องราวทางพุทธศาสนา คือเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้ามาสู่โลกการเมือง ประเพณีดังกล่าวกลายเป็นประเพณีของรัฐบาลทหารที่ผลักดันให้เป็นงานประจำจังหวัดนับแต่ปี 2543 เพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยว และประเพณีบุญผะเหวดยังกลายเป็นพื้นที่ทางการเมืองของกลุ่มนักการเมืองที่ใช้ประเพณีนี้เป็นเวทีในการสร้างชื่อเสียง อำนาจ บารมี ประชาชนในฐานะเจ้าของประเพณีที่ต้องร่วมประชุมวางแผนและขับเคลื่อนประเพณีได้ลดบทบาทลงเป็นเพียงผู้เข้าร่วมหรือผู้เยี่ยมชมประเพณี

นอกจากการศึกษาลักษณะพลวัตของประเพณีต่าง ๆ ยังพบการศึกษาลักษณะพลวัตในมิติอื่น ๆ เช่น การศึกษาลักษณะพลวัตของนิทานของ Phakdeephasook (2013) ได้ศึกษาลักษณะพลวัตของนิทานในบริบทสังคมไทยร่วมสมัย ซึ่งผลการศึกษาได้เผยให้เห็นพลวัตในการจัดการตัวบท 3 ลักษณะ คือ การสร้างนิทานใหม่ การดัดแปลงหรือประยุกต์ใช้นิทานเก่า และการสร้างสทบทและวาทกรรม ส่วนพลวัตด้านการใช้นิทานพบว่า การใช้นิทานเป็นเครื่องมือในการให้ความรู้เชิงวิชาการและการใช้ในมุมมองใหม่ ๆ ที่ไม่ได้มุ่งเน้นที่ความบันเทิงเป็นสำคัญ

การทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาลักษณะพลวัตของประเพณีและงานวิจัยที่ใช้กรอบแนวคิดประเพณีประดิษฐ์สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมและสังคม รวมถึงวิถีปฏิบัติ ความหมาย และเป้าหมายที่เปลี่ยนไปของประเพณี การศึกษาลักษณะ

ควบคู่กับการศึกษาการประดิษฐ์ประเพณีจึงช่วยให้การทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของประเพณีต่าง ๆ และระบบคิดของคนในชุมชนได้อย่างละเอียด

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประเพณี เพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวทางวิธีการดำเนินการวิจัย รวมถึงได้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัย

2. กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ จำแนกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มผู้นำทางจิตใจ และ กลุ่มผู้เข้าร่วมประเพณี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้นำชุมชน คือ คนที่เป็นผู้นำในระบบของรัฐ ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่พัฒนาการท่องเที่ยวเทศบาลตำบลบึงเจริญ ผู้ใหญ่บ้านสายตรีพัฒนา 3 และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสายตรีพัฒนา 3 รวมจำนวน 3 คน

2.2 กลุ่มผู้นำทางจิตใจ เป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินการหรือจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ในประเพณีนี้ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น จำนวน 3 คน

2.3 กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม เป็นประชาชนในชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ที่มีประสบการณ์ในชุมชนมายาวนานตั้งแต่ก่อตั้งชุมชน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของประเพณีนี้จำนวน 10 คน

3. เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลัก ทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (In-depth Interview) คือ การซักถามพูดคุยกันระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ ที่ต้องการคำตอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน เน้นให้ผู้ให้สัมภาษณ์อธิบายขยายความประกอบเหตุและผลเกี่ยวกับเจตคติ ความเชื่อ ค่านิยม และการสัมภาษณ์แบบจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focused Group) คือ การจัดเวทีเพื่อระดมความคิดของกลุ่มบุคคลทั้ง 3 กลุ่ม

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 3 ระยะ ประกอบด้วย

3.2.1 ระยะค้นหาบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล เพื่อให้ทราบถึงตัวบุคคลที่มีความสำคัญใน 3 กลุ่ม คือ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางจิตใจ และผู้ร่วมในประเพณี

3.2.2 ระยะสัมภาษณ์รายบุคคล เป็นการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล และจัดเวทีระดมความคิดในการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนและประเพณีที่ดี

3.2.3 ระยะเวลาการตรวจสอบข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมไปผ่านกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูลโดยนักวิจัยมานำเสนอคืนสู่ชุมชนในรูปแบบของการจัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูล เพื่อให้ชุมชนได้ตรวจสอบข้อมูล และร่วมกันเพิ่มเติมข้อมูลที่ขาดหายไปให้มีความสมบูรณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากดำเนินการคืนข้อมูลเพื่อตรวจสอบความถูกต้องกับชุมชนสายตริพัฒนา 3 ผู้วิจัยมีข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดพลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมและแนวคิดประเพณีประดิษฐ์พร้อมเขียนบรรยายผลการวิเคราะห์แบบพรรณานาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

5. เขียนรายงานผลการวิจัยในรูปแบบรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

พลวัตของประเพณีดีฝั่งชุมชนสายตริพัฒนา 3

จาก พ.ศ. 2521 ถึงปัจจุบัน (2564) ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ก่อตั้งมาแล้ว 43 ปี โดยการเปิดรับสมัครผู้คนในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดบุรีรัมย์ รวมถึงการอพยพโยกย้ายมาจากท้องถิ่นอื่น ๆ อาทิ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สุรินทร์ ฯ ก่อตั้งเป็นหมู่บ้านตัวอย่างเพื่อป้องกันภัยคุกคามจากสงครามในประเทศเพื่อนบ้าน และพรรคคอมมิวนิสต์ ชุมชนจึงเกิดขึ้นท่ามกลางความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย กลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสาน กลุ่มชาติพันธุ์ไทยกูย กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโคราช และได้

หลอมรวมพลังเป็นวัฒนธรรมชุมชนด้วยการสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นในชุมชนอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะประเพณีตีผึ้งซึ่งมีพลวัตดังนี้

จากเรื่องจริงที่เล่าสู่การเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์

การอพยพเข้ามาอาศัยในชุมชนสายตริพัฒนา 3 ช่วงของการก่อตั้งชุมชนเป็นการเปิดรับสมัครผู้สนใจจากอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดบุรีรัมย์ และมีการอพยพมาจากพื้นที่อื่น ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้เกิดความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งหมายถึงการมีรากเหง้าทางความคิดและวัฒนธรรมที่แตกต่าง แต่การมาอาศัยอยู่ในชุมชนใหม่ เกิด **การปะทะระหว่างวัฒนธรรม** ส่งผลให้เกิดการหลอมรวมหรือสร้างวัฒนธรรมส่วนรวมขึ้นใหม่ โดยการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนและผสานเข้ากับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยมีผู้นำทางการปกครองที่มีความสามารถทางด้านการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชนด้วยทำให้สามารถหลอมรวมผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรมให้เป็นกลุ่มคนที่มีความคิดและวัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน

การเป็นชุมชนจัดตั้งที่มีการจัดสรรที่ดินเพื่อทำเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยพื้นที่อาศัยจึงมีการจัดสรรอย่างเป็นระบบภายใต้รูปสี่เหลี่ยม ซึ่งจุดศูนย์กลางของหมู่บ้านถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ว่างเปล่าและมีการขุดสระน้ำเพื่อเป็นที่เก็บน้ำไว้ใช้ในชุมชน ทางราชการได้ส่งรถขุดขนาดใหญ่มาดำเนินการขุดสระน้ำในบริเวณดังกล่าว ในระหว่างการดำเนินการขุดดินรถขุดได้พยายามไถโค่นต้นไทรเนื่องจากอยู่ในอาณาบริเวณของการขุดสระน้ำ รถขุดได้พยายามล้มต้นไทรใหญ่ถึงสามครั้ง ทุกครั้งที่พยายามโค่นต้นไทรรถขุดเครื่องยนต์ดับทุกครั้ง กระทั่งได้ลงความเห็นกันว่าไม่โค่นต้นไทรดังกล่าว ซึ่งการดำเนินการนี้ได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการนำเอาเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงมาสร้างเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (Chamrat Soda, personal communication, 9 May 2020)

“ในวันที่ขุดสระน้ำนี้ รถขุดพยายามที่จะโค่นต้นไทรออกเพื่อให้สระที่ขุดเกิดความสวยงามตามที่ทางราชการได้วางใจ ในระหว่างที่ทำการโค่นต้นไทรรถขุดเกิดเครื่องยนต์ขัดข้องไม่ทำงาน ซึ่งเกิดขึ้นซ้ำ ๆ ถึงสามรอบ ชาวบ้านจึงลงความเห็นจะให้รักษาต้นไทรนี้ไว้คู่สระน้ำ”

จากเรื่องเล่าตามประสบการณ์ที่ผู้เล่าได้พบเห็น แม้จะไม่ได้กล่าวถึงต้นไม้มิมีความศักดิ์สิทธิ์ แต่จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้สร้างการรับรู้ยอมรับในสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะสิ่งของที่มีขนาดใหญ่อย่างต้นไทรตามคติความเชื่อดั้งเดิมของคนแถบเอเชียอาคเนย์ การที่รถขุดเกิดเครื่องยนต์ขัดข้องทำให้คนในชุมชนเริ่มมีปมอำนาจเหนือธรรมชาติของต้นไทรขึ้นในใจจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับรถขุดและต้นไทร ซึ่งต่างจากต้นไม้อื่น ๆ ที่สามารถโค่นได้อย่างง่ายดาย จากต้นไม้อธรรมดาเริ่มเป็นต้นไม้มิศักดิ์สิทธิ์ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงนับเป็นจุดเริ่มต้นของการกลายเป็นต้นไม้มิศักดิ์สิทธิ์ ดังแผนภาพจำลองพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนสายตริพัฒนา 3

ภาพที่ 1 ภาพจำลองแผนที่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนสายตริพัฒนา 3

ที่มา: Sinsup Yuenyaw (2020)

หลังจากการสร้างที่พักอาศัยเริ่มลงตัว ในปี พ.ศ. 2523 ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้มีความเห็นว่าจะต้องสร้างศาลปู่ตาประจำหมู่บ้านตามคติดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอีสาน และได้มีการประชุมพูดคุยเพื่อดำเนินการ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างเห็นว่าต้นไทรเป็นที่เหมาะสม โดยเหตุผลส่วนมากที่คนเลือกบริเวณดังกล่าวมาจาก 2 เหตุผล คือ เหตุการณ์ที่รถขุดไม่สามารถโค่นต้นไทรได้ถึง 3 ครั้ง ทำให้มีความเชื่อว่าต้นไทรมีเทพารักษ์สถิตอยู่และจะให้ความคุ้มครอง และประการต่อมาคือต้นไทรเป็นต้นไม้มิขนาดใหญ่ที่สามารถให้ร่มเงาได้เป็นอย่างดี สูงโดดเด่นมองเห็นแต่ไกล หากใครที่เดินทางเข้ามาในชุมชนจะสามารถมองเห็นต้นไทรได้อย่างเด่นชัด ซึ่งรูปร่างของต้นไทรที่มองเห็นจะมีรูปร่างคล้ายหมวกที่คนใน

ชุมชนใส่ป้องกันความร้อนจากแสงแดด ลมฝน จึงเป็นการเชื่อมโยงสู่ความคิดที่ว่า ต้นไทรที่รูปร่างคล้ายหมวกย่อมคุ้มครองชุมชนเหมือนดังหมวกปกป้องศีรษะของมนุษย์ ต้นไทรจึงเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน การจะสร้างความศักดิ์สิทธิ์มักสร้างจากฐานความรู้ความเชื่อเดิมของคนไทยที่มีอยู่แล้ว นั่นคือความเชื่อผี ซึ่ง “ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่โบราณ ในทุกกลุ่มชาติพันธุ์ รวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทต่างก็นับถือผีทั้งสิ้น เพียงแต่ความเชื่อเรื่องผีจะมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพถิ่นที่อยู่และสิ่งแวดล้อม ผีจึงเป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติที่มีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์” (Kanchanaphan, 1992, p.60) สอดคล้องกับ Hongsuwan (2017, p. 43) กล่าวว่า “ในวิถีความเชื่อตามจารีตประเพณีแบบดั้งเดิมชาวบ้านต่างเชื่อว่าป่าไม่มีผี มีอำนาจเหนือธรรมชาติคุ้มครองดูแลรักษา” เรื่องเล่าจึงเป็นเครื่องมือประกอบสร้างความเชื่อผีให้อยู่คู่กับสังคม เรื่องเล่าจึงจัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งในการอธิบายที่มาและบริหารจัดการความสงบเรียบร้อยของชุมชน สอดคล้องกับชาวประมงเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นที่ใช้ความเชื่อผีปู่หลุยในการจัดการความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนในการเข้าถึงทรัพยากร (Meebun, 2015, p. 146) สะท้อนวิธีคิดแบบใช้ความเชื่อเรื่องผีจัดการปัญหาความขัดแย้งเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งจัดเป็นบทบาทหน้าที่ประการหนึ่งของความเชื่อดัง Duangwiset (2017, p. 183) กล่าวว่า “ความเชื่อได้สร้างและรักษา “กฎระเบียบ” ให้กับชุมชน หากใครฝ่าฝืนกฎระเบียบก็จะถูกสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ ในขณะเดียวกันผู้ที่ทำตามกฎระเบียบจะมีชีวิตที่มั่นคงและเป็นสุข ทั้งนี้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนเปรียบเสมือนดัชนีชี้วัดความสามัคคีและการพึ่งพาอาศัยกัน”

เรื่องเล่า จัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนที่ใช้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเชื่อและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขของคนในสังคม เรื่องเล่าจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างประเพณีอย่างมาก เช่น พญาคันคากเป็นเรื่องเล่าหนึ่งที่สะท้อนข้อเท็จจริงของประเพณีบุญบั้งไฟจังหวัดยโสธร ดัง Nathalang (2016, p. 99) ได้กล่าวว่า “พญาคันคากเป็นตัวละครท่องเที่ยว” ที่ถูกนำมาใช้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความน่าสนใจและชวนให้ไปเที่ยว” จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่ามีพลังในการที่จะสร้างความเชื่อ ความศรัทธาให้เกิดขึ้นในสำนึกของคนในชุมชนที่สัมพันธ์กับเรื่องเล่า นั้น ๆ นอกจากนี้ยังสามารถที่จะใช้เรื่องเล่าเพื่อต่อยอดเป็นพระเพณี พิธีกรรม การแสดงการสร้างตัวตนสร้างอัตลักษณ์ชุมชน และเพื่อการท่องเที่ยว

จากต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์สู่ศาลพ่อปู่บุญมา

หลังจากชุมชนได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2521 ผู้อพยพเข้ามาอาศัยในชุมชนได้พัฒนาพื้นที่ที่ดินได้รับจัดสรรเพื่อเป็นที่พักอาศัย และเพื่อการเกษตรกรรมเริ่มเข้าที่และเสร็จเรียบร้อย ผู้คนในชุมชนต้องการสร้างสิ่งที่เป็นที่หือตเหินยวหรือที่พึ่งทางจิตใจ จึงได้ดำเนินการประชุมเพื่อสร้างศาลปู่ตาตามคตขของชุมชนไทยอีสาน ในปี พ.ศ. 2523 ภายใต้การนำของนายจำรัส โสตา

การประชุมเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมในการสร้างศาลประจำชุมชนตามเจตนาของคนในชุมชน โดยได้มีประชาคมเพื่อเสนอแนะและหาข้อสรุปพื้นที่ในการสร้างศาลเจ้าประจำชุมชน แต่เนื่องจากชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นชุมชนจัดตั้งขึ้นท่ามกลางความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ อันหมายรวมถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมระเพณี จึงไม่ได้ดำเนินการจัดตั้งศาลที่เรียกว่า “ศาลปู่ตา” แต่เรียกศาล “พ่อปู่บุญมา” ซึ่งมีเรื่องราวความเป็นมาดังจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

ประชาคมได้เลือกเอาพื้นที่ใต้ต้นไทรใหญ่ที่มีความเชื่อเดิมเป็นพื้นฐานของคนในชุมชนอยู่แล้ว กล่าวคือ เชื่อว่าต้นไม้ดังกล่าวเป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ที่รฤขุดขนาดใหญ่ไม่สามารถโค่นล้มได้ยอมเป็นต้นไม้ที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์อาศัยอยู่/ดูแลรักษาเป็นเจ้าของอยู่ ประกอบกับพื้นที่ตั้งของต้นไทรใหญ่อยู่ใจกลางของชุมชนเหมาะแก่การเป็นศูนย์รวมใจของคนในชุมชนสายตริพัฒนา 3 และต้นไทรใหญ่เป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ที่สามารถมองเห็นได้ในระยะไกล ๆ ซึ่งเมื่อมองมาจะพบว่าต้นไทรมีลักษณะคล้ายหมวก กล่าวคือ หมวกที่ชาวบ้านใส่ไว้เพื่อป้องกันแสงแดดอันร้อนจัดเมื่ออยู่กลางทุ่งนา หรือสามารถป้องกันสายฝนที่โปรยลงมาในขณะที่อยู่กลางแจ้งให้ผู้คนได้รับความเตือร่อนน้ยลง จึงมองว่ารูปหมวกเป็นสิ่งที่คอยปกป้องชุมชนให้มีความสุขความเจริญ ปราศจากภัยอันตรายใดอันเกิดจากธรรมชาติ ความคิดดังกล่าวจึงเป็นการเชื่อมโยงรูปลักษณ์ของต้นไทรและหมวกในความหมายของประโยชน์อันเกิดจากหมวกและการคุ้มครองอันเกิดจากต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์

อย่างไรก็ตาม การที่ชุมชนมีมติเลือกพื้นที่ดังกล่าวยังพบว่ามีเรื่องเล่าที่ใช้ในการอธิบายความศักดิ์สิทธิ์ของต้นไทร ซึ่งคนในชุมชนเคยเห็นและได้ยินได้ฟัง จากคำบอกเล่าของ Chamrat Soda (personal communication, 9 May 2020) ที่กล่าวว่าเรื่องเล่านี้ได้เกิดขึ้นกับตนเมื่อครั้งเข้ามาอาศัยปลูกบ้านทำไร่ในชุมชนช่วงแรก ๆ ในขณะที่ตนเดินทาง

กลับจากการไปตัดไม้ถางป่าเพื่อทำไร่และนำไม้มาสร้างที่พักอาศัย ความว่า

“วันนั้นขณะที่ตนกำลังเดินทางกลับจากสวนเข้าสู่หมู่บ้าน ซึ่งเวลานั้นก็จวนค่ำแล้ว ตนได้เดินทางมาพบกับชายสูงวัยคนหนึ่งเดินเข้ามาในหมู่บ้านพร้อม ๆ กับตน และตนคิดว่าคงเป็นคนที่พึงได้อพยพเข้ามาอาศัยในชุมชนพร้อมกันกับตน (ช่วง พ.ศ. 2521) จึงเดินตามห่าง ๆ ขณะก่อนถึงต้นไทรประมาณ 100 เมตร ตนได้เกิดปวดปัสสาวะอย่างแรงจึงแวะปัสสาวะและมองตามชายคนดังกล่าว และได้เดินทางต่อหลังจากทำภารกิจเสร็จสิ้นตนเดินตามหลังชายคนดังกล่าวในระยะห่างพอสมควร แต่ก็ เป็นระยะที่พอมองเห็นได้ ตนเห็นชายสูงวัยคนดังกล่าวเดินเข้าไปภายในต้นไทร และหายไปในต้นไทรต้นนั้น”

จากเรื่องเล่าดังกล่าวเป็นเรื่องเล่าที่เสริมให้เห็นความสำคัญของต้นไทรใหญ่อันเป็นที่สถิตของชายสูงวัยหรือเทพผู้ศักดิ์สิทธิ์ เพราะต้นไทรนี้อยู่ในการรับรู้ของคนในชุมชนถึงความศักดิ์สิทธิ์ที่รถชุดไม่สามารถโค่นลงได้เป็นทุนเดิม เมื่อมีเรื่องเล่าเสริมจึงทำให้ต้นไทรมีความศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้นและได้รับเลือกเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในการสร้างศาลพ่อปู่บุญมา

นอกจากนี้ เรื่องเล่าข้างต้นยังเป็นที่มาของชื่อ “ศาลพ่อปู่บุญมา” โดยชุมชนได้นำเอาความในเรื่องเล่าดังกล่าวมาเป็นชื่อของพ่อปู่ที่ประจำศาลที่ชุมชนสร้างขึ้น ชื่อดังกล่าวมีความน่าสนใจถึงที่มาที่อธิบายจากเรื่องเล่า คือ คำว่า “บุญ” เป็นคำที่นำมาใช้เรียกแทนบุคคลที่ได้กล่าวถึงในเรื่องเล่า คือ ชายสูงวัยที่หายเข้าไปในต้นไทร โดยชาวบ้านเชื่อว่าชายคนดังกล่าวเป็นผู้มีบุญ อำนาจวาสนา มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นเทพเจ้าประจำต้นไม้ จึงได้นำเอาคำดังกล่าวมาเป็นคำแรกของชื่อ ส่วนคำว่า “มา” เป็นคำที่นำมาจากเรื่องเล่าที่กล่าวถึงชายสูงวัยได้เดินทางมาพร้อม ๆ กับผู้พบเห็นคือ นายจำรัส โสดา ที่เดินตามหลังมาและพบว่าชายสูงวัยได้หายตัวเข้าไปในต้นไทร จึงเรียกศาลดังกล่าวว่า “ศาลพ่อปู่บุญมา” หมายถึง เทพที่นำบุญวาสนามาสู่ชุมชน หากพิจารณาเรื่องเล่าและศาลพ่อปู่บุญมามีส่วนสัมพันธ์และเชื่อมโยงระหว่างกันดัง Nathalang (2005, p. 322) กล่าวว่า “สมาชิกในสังคมอาจใช้เรื่องเล่าประเภทตำนานในการอธิบายเหตุผลและที่มาในการประกอบพิธีกรรมตำนานจึงเป็นส่วนประกอบที่เป็นนามธรรม ส่วนพิธีกรรมเป็นส่วนประกอบที่เป็นรูปธรรม” ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ได้ใช้เรื่องเล่าในการอธิบายที่มาของสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นส่วนประกอบนามธรรม กับศาลพ่อปู่บุญมาอันเป็นส่วนประกอบที่เป็นรูปธรรม

การกำเนิดของศาลพ่อปู่บุญมา สะท้อนให้เห็นการประกอบสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ผ่านการผานระหว่างเหตุการณ์จริง ๆ และเรื่องเล่าในการอธิบายและสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับต้นไทร และการสร้างศาลพ่อปู่ขึ้นไว้เป็นศาลประจำของชุมชน ที่คนในชุมชนได้ให้ความเคารพ กราบไหว้บูชามาจวบจนปัจจุบัน และยังเป็นสิ่งที่พึ่งทางใจให้กับคนในชุมชนได้ขอพรต่าง ๆ กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน สอดคล้องกับคำกล่าวของ Chitchinakun (2002, p. 33) ว่า “การยอมรับนับถือ หรือเกิดการยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้จิตใจเกิดความรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย และมั่นคงในชีวิต แม้ว่าสิ่งนั้นจะมีเหตุผลเพียงพอต่อการยอมรับหรือไม่ก็ตาม เมื่อเกิดการยอมรับในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว จะมีการแสดงออกทั้งทางกาย และใจ การยอมรับ นับถือนี้ เรียกว่า “ความเชื่อ””

ความเชื่อ “ศาลพ่อปู่บุญมา” ได้เกิดขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งในกระบวนการทางสังคมที่จะช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยของคนในชุมชนสายตริพัฒนา 3 ให้เกิดความรักความสามัคคี เป็นพื้นที่แสดงออกในพิธีกรรมต่าง ๆ ตามวิถีของชาวอีสานที่นิยมสร้างศาลปู่ตาประจำชุมชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีในชุมชนผ่านกระบวนการสร้างความเป็นเครือญาติ ดัง Natsupha and Loetwicha (1998, p. 67) ว่า “ปู่ตาเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ การที่ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านนับถือปู่ตาาร่วมกันแสดงว่าคตินับญาติกันทั้งหมู่บ้าน ทั้งที่ไม่ได้มีสายโลหิตเดียวกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงอุดมการณ์ให้ความสัมพันธ์ระหว่างตระกูลต่าง ๆ ในหมู่บ้านแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น”

การกำเนิดขึ้นของศาลปู่บุญมาได้อาศัยข้อมูลอันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากการที่รถชุดไม่สามารถโค่นต้นไทรนี้ได้ ผสานกับเรื่องเล่าที่ถูกเล่าในชุมชนชน อันเป็นที่มาของชุดข้อมูลในการอธิบายความศักดิ์สิทธิ์ของต้นไทรนำไปสู่การจัดตั้งศาลพ่อปู่บุญมา ศูนย์กลางของชุมชนอันเป็นที่พึ่งทางจิตใจและสถานที่ในการกระทำพิธีกรรมต่าง ๆ ตามจารีตของตน และสร้างสายสัมพันธ์ความเป็นเครือญาติของคนในชุมชนให้มีความคิดเป็นญาติพี่น้องที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน

จากศาลพ่อปู่บุญมาสู่ประเพณีของชุมชน

หลังจากที่ก่อตั้งศาลพ่อปู่บุญมา ศาลพ่อปู่ได้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สถิตเป็นที่สักการะขอพรของประชาชนทั้งในและนอกชุมชนสายตรีพัฒนา 3 และเป็นพื้นที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรม จากการศึกษาพบว่าศาลพ่อปู่บุญมาได้เป็นสถานที่สำคัญที่เชื่อมโยงกับการประกอบพิธีกรรม 3 พิธีกรรม ประกอบด้วย 1) พิธีกรรมการสงฆ์น้ำพ่อปู่บุญมา 2) พิธีกรรมบุญเบิกบ้าน และ 3) พิธีกรรมการตีผึ้ง โดยจะเห็นว่าพิธีกรรมที่ 1 และ 2 เป็นพิธีกรรมที่มาจากการปฏิบัติตาม “ฮีด 12” ส่วนพิธีกรรมในข้อที่ 3 เป็นพิธีกรรมที่ไม่ปรากฏในฮีด 12 ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ชุมชนได้ประดิษฐ์ขึ้นในภายหลัง

ภาพที่ 2 แสดงบรรยากาศการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชนสายตรีพัฒนา 3

ที่มา: Sinsup Yuenyaw (2020)

1. พิธีกรรมสงฆ์น้ำพ่อปู่บุญมา พิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมที่สืบเนื่องมาจากประเพณีสงกรานต์ ที่ประชาชนในชุมชนมีกิจกรรมการสงฆ์น้ำพุทธารี ผู้สูงอายุ รวมถึงพุทธศาสนิกชนที่มีพิธีสงฆ์น้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ พิธีสงฆ์น้ำพ่อปู่บุญมาจึงจัดเป็นหนึ่งในพิธีกรรมที่ได้รับอิทธิพลมาจากฮีด 12 ชุมชนได้กำหนดจัดกิจกรรมนี้ในวันที่ 13 เมษายนของทุกปี เพื่อเป็นการเชนสรวงบูชาศาลพ่อปู่บุญมา และเพื่อให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นแก่ประชาชนชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ชุมชนย้ายกิจกรรมจากวัดมาจัดที่ใต้ต้นไทรและศาลพ่อปู่บุญมา

พิธีเริ่มขึ้นช่วงเช้าตรู่ คนในชุมชนจะนำผลไม้ อาหารหวานคาว น้ำดื่ม และสุรา ตามกำลังของแต่ละครอบครัวจะหาได้มาเช่นไหว้เจ้าพ่อบุญมาร่วมกัน หลังจากนั้น นำน้ำอบน้ำหอมที่เตรียมมา สรงรูปปั้นพ่อปู่บุญมา ตามด้วยการสรงผู้สูงอายุผู้เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชนที่มาร่วมในพิธี ขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรม คือ การนำผลไม้ เครื่องเซ่นต่าง ๆ ที่ผ่านการเซ่นไหว้พ่อปู่บุญมาแล้ว มาแจกจ่ายกัน เพื่อนำไปรับประทาน โดยเชื่อกันว่า ผลไม้ และเครื่องเซ่นที่ผ่านพิธีกรรมแล้ว เมื่อนำไปรับประทานจะเกิดความเป็นสิริมงคล หายจากโรคร้ายต่าง ๆ ได้ จึงถือว่าเป็นโอกาสเหมาะสมในการได้ร่วมกัน สรงน้ำพ่อปู่บุญมา รดน้ำดำหัวขอพรพ่อแม่ และผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อความเป็นสิริมงคล

2. พิธีกรรมบุญเบิกบ้าน จัดขึ้นในวัน ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 เพื่อเป็นการบวงสรวงขอพรพ่อปู่บุญมา ให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล พืชพรรณธัญญาหารงอกงามอุดมสมบูรณ์ อันหมายถึงการเริ่มฤดูกาลทำนา ซึ่งการทำนาเป็นอาชีพหลักของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ซึ่งในภาษาอีสานเรียกว่า “เลี้ยงบ้าน” เป็นการเลี้ยงผีปู่ตา

พิธีกรรมเริ่มขึ้นในตอนเช้าของวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 กับพิธีบวงสรวงพ่อปู่บุญมา มีเครื่องเซ่นไหว้ที่ประชาชนแต่ละครอบครัวเตรียมมา เมื่อพิธีบวงสรวงเสร็จสิ้นจะร่วมกันประกอบพิธีเสี่ยงทาย โดยการจุดธูปเสี่ยงทายที่เตรียมไว้ไปตามลำดับ คือ การจุดบูชาพ่อปู่บุญมา การจุดเพื่อเสี่ยงทายสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น จำนวนนักท่องเที่ยว จำนวนผึ้งที่ตั่นไทร ปริมาณฟ้าฝนในฤดูกาลทำนาและราคาผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น ซึ่ง Koetthet (2007, pp. 88 - 89) กล่าวถึงการเสี่ยงทายไว้ว่า “การเสี่ยงทายมีมาแต่โบราณกาล โดยเชื่อกันว่าจะอำนวยการโชคชะตา ความมั่งมีศรีสุขให้แก่ตนเอง และครอบครัว ในทางตรงกันข้ามอาจบังเกิดความหายนะได้เช่นกัน ดังเช่นการเสี่ยงทายที่มีบันทึกไว้ในวรรณคดีเก่า ๆ เช่น เสี่ยงทายน้ำ ในเรื่องลิลิตพระลอ เสี่ยงเทียน ในบทละครโอเชนา เสี่ยงปลุกต้นไม้ ในนิทานพื้นบ้านขุนช้างขุนแผน เป็นต้น” ธูปจึงเป็นเครื่องมือที่เชื่อมการสื่อสารระหว่างคนกับผีผู้สามารถให้ข้อมูลให้โทษกับชุมชนได้

พิธีกรรมดังกล่าวของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ภายหลังได้มีการกระทำพิธีตีผึ้ง พิธีกรรมนี้จึงได้นำแนวคิดเรื่องของการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผึ้งที่ตายจากการประกอบพิธีตีผึ้งในช่วงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ชุมชนได้ผนวกเอาพิธีกรรมดังกล่าวมาสอดแทรกเข้ากับการทำบุญเบิกบ้านได้อย่างลงตัว และทำให้ทุกคนได้ตระหนักถึงความสำคัญของชีวิตผึ้งที่มีคุณค่าและมูลค่าต่อชุมชน “คุณค่า” ในที่นี้ คือ ผึ้งเป็นของที่พ่อปู่

บุญมามอบให้แก่ชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวและเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ส่วน “มูลค่า” รายได้ของชุมชนและครอบครัวอันเนื่องมาจากการเก็บน้ำผึ้งขายเป็นรายได้ชุมชนจึงเกิดความตระหนักในการรักษาผึ้งให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป

3. พิธีกรรมตีผึ้ง เป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นใหม่จากความเชื่อระหว่างความศักดิ์สิทธิ์ของต้นไทร พ่อบุญมา และผึ้งหลวงที่เข้ามาทำรังบนต้นไทรใหญ่ขนาด 14 คนโอบ พร้อมกับการเรียกศาลพ่อบุญมา เป็น “พ่อบุญมาร้อยรัง” เมื่อ พ.ศ. 2561 ในการประกวดหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรมตามนโยบายของรัฐบาล คำว่า “ร้อยรัง” หมายถึง จำนวนรังผึ้งหลวงบนต้นไทรที่มีจำนวนมากหลายร้อยรัง ที่ชุมชนเชื่อว่าเกิดจากการนำพามาโดยความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อบุญมา ซึ่งมีลำดับของผึ้งหลวงในชุมชนสายตรีพัฒนา 3 ผ่านเรื่องเล่าและเรื่องจริงดังนี้

นับแต่ พ.ศ. 2523 ศาลพ่อบุญมาได้กลายเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน และเกิดเหตุการณ์แปลก ๆ หลายเรื่องขึ้น เช่น ผีหลอกคนขโมยน้ำผึ้ง และยังปรากฏผ่านคำบอกเล่าความฝันของนายโกวิทย์ หมึกศรีว่า (Kowit Mueksi, personal communication, 16 May 2020)

“เมื่อช่วงแรก ๆ หลังการสร้างศาลพ่อบุญมา ตนได้ฝันเห็นชายสูงวัยนั่งขวามือขวามาคุยกับตนเองขณะยืนใต้ต้นไทร (บ้านของนายโกวิทย์ อยู่ห่างจากต้นไทรผึ้งร้อยรังราว 300 เมตร จึงไปพักผ่อนได้ร่มไทรนี้เป็นประจำ) “ต้นไม้นี้จะให้ประโยชน์แก่เจ้าและเหลาลูกหลานของชุมชนบ้านนี้ ให้ช่วยกันรักษาไว้ให้ดี” ซึ่งตอนแรกตนก็ไม่ทราบว่าจะเป็นอย่างไร จึงเล่าให้เพื่อนบ้านฟัง และนำไปซื้อหอยลูกบ้างไม่ลูกบ้างกระทั่ง พ.ศ. 2534 ได้มีผึ้งหลวงเข้ามาทำรังที่ต้นไทรใหญ่เป็นครั้งแรก มีรังขนาดใหญ่มาก และเริ่มมีมากขึ้นทุกปี ๆ ตนจึงได้นึกย้อนถึงความฝันในอดีต และเชื่อตามฝันว่า ผึ้งคือสิ่งที่พ่อบุญมามอบให้”

เรื่องเล่าความฝันของนายโกวิทย์ สร้างความเชื่อและความศรัทธาต่อศาลพ่อบุญมาเป็นอย่างมาก เพราะการที่ผึ้งเข้ามาอยู่อาศัยบนต้นไทรจึงเชื่อว่าเป็นมาจากพ่อบุญมาที่ได้แจ้งผ่านความฝันครั้งนั้น คนในชุมชนจึงรับรู้ว่ามีผึ้งหลวงบนต้นไทรนั้น คือ ผึ้งของพ่อบุญมา

เมื่อผึ้งเข้ามาอาศัยจำนวนมากขึ้น นายโกวิทและผู้มีความสามารถในการปีนเก็บน้ำผึ้งป่าจึงได้ปีนขึ้นเก็บน้ำผึ้งขาย โดยปีแรกที่ขึ้นเก็บน้ำผึ้งได้ผืนถึงชายทุ่งชาวหม่ชาวอีกครึ่ง แต่ครั้งนั้นห้ามไม่ให้ตนปีนเก็บน้ำผึ้ง (Kowit Mueksi, personal communication, 16 May 2020) ความว่า

“ในคืนหนึ่งขณะที่ตนกำลังนอนหลับ ได้มีชายหนุ่มชาวเข้ามาพูดคุยด้วย โดยบอกว่าให้ตนเองหยุดปีนเก็บน้ำผึ้งจากต้นไทร ตนจึงได้กล่าวตอบไปว่า หากไม่ให้ตนเก็บน้ำผึ้งขายจะเอาเงินที่ไหนเลี้ยงครอบครัว ชายดังกล่าวก็จากไปโดยไม่กล่าวใด ๆ”

แม้ความฝันครั้งนั้นจะสร้างความกลัวอยู่บ้างแต่ตนก็ยังคงเก็บน้ำผึ้งจากต้นไทรเช่นเดิม แต่ก่อนที่จะปีนเก็บต้นไทรตนได้ตกลงซื้อขายกับชุมชน ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการซื้อขายน้ำผึ้งของชุมชนในราคา 5,000 บาท และตนก็ได้นำอาหารมาเลี้ยงพ่อปู่และบอกกล่าวขออนุญาตก่อนขึ้นเก็บน้ำผึ้งบนต้นไทรสืบมา

กระทั่งปี พ.ศ. 2541 ชุมชนจึงได้กำหนดวิธีการบริหารจัดการน้ำผึ้งใหม่ ยกเลิกการขายให้พรานผึ้งมาเป็นกิจกรรมความร่วมมือกันของคนในชุมชนและมีการจัดแบ่งรายได้เป็นส่วน ๆ พร้อมกับการสร้างประเพณีตีผึ้งขึ้นมาจากประเพณีบวงสรวงเล็ก ๆ ของชุมชนเริ่มขยายตัวมากขึ้น มีคนมาร่วมกิจกรรมมากขึ้น กระทั่งกลายเป็นประเพณีท่องเที่ยวประจำปีของจังหวัดบุรีรัมย์ในปี พ.ศ. 2562

ประเพณีตีผึ้งของชุมชนได้กำหนดขึ้นเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ตามสำนวนไทยที่ว่า “น้ำผึ้งเดือน 5” ของทุกปีจะเป็นประเพณีตีผึ้งของชุมชนสายตริพัฒนา 3 ซึ่งจากการสังเกตและร่วมกิจกรรมกับชุมชนพบว่าการบวงสรวงมีลักษณะคล้ายกับการบวงสรวงในพิธีกรรมบุญเบิกบ้าน เพียงแต่ปัจจุบันหลังปี พ.ศ. 2561 เริ่มมีการจัดขบวนแห่ ฟ้อนรำบวงสรวง ทั้งนี้เพื่อเป็นการต้อนรับประชาชนที่มารอซื้อน้ำผึ้งและมาท่องเที่ยวชมการเก็บน้ำผึ้งได้เกิดความสนุกสนาน ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวนอกจากเป็นการขออนุญาตพ่อปู่บุญมาแล้วยังเป็นการจัดการท่องเที่ยวที่นำรายได้เข้าชุมชน เช่น การจัดอาหารเย็นที่พักแบบโฮมสเตย์ พิธีกรรมดังกล่าวแม้จะเป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นใหม่อันสืบเนื่องมาจากผึ้งและพ่อปู่บุญมาภายใต้วัตถุประสงค์ด้านการท่องเที่ยวที่เพิ่มเข้ามาจึงเห็นได้ว่าประเพณี

ดังกล่าวจัดเป็น “ประเพณีประเพณี” เนื่องจากเป็นการนำเอาเรื่องราวในอดีต มาใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการ คือ ประการแรกประเพณีประเพณีถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งอาจจะมีอายุยาวนานหรือมีอยู่เพียงชั่วคราว ประการที่สองประเพณีประเพณีเป็นสำนึกของคนเฉพาะกลุ่มมากกว่าเรื่องของสังคมโดยรวม และประการที่สามประเพณีประเพณีเป็นความตั้งใจที่จะกระทำให้เกิดขึ้นเพื่อหน้าที่ทางการเมืองและสังคม (Hongsuwan, 2017, p. 32) โดยเฉพาะประเพณีที่ฝังเป็นประเพณีที่ถูกสร้างขึ้นอย่างมีเป้าหมาย เพื่อใช้ในการจัดสรรทรัพยากรทางสังคมผ่านกระบวนการและสำนึกร่วมทางสังคม เพราะหากสังคมหรือชุมชนมีสำนึกร่วมย่อมหมายถึงความร่วมมือร่วมใจที่ไม่ใช่เพียงพิธีกรรมที่ฝัง แต่เป็นความร่วมมือตลอดเวลาในการที่จะอนุรักษ์และดูแลฝังให้อยู่กับชุมชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และยังเป็นการพัฒนาไปสู่เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมให้เกิดความแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ที่ปฏิบัติกันโดยทั่วไปตามจารีตประเพณีความโดดเด่นจะก่อให้เกิดเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่สามารถขายได้ นั่นคือ “การท่องเที่ยว”

สรุปและอภิปรายผล

ประเพณีที่ฝังชุมชนสายตริพัฒนา 3 มีพลวัตตามลำดับ เนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนจัดตั้งขึ้นใหม่ อันเนื่องมาจากการป้องกันภัยจากสงครามภายในของประเทศเพื่อนบ้าน และกลุ่มผู้ก่อการคอมมิวนิสต์ แต่ชุมชนใหม่นี้มีอายุเพียง 43 ปี และยังมีบุคคลผู้ร่วมก่อตั้งชุมชนยังคงมีชีวิตและอยู่ในชุมชนจำนวนมาก การศึกษารวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชนจึงมีความต่อเนื่อง ไม่ขาดหาย

ชุมชนสายตริพัฒนา 3 ไม่ได้มีผังหลวงทำรังมาตั้งแต่ต้น หากเกิดขึ้นภายหลังที่ได้จัดตั้งศาลพ่อปู่บุญมา ชุมชนจึงถือว่าผังหลวงเป็นของพ่อปู่บุญมาที่มอบให้กับชุมชน เมื่อผังหลวงเข้ามาอาศัยที่ต้นไทรชุมชนสายตริพัฒนา 3 จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงและมีการพัฒนารูปแบบการเก็บน้ำฝัมาเป็นระยะ กระทั่งปี พ.ศ. 2561 ชุมชนได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของอำเภอบ้านกรวดในการประกวดหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรม ประเพณีที่ฝังได้ยกระดับเป็นประเพณีประจำจังหวัดและมีการเข้ามาบริหารจัดการร่วมของหน่วยงานภาครัฐ ดังปรากฏการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นพิธีการ คือ การจัดให้มีการกล่าวรายงานและการกล่าวเปิดงานจากบุคคลสำคัญในจังหวัด ปัจจุบันแม้ประเพณีการที่ฝังจะเป็นประเพณี

ของชุมชนที่กระทำเพื่อบวงสรวงและขออนุญาตต่อพ่อปู่บุญมาเพื่อขอเก็บน้ำผึ้ง แต่ยังมีเป้าหมายให้ประเพณีดังกล่าวเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว พร้อมสามารถใช้ประเพณีเชื่อมโยงสู่การสร้างรายได้อื่น ๆ ที่ไม่ใช่รายได้จากการเก็บน้ำผึ้งเพียงอย่างเดียวดังเช่นในอดีต ประเพณีตีผึ้งจึงไม่ใช่ประเพณีของชุมชนอีกต่อไป หากแต่เป็นประเพณีที่อยู่ในแผนงานของรัฐที่ร่วมมือกับชุมชนในการขับเคลื่อนประเพณีดังกล่าว มีการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ยุติกันอย่างแพร่หลายและประกาศเชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาท่องเที่ยวและมาร่วมในกิจกรรมประเพณีตีผึ้ง

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีตีผึ้ง พบว่า มี 3 ช่วงระยะเวลาสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอันนำไปสู่ประเพณีตีผึ้งคือการใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในอดีตของชุมชนพัฒนาเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ผ่านต้นไทร และใช้เรื่องเล่าเกี่ยวข้องกับต้นไทรพัฒนาไปสู่การตั้งศาลประจำชุมชน เกิดเป็นศาลพ่อปู่บุญมาผู้นำพาผึ้งหลวงมาสู่ต้นไทรและชุมชน และในที่สุดผึ้งหลวงจึงสร้างรายได้ให้กับคนและชุมชนกลายเป็นความน่ารัก ศรัทธาต่อศาลพ่อปู่บุญมาเกิดเป็นพิธีกรรมตีผึ้งและพัฒนาไปเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นพลวัตการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากการใช้ข้อมูลทางคติชนวิทยาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะข้อมูลประเภทความเชื่อและเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ สอดคล้องกับงานศึกษาของ Kaewthongmee (2018) ได้ศึกษาพลวัตของพิธีสงฆ์ภู่วมาศ ตำบลภู่วมาศ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ที่ชี้ให้เห็นว่าภู่วมาศเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่คู่กับชุมชน เป็นแหล่งที่พึ่งทางใจ แหล่งขอฟ้าฝนเช่นเดียวกับศาลพ่อปู่บุญมาที่เป็นศูนย์รวมของการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามฮีต 12 ภู่วมาศจึงเป็นสถานที่สำคัญในการเชื่อมโยงสู่ประเพณีตามฮีต 12 คือ การสงฆ์น้ำขอพร แต่หลังจาก พ.ศ. 2541 ได้มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมในพิธีการสงฆ์น้ำเพิ่มมากขึ้น และมีการเข้าร่วมดำเนินการจัดกิจกรรมโดยองค์การบริหารส่วนตำบล กิจกรรมของชุมชนจึงได้ถูกยกระดับไปสู่การเป็นประเพณีประจำชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ผ่านการเปลี่ยนแปลงใน 3 ประเด็น คือ พลวัตของภูมิทัศน์ พลวัตของประเพณีสงฆ์น้ำ และพลวัตของพิธีกรรม

การเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมตีผึ้งจะพัฒนามาเป็นระยะ แต่รากเหง้าเดิมของประเพณีตีผึ้งคือการปรับเอาวิถีดั้งเดิมตามฮีต 12 มาปรับและพัฒนาไปสู่ประเพณีใหม่นับเป็นการปรับใช้ข้อมูลทางคติชน อันเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มีอยู่เดิมมาปรับเสริมเติมแต่งให้เกิดความแตกต่างไปจากเดิม ดังนั้น การสร้างประเพณีใหม่จึงไม่ใช่

การสร้างใหม่ทั้งหมด แต่เป็นนำเอาคติชน ความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในสังคมไทยมาปรับใช้ (Nathalang, 2016, p. 122) ภายใต้แนวความคิดของการปรับตัวเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณีดีั้งจึงกลายเป็นประเพณีที่มีความหมายเปลี่ยนไปจากการเป็นพิธีกรรมเพื่อการบูชาขออนุญาติพ่อบุญมาและการอุทิศส่วนกุศลแก่ผีที่ตายจากการเก็บน้ำผึ้งไปสู่เป้าหมายของการแสดงเพื่อการท่องเที่ยว ผลที่ตามมาคือรูปแบบของพิธีกรรมเกิดการปรับเปลี่ยนไปเป็นการจัดแสดง ขบวนแห่ พิธีเปิดกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐที่เข้ามาให้ความร่วมมือ พิธีกรรมที่เคยมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ร่วมกันของคนในสังคม กำลังลดความสำคัญจากการสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความเป็นปึกแผ่นทางสังคม อย่างที่เคยมีมาก่อนแต่กลับกลายเป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิงของคนทั่วไป (Wanliphodom, 2000, p. 14) ดังปรากฏการชักชวนการแสดง การเดินขบวน การลำดับพิธีกรรม การเชิญบุคคลสำคัญมาร่วมเป็นเกียรติเป็นประธานในงาน การจัดวางตำแหน่งแห่งที่ต่าง ๆ บรรยากาศและสถานที่อันสวยงามเพื่อเป็นที่ต้องตาต้องใจของนักท่องเที่ยว พิธีกรรมดีั้งในปัจจุบันจึงต้องใช้เวลาในการเตรียมกิจกรรมล่วงหน้าร่วมเดือน เพื่อเตรียมความพร้อมและการชักชวนต่าง ๆ ให้นักท่องเที่ยวและผู้ร่วมงานเกิดความประทับใจ

ประเพณีดีั้งจึงจัดเป็นประเพณีประดิษฐ์ที่เกิดจากการนำเอาความเชื่อและประเพณีเดิมคือการบูชาผีปู่ตาของชุมชนอีสานมาปรับเปลี่ยนรูปแบบและช่วงเวลาของกิจกรรมใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีของผีงันคืนวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เพื่อรองรับชุดความเชื่อเดิมที่ว่าน้ำผึ้งดีต้องน้ำผึ้งเดือน 5 ประเพณีประดิษฐ์หรือประเพณีใหม่ที่ปรากฏจึงถูกปรับเปลี่ยนไปเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ และสื่อความหมายต่างไปจากเดิมแต่ยังคงมีการหยิบใช้เรื่องราวของอดีตมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการอ้างอิง/อ้างถึง เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นกับประเพณี (Hongsuwan, 2017, p. 49)

นอกจากนี้ยังพบกระบวนการสร้างความหมายใหม่ผ่านผลิตภัณฑ์น้ำผึ้ง ซึ่งเดิมน้ำผึ้งแท้จากธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีความค่าทางโภชนาการ ประเพณีดีั้งจึงเป็นอีกประการหนึ่งที่ช่วยสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับน้ำผึ้ง นั่นคือการสร้างคุณค่าทางจิตใจ โดยการนิยามน้ำผึ้งแท้ น้ำผึ้งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติที่มาจากการดูแลรักษาของพ่อบุญมา และที่สำคัญการที่จะได้น้ำผึ้งมาใส่ขวดให้บริโภคได้นั้นผ่านกระบวนการทางพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ จึงเป็นการเสริมความเชื่อมั่นและคุณค่าทางจิตใจให้สูงขึ้น ส่งผลให้น้ำผึ้งจากชุมชนสายตริพัฒนา 3 เป็นน้ำผึ้ง

แท้ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน น้ำผึ้งจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนและเป็นศูนย์รวมใจ เป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ของวงการน้ำผึ้ง ดัง Santasombat (2008, pp. 68-69) กล่าวว่า การเปิดพื้นที่ใหม่ในการนำเสนอสินค้าทางวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว “สามารถทำได้ 3 วิธี คือ การนำเอาสัญลักษณ์หรือความหมายออกจากบริบทเดิม การไปผนวกเอาสัญลักษณ์ของกลุ่มชนอื่น ๆ และการดัดแปลงและสร้างผลิตภัณฑ์ของตนเอง” การเพิ่มคุณค่าทางใจผ่านพิธีกรรมและความเชื่อศาลพ่อปู่บุญมาจึงเป็นการเปลี่ยนความหมายจากเดิมไปสู่ความหมายใหม่ในแง่ของความเป็นน้ำผึ้งศักดิ์สิทธิ์ของพ่อปู่บุญมาร้อยรัง

References

- Chitchinakun, K. (2002). **Folklore**. Bangkok: Odeon Store. (In Thai)
- Chueaphram, S. (2013). **Dynamics of local community lifestyle and house in Songkhla lake basin**. Bangkok: Kasetsart University. (In Thai)
- Duangwiset, N. (2017). **Sex in mazes: sexology in culture of consumer**. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). (In Thai)
- Hongsuwan, P. (2017). **Invented tradition in community in Isan lake Basin**. Khon Kean: Khlangnanawitthaya. (In Thai)
- Kaewthongmee, P. (2018). **The Dynamics of Tradition KuBuaMat Ablution** (Master's thesis). Mahasarakham Univeristy, Mahasarakham. (In Thai)
- Kanchanaphan, A. (1992). **Old belief of Lanna people: A cultural study of legend and ritual in Lanna**. Chiang Mai: Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University. (In Thai)

- Koetthet, B. (2007). **Forestspirit-waterspirit**. Mahasarakham: Mahasarakham University. (In Thai)
- Meebun, W. (2015). Spirit of forefather Loop: A story, belief, resource access of fisherman at Ubonrat Dam. In **culture is power: operating of power, identity, new class in cultural space**. Bangkok: Center for Ethnic Studies and Development, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University. (In Thai)
- Nathalang, S. (2005). **Theory of Folklore: Methodology in analysis of legend-folklore**. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). (In Thai)
- Nathalang, S. (2016). **Creative folklore: A synthesis and theory**. Bangkok: Project of Academic Publishing, Faculty of Arts, Chulalongkorn University. (In Thai)
- National Economic and Social Development Council. (2548). **Strategic framework of national economic and social restructuring during 4-year period (2005-2008)**. Bangkok: National Economic and Social Development Council. (In Thai)
- Natsupha, C. & Leatwicha, P. (1998). **Culture of Thai village** (2nd ed.). Bangkok: Creative Publishing House.
- Phakdeephasook, S. (2013). Tales in edutainment story books in Thai: a study of the dynamics in the context of contemporary Thai society. **Journal of Arts**, 42 (2), 259-234. (In Thai)
- Phongphit, A. (2004). **Cultural diversity: paradigm and role in community** (4th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (In Thai)

- Samutthakhup, S. (2000). **Political culture of Bun Pha Wet of Roi Et.** Nakhon Ratchasima: Thai Studies Illustration, Institute of Social Technology, Suranaree University of Technology. (In Thai)
- Santasombat, Y. (2008). **Power, space, ethnic identity: political culture of nationality in Thai society.** Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). (In Thai)
- Wanliphodom, S. (2000). **Unorthodox view on socio-culture in the way of conservation.** Bangkok: Mueang Boran. (In Thai)
- Wasi, P. (2004). **Culture based Development.** Bangkok: Cultural Promotion Fund, Office of National Cultural Council, Ministry of Culture. (In Thai)

กลวิธีการเล่นกับภาษาในเพลง “เขียบ”

The strategies for language play on the Page “Kheabp”

ทิพวัลย์ เหมรา / Thippawan Hemmara

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

บุรีรัมย์ 31000, ประเทศไทย

Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University

Buri Ram 31000, Thailand

Email: thippawan.hm@bru.ac.th

Received: August 17, 2021

Revised: August 25, 2021

Accepted: August 26, 2021

Abstract

The purpose of this article was to present the strategies for language play on the page “kheabp”. The total 228 posts were used as data to study strategies of using Thai dialect as a language play to create a humor. The results showed that there were 6 types of strategies of using Thai dialect for making a humor: 1. Playing with homophones, 2. playing with vernacular word, 3. playing with phonemes, 4. playing with presupposition, 5. playing with popular etymology, and 6. playing with the context of society and culture. The strategies for language play were a presentation of the Isan dialect vocabularies that were based on a basic understanding of the Isan dialect along with understanding the social and cultural context, which enabled the reader have a deeper understanding of a humor.

Keywords: language strategies, humor, Isan vernacular, dialect, page

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอกลวิธีการเล่นกับภาษาในเพลง “เชียบ” จากการศึกษาโพสต์จำนวนทั้งสิ้น 228 โพสต์ เพื่อศึกษากลวิธีการนำคำภาษาไทยถิ่นอีสานมาสร้างเป็นมุกตลก โดยใช้กรอบแนวความคิดด้านการเล่นคำที่ก่อให้เกิดความตลกขบขันมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษาพบว่ากลวิธีการนำคำภาษาไทยถิ่นอีสานมาสร้างเป็นมุกตลก พบจำนวน 6 ประการ ได้แก่ 1. การเล่นกับคำพ้อง 2. การเล่นกับคำศัพท์ภาษาถิ่น 3. การเล่นกับหน่วยเสียง 4. การเล่นกับมูลบท 5. การเล่นแบบลากเข้าความ และ 6. การเล่นกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรม กลวิธีการเล่นกับภาษาดังกล่าวเป็นการนำคำในภาษาไทยถิ่นอีสานที่ต้องอาศัยพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจในภาษากอปรกับความเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรม จึงจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจมุกตลกและเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวอีสานได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: กลวิธีทางภาษา มุกตลก ภาษาอีสาน ภาษาถิ่น เผล

บทนำ

กลวิธีทางภาษา หมายถึง วิธีการทางภาษาแบบใด ๆ ก็ได้ในการนำเสนอเรื่องตลกที่ก่อให้เกิดความตลกขบขัน ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับการบิดเบือนตรรกะ หรือไม่เกี่ยวข้องก็ได้ (Jaroenkiatboworn, 2005, p. 31) และกลวิธีการเล่นกับภาษามักเกี่ยวข้องกับการออกเสียง รูปเขียน หรือตัวอักษรที่ใช้แทนเสียงด้วย ส่วนใหญ่แล้วกลวิธีการเล่นกับภาษามักจะเกิดขึ้นเพื่อให้เกิดความตลกขบขัน คำว่า ตลก หมายถึง ทำให้คนอื่นขบขันด้วยคำพูดหรือกิริยาท่าทาง เป็นต้น โดยปริยายหมายความว่า แกล้งทำหรือพูดให้คนอื่นเข้าใจผิดเพื่อผลประโยชน์ของตน (Royal Institute, 2011, p. 464) กล่าวได้ว่าความตลกนั้นเป็นอารมณ์ของบุคคลหนึ่งที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่อาจจะไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเพราะภาษาอย่างเดียว แต่บางครั้งบริบทแวดล้อม เช่น วัฒนธรรม อาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความขบขันร่วมกันได้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นภาษา ทั้งในแบบของการสร้างอารมณ์ขัน มุกตลก เรื่องตลก ปรากฏงานวิจัยที่หลากหลาย เช่น การวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องตลกของไทย ของ Jaroenkiatboworn (2005) กลวิธีสื่ออารมณ์ขันใน

ละครตลกสถานการณ์ของไทยจากมุมมองวิจ্ঞานปฏิบัติศาสตร์ (Hongladarom & Choksuwanit, 2008) กลวิธีและการใช้ภาษาเพื่อสร้างอารมณ์ขันในละครคั่นรายการวไรต์เกมโชว์ “ชิงร้อยชิงล้าน” (Eiamutama, 2008) อารมณ์ขันในข้อความท้ายรถ: เสน่ห์ของภาษาที่ไม่ควรมองข้าม ของ Chavanalirikorn (2016) อารมณ์ขันในรายการเหยี่ยวไทย ของ Sanguanpong (2020) กลวิธีทางภาษาในการสร้างอารมณ์ขันในเพลงมุกตลกอีสาน “จอนพอน” ของ Maleelai and Chantharapraphan (2020) แต่จากงานวิจัยที่ผ่านมายังไม่ปรากฏการศึกษากลวิธีการนำคำภาษาไทยถิ่นอีสานมาสร้างเป็นมุกตลกที่ศึกษาร่วมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการศึกษาข้อมูลของภาษาไทยถิ่นอีสานบนสื่อสังคมออนไลน์

เพลง “เขียบ” เป็นเพลงเพชบุรีหรือสื่อสังคมออนไลน์ที่นำคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสาน ที่มีทั้งคำศัพท์ที่ใช้สื่อสารในท้องถิ่นทั่วไป และคำศัพท์เก่า มานำเสนอในรูปแบบมุกตลก เพลงนี้ได้สร้างขึ้นเมื่อ 11 เมษายน พ.ศ.2558 ด้วยเอกลักษณ์ของเพลงที่มีรูปแบบการนำเสนอที่แปลกใหม่ น่าสนใจ ทำให้มีผู้ติดตามในปัจจุบันจำนวนทั้งสิ้น 238,082 คน ความแปลกใหม่ของเพลงเขียบ คือ การนำคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานมาสร้างเป็นมุกตลก และมีเอกลักษณ์ของเพลงคือมักจะนำมุกตลกนั้นมาประกอบประกอบภาพนักแสดงชื่อ “มื่อ” ที่มีหน้าตาออกแนวกวน ๆ และในหลาย ๆ ครั้งมุกตลกนั้นได้สร้างความสงสัยให้กับคนติดตาม แม้ว่าผู้ที่ติดตามนั้นจะเป็นผู้ใช้ภาษาเอง ทว่าความสงสัยของผู้ติดตามนั้นกลับเป็นจุดสำคัญที่ทำให้เพลงมีลักษณะเฉพาะ เนื่องจากมุกตลกนั้นนำมาเล่นกับความไม่เข้าใจ ความซับซ้อนของภาษา ตัวอย่างโพสต์ เช่นนักเรียน : ครูชา หนูอยากทำบุญวันเกิดเอาอาหารแห้งใส่บาตรได้ไหมคะ? ครู : ไม่ได้!! หมาเนาเหมีนจะตาย

ภาพที่ 1 มุกตลกการเล่นกับคำพ้อง
ที่มา: @Kheabp (May 20, 2021)

ผู้อ่านอาจจะเกิดความสงสัยว่านี่คืออะไร จากตัวอย่างเป็นการสร้างมุกตลกที่เล่นกับคำว่าอาหารแห้ง ที่ออกเสียงคล้ายกับ “แอ้ง” หมายถึง นกแร้ง เป็นสัตว์ปีกขนาดใหญ่ที่ชอบกินซากสัตว์ และอาหาร(ของ) แห้ง (แอ้ง) จึงเป็นหมาเฝ้า ที่เป็นคำตอบนั่นเอง ด้วยลักษณะของมุกตลกของเพลงที่มักจะมีลักษณะเช่นนี้ คือสร้างความสงสัยกับการเล่นภาษาในหลาย ๆ โปสต์ แม้จะเป็นผู้ใช้ภาษาอีสานเองในบางครั้งก็ยังไม่เข้าใจมุกตลกนั้นในเพลงจึงมักเกิดเป็นบรรยากาศแสดงความเห็น แลกเปลี่ยน อันเป็นความท้าทายที่กระตุ้นให้ผู้ติดตามพยายามหาคำตอบให้แก่นั่น นอกจากนี้ส่วนหนึ่งที่ทำให้มุกตลกของเพลงมีความแปลกใหม่ คือ การสร้างเรื่องราวที่ไม่ได้มาจากเรื่องภาษาและวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในชีวิตประจำวันเท่านั้น ทว่ายังมีการผูกเนื้อหาของมุกจากประเด็นหรือกระแสของสังคม ที่คนกำลังให้ความสนใจอยู่ในขณะนั้น ๆ ด้วย

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงพิจารณาเห็นว่าเพลงเขียบ เป็นเพลงนำเสนอมุกตลกที่มีความแปลกใหม่น่าสนใจและมีเอกลักษณ์เฉพาะ จึงสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมการนำคำภาษาไทยถิ่นอีสานมาสร้างเป็นมุกตลก และเพื่อให้เห็นว่าการศึกษาภาษาจำเป็นต้องทำความเข้าใจและเรียนรู้ไปพร้อมกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรม อันจะเป็นข้อสนับสนุนหรือยืนยันให้เห็นว่าบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องศึกษาร่วมกันกับการเรียนรู้ภาษานั้น ๆ และทำให้การศึกษางานด้านนี้มีมุมมองที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษากวีวิธีการเล่นกับภาษาในเพลงเขียบ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดการเล่นคำ ของ Jaroenkiatboworn (2005, p. 90) ที่กล่าวว่าการเล่นคำในเรื่องตลกภาษาไทยมีวิธีการที่ก่อให้เกิดความตลกขบขันได้ในหลายลักษณะ แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ การเล่นคำที่ลวงให้เกิดการตีความผิด การเล่นคำที่ทำให้เกิดการตีความที่ต่างไปจากปกติ และการเล่นคำที่มีการตอกย้ำความกำกวม โดยแบบแรก การเล่นคำที่ลวงให้เกิดการตีความหมายผิดนั้นเป็นการเล่นคำที่ลวงให้ผู้อ่านตีความผิดในตอนแรก ๆ แล้วเรื่องก็จบลงด้วยความหมายอื่นที่แตกต่างกัน แบบที่สอง การเล่นคำที่ทำให้เกิดการตีความที่ต่างไปจากปกติเป็นการให้บริบทแก่คำสำคัญ หรือมีการละเล่นทางเสียงที่ทำให้เกิดคำใหม่ที่ต่างไปจากปกติ ทำให้เห็นว่ารูปภาษาบางรูปสามารถจะตีความหรือมีความหมายอย่างอื่นได้อีกเมื่อมาอยู่ใน

บริบทใหม่ และแบบที่สาม การเล่นคำที่มีการตอกล้อความกำกวม โดยที่ตัวบทเผยให้เห็นถึงความกำกวมหรือความขัดแย้งทางความหมายตั้งแต่ต้น ๆ ผู้อ่านจะสังเกตเห็นความกำกวมหรือความขัดแย้งทางความหมายได้ตั้งแต่เนิ่น ๆ จากนั้นตัวบทจะจบลงด้วยการเน้นย้ำให้เห็นถึงความขัดแย้งดังกล่าวมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำกรอบแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการแบ่งประเภทกลวิธีการนำคำภาษาไทยถิ่นอีสานมาสร้างเป็นมุกตลกและใช้อธิบายเหตุของความขบขันในมุกตลกนั้น ๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากลวิธีการนำคำภาษาไทยถิ่นอีสานมาสร้างเป็นมุกตลกในเพลงเพงชัย “เซียบ”

ขอบเขตของข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากโพสต์ของเพลงเซียบ ที่อยู่ในช่วงระหว่างเดือนมกราคม 2564 - มิถุนายน 2564 จากโพสต์ของเพลงจำนวน 236 โพสต์ และคัดเลือกโพสต์ที่เกี่ยวข้องกับภาษามาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ไม่ได้ศึกษาการเล่นคำที่เกี่ยวข้องกับรูปภาพ จำนวนทั้งสิ้น 228 โพสต์

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลวิธีการเล่นกับภาษา หมายถึง วิธีการทางภาษาที่เพงนำมาสร้างเป็นมุกตลกอันก่อให้เกิดความขบขัน หรือมุกตลกที่ทำให้ผู้อ่านได้ขบคิดตาม ซึ่งกลวิธีการเล่นกับภาษาในงานนี้เป็นการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับภาษา ไม่เกี่ยวกับการเล่นคำจากรูปภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีทางภาษา ที่ก่อให้เกิดความตลกขบขันเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษา

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากโพสต์ของเพลงเซียบในเวลาทั้งหมด 6 เดือน อยู่ในช่วงเวลาระหว่างเดือนมกราคม 2564 – เดือนมิถุนายน 2564 ได้จำนวนโพสต์ทั้งสิ้น 236 โพสต์

และคัดเลือกโพสต์ที่เกี่ยวข้องกับภาษาเพื่อนำมาวิเคราะห์ จำนวนทั้งสิ้น 228 โพสต์

3. วิเคราะห์ผลการศึกษิตตามกรอบแนวความคิดการเล่นคำของ Jaroenkiatboworn (2005) โดยนำกรอบแนวความคิดมาใช้เป็นแนวทางในการแบ่งประเภทกลวิธีการเล่นกับภาษาที่นำคำภาษาไทยถิ่นอีสานมาสร้างเป็นมุกตลกและเป็นแนวทางเพื่อใช้อธิบายเหตุของความขบขันในมุกตลกนั้น ๆ

4. นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษากลวิธีการเล่นกับภาษาในเพจเขียน พบว่ามีกลวิธีทางภาษาที่นำมาสร้างเป็นมุกตลก จำนวนทั้งสิ้น 6 ประการ ดังนี้

1. การเล่นกับคำพ้อง

การเล่นคำพ้อง หมายถึง การนำคำที่ออกเสียงเหมือนกัน คล้ายกัน หรือใกล้เคียงกัน ทั้งทางด้านเสียงของพยัญชนะ สระ หรือวรรณยุกต์ กลวิธีการเล่นกับคำพ้องนี้เกิดจากการนำคำของภาษาไทยถิ่นอีสานไปเล่นกับเสียงของคำในภาษาไทยมาตรฐานหรือภาษาต่างประเทศ โดยคำที่นำมาสร้างให้เป็นมุกตลกของทั้งสองคำนั้น จะออกเสียงเหมือนกัน หรือคล้ายกัน พบจำนวนทั้งสิ้น 101 โพสต์ คิดเป็นร้อยละ 44

ตัวอย่างที่ 1

นักเรียน : ครูคะ ทำไมต้องยื้อวักขึ้นด้วยคะ ?

ครู : แขนยื้อล่ะมั้ง

(@kheabp, June 29, 2021)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นการเล่นมุกตลกโดยใช้คำพ้องเสียงของคำว่า “ยื้อ” ซึ่งยื้อในถ้อยคำแรกทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่า ยื้อ หมายถึง แยกด้วยอาการ เช่น ดุด ดุด ดึงไปมา เป็นคำในภาษาไทยมาตรฐาน ทว่าในถ้อยคำที่ 2 คำว่ายื้อกลับมีความหมายอีกแบบหนึ่ง เพราะไปพ้องกับคำว่า ยื้อ หมายถึง เอื้อมมือ ในภาษาไทยถิ่นอีสาน จึงทำให้ผู้อ่านถูกหลงความหมายจากคำพ้องเสียง

ตัวอย่างที่ 2

*ประทับใจคุณลุงคนหนึ่งที่ขส. ขนาดไม่รู้จักกันยังรีบวิ่งมาทักทาย
คงกลัวเราเมารถ คอยถามตลอดเลยว่า วินบ่ขับ วินบ่ขับ*

(@kheabp, April 1, 2021)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นมุขตลกที่สร้างขึ้นจากภาพบรรยากาศที่บริษัท ขนส่ง จำกัด เป็นสถานที่ ๆ ผู้คนไปใช้บริการเพื่อขึ้นรถประจำทางเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ หรือเดินทางกลับมาจากพื้นที่อื่น ๆ และมักจะมีรถจักรยานยนต์รับจ้าง หรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า “วิน” คำว่า “วิน” มาจาก “win” ในภาษาอังกฤษซึ่งแปลว่าชัยชนะ มีที่มาจาก การแข่งขันกีฬาแข่งม้า โดยม้าตัวที่ชนะเข้าเส้นชัยเป็นอันดับหนึ่ง จะเรียกว่า “เข้าวิน” คำว่า “วิน” จึงนำมาใช้เรียกสถานที่ซึ่งผู้ซื้อรถจักรยานยนต์รับจ้างนำรถมาจอดคอยรับ ผู้โดยสาร (truelookpanya, 2021) และ “วิน” มักจะวิ่งกรูเข้ามาถามผู้โดยสารว่าต้องการจะไปไหน ไปที่ใดต่อ จากมุขตลกดังกล่าวจึงเป็นการนำคำว่า “วิน” มาเล่นกับ 2 ความหมาย คือ วิน หมายถึง จักรยานยนต์รับจ้าง ที่เป็นคำทับศัพท์ภาษาอังกฤษ และวิน ในภาษาไทย ถิ่นอีสาน หมายถึง เวียนศีรษะ วิงเวียน หน้ามืด คล้ายจะเป็นลม

2. การเล่นกับคำศัพท์ภาษาถิ่น

การเล่นกับคำศัพท์ หมายถึง การเล่นกับคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นอีสาน โดยการนำ คำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นอีสานที่ใช้คำแตกต่างจากภาษาไทยมาตรฐาน แต่มีความหมายของ คำเหมือนกันมาสร้างเป็นมุขตลก มุขตลกแบบนี้เป็นการเล่นกับคำของภาษาไทยถิ่นอีสาน โดยตรง ไม่ได้ผูกขึ้นจากกลวิธีที่ซับซ้อน หากผู้อ่านจับคำภาษาอีสานในประโยคได้ก็จะเข้าใจ มุขตลกนั้น พบจำนวนทั้งสิ้น 34 โปสต์ คิดเป็นร้อยละ 15

ตัวอย่างที่ 3

คำว่ารักมันกลายเป็นปุยคอกไปแล้ว

(@kheabp, January 27, 2021)

จากตัวอย่างที่ 3 เป็นกลวิธีการสร้างมุขตลกจากคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นอีสาน โดยตัวอย่างดังกล่าวเป็นท่อนหนึ่งในเนื้อเพลง ที่ต้นฉบับร้องว่า “คำว่ารักมันกลายเป็น ฝุ่นไปแล้ว” คำว่า ฝุ่น ในภาษาไทยถิ่นอีสาน หมายถึง ปุยคอก มูลวัว มูลควาย ตัวอย่างนี้

จึงเล่นกับภาษาไทยถิ่นอีสานโดยการนำความหมายของคำว่าฝุ่นในภาษาไทยถิ่นอีสาน โปสัดนี้จึงเป็นการเล่นกับคำศัพท์ในภาษาไทยถิ่นอีสานโดยตรง

ตัวอย่างที่ 4

แม่ : แม่อ้วนขึ้นมั๊ย?

ลูก : แม่ออกกำลังกายนะคะ!!

แม่ : อ้วนหรือ?

ลูก : แม่ออกกำลังกายนะคะ!!

เอ๊กกกกกกกก (เสียงเบรกรถ)

(@khiabp, March 21, 2021)

จากตัวอย่างที่ 4 เป็นกลวิธีการสร้างมุกตลกจากคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานกับภาษาไทยมาตรฐาน จากบริบทดังกล่าวในประโยคที่ว่า แม่ออกกำลังกายนะคะ หากพิจารณาไวยากรณ์ของภาษาไทยในประโยคนี้ แม่ เป็นคำนามและทำหน้าที่เป็นประธานของประโยค และคำว่า ออกกำลัง เป็นคำกริยา หมายถึง ใช้กำลัง บริหารร่างกายเพื่อให้แข็งแรง ทว่าในภาษาอีสาน ประโยคนี้ ประธานของประโยคคือคำว่า แม่ออก หมายถึง ผู้หญิงที่เป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสามเณร หรือโยมอุปัฏฐาก และคำว่า กำลัง ทำหน้าที่เป็นกริยานุเคราะห์ และ กาย หมายถึง ผ่าน พ้น เลยไป ฉะนั้นเมื่อพิจารณาบริบทของประโยคในตอนแรกอาจจะลงให้ผู้อ่านเข้าใจว่าสื่อความหมายตามไวยากรณ์ของประโยคแบบภาษาไทยมาตรฐาน แต่เมื่อเหตุการณ์ในตอนท้ายเฉลยว่ามีเสียงรถเบรก จึงทำให้เข้าใจมุกตลกกว่ากำลังเล่นกับคำศัพท์ภาษาอีสานที่ต้องอาศัยความแตกต่างทางด้านไวยากรณ์เข้ามารวมไขมุกตลกนี้

3. การเล่นกับหน่วยเสียง

การเล่นกับหน่วยเสียง หมายถึง การเล่นกับคำในภาษาไทยถิ่นอีสานที่มีหน่วยเสียงของคำต่างจากหน่วยเสียงของภาษาไทยมาตรฐาน เช่น ในภาษาไทยถิ่นอีสานจะไม่มีหน่วยเสียง /ซ/ แต่จะใช้เป็นหน่วยเสียง /ซ/ เช่น ช้าง ออกเสียงเป็น ช่าง ในภาษาไทยถิ่นอีสานไม่มีหน่วยเสียง /ย/ แต่จะออกเป็นเสียง /ญ/ ที่เป็นเสียงนาสิกหรือเสียงขึ้นจมูก เช่น ยุง จะออกเสียงเป็น ญุง หรือในภาษาไทยถิ่นอีสานจะมีเสียงพยัญชนะต้นเดียว ไม่มีเสียงพยัญชนะต้นประสม หรือที่เรียกว่าพยัญชนะควบกล้ำ เช่น จะมีหน่วยเสียง /ค/ แต่ไม่มีหน่วยเสียง /คล/

/คร/ /คว/ นอกจากนี้ในบางพื้นที่ยังมีหน่วยเสียงย่อยหรือการแปรเสียงพยัญชนะบางเสียงเพิ่มด้วย เช่น เสียง /ก/ จะออกเป็นเสียง [จ] เช่น (มัน)แกว ออกเสียงเป็น (มัน)แจว การเล่นกับหน่วยเสียงแบบนี้เป็นอีกกลวิธีที่เพจนำมาใช้เล่นมุกตลก พบจำนวนทั้งสิ้น 31 โปสต์ คิดเป็นร้อยละ 14

ตัวอย่างที่ 5

มีด : นักร้องคนไหนร้องเพลงจัดฟัน

แฟน : พี่ สะเดิด

มีด : ผิด

แฟน : งั้นยอม

มีด : ไท ธนาวุฒิ

แฟน : ทำไม

มีด : วิมานฟิล์ม สิมสัญญาเมื่อสายัณห์ ดัดแล้ว ดัดแล้ว

ดัดแล้ว ดัดแล้ววว

(@kheabp, June 19, 2021)

จากตัวอย่างที่ 5 โปสต์นี้ได้้นำเรื่องการออกเสียงพยัญชนะในภาษาอีสานมาสร้างเป็นมุกตลก โดยเล่นกับคำว่า แซ่ว หมายถึง ฟัน ในภาษาไทยถิ่นอีสาน และคนอีสานบางคนจะออกเสียงคำนี้เป็นเสียง [จ] คือ แฉ่ว ในตัวอย่างของโปสต์ข้างต้นจึงเป็นมุกที่มาจากกลวิธีการเล่นกับหน่วยเสียงพยัญชนะของคำ ที่ผู้อ่านอาจจะถูกลวงจากการแปรเสียงพยัญชนะของศัพท์คำนั้น

ตัวอย่างที่ 6

ตัวละคร 1 : ทำไมวันนี้(ว)ไม่สดชื่น

ตัวละคร 2 : ไมวะ

ตัวละคร 1 : จั่วเจีย

(@kheabp, February 6, 2021)

จากตัวอย่างที่ 6 เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่แสดงให้เห็นการนำหน่วยเสียงพยัญชนะในภาษาอีสานมาสร้างเป็นมุกตลก คือ หน่วยเสียงพยัญชนะ /ว/ ในคำภาษาไทยถิ่นอีสาน

บางคำของบางคนนั้นจะออกเป็นเสียง [ง] ดังตัวอย่าง คำว่า “วัว” จะออกเสียงเป็น “จัว” และได้นำเสียงแปรของพยัญชนะของคำนี้มาเล่นกับคำว่า “จัวเจียว” หมายถึง อาการที่คนแรกตื่นยังง่วงอยู่ (Royal Institute, 2005, p. 289) ตัวอย่างนี้จึงแสดงให้เห็นการสร้างมุกตลกที่มาจากการเล่นกับการออกเสียงพยัญชนะของคนอีสาน

4. การเล่นกับมูลบท

การเล่นกับมูลบท คือ การเล่นกับมูลบททางวจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatic presupposition) หมายถึง ความคิดความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ที่คนส่วนใหญ่ยึดถือ หรือ อาจมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง โดยไม่จำเป็นต้องพูดออกมาอย่างละเอียดในการกล่าวถ้อยคำต่าง ๆ แต่สามารถละไว้ได้ในฐานที่เข้าใจ (Jaroenkiatboworn, 2005, p. 125) การใช้มูลบททางวจนปฏิบัติศาสตร์เพื่อสร้างมุกตลกนี้เป็นกลวิธีที่ผู้ติดตามเพลงมักจะเข้าใจและเป็นโพสต์ที่สร้างบรรยากาศของความเป็นอีสานร่วมกันได้ พบจำนวนทั้งสิ้น 27 โพสต์ คิดเป็นร้อยละ 12

ตัวอย่างที่ 7

ดอกไม้أيหยาบได้ เอาหน่อไม้แทนได้บ่

(@kheabp, February 14, 2021)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการเล่นกับมูลบท โดยเป็นโพสต์ในช่วงวันวาเลนไทน์ หรือวันแห่งความรัก ที่ผู้คนมักจะมอบของขวัญหรือสิ่งของให้กับคนรัก เช่น ดอกกุหลาบ ช็อกโกแลต แต่ในตัวอย่างดังกล่าวสื่อกับคนอ่านว่า *ดอกไม้ฟ้าหาไม่ได้ เอาหน่อไม้ไปแทนได้ไหม* แสดงให้เห็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ หรืออาหารของคนในพื้นที่นั้น ที่กล่าวว่า *เอาหน่อไม้ไปแทนได้บ่* เพราะหน่อไม้เป็นพืชที่มีอยู่ในพื้นที่อีสานและนำมาประกอบเป็นอาหารได้ ทำให้คนอ่านรู้สึกว่สิ่งนี้เป็นประสบการณ์ที่มีร่วมกัน เข้าใจกัน และเป็นโพสต์ที่สร้างความขบขันได้

ตัวอย่างที่ 8

ตอนเป็นเด็ก เจ็บสุดก็แค่แม่อุ้ช้ไคล่ตีน

(@kheabp, May 13, 2021)

จากตัวอย่างข้างต้น เป็นโพสต์บอกเล่าเรื่องราวที่มีความพิเศษเกี่ยวกับประสบการณ์ในวัยเด็กที่หลาย ๆ คนเคยมีร่วมกัน คือ ตอนเป็นเด็ก เจ็บสุดก็แค่ตอนแม่ ทุ๊ตไค้เท้า ซึ่งเป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วงวัยเด็กของหลายคนที่มีจะได้พบเหตุการณ์นี้ จึงเป็นการดึงภาพความทรงจำในอดีตมาสร้างโพสต์ ทำให้ผู้ติดตามรู้สึกขบขันกับเรื่องราวในอดีตที่เคยพบมาคล้าย ๆ กัน

5. การเล่นเกมลากเข้าความ

การเล่นเกมลากเข้าความ หมายถึง การศึกษาที่มาของคำในแนวการเทียบแบบ (analogy) ในลักษณะการลากเข้าความ คือ คำที่เป็นภาษาต่างประเทศ หรือคำโบราณ และคำภาษาถิ่น ซึ่งแปลความหมายไม่ได้ ก็มักจะแปลเป็นเสียงเพื่อลากเข้าความให้แปลได้ (Royal Institute, 2011, p. 176) กล่าวคือ เป็นการนำเสียงของคำภาษาต่างประเทศ ที่ออกเสียงคล้ายกับบางคำในภาษาไทยถิ่นอีสานมาสร้างเป็นมุกตลก พบจำนวนทั้งสิ้น 25 โพสต์ คิดเป็นร้อยละ 11

ตัวอย่างที่ 9

*ประเทศจีนในอดีต เป็นประเทศที่มีปัญหาการ
เหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจน้อยที่สุด ขนาดผู้ที่ฐานันดรระดับ
พระมารดาของจักรพรรดิ สามัญชนและขุนนางต่าง ๆ ยังกล้าบอก
เป็นเสียงเดียวกันว่า ซูสีไทเฮา*

(@kheabp, June 30 2021)

จากตัวอย่างที่ 9 สร้างขึ้นจากคำภาษาต่างประเทศและคำในภาษาไทยถิ่นอีสาน ที่ออกเสียงใกล้เคียงกันแต่มีความหมายต่างกัน คือคำว่า ซูสี และ ซูสี ในบริบทดังกล่าวได้กล่าวถึงฐานันดรของพระมารดาจักรพรรดิ คือ ซูสีไทเฮา แต่คำนี้ออกเสียงคล้ายกับคำว่า ซูสี หมายถึง ไส้เหลี้ยว พอ ๆ กัน (Royal Institute, 2011, p. 1250) และ ไส้เหลี้ยว หมายถึง กลุ่มเรา ฝ่ายเรา ในภาษาไทยถิ่นอีสาน จากตัวอย่างจึงเป็นการเล่นกับมุกตลกโดยสร้างขึ้นจากการออกเสียงแบบลากเข้าความ ลองให้ผู้อ่านคิดในตอนแรกว่าน่าจะเป็นคำที่สอดคล้องกับบริบทความหมาย แต่เมื่อเห็นถ้อยคำที่นำมาเล่นซึ่งมีรูปเขียนใกล้เคียงกันแต่ความหมายต่างกันจึงทำให้เกิดความขบขัน

ตัวอย่างที่ 10

ผู้ชาย : ปลาอะไรทำตัวสบาย ๆ

ผู้หญิง : ปลาเก๋า

ผู้ชาย : ผิด

ผู้หญิง : ยอม!!

ผู้ชาย : ปลาชีวเอ้าท์

(@kheabp, June 19, 2021)

จากตัวอย่างที่ 10 เป็นมุกตลกที่ทายปัญหาเกี่ยวกับปลา ว่าปลาชนิดใดทำตัวสบาย ๆ ซึ่งผู้เล่นคนนึกไปถึงปลาประเภทต่าง ๆ และคำตอบ คือ ปลาชีว บางพื้นที่เรียกว่า ปลาชีวอ้าว เป็นปลาน้ำจืดขนาดเล็ก ทว่าชื่อปลาที่เป็นคำตอบยังออกเสียงเชื่อมโยงกับคำทายที่ว่า ทำตัวสบาย ๆ เพราะคำว่า ทำตัวสบาย ๆ นี้ ใกล้กับความหมายของคำในภาษาอังกฤษคำหนึ่งคือคำว่า Chill out (ชิลเอ้าท์) หมายถึง ใจเย็น สงบลง ผ่อนคลาย ทำให้สบาย ฉะนั้นจากตัวอย่างข้างต้นจึงเป็นการเล่นคำแบบลากเข้าความ

6. การเล่นกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรม

การเล่นกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง การนำบริบททางสังคมและวัฒนธรรมได้นำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์ของเพลง ซึ่งเอกลักษณ์ของเพลงเขียบ คือ ปั่น หรือน้ำพริกของคนอีสาน อาหารชนิดนี้เป็นอาหารที่อยู่คู่กับคนอีสานมานาน แสดงให้เห็นวัฒนธรรมการกินอีกอย่างหนึ่ง เพลงเขียบนอกจากจะนำเสนอคำศัพท์ในภาษาอีสานแล้วยังพยายามพูดถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอื่น ๆ จึงได้สร้างเอกลักษณ์ของเพลงให้เป็นภาพจำของผู้ติดตามด้วย “ปั่น” ดังที่แอดมินเพจได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “บางทีนอกจากคำศัพท์แล้ว เขียบยังพยายามพูดถึงบริบททางสังคมกับวัฒนธรรมอีสาน อย่างซิกเนเจอร์ที่คนจำเราได้คือเรื่องปั่น ต้องห้ามใช้คำว่าคู้ปั่น ต้องใช้คำว่าจ้ำปั่นเท่านั้น ซึ่งถ้ามองลึก ๆ มันบ่งบอกถึงวัฒนธรรมอีสานได้ชัดเจนมาก ทำไมเขาห้ามคู้ปั่น เพราะมันเปลือง เราเอาเรื่องนี้มาจากนิทานก่อนนอนต่อกับลูกเขยที่ไปมาได้ปลาตัวหนึ่งมาทำป่นกิน แล้วทะเลาะกันว่าใครกินมากกินน้อย กลายเป็นประเด็นคู้ปั่นจ้ำปั่น สะท้อนให้เห็นว่าในอดีตอีสานแห่ง

แล้ว อาหารการกินหายาก เราต้องประหยัดคอตอม คนสมัยก่อนเลยเอาปลามาป่นเพื่อจะกินได้สองคน แต่ถ้าคุณไปคัปป่นก็หมดเร็ว กินข้าวไม่อิ่ม” (Chuiapha, 2020) พบจำนวนทั้งสิ้น 10 โพสต์ คิดเป็นร้อยละ 4

ตัวอย่างที่ 11

ตัวละครหญิง : ความสามารถพิเศษคืออะไร ?

ตัวละครชาย : ผมไม่คัปป่น

(@kheabp, April 2, 2021)

จากตัวอย่างข้างต้น โพสต์นี้ได้กล่าวถึงป่น ที่เป็นเหตุการณ์ของตัวละครทั้งสองกำลังสนทนากัน แสดงให้เห็นว่าลักษณะของการกินป่น ที่เพจนามาเป็นเอกลักษณ์นั้นเป็นเรื่องสำคัญ และเป็นเรื่องใหญ่ จึงทำให้เกิดความตลกขบขันและกลายเป็นประเด็นที่ชวนขันอยู่ไม่น้อย จากตัวอย่างของโพสต์นี้ยังมีสเตตัสของโพสต์เพิ่มด้วยว่า “แต่งค่ะ” หลังจากที่ตัวละครหญิงได้คำตอบของตัวละครชายว่าไม่คัปป่น จากกลวิธีการเล่นกับภาษาในประเภtnี้นี้แสดงให้เห็นว่านอกจากกลวิธีการสร้างมุกตลกจากภาษาแล้ว บริบททางวัฒนธรรมก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความสุขสนทนาร่วมกันได้

ตัวอย่างที่ 12

อาชญากรรมในการรับประทานอาหาร

(ภาพ)มือกำลังคัปป่น

(@kheabp, February 2, 2021)

จากตัวอย่างดังกล่าว เป็นโพสต์ที่เน้นย้ำเอกลักษณ์ของเพจได้อย่างชัดเจน ที่กล่าวว่าการคัปป่นนั้นเป็นปัญหาใหญ่ เปรียบเทียบกับคนที่คัปป่นว่าเป็นเหมือนอาชญากรรมที่กำลังก่ออาชญากรรมในวงอาหาร แม้ว่าในปัจจุบันนี้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนอีสานจะเปลี่ยนไป แต่อาหารที่เป็นรากเหง้าของท้องถิ่นก็ยังเป็นสิ่งที่ดึงดูดความรู้สึกของกลุ่มคนมาใช้เป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาทฤษฎีการเล่นกับภาษาในเพลง “เซียบ” พบว่าทฤษฎีการนำคำภาษาไทยถิ่นอีสานมาสร้างเป็นมุกตลกในเพลงเฟซบุ๊ก “เซียบ” มี 6 ประการ ได้แก่ การเล่นกับคำพ้อง การเล่นกับคำศัพท์ภาษาถิ่น การเล่นกับหน่วยเสียง การเล่นกับมูลบท การเล่นแบบลากเข้าความ และการเล่นกับบริบทของสังคมและวัฒนธรรม ทฤษฎีการเล่นกับภาษาดังกล่าวเป็นการเล่นถ้อยคำที่ไม่ได้จำกัดอยู่ที่ระดับคำ แต่อาจเป็นการเล่นกับวลี บริบทของประโยค หรือความคิดความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ ของคนส่วนใหญ่ที่มีร่วมกัน

จากผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าภาษาอีสานเป็นภาษาที่มีลักษณะของคำที่หลากหลาย ทั้งคำศัพท์เฉพาะถิ่น คำศัพท์ร่วม มีระบบหน่วยเสียงที่เป็นลักษณะเฉพาะ และมีหน่วยเสียงที่คล้ายกับภาษาไทยมาตรฐาน กล่าวคือหน่วยเสียงในภาษาไทยถิ่นอีสานมีทั้งเหมือน คล้าย และแตกต่างกันจากภาษาไทยมาตรฐาน แต่ด้วยความเป็นภาษาถิ่นที่ยังถูกใช้ร่วมกับภาษาราชการคือภาษาไทยมาตรฐานจึงทำให้ช่องว่างทางความแตกต่างของภาษากลายเป็นลักษณะเด่นและนำมาสร้างสีสันทางภาษาได้ เช่น การเล่นกับคำพ้องเสียง การเล่นกับหน่วยเสียง ที่เป็นการดึงความแตกต่างบางประการของภาษามาสร้างให้เกิดเป็นความสนุกของภาษา นอกจากทฤษฎีการเล่นจะเกิดขึ้นระหว่างภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาไทยมาตรฐานแล้ว ภาษาถิ่นอีสานยังสามารถนำคำไปเล่นกับภาษาอื่น ๆ ได้ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน โดยวิธีการลากเข้าความคือนำเสียงของคำภาษาอีสานที่ออกเสียงคล้ายกับคำในภาษาอื่น ๆ แต่ความหมายของคำนั้นต่างกัน ก็นำมาสร้างเป็นความขบขันได้

แต่ถึงอย่างไรก็ตามความสนุกจากการเล่นภาษาจะเกิดความเข้าใจที่สมบูรณ์และลึกซึ้งเพิ่มขึ้นได้ จำเป็นจะต้องอาศัยพื้นฐานทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อเข้ามาประกอบ เพราะการศึกษาภาษาของชนกลุ่มใด การเรียนรู้วัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ควรจะต้องศึกษาควบคู่กันไปด้วย ดังเช่น ทฤษฎีการเล่นกับมูลบทที่เป็นผลการศึกษาอีกหนึ่งกลุ่มที่เน้นย้ำให้เห็นชัดขึ้นว่า ความเข้าใจจะเกิดขึ้นได้นั้นไม่ได้อยู่ในรูปแบบภาษาโดยตรง แต่ต้องอาศัยบริบทมาร่วมตีความด้วย สอดคล้องกับ Jaroenkiatboworn (2005) ที่กล่าวไว้ว่าการเล่นคำและการใช้มูลบทเป็นเครื่องมือเป็นทฤษฎีที่มีลักษณะเฉพาะที่อาจทำให้คนที่มาจากวัฒนธรรมอื่นไม่อาจเข้าใจหรือไม่รู้สึกตลกขบขันเท่าใดนัก เนื่องจากการเล่นคำเกี่ยวข้องกับลักษณะที่เฉพาะในทางไวยากรณ์ของแต่ละภาษา ตลอดจนระบบเสียงที่มีเอกลักษณ์ หากผู้อ่านไม่มีความรู้ทางภาษาดีพอก็อาจไม่เข้าใจ หรือหากผู้อ่านที่มาจากวัฒนธรรมอื่นหรือมาจากสังคม

อื่นปราศจากความรู้ความเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ก็คงเป็นการยากที่จะรู้สึกตลกขบขันได้ เพราะฉะนั้น กลวิธีการเล่นกับภาษา ที่แสดงอยู่ในรูปแบบของมุกตลกในเพลงเขียนนั้นสะท้อนให้เห็นว่าการทำความเข้าใจ การศึกษา หรือการเรียนรู้ภาษาได้นั้น ล้วนต้องอาศัยบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาประกอบเพื่อให้เข้าใจและความลุ่มลึกในภาษานั้นได้มากยิ่งขึ้น

References

- @kheabp. (2021, January 1). **Kheab** [Facebook page]. Retrieved from <https://www.facebook.com/kheab/> (In Thai)
- Chavanalikhorn, N. (2016). Humor in bumper stickers: A charm of language that shouldn't be Ignored. **Institute of Culture and Arts Journal**, 18, (1), 69-77. (In Thai)
- Chanthet, A. (2018). **Behind the admin page 'Kheab'... a Humor from listening Isan style song**. Retrieved from <https://theisaanrecord.co/2019/12/04/admin-kiab/>. (In Thai)
- Chuiapha, D. (2020). **Talking with page Kheab: a page for a striking Isan vernacular humor**. Retrieved from <https://adaymagazine.com/kheab-page>. (In Thai)
- Eiamutama. T. (2008). Strategies and use of humourous language in the series breaks of the variety game show “Ching Roy Ching Laan”. **University of the Thai Chamber of Commerce Journal**, 28 (4), 66-83. (In Thai)
- Hongladarom, K. & Choksuwanit, T. (2008). **Pragmaticism**. Bangkok: The Project of Academic Works Publication of Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

- Jaroenkiatboworn, K. (2005). **A Discourse analysis of jokes in Thai** (Doctoral dissertation). Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)
- Maleelai, A. & Chantharapraphan, P. (2020). The verbal strategies of humor in Isan jokes web page “Jorn Forn”. **Journal of Man and Society Faculty of Humanities and Social Sciences**, 5 (2), 65-82. (In Thai)
- Phimworamethakun, B. (2002). **Dictionary of Isan vernacular (Speaking Isan)**. Bangkok: KLangnanawitthaya. (In Thai)
- Royal Institute. (2013). **Royal Institute dictionary of linguistics (General linguistics)**. Bangkok: Royal Institute. (In Thai)
- Royal Institute. (2017). **Royal institute dictionary A.D. 2008**. Bangkok: Royal Institute. (In Thai)
- Sanguanpong, S. (2020). **The humor in Toey-Tiew-Thai** (Master’s thesis). Silpakorn University, Bangkok. (In Thai)
- Suwannsang, S. & Chanthao, R. (2016). Isan Language Inheritance. **Journal of Graduate Study in Humanities and Social Sciences**, 5, (2), 72-88. (In Thai)
- Trueplookpanya. (2021, August 6). **Pheeplook telling You: why do we call bus terminal by the word ‘Win’**. Trueplookpanya. Retrieved from <https://www.trueplookpanya.com/learning/detail/30183#>. (In Thai)

แนะนำผู้เขียน Contributor

กฤษฎา ศรีธรรมมา

Krisada Sridhamma

รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Associate Professor in Thai Language Program
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Rajabhat Maha Sarakham University

ชนาคลักษณ์กร พันธุ์หว่าทันกร

Shanaclunkanyakon Punwatannakon

นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

PhD Student in Vernacular Architecture Program
Faculty of Architecture,
Silpakorn University

เชษฐา จักรไชย

Chettha Chakchai

รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Associate Professor in Thai Language Program
Faculty of Humanities and Social Sciences
Rajabhat Maha Sarakham University

ทิพวัลย์ เหมรา

Thippawan Hemmara

อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Lecturer in Thai Language Program
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Buriram Rajabhat University

นัยนา ประทุมรัตน์

Naiyana pratoonrat

อาจารย์สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์
และสารสนเทศศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Lecturer in Library and Information Science
Program, Faculty of Humanities and
Social Sciences
Rajabhat Maha Sarakham University

บัญญัติ สาลี

Banyat Salee

ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Assistant Professor in
Department of Thai and Eastern Languages,
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Mahasarakham University

บุญญาดา จิระสวัสดิ์วงศ์

Bunyada Jirasawatwong

นักศึกษา สาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

UG Student in Thai Language Program,
Faculty of Humanities and Social Sciences
Phibunsongkhram Rajabhat University

ปนัดดา คำมาโฮม

Panadda Kammahome

นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

PG Student in Thai Language Department,
Faculty of Liberal Arts,
Ubon Ratchathani University

ปริญญ วิชัยรัตน์

Parinya Wichairat

นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

UG Student in Thai Language Program,
Faculty of Education,
Suan Sunandha Rajabhat University

ปัทมาสน์ พินนุกุล

Patamas Pinnukul

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาทัศนศิลป์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

Assistant Professor in Visual Arts Program
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Phuket Rajabhat University

ปาริชาติ โพธิ์

Parichart Pothi

อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Lecturer in Thai Language Department
School of Liberal Arts, University of Phayao

เมตตา เก่งชูวงศ์

Metta kengchuwong

อาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Lecturer in Environmental Science Program
Faculty of Science and Technology
Rajabhat Maha Sarakham University

วรวรรณ ศรียาภัย

Warawat Sriyabhaya

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Assistant Professor in Thai Language
Department, School of Liberal Arts,
University of Phayao

วรากร เพิ่มอุสาค์	นักศึกษา สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Warakorn Phoamausa	UG Student in Thai Language Program Faculty of Humanities and Social Sciences Phibunsongkhram Rajabhat University
วาสนา บุญสม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏระนองศรีอยุธยา
Watsana Boonsom	Assistant Professor in Thai Language Program Faculty of Humanities and Social Sciences, Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University
วิภาวรรณ เอกวรรณัง	อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
Wipawan Eakwannang	Lecturer in Thai Language Program Faculty of Education, Suan Sunandha Rajabhat University
สันติภาพ ชารัมย์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Santipap Charam	Assistant Professor in Thai Language Program Faculty of Humanities and Social Sciences, Buriram Rajabhat University
สารณี ขาวดี	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทยและการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Sarapee Khowdee	Assistant Professor in Thai and Communication Program, Faculty of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University

สินทรัพย์ ยืนยาว

Sinsup Yuenyaw

อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Lecturer in Thai Language Program
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Buriram Rajabhat University

สุชาดา เจียพงษ์

Suchada Jiaphong

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Assistant Professor in Thai Language Program
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Pibulsongkram Rajabhat University

สุพิชชา โตวิวิชญ์

Supitcha Tovivich

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Assistant Professor in Vernacular Architecture
Program, Faculty of Architecture,
Silpakorn University

สุมนา เขียนนิล

Sumana Kheannil

อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Lecturer in Thai Language Program
Faculty of Education,
Suan Sunandha Rajabhat University

อธิพร ประเทืองเศรษฐ์

Athiporn Prathuangset

อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Lecturer in Thai Language Program
Faculty of Humanities and Social Sciences,
Surindra Rajabhat University

อรนุช วงศ์วัฒนาเสถียร

อาจารย์สาขาวิชาสาธารณสุขชุมชน
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Oranuch Wongwattanasathien

Lecturer in Community of Public Health
Program, Faculty of Science and Technology,
Rajabhat Maha Sarakham University

หวง เซิง เต๋อ

อาจารย์สาขาวิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยพะเยา

Huang Sheng De

Lecturer in Chinese Language Department
School of Arts, University of Phayao

รูปแบบของบทความในวารสาร

ชื่อเรื่องภาษาไทย (TH Sarabun PSK 20 point ตัวหนา)

ชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK 20 point ตัวหนา)

ชื่อผู้เขียนคนที่ ¹ /คนที่ ² /คนที่ ³ /คนที่ ⁴ ภาษาไทย (TH Sarabun PSK 16 point ตัวหนา)

ชื่อผู้เขียนคนที่ ¹ /คนที่ ² /คนที่ ³ /คนที่ ⁴ ภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK 16 point ตัวหนา)

^{1,2,3,4} ชื่อสังกัดหน่วยงาน สถานที่ ภาษาไทย (TH Sarabun PSK 13 point ตัวธรรมดา)

^{1,2,3,4} ชื่อสังกัดหน่วยงาน สถานที่ ภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK 13 point ตัวธรรมดา)

E-mail-ของผู้เขียนหลัก (TH Sarabun PSK 12 point)

วันที่ส่ง วันที่แก้ไข วันที่รับบทความ (Th Sarabun PSK 12 point ตัวธรรมดา)

Abstract

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (TH Sarabun PSK 16 point ตัวธรรมดา)

เนื้อความมีความยาวไม่เกิน 300 คำ (TH Sarabun PSK 16 point ตัวธรรมดา)

Keywords://aa //bb //cc จำนวน 3-5 คำ

(TH Sarabun PSK 16 point ตัวธรรมดาขีดซ้าย เคาะระหว่างคำ 2 เคาะ)

บทคัดย่อ

บทคัดย่อภาษาไทย (TH Sarabun PSK 16 point ตัวหนา ขีดซ้าย)

เนื้อความมีความยาวไม่เกิน 300 คำ (TH Sarabun PSK 16 point ตัวธรรมดา)

คำสำคัญ://กก//ขข//คค จำนวน 3-5 คำ

(TH Sarabun PSK 16 point ตัวธรรมดาขีดซ้าย เคาะระหว่างคำ 2 เคาะ)

บทนำ

วัตถุประสงค์การวิจัย

.....

.....

ทบทวนวรรณกรรม

.....

.....

วิธีการวิจัย

.....

.....

ผลการวิจัย

.....

.....

อภิปรายและสรุปผล

.....

.....

(หัวข้อ TH Sarabun PSK 16 point ตัวหนา ชิดซ้าย ตั้งค่าเป็น 2 คอลัมน์)

(เนื้อหา TH Sarabun PSK เนื้อหา 16 point ตัวธรรมดา ตั้งค่าชิดซ้าย-ขวา ย่อหน้า 1 ซม.)

References (เอกสารอ้างอิง)

.....

.....

(หัวข้อ TH Sarabun PSK 16 point ตัวหนา ชิดซ้าย)

(เนื้อหา TH Sarabun PSK 16 point ตัวธรรมดา ตั้งค่าชิดซ้าย ตั้งค่าเป็น 1 คอลัมน์)

การนำเสนอตาราง และ รูปภาพ

(ตารางที่ x TH SarabunPSK 16 point ตัวหนา ชิดซ้าย ตั้งค่าเป็น 1 คอลัมน์)

(ชื่อตาราง TH Sarabun PSK 16 point ตัวธรรมดา)

ตารางที่ 14 ผลการประเมิน ด้านรูปเล่ม

ข้อประเมิน	คะแนน	$\bar{x}$	S.D	แปลผล
1. คุณภาพของกระดาษ	22	4.40	0.89	มาก
2. การออกแบบหน้าปก	23	4.60	0.55	มากที่สุด
3. ขนาดรูปเล่ม	19	3.80	0.45	มาก
4. ลักษณะตัวอักษร	20	4.00	0.71	มาก
5. ภาพประกอบในเล่ม	15	3.00	1.00	ปานกลาง
6. การจัดบทและหน้า	21	4.20	0.45	มาก
รวม	120	4.00	0.67	มาก

(ชื่อรูปภาพ แผนภูมิ TH Sarabun PSK 16 point ตัวหนา จัดกึ่งกลาง ตั้งค่าเป็น 1 คอลัมน์)

ที่มา: (TH Sarabun PSK 16 point ตัวหนา จัดกึ่งกลาง)

ภาพที่ 1 เสถียรภาพของรัฐบาลที่มี พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี

ที่มา : Arun Watcharasawat (2018)

ข้อกำหนดของวารสาร

วิจารณ์สาร กำหนดตีพิมพ์ปีละ 3 ฉบับ คือ ฉบับแรกระหว่างเดือน มกราคม- เมษายน ฉบับที่สองระหว่างเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม และฉบับที่สามระหว่างเดือน กันยายน-ธันวาคม วารสารเปิดรับบทความวิจัย (research article) บทความวิชาการ (academic article) บทวิจารณ์หนังสือ (book review) เพื่อพิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ตามที่เห็นสมควร และ บทความที่จะตีพิมพ์ต้องเป็นผลงานที่ยังไม่เคยถูกนำไปพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาเพื่อลงพิมพ์ในวารสารอื่นใดมาก่อน โดยมีขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมสาขาย่อยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ดังต่อไปนี้ ภาษาไทย วรรณคดีไทย คติชนวิทยา ชลิตพันธุ์วิทยา ภาษาศาสตร์ การสอนภาษา และภาษาเพื่อการสื่อสาร ซึ่งกองบรรณาธิการจะพิจารณาต้นฉบับ (manuscript) ตามข้อกำหนดของวารสาร และส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer reviewer) จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้อ่าน หากผู้ทรงคุณวุฒิมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม บทความนั้นอาจถูกให้ปรับแก้ไขเปลี่ยนแปลงเนื้อหา รูปแบบ และสำนวน ตามที่ กองบรรณาธิการวารสารเห็นสมควร กองบรรณาธิการจะส่งข้อเสนอแนะผู้ทรงคุณวุฒิให้แก่ผู้เขียนเพื่อดำเนินการแก้ไข หากผู้เขียนมีเหตุผลตามหลักวิชาการที่ไม่สามารถดำเนินการตามข้อเสนอแนะได้ ให้ผู้เขียนชี้แจงเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อกองบรรณาธิการจะได้พิจารณาในการตีพิมพ์ต่อไปและเพื่อให้วารสารมีคุณภาพในระดับมาตรฐานสากลและนำไปอ้างอิงได้

การจัดเตรียมต้นฉบับ

1. ความยาวของบทความอยู่ระหว่าง 15-20 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว
2. รูปแบบตัวอักษร ให้จัดพิมพ์ด้วยแบบตัวอักษร TH SarabunPSK เท่านั้น
3. ชื่อเรื่องบทความภาษาไทย ขนาดตัวอักษร 20 พอยนต์ (ตัวหนา) จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ
4. ชื่อเรื่องบทความภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 20 พอยนต์ (ตัวหนา) จัดกึ่งกลางหน้า

กระดาษ

5. ชื่อผู้เขียนทุกคน ขนาดตัวอักษร 16 พอยนต์ (ตัวหนา)
6. ชื่อสังกัดหน่วยงานหรือมหาวิทยาลัย ขนาดตัวอักษร 13 พอยนต์ (ตัวอักษรปกติ)
7. อีเมลของผู้ประสานงาน ขนาดตัวอักษร 12 พอยนต์
8. วันที่ส่ง วันที่แก้ไข วันที่รับบทความ ขนาดตัวอักษร 12 พอยนต์ (ตัวอักษรปกติ)
9. เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 พอยนต์ จัดชิดซ้ายขวา

พิมพ์ 1 คอลัมน์

10. คำสำคัญ ขนาดตัวอักษร 16 พอยนต์ (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย

11. เนื้อหาคำสำคัญ ขนาดตัวอักษร 16 พอยนต์ วรรค 2 เคาะระหว่างคำ
12. ชื่อหัวเรื่อง ขนาดตัวอักษร 16 พอยนต์ (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย ไม่ใส่เลขลำดับที่
13. เนื้อหาบทความ พิมพ์ 2 คอลัมน์ ในแต่ละคอลัมน์ให้ชิดขอบซ้ายขวา ขนาดตัวอักษร 16 พอยนต์
14. เนื้อหาบทความ ย่อหน้า 1 ซม.
15. ชื่อตาราง ขนาดตัวอักษร 16 พอยนต์ (ตัวหนา) ให้ระบุไว้บนตารางจัดชิดซ้าย ได้ตารางให้บอกแหล่งที่มา
จัดชิดซ้าย ส่วนรายละเอียดตัวอักษรปกติ
16. ชื่อรูปภาพ ชื่อแผนภูมิ ขนาดตัวอักษร 16 พอยนต์ (ตัวหนา) ให้ระบุไว้ใต้รูปภาพ แผนภูมิจัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ ใต้รูปภาพ แผนภูมิให้บอกแหล่งที่มาเป็นภาษาอังกฤษ จัดกึ่งกลาง
17. ระยะขอบกระดาษ 1 นิ้ว (2.54 ซม.) เท่ากันทุกด้าน
18. หมายเลขหน้า ให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านล่างขวาดังแต่ต้นจนจบบทความ ขนาดตัวอักษร 16 พอยนต์
19. ชื่อเอกสารอ้างอิง ขนาดตัวอักษร 16 พอยนต์ (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย
20. เนื้อหาเอกสารอ้างอิง ขนาดตัวอักษร 16 พอยนต์ พิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ จัดชิดซ้าย บรรทัดที่สองจัดเอียงมาทางขวา ½ นิ้ว หรือ 5 ตัวอักษรเคาะ

ส่วนประกอบของบทความ

1. ชื่อเรื่องบทความ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
2. ชื่อผู้เขียนทุกคน (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
3. บทคัดย่อ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ความยาวไม่เกิน 300 คำ
4. คำสำคัญ 3-5 คำ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
5. เนื้อเรื่อง
 - 1) บทความวิชาการ ประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา และบทสรุป
 - 2) บทความวิจัย ประกอบด้วย บทนำ วัตถุประสงค์ ทบทวนวรรณกรรม วิธีการวิจัย ผลการวิจัย อภิปรายผล สรุปผลการวิจัย
 - 3) บทวิจารณ์หนังสือ ประกอบด้วย บทนำ บทวิจารณ์ และ บทสรุป
6. เอกสารอ้างอิงในตัวเนื้อหา (ภาษาอังกฤษ)

7. ตารางประกอบ รูปภาพ แผนภูมิ หรืออื่น ๆ ต้องใส่หมายเลขกำกับในบทความและอ้างอิงแหล่งที่มาของตารางรูปภาพและแผนภูมิให้ถูกต้อง โดยไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่น ใช้รูปภาพสีหรือขาว-ดำ ที่มีความคมชัด และส่งภาพถ่ายต้นฉบับหรือไฟล์รูปภาพแยกต่างหาก แนบมาพร้อมกับบทความด้วย

8. เอกสารอ้างอิงท้ายบทความ (ภาษาอังกฤษ) ให้แนบเอกสารอ้างอิงภาษาไทยมาด้วย

คำแนะนำในการเขียนอ้างอิง

การเขียนอ้างอิงตามรูปแบบของวารสาร วิทยารณสาร กองบรรณาธิการวารสาร ได้ยึดรูปแบบการเขียนอ้างอิงตาม Publication Manual of the American Psychological Association ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 โดยปรับรูปแบบบางรายการให้เข้ากับบริบทของวารสารไทยของวิทยารณสาร รูปแบบการเขียนอ้างอิงในบทความในวารสารจะประกอบกรอ้างอิง 2 ส่วน คือ 1) การอ้างอิงในเนื้อหา 2) รายการอ้างอิงท้ายบทความ

1. การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text Citation)

การอ้างอิงในเนื้อหาเป็นการอ้างอิงในระบบนามปี โดยระบุชื่อผู้แต่ง และปีพิมพ์ เพื่อเป็นการแนะผู้อ่านไปยังแหล่งข้อมูลที่อ้างอิงท้ายเล่มเอกสารวิชาการ ที่มีการจัดเรียงตามลำดับตัวอักษร การอ้างอิงในเนื้อหา จะมี 2 ลักษณะ คือ การอ้างอิงต้นข้อความ (Narrative Citation) การอ้างอิงท้ายข้อความ (Parenthetical Citation)

การอ้างอิงชื่อผู้แต่ง ต้นข้อความ

ในกรณีที่ชื่อของผู้แต่งที่เป็นชาวไทยหรือชาวต่างชาติให้ปรับเป็นชื่อภาษาอังกฤษแบบถ่ายเสียง โดยใช้นามสกุลผู้แต่ง ตามด้วยปีที่พิมพ์เป็นปีคริสต์ศักราช ในวงเล็บ ในกรณีที่อ้างแบบสรุปใจความ หรือใส่ตัวย่อในภาษาอังกฤษว่า (p.) ในกรณีที่มิมีจำนวนหน้าเดียว หรือตัวย่อในภาษาอังกฤษว่า (pp.) ในกรณีมีจำนวนตั้งแต่สองหน้าขึ้นไป ก่อนเลขหน้าในวงเล็บ ในกรณีที่อ้างแบบระบุเลขหน้า ตัวอย่างเช่น

Triwiset (2018) พบว่า..... หรือ Triwiset (2018, p. 4) พบว่า..... หรือ
Triwiset (2021, pp. 4-5) พบว่า.....

การอ้างอิงชื่อผู้แต่ง ท้ายข้อความ

ในกรณีที่ชื่อของผู้แต่งที่เป็นชาวไทยหรือชาวต่างชาติให้ปรับเป็นชื่อภาษาอังกฤษแบบถ่ายเสียง โดยใช้นามสกุลผู้แต่งตามด้วยปีที่พิมพ์เป็นปีคริสต์ศักราช ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาคหลังชื่อผู้แต่งในวงเล็บ หรือตัวย่อในภาษาอังกฤษว่า (p.) ในกรณีที่มิ่จำนวนหน้าเดียว หรือ ตัวย่อในภาษาอังกฤษว่า (pp.) ในกรณีที่มิ่จำนวนตั้งแต่สองหน้าขึ้นไป ก่อนเลขหน้าในวงเล็บ ตัวอย่างเช่น

การศึกษาเกี่ยวกับภาษาถิ่นในประเทศไทย.....(Triwiset, 2018) หรือ

การศึกษาเกี่ยวกับภาษาถิ่นในประเทศไทย.....(Triwiset, 2018, p. 4) หรือ
(Triwiset, 2021, pp. 4-5)

การอ้างอิงแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ

ในกรณีที่ผู้เขียนใช้แหล่งข้อมูลขั้นต้นที่ไม่มีการพิมพ์เผยแพร่หรือค้นหาไม่ได้ การอ้างแหล่งข้อมูลชั้นรองหรือการอ้างตามบุคคลอื่น ให้ใช้คำภาษาอังกฤษว่า ‘as cited in’ ในวงเล็บ เช่น ผู้เขียนอ่านบทความที่แต่งโดย Knipe & Horowitz (2018) ที่อ้าง Truslow (2009) โดยที่ผู้เขียนไม่สามารถอ่านงานเขียนต้นฉบับของ Truslow ด้วยตนเอง ในรายการอ้างอิงจะใส่เฉพาะแหล่งข้อมูลชั้นรองที่เขียนโดย Knipe & Horowitz (2018) เท่านั้น การอ้างอิงในตัวเนื้อหาจะใช้รูปแบบ ดังตัวอย่าง

(Truslow, 2009, as cited in Knipe & Horowitz, 2018)

ถ้าผู้เขียนไม่ทราบปีที่พิมพ์เผยแพร่ของแหล่งข้อมูลขั้นต้น ก็ให้ละปีที่พิมพ์ไว้ในการอ้างอิงตัวในตัวเนื้อหาโดยไม่ต้องใส่ ดังตัวอย่าง

Newton's diary (as cited in Hale, 1912)

การอ้างอิงการสัมภาษณ์

งานเขียนบางประเภทที่ไม่สามารถสามารถสืบค้นโดยผู้อ่านทั่วไปได้ เช่น งานที่ไม่มีแหล่งอ้างอิง จะถูกอ้างเป็นการสื่อสารส่วนบุคคล (personal communication) ซึ่งการสื่อสารส่วนบุคคลรวมถึง อีเมล ข้อความ การสนทนาออนไลน์หรือ ข้อความส่วนบุคคล การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ การบรรยายในชั้นเรียนที่ไม่ได้บันทึกไว้ บันทึกข้อความ จดหมาย ข้อความจากการอภิปรายกลุ่มที่ไม่สามารถค้นได้ เนื่องจากว่าผู้อ่านไม่สามารถสืบค้นข้อมูลการสื่อสารส่วนบุคคลเหล่านี้ได้ การอ้างอิงการสื่อสารส่วนบุคคลในบทความจึงไม่ใส่ไว้ในรายการอ้างอิงท้ายบทความ แต่ให้ใส่ข้อมูลเท่าที่เป็นไปได้ในตัวเนื้อหาเท่านั้น โดยใช้รูปแบบต่อไปนี้ ชื่อตัวผู้ที่สัมภาษณ์เป็นอักษรย่อในกรณีชาวต่างชาติและตัวเต็มในกรณีคนไทย และนามสกุลเต็มเป็นภาษาอังกฤษใส่คำว่า ‘personal communication’ ตามด้วย เดือน วันที่ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค ตามด้วย ปีเป็นปีคริสต์ศักราช และ ใช้ตัวเลขอารบิก ดังตัวอย่าง

ในการอ้างอิง ต้นข้อความ J. T. Lewis (personal communication, May 14, 2018)

หรือ

ในการอ้างอิง ท้ายข้อความ (K. Taylor, personal communication, March 17, 2019)

2. การอ้างอิงท้ายบทความ

1. การอ้างอิงท้ายบทความในรูปแบบที่กำหนดของวิจิตรวรรณสาร ในกรณีที่ย้ายการอ้างอิงต้นฉบับเขียนเป็นภาษาไทย หรือภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ ให้แปลเอกสารอ้างอิงทั้งหมดเป็นภาษาอังกฤษและใส่คำภาษาอังกฤษที่บอกว่าอยู่ภาษาไทย (In Thai) หรือว่าในภาษาต่างประเทศอื่น ๆ (In 'Language') กำกับต่อท้ายเอกสารอ้างอิงที่แปลเป็นภาษาอังกฤษจากต้นฉบับเดิมที่เป็นภาษาไทย หรือภาษาอื่น ๆ ดังตัวอย่าง

Suklarpkrit, S. (2018). **Monogamy: Family colonial in Siam**. Bangkok: Matichon. (In Thai)

Kruawitchayachan, J. (1994). **The Way of Life of the Mon People**. Bangkok: Dan Suttha Printing. (In Chinese)

2. การอ้างอิงผู้แต่งชื่อเดียวกันแต่ปีที่พิมพ์ต่างกันให้เรียงลำดับโดยใช้ปีที่พิมพ์ก่อนเป็นเกณฑ์ ส่วนการอ้างอิงผู้แต่งคนเดียวกันที่ตีพิมพ์ภายในปีเดียวกัน ให้ใช้ตัวอักษรในภาษาอังกฤษว่า a หรือ b เป็นต้น กำกับหลังจากปีที่พิมพ์ภายในวงเล็บ ดังตัวอย่าง

Bednarik, R. G. (2003a). Concerns in rock art science. **Aura Newsletter**, 20 (1), 1-4.

Bednarik, R. G. (2003b). A figurine from the African Acheulian. **Current Anthropology**, 44 (3), 405-413.

References Samples (ตัวอย่างการอ้างอิง)

Journal article (บทความในวารสาร)

McCauley, S. M., & Christiansen, M. H. (2019). Language learning as language use: A cross-linguistic model of child language development. *Psychological Review*, 126 (1), 1–51.

Magazine article (บทความในนิตยสาร)

Bergeson, S. (2019, January 4). Really cool neutral plasmas. *Science*, 363 (6422), 33–34.

Newspaper article (บทความในหนังสือพิมพ์)

Guarino, B. (2017, December 4). How will humanity react to alien life? Psychologists have some predictions. *The Washington Post*.

Book republished in translation (หนังสือแปล)

Piaget, J., & Inhelder, B. (1969). *The psychology of the child* (H. Weaver, Trans.; 2nd ed.). Basic Books.

Book in a series (หนังสือที่มีพิมพ์หลายครั้ง)

Madigan, S. (2019). *Narrative therapy* (2nd ed.). American Psychological Association.

Anthology (หนังสือรวมเล่ม)

Gold, M. (Ed.). (1999). *The complete social scientist: A Kurt Lewin reader*. American Psychological Association.

Religious work (คัมภีร์ทางศาสนา)

The Qur'an (M. A. S. Abdel Haleem, Trans.). (2004). Oxford University Press.

Ancient Greek or Roman work (หนังสือกรีกหรือโรมันโบราณ)

Aristotle. (1994). *Poetics* (S. H. Butcher, Trans.). The Internet Classics Archive.

Shakespeare (หนังสือของเชกสเปียร์)

Shakespeare, W. (1995). *Much ado about nothing* (B. A. Mowat & P. Werstine, Eds.). Washington Square Press.

Chapter in an edited book (บทในหนังสือที่มีบรรณาธิการ)

Weinstock, R., Leong, G. B., & Silva, J. A. (2003). Defining forensic psychiatry: Roles and responsibilities. In R. Rosner (Ed.), *Principles and practice of forensic psychiatry* (2nd ed., pp. 7–13). CRC Press.

Grant (รายงานวิจัยที่ได้รับทุนจากหน่วยงาน)

Blair, C. B. (Principal Investigator). (2015–2020). *Stress, self-regulation and psycho-pathology in middle childhood* (Project No. 5R01HD081252-04) [Grant]. Eunice Kennedy Shriver National Institute of Child Health & Human Development.

Conference session (การประชุมสัมมนาวิชาการ)

Fistek, A., Jester, E., & Sonnenberg, K. (2017, July 12–15). *Everybody’s got a little music in them: Using music therapy to connect, engage, and motivate* [Conference session]. Autism Society National Conference, Milwaukee, WI, United States.

Unpublished dissertation or thesis

(วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกหรือโท)

Harris, L. (2014). *Instructional leadership perceptions and practices of elementary school leaders* [Doctoral dissertation]. University of Virginia.

Dissertation or thesis published online
(วิทยานิพนธ์ปริญญาเอกหรือโทที่เผยแพร่ออนไลน์)

Hutcheson, V. H. (2012). **Dealing with dual differences: Social coping strategies of gifted and lesbian, gay, bisexual, transgender, and queer adolescents** [Master's thesis, The College of William & Mary]. William & Mary Digital Archive. <https://digitalarchive.wm.edu/bitstream/handle/10288/16594/HutchesonVirginia2012.pdf>

Unpublished manuscript (เอกสารที่ยังไม่ตีพิมพ์)

Yoo, J., Miyamoto, Y., Rigotti, A., & Ryff, C. (2016). **Linking positive affect to blood lipids: A cultural perspective** [Unpublished manuscript]. Department of Psychology, University of Wisconsin–Madison.

Film or video (ภาพยนตร์หรือวิดีโอ)

Forman, M. (Director). (1975). **One flew over the cuckoo's nest** [Film]. United Artists.

TV series (ซีรีส์ในโทรทัศน์)

Simon, D., Colesberry, R. F., & Kostroff Noble, N. (Executive Producers). (2002–2008). **The wire** [TV series]. Blown Deadline Productions; HBO.

YouTube video or other streaming video (ทูปวิดีโอหรือสตรีมมิ่งวิดีโอ)

Cutts, S. (2017, November 24). **Happiness** [Video]. Vimeo.
<https://vimeo.com/244405542>

Single song or track (เพลงเดี่ยว)

Beyoncé. (2016). **Formation** [Song]. On Lemonade. Parkwood; Columbia.

Tweet (ทวีตในทวิตเตอร์)

White, B. [@BettyMWhite]. (2018, June 21). I treasure every minute we spent together #koko [Image attached] [Tweet].Twitter.
<https://twitter.com/BettyMWhite/status/100995189284622745>

Facebook post (โพสต์ในเฟซบุ๊ก)

Gaiman, N. (2018, March 22). 100,000+ Rohingya refugees could be at serious risk during Bangladesh's monsoon season. My fellow UNHCR Goodwill Ambassador Cate Blanchett is [Image attached] [Status update].
Facebook. <http://bit.ly/2JQxPAD>

Webpage on a news website (เว็บเพจในข่าวเว็บไซต์)

Avramova, N. (2019, January 3). The secret to a long, happy, healthy life? Think age-positive. CNN. <https://www.cnn.com/2019/01/03/health/respect-toward-elderly-leads-to-long-life-ntl/index.html>

